

ФОТОПОГЛЯД: «ВАЖКЕ МОЛОКО»

ТУЖИТЬ ЗЕМЛЯ БЕЗ

Тільки та держава спроможна мати самостійний підхід до світових і власних проблем, державці якої вміють самостійно мислити. У нас таких обмаль. І це вкрай небезпечно.

Чому? Та тому, що Росія, поглинута черговим (клановим!) переділом власності, робить усе можливе й неможливе, щоб урятуватися від громадянської війни. Звідси й нагнітання псевдоініціатив "а ля Лукашенко" замість налагодження ділового співробітництва, і намагання створити видимість "інтеграційних процесів", які окошуються нам лихоманкою в політико-інформаційному просторі. Але хіба наші країни роз'єдналися не для того, щоб убити в собі монстра безчинства й безвідповідальності, допомогти власним державам усвідомити значення вселюдських ідеалів?

Крий Боже, російська віхола не зав'яже нам світу. Як не зав'язала мадярам, німцям, полякам, чехам, словакам, латвійцям, литовцям, естонцям саме тому, що тамтешнє село не зазнало катастрофи суцільної колективізації, що звання Господаря зберегло відповідальність перед Богом і Землею. Недарма Христос у земному своєму існуванні не поминав осель заможних людей, якщо багатство було не самоціллю, а засобом у подоланні суетності, осягненні ідеалу. Тільки до невпізнання деформували свідомість, можна було прищепити цю сатанинську "класову" звичку — в кожному заможному селянинові, носіїв культури хліборобства й національних ідеалів, убачати

злочинця, "ворога народу". Які ж сили можуть керувати ними тими православними священиками, котрі заповзялися розпалювати релігійну ворожнечу на мотив "інтернаціоналу"? Навіть "екологія душі" стала для Московського Патріархату ворожою християнству темою: не канонізована, виявляється, душа...

Ми завжди — над усе! — прагнули миру. І добре пам'ятаємо, що вступ Росії до НАТО вельми сприяв би стабілізаційним процесам у світі, але для цього нашої "посестрі" потрібно вирішити не тільки територіальні суперечності з Японією, але й рішуче відмовитися од претензій і на суміжні терени... Ось і орієнтується, читачу, яким робом забезпечити спокій і достаток у своїй оселі, не усуваючись від суспільних обов'язків, кого слухати і з ким стояти заодно. Бо югославська трагедія, по нерозважливості імперської політики Москви, яка нині — нашим таки ж і коштом ходить мало не в співзасновниках НАТО — все ще не осмислена російським політикомом. А від рецидивів ельцинізму нас не застрахує ніхто. Бо й "сенсаційна" заява про створення "газового консорціуму" так і залишається поки що заявою "високих сторін". Без утаємничення нас у наслідки.

Дуже непросто за нещадного інформаційного пресингу зберегти українцям, особливо ж тим, хто плекає землю, віру в торжество вселюдських ідеалів, але ще важче — у дієздатність омріяної віками Конституції. Чи не тому суспільно-політична рівновага в Україні привертає все пильні-

шу увагу всього світу? Але як же багато лиховісних сил задіяно, аби цю рівновагу зруйнувати! Прислухайтесь до голосів найпоширеніших засобів масової інформації — про що вони гомонять? Якщо про найконкретніші проблеми самоврядування й землекористування, національної культури, взаємодопомоги та реальне наповнення бюджету шляхом розкріпачення села й віддачі "середнього класу", що все ж міцніє на протигагу безглуздій податковій політиці, котра під корінь підрубає авторитет держави — до нього варто прислухатись. Якщо йдеться про засади виховання національно-свідомих особистостей, можливість реалізації здібностей підприємливих, ініціативних громадян, здатних зарекомендувати собі та ближнім, — це наша надія. А якщо зневажливо паплюжать національні ідеали, мову, Господа? Зазіхають на Конституцію? Прапор і Герб України?!

Саме тому такого великого значення набирає господарче, людяне ставлення до земельних угідь і докільня взагалі засадничу діяльність громадських об'єднань Екологічна варта, Всеукраїнська екологічна ліга тощо, які несуть суспільству ту психічну рівновагу, що дає повнозерніст колосу, здоров'я — воді, силу — ґрунтам. Слугує цій меті й "круглий стіл" Всеукраїнської екологічної ліги "Орхуська конвенція: від ратифікації до реалізації", присвячений доступу громадськості до правосуддя з питань, що стосуються довкілля. Три роки минуло з дня ратифікації ВР

ЧЕСТЬ І ГІДНІСТЬ

України конвенції, котра якраз і регламентує взаємні обов'язки громадян і держави щодо збереження довкілля, але реальних наслідків — жодних. Отож потрібні конкретні зміни в Законі України "Про ратифікацію Орхуської конвенції", аби не творилися безчинства з такими національними запобіжниками, як "Хортиця", аби відомчою всездозволеністю. Тільки тоді прийде у державу Його Величність Лад, який в уяві українця асоціюється з хатою, садибою, селом над ставом чи річкою, любов'ю до хліборобської праці, що завжди була творчістю.

Недарма ж із таким пієтетом говорив Великий Шевченко про першого президента незалежних Сполучених Штатів Америки, талановитого фермера й сина фермера Дж. Вашингтона, котрий стверджував, що тільки віра, релігія і моральність творять необхідні підвалини будь-якого добробуту й ладу. Свідомі своєї відповідальності за честь і гідність Господаря, екологію рідного краю, за його майбуття з "новим і праведним Законом" збудуємо саме такий дім, який бажаємо.

Віктор ГРАБОВСЬКИЙ

Римський імператор Калігула (12–41 р.р. до н. е.), бажаючи показати сенаторам, що вони нічого не варті, не тільки надав сенаторське звання своєму коневі, але й приводив його на засідання... Цей селянин із Чернігівської області нізащо не приведе свою корівку в парламент чи під стіни Кабінету Міністрів, — він терпляче косить сіно, доглядає худобинку, не покладаючи рук, аби, якщо пощастить, продати трилітрову банку молока за 2 гривні. Літня спека дає змогу кожному з нас легко порівняти вартість дволітрової пляшки мінералки з цим заробітком. І, зосередившись розплавленими мізками, уявити, що при такому ставленні до вітчизняного виробника-селянина у нашої держави ми досить скоро купуватимемо імпортне молоко за цінами, не нижчими за нинішні ціни на імпортну мінералку (від 7 гривень і вище).

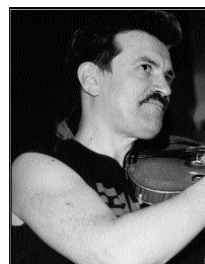
Отож думаймо, панове, думаймо, поки корову не обрали до парламенту...

Сьогодні в номері:

Заробітчанство за кордоном: як? що? чому?

стор. 6—7

Кирило СТЕЦЕНКО: Українська культура в нокауті

стор. 12

Немає на світі двох однакових людей, як немає двох однакових листочків. У своїй суті кожна річ неповторна. Тому будь-яке порівняння хибить на неточність. Однак з порівняння хочеться почати свою розповідь.

У природі зустрічаються коштовні камені, що справжню цінність здобувають лише після копіткого шліфування. Нові форми і зміст вражають відтак своєю невідомістю, багатством кольорів і тонів, а іноді, розгортаючи породу людських особистостей, осліплюєшся — перед тобою безцінний скарб чаруючої людської обдарованості і таланту. Цей скарб, на відміну від коштовних каменів, людина шліфує сама, залишаючи лише успадковану від природи основу, як і трапилося з людиною, чиє життя було зіткане з чорних і червоних ниток, назва яким музика, поезія, пісня, любов до людей, до народу свого, до своєї сім'ї. По небутті його спливає час. Зайвою окалиною відпали невизнання, невіра в його непересічний талант і зайві емоції. Незалежно від наших побажань виблискують нині і виблискуюватимуть у майбутті грані його геніальної обдарованості, грані творця, новатора і таланту потужної, як сказав би Іван Франко, сили.

Спадає на пам'ять перша зустріч з автором "Червоної руті" Володимиром Івасюком. Це був молодий, міцно збитий хлопець у синій спортивній куртці, з красивими і по-гуцульськи гордими рисами обличчя. Здоровий рум'янець підкреслював весело-спостережливий блиск його очей, а були вони, наче небо після зливи — голубими, очей, на які спадало каштанове сипке волосся. Різьблене підборіддя свідчило про твердий і рішучий характер. Володя невідвратно дивився на поля зеленої Буковини, впивався спостережливим поглядом у зелені вруна свого краю, що миготіли у вікні автобуса. Поля поволі переходили в мрійливі пагорби, віщуючи наближення справжніх синіх гір. Як писала про нього одна канадська газета, Володимир Івасюк — співак синіх гір. Він нестямно любив свої гори. В його піснях вони ставали одухотвореними героями, мріяли, співпереживали і печалилися разом зі своїм автором. У горах він знайшов червону руту, що полум'янітиме вічно у серцях людських вічним вогнем його щедрої і доброї душі, його зачарованості і любові.

Лише вчора-позавчора я став студентом Чернівецького держуніверситету, а того дня вертав додому, з радістю наспівуючи пісні "Смерічки", де брав участь. На щастя, нагодився знайомий журналіст із місцевого телебачення — Жан Макаренко. На зупинці у Вашківцях він познайомив мене з Володею. То було у серпні 1970 року. На час нашого знайомства Володя уже був автором "Червоної руті", яку запропонував редакції телебачення. Головний режисер В. М. Селезінка, який знав його як здібного скрипаля і співака, був здивований. Хлопець приніс пісню. Селезінка проникся текстом пісні і запропонував "оправити" її у видовий ролик з красвидами Карпат і водограїв. На цей час ми вже в "Смерічці" співали одну з Івасюкових пісень — "Я піду в далекі гори" — надзвичайно імпульсивну й життєрадісну співанку. Виявляється, їхали вони до Косова, де пінуться напрочуд красивий водоспад Гук. Там оператор Дмитро мав зняти той видовий ролик, і Володя із захватом розписував кожен кадр, кожен куплет. Отож знайомство з тим Івасюком закарбувалось у душі і буде зі мною завжди. Зустріч і знайомство, однак, перевершили всі мої сподівання. На все життя вразила його особливість характеру — не викладати себе одразу, не обрушувати на голову співрозмовника масу інформації і лавину інтелектуальних режюмувань. Він вводив мене у свій неповторний людський світ поволі, розкриваючись щоразу несподіваними закрутками залюбленої у гори, в людей душі, ще більше несподіваного і жаданого залишав на потім. До кінця не розкриваючись, він не давав найменшого приводу пізнати себе у всій своїй складності. Могу лише з впевненістю судити, що Володимир Івасюк жив у чотирьох вимірах. Це був Поет, Композитор, Художник, Людина. Віддати перевагу якомуś одному важко, як і нелегко знайти кожному точне формулювання. Залишається крок за кроком відтворювати його будні і свята. Цим короточасним святам,

власне, більше передували будні, мозольні і напружені, для яких напружена праця залишала короткі години перепочинку.

Першими виконавцями "Червоної руті" — критики, музикознавці і звичайні шанувальники естрадного мистецтва вважають мене і Василя Зінкевича. Це твердження пішло гуляти між людей з легкої руки самого Володимира Івасюка, який завжди зичив популярності своїм колегам і друзям, але пальма першості належить не нам, а самому автору популярного твору. Композитор і поет Володимир Івасюк сам володів чудового тембру і краси голосом, який і окрилив "Червону руту" зі сцени Чернівецької студії телебачення. Цей варіант і слід вважати оригіналом. Наш — просто відомий ширшому загальному слухачів. Свого часу пісня на фоні падаючої бистрої води з-під Гука, водограю побіля Косова в Карпатах, обійшла екрани України і надовго заповонила серця людей.

Непомітно ніби, але впевнено і дуже сходилла його зоря. Шкода лише, що була вона серпневою, короточасною на життєдайне світло. Однак на небі творчості залишила вона незгасний світ. Зоря ця горіла тільки для людей.

Екран багато сприяв його популярності. Добре пригадую жовтневий день 1970 року, після третьої пари відкликають мене на Театральну площу, де готувалася передача "Камертон доброго настрою". На вулиці стояв погожий осінній день, день, ко-

— поезія найвищої проби.

Не знаю я, коли сюди
прийду,
Та залишаю замість
себе квіти,
Ті квіти, що знайшов
у саду
Для тебе, для тебе
я...

Не зітреться ніколи у пам'яті найбільш творчий і тому напружений до неможливого період перед зйомками фільму, коли безсонними ночами сиділи ми на телестудії. Запис фонограми робив знайомий вже Василь Стріхович. Репетиції. Оркестри. Апаратура. Сотні дублів. Переспівано стільки ж пісень. Не знали спочинку не тільки режисери фільму, але й Володя, Софія, Левко, Василь і Марійка Ісак. Над ранок буквально валилися з ніг, але, ледь вийшовши на вулицю, почувши щебет негмамовного птаства, ми ніби відроджувалися. Володя наспівував фінальну пісню про поїзд.

На швидких поїздах

НАЗАРІЙ ЯРЕМЧУК: СПОГАДИ ПРО ВОЛОДИМИРА ІВАСЮКА

Подолаю свій шлях.
Хай летить до мети,
І легка моя путь —
Здогадалися, мабуть, —
Нових друзів я хочу знайти...

Нарешті, у сінокошому серпні, учасники зйомок зібралися в Яремчі. Володя приїхав з нерозлучною гітарою, разом з якою він перейшов на одну мою фотографію. На композиторові джинси, синій спортивного крою светр. Володя стоїть у колі друзів, перед якими стелиться чарівний світ Карпат. Погляд його ледь замріяний. Голова горділиво відкинута назад...

У Яремчі він часто наспівував одну мінорну французьку пісню. Інтерпретував її напрочуд вдало. Цю пісню співав він в автобусі, коли ми вертали з зйомок. Співав, задумливо вдвляючись через заплакані від дощу вікна на присмирнілі гори.

Якщо дотримуватися строгої хронології подій, згаданим зйомкам передували наші зустрічі у Вишніці. До гірського райцентру він приїжджав ранковим поїздом, проводив з нами не одну годину. В результаті народилося чимало оркестрових пісень, цікавих задумів. Наприклад, пісня "Відлуння твоїх кроків", котру згадую я у хвилини душевного сум'яття. Заспівати її Володя запропонував Василеві і мені. Після прослуховування зійшлися на думці віддати твір моєму напарникові по сцені. Вона й прижилася в репертуарі Зінкевича.

З вишніцьких зустрічей Володю пам'ятаю завжди веселим і переповненим задумами. Він носив при собі нерозлучний кавового кольору портфель, у якому, крім книг, зошитів, білого халата і стетоскопа, завжди лежав чистий нотний папір. Любив Володя свій портфель по-особливому. Завжди з якимось побожним трепетом клацав замком, витягаючи нові твори. Згодом придбав польський чемоданчик, але запам'ятався він чомусь менше, хоч теж вигойдював його задуми, супроводжував у дорозі. Не менше од валіз дорозі мені спогади про його появу в Будинку культури, ручкався і сів за стареньке фортепіано. Починав наспівувати...

Одного разу Володя приїхав до Вишніці — як ніколи веселий, викликав нас з Василем з Будинку культури і дорогою мовив: "Ану, хлопці, послухаєте зараз..."

Володя сів на найближчу лавку і заспівав:

Ой зробив хлопчина та й дві красні
скрипки,
Розділив надвоє снів своїх красу...

Я не відривав погляду від обличчя композитора. Воно було одухотвореним і непроникним. За його настроїв більше промовляв голос — напрочуд міцний, сталевий і водночас ніжний та розлогий. Цей голос проникав у всі закопелки серця, оживляв легенду і віддалявся-віддалявся, залишаючи по собі біль і терпкий щем.

Ділося нам зустрічатися, але жодного разу не бачив його за робочим столом у чернівецькій квартирі. Складалося враження, що Володя, вічно рухливий, палкий любитель мандрівок, ніколи не замикає себе у чотирьох стінах. Побувавши перший раз у помешканні, я щиро поспівчував йому. Жила сім'я Івасюків по вулиці Маяковського. У Львові йому теж випала вулиця з такою назвою. Телефонний апарат не переставав дзвонити. Добрі знайомі і люди, яких він часто і в очі не бачив, не давали йому спокою. Де тут було до праці!...

Цього разу Володя запросив мене і Василя Зінкевича. Сім'я Івасюків отримала нову квартиру, приводила її до ладу. Донедавна композитор негмамовно бігав по ґаздівству, шукаючи то замки, то шпаклівку, то фарбу, а тепер чекав нас із таємничою посмішкою.

— Так що, діду, треба їхати до Москви. Викликають на "Пісню-71", всесоюзний фінал. Під оркестр Силантєва ти, Василь і я повинні заспівати "Червону руту". Аранжувати пісню доведеться мені особисто. Для великого складу не пробував ніколи, але треба...

Побачивши в наших очах радість і схвалення, Володя сів за свій рояль. Взяв ля-мінорний акорд.

— Отут, я думаю, — сказав він, — краще буде, якщо замість жіночого голосу

прозвучить гобой...

До Володі на квартиру ми приходили кілька днів поспіль. На телефонні дзвінки просто не зважали, поринувши з головою у роботу. На своєрідних репетиціях Зінкевич і я наспівували пісню, а він зв'язав оркестровку.

Майже усі оркестровки, до речі, Володя завжди писав сам. Кожну він сприймав, наче "уберю" людини. Часто любив повторювати: "Від того, як одягнеш пісню, значною мірою залежатиме її звучання". Йому як авторові легко було знаходити найпотрібніші шати. Особливо він полюбляв писати партії "для дерева", тобто для дерев'яних духових інструментів — гобоя, флейти, фагота. Під час наших репетицій на його роялі лежали також томи для оркестрування великих симфонічних творів. Вони ніби виявляли його давні наміри підкріпити свої знання консерваторською освітою.

До Москви вилітали ми грудневим холодним ранком. У літаку, тримаючи ноти на портфелі, Володя дописував оркестровку. До надсадного реву двигунів його пам'ять долучала голос флейти, гобоя, скрипок і... хвилювання, хвилювання...

На Буковині ми залишили справжню золоту осінь. Москва зустрічала снігом. Він збивав нас із ніг на аеродромі в Биково. Ледь дотягнулися до електрички. Впавши у крісла, полегшено зітхнули.

Фінал конкурсу "Пісня-71" зібрав чимало зірок тодішньої естради: Магомаєв, Хіль, Кобзон, Зікіна, початкуючий Лещенко... Десятки відомих імен. До участі у конкурсі допускалися навіть композитори без консерваторських дипломів. Тепер їм чомусь закрито дорогу. Через необдумане, як на мене, обмеження, скільки чудових пісень ми не почули взагалі або ж почули з непростимим запізненням.

Наш вихід на сцену. Ми з Василем з'явилися у білих, стилізованих гуцульських костюмах. Сліпуче сяяли прожектори. Телевізійні камери, наближення хвилюючої хвилини відчутно зв'язували поведінку. Та ще великий симфонічний оркестр. Після заключного голосу гобоя ми взяли перші ноти. Після конкурсу критика назвала наш виступ визначним. Володимир Івасюк було вручено диплом лауреата фестивалю і мініатюрний рояль з написом "Пісня-71". Усім нам ще подарували метрові макети Останкінської вежі, де ми залишили один одному автографи. Це немеркнуча пам'ять про наше перше перебування у столиці.

Не минуло й року після виступу на "Пісні-71", як "Смерічка" на крилах "Водограю" і "Горянки" Левка Дутківського стала лауреатом Всесоюзного телеконкурсу "Алло, ми шукаємо таланти!". Йому передувала, до речі, не менш хвилююча для нас подія — півфінал у Чернівцях. Він проходив у Мармуровій залі університету. З мікрофоном у руках до Володі підійшов ведучий програми Саша Масляков. Композитор від хвилювання почав було червоніти, але швидко опанував себе:

— Вчуся в медінституті. Пишу пісні. Мій улюблений ансамбль "Смерічка"...

Володя говорив повільно, виважуючи кожне слово. Дехто пам'ятає, напевне, його інтерв'ю в телепередачі. Немає сенсу його повторювати. Залишається лише додати, що говорив він чистісіньку правду. Не загравав із глядачем. Дивуватися не доводиться, бо акторства він не терпів, хоч популярність серед шанувальників естрадного мистецтва, специфіка творчості композитора створюють відповідно сприятливий ґрунт.

Виступали ми також на заключному концерті "Пісня-72". Наш "Водограй" здобув популярність. Володі, з-поміж інших маститих композиторів, було вручено знайомий мініатюрний рояль — другу нагороду за участь у фестивалі всесоюзного рангу.

"Смерічка" на якийсь час згорнула свою діяльність. Здавалося б, мало запанувати затишшя, але то тільки здавалося. За ансамблем закріпилася слава першого ВІА України. Пісня і фільм "Червона рута" дали назву колективі Чернівецької філармонії на чолі з Софією Ротару. Через рік у Дніпропетровську виник ансамбль "Водограй", а про любов глядачів вже годі й говорити. "Смерічка" пустила в нашу землю, людські серця глибоке коріння.

З якогось часу обласна філармонія почала вести переговори з окремими учас-

никами ансамблю. Левко, Василь та я приватно з Вишницею не заохотили. На професійну сцену подалася лише Софія Ротару, яка включила до свого репертуару чимало наших пісень. Це, крім "Червоної руті", "Водограю", "Відлуння твоїх кроків", "Залишені квіти", "У Карпатах ходить осінь" Левка Дутківського, згодом надійшла черга і до "Двох перстенів", "Пісні...", "Двох скрипок".

Але спокуса "великої сцени" взяла всім гору. З першого квітня, після довгих "торгів" і обіцянок з боку тодішнього заступника директора філармонії Фаліка, "Смерічка" офіційно почала вважатися колективом філармонії. День сміху обернувся для нас майже плачевно. Жодна з умов не була виконана. Попри все, любов до мистецтва та можливість нести зі сцени кращі твори естради примусили забути про тимчасові труднощі. Ми спалили мости до повернення у Вишницю на самодіяльну сцену. Попереду були нові зустрічі із самотнім і талановитим композитором Володимиром Івасюком.

По довгій перерві Володя зустрівся зі "Смерічкою" у Києві, де ми готувалися до відповідальних концертів. Натхненний, як завжди з гумором, він любив смачно посміятись і своєю веселістю заряджав інших; споряджений ластами і підводною рушницею, затримався з нами, щоб показати кілька нових пісень, хоча його чекали у Бердянську, на батьківщині матері, батьки.

У Київській філармонії є дуже гарний старовинний зал і чудовий рояль, не знаю, який вигляд має той зал після реконструкції зараз, але коли Володя загравав нову пісню "Два перстені", він став у стократ краший. Ця пісня і понині у моєму репертуарі у віночку по-пурі на теми пісень "Смерічки". Там є і "Червона рута", "Водограй", "Золотоволоска", яку він чомусь не любив і завжди просив зняти її, не записувати на платівку, не співати на телебаченні, але на диво, ця пісня завжди подобалася людям, і понині приходять на сцену записки, листи, щоб виконати цю пісню або прислати ноти і слова.

Того ж літа в Криму проводив перший всесоюзний фестиваль "Кримські зорі", який пізніше перетворено у міжнародний, і на закінчення його до Сімферополя засмаглий, чорний як негр, приїхав Володя. Колектив поїхав додому поїздом, а я і Володя летіли літаком. Ми поспішали вулицями полуденного, спекотливого міста до філармонії, у прохолодний затишок залу, де було комфортно. На той час у мене було кілька задумів по вокалу, по манері виконання голосового діапазону, і я вдячний йому, що у скрутний момент одержав потрібну пораду і допомогу.

Раптом він своїми немусичними пальцями зробив стрімкий пасаж на фортепіано і заспівав нову пісню, яку я, на жаль, не заспівав:

Коли між нами не було нічого...

То був уже новий Володя. Відчувалася філософія як у віршах, так і у музиці, тонке відображення високих нюансів любові, переживань пронизувало твір невидимими променями справжньої поезії, поезії-музики.

Володя з сестрою Галиною перевелися на навчання до Львова. Наші зустрічі стали нечастими. Доля залишилася до нас прихильною. І він попросив нас допомогти в організації концерту для студентів Львівського медінституту.

Число 13 мала квартира у Львові, куди Володя невдовзі переїхав, вступивши до тамтешньої консерваторії і заодно закінчуючи медінститут. Незважаючи на свою так звану "нещасливість", воно не принесло студентові-композитору несподіваних прикрас. Навпаки, зі Львовом пов'язаний більш плідний період його творчості. Що могло дати навчання у Чернівцях? Одні неприємності. Його натура не вклада-

ся у звичні рамки вузу, надто вже "випирала" пристрасть до творчості. Нікому не секрет, що навіть до медінституту, крім людей, покликаних до медицини, приймають спортсменів і артистів, на різні необхідні випадки. Володя був приемним винятком, по-справжньому творчою людиною, якій наука давалася також легко. Це зможе підтвердити кожен з викладачів інституту, що зараз живі-здорові. Однак вчитися йому було важко. Вислів "у своєму краї пророків нема" спрацював безвідмовно. Популярність композитора і клопоти звичайного студента зжитися не могли, були добрим підґрунтям для заздрісників. Дехто аж надто ревниво бдав за честь вузу, замість любові і доброзичливості створював йому байдужість, а почасти і відверте глузування з покликання. А у Львові Володя чекали умови, сприятливі для закінчення інституту і вступу до консерваторії. Табличка з цифрою 13 на дверях його квартири вигідно підкреслювала "справжню турботу" про талант.

І ось під вечір ми виїхали у напрямку Галичини. Першою перешкодою на шляху був міст через бурхливий Черемош. Ни-

Володимир Івасюк та Софія Ротару під час концерту. Фото з музею Володимира Івасюка, м. Чернівці

нішнього мосту з Вишниці на Кути ще не було, транспорт, навіть пасажирський, йшов убрід. Ніколи не забути відчуття, коли переповнений автобус натужно долав дикий опір води, перевалювався з каменя на камінь і досить прозоро обіцяв перекинутися. Ще скоріше мав загложити двигун. Не одному з нас, як ми згодом дізнавалися, думалося: "Зупинись техніка посеред течії — прощай, щасливе майбутнє ансамблю". На щастя, все обійшлося гаразд, але шлях "Смерічки" потім був не з легких, схожим на дорогу через оспіваний Черемош.

Древній Львів зустрів ніби трохи похмуро. Згодом ми переконалися, що за його похмурістю, як у людей, ховається не підробна краса і велика щирість. Люди міста Лева зустріли наш виступ, ба ще раніше прибуття, несподівано приязно. Концерт проходив в академічному театрі імені М. Заньковецької. Ставлення львів'ян до ансамблю ми зауважили вже з того, що до зали було ніяк пройти. Перед диверма юрилися сотні людей. На сторожі нашої безпеки стояв наряд міліції. Вдавалися до службових заходів. Любов до улюблених артистів прокладала дорогу ще не через такі "пробки". Ця любов часто супроводжувалася дружніми оплесками. Концерт, що називається, пройшов "на ура". Наприкінці спалахнули справжні овації, особливо після того, коли на сцену вийшов Володя. Вдячність публіки невдовзі змусила взагалі забути про тимчасові наші труднощі. Це

найвища оцінка, яку тільки може бажати собі служитель сцени. Вона не зрівняється навіть з найвищими відзнаками і захвалюваннями преси.

Не можемо не пригадати виступ "Смерічки" після присвоєння їй обласної комсомольської премії ім. Героя Радянського Союзу Кузьми Галкіна. 1972 рік. Звітний концерт з нагоди знаменної події. Проведення його пропонувалося в актовому залі університету. Ще задовго до концерту п'ятачок по сусідству був заповнений ущент. Найбільш енергійні шанувальники "Смерічки" рвуться у двері. Чергові з обкому комсомолу розгублені. Зал не може вмістити навіть п'ятої частини бажаючих. Якись спритники почали дертися на другий поверх, аби проникнути всередину через розбите вікно по водостічній ринві. Досі не пам'ятаю яким чином, все-таки мені вдалося пройти крізь двері. Найкраще було, звичайно, сховатися у тиші роздягальні. Відносний, звичайно, бо зовсім поруч інструктор обкому комсомолу викликав наряд міліції, а наша чергова адміністратор ще не приїхала, та чи допомогла б і вона навести порядок. Відсутність квитків і малі розміри залу — навряд чи такі аргументи подіяли б на бажаючих потрапити на концерт.

Невдовзі у засклені двері службового входу постукав розпашілий Володя Івасюк. Не знаючи його в обличчя, чергова навідріз відмовилася його впускати. Довелося все пояснити. Композитор зайшов до середини без жодного гудзика на пласці. Сестра Галя стукала йому крок у крок. "Що ж то діється, діду — запитав він зі своїм традиційним зверненням, — так, чого доброго, солістів навіть не пропустять. Ви всі у зборі?".

Невдоволення у голосі не було. Володя радів прихильності глядачів, але не тією радістю, яка заважає людині бачити різницю між прихильником "за переконаннями" і "за модою".

Володимир Івасюк був переконаний, що справжня цінність ансамблю перебуває у прямій залежності від тривалості глядацької любові. Ділив публіку на секундних і справжніх, котрі не відкидаються від улюбленого колективу навіть тоді, коли загаль скидає його з п'єдесталу, на який сам же і зніс. До творців сценічного дива прихильники часто ставляться сліпо. Ці прихильники приходять і пропадають, до зали веде кожного менше потяг, більше — мода, тотальне визнання або ж випадковість. Вмостившись зручніше у кріслі, вони хочуть — і край тут! — чути лише те, що їм до вподоби, не роблячи знижок, але Володя ніколи не йшов і не радив нам іти на компроміс із глядачем. Передусім — мистецтво. А воно — річ примхлива, виключає з себе "золоту серединку", названу кимось рятівною.

Володимира Івасюка визнавали як талановитого композитора і водночас любими. Не кожному дано поєднувати в собі часто діаметральні поняття. Йому вдавалося. Його оголошували "улюбленим", але він особисто такого підходу не сприймав. Шануючи любов і похвалу людей, яких цінував, автор "Червоної руті" досить поблажливо ставився до ажіотажу збоку. Володя добре знав про жорстокість глядача. Застілля, зустрічі, компліменти і часте зловживання спиртними напоями позначаються неодмінно на вимогливості до себе, призводять до переоцінки власних можливостей. Поволі ідея втрачає непересічні якості і прописується в межах досяжності. Непростимо боляче, коли поблажливості і вино взаємозв'язані.

...Що ж то робиться, діду? — промовив Володя, потираючи синець під лівим оком. Обернувшись до сестри, він додав, — ось тобі, Галя, і "Смерічка"! Ти коли-небудь сподівалася на подібне?!...". Це був не тільки успіх "Смерічки". Можливо, лише на третину. Дві частини його Володя міг приписати собі, своїм пісням, за які часом одержуєш синці і втрачаєш гудзики...

— **Пане Кириле, чи можна сьогодні говорити про існування в Україні української поп-музики і про якийсь її вплив на дійсність?**

— Так, вона існує, але її присутність на нашому внутрішньому ринку надто маленька, щоб говорити про якийсь масовий вплив. Якщо порівняти з тією ж Росією, то там частка російської поп-музики на ринку складає близько 60%. Такі ж співвідношення спостерігаються і в Польщі, Чехії, Франції. І це — нормальне явище, коли національна музика займає в державі не менше половини музичного ринку. В Україні ж присутність суто української музики не перевищує, в найкращому разі, 15%. Це — загалом. А якщо брати окремі галузі: наприклад, рекордингову індустрію чи FM-радіостанції, то тут не набереться і 5%.

Якщо за великим рахунком, то таку ситуацію не можна назвати навіть обслуговуванням інтересів діаспори чи національної меншини. Не можна тому, що, за даними соціологічних опитувань, лише в Києві українською мовою розмовляють до 20% громадян, може, трошки менше. Але ніяк не 5%. І тут, якщо бути відвертим, іде пряме порушення прав людини. Десь за кордоном за це можна було б на державу подати до суду і виграти процес.

— **Причини такого стану речей об'єктивні чи суб'єктивні?**

— Я переконаний, що суб'єктивні. Керівники мас-медіа, які працюють у сфері культури, прикриваються демократичними гаслами, мовляв, якщо людям подобається блатняк і тюремний фольклор, то чому б не створити "Радіо-шансон". Або економічними — мовляв, на російську музику більший попит, її легше продати. Але навіть якби це була невідворотна реальність, то для того й існує держава, щоб підтримувати не чужоземну культуру, яка заповнила ринок, а культурну самобутність своєї нації. Державна політика повинна бути спрямованою в те русло, щоб формувати таку культурну стратегію, яка давала б перспективи не тільки виживання української культури, але і поширення її у світі.

Якби причини були суто економічними, ми мали б принаймні п'яту частину українськомовної продукції: і музичної, і мас-медійної. А цього немає, і це свідчить про те, що капітал і влада сьогодні зосереджені в руках тих людей, які не хочуть, щоб Україна була українською ні за культурним, ні за духовним змістом. Якщо так піде і далі, то Україна може перестати існувати як держава, тому що, коли з держави вичленити її духовну складову, вона нічим не відрізняється від інших держав.

— **І все ж у 1989 році фестивалю "Червона рута", всупереч державній політиці, продемонстрував, що в Україні є прекрасна, різноманітна, різножанрова, стильна, модерна музика. Чи можливе сьогодні повторення цього феномену?**

— Так, "Червона рута" була надзвичайно яскравим явищем. Більше того,

свого часу вона спричинила моду на українське, вона сприяла широкому проникненню української пісні на периферію. Тому поява такого прогресивного на перших порах явища як "Територія А" була закономірною. Українська музика була престижною, навіть елітарною, надзвичайно різноманітною і яскравою. Тоді ж у музику прийшла і висока поезія — Тарас Шевченко, Ліна Костенко, Василь Симоненко, поети "розстріляного відродження".

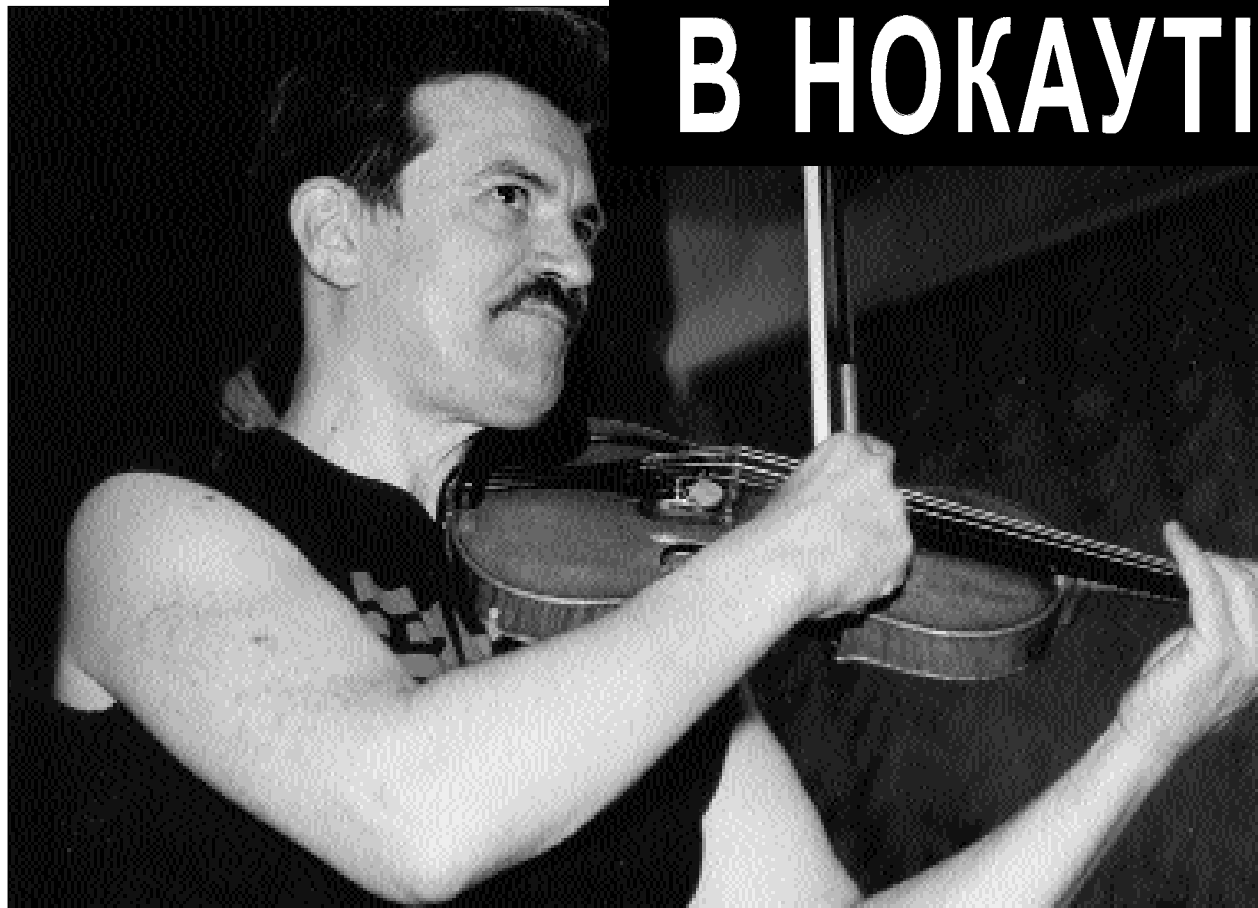
На жаль, держава не зуміла оцінити цього яви-

спостерігаємо в Україні реставрацію радянського "совка" з активним насиченням стереотипу "хохла", з чим прекрасно справляються Верка Сердючка, команда Віктора Андрієнка, "Джентльмен-шоу", нові КВН та інші подібні шоу. Ще однією тривожною тенденцією є поширення лотерейної психології — коли людині методично вкладають у голову думку, що можна в одну мить казково розбагатіти, не докладаючи зайвих зусиль. Іде спрощення особистості до рівня об'єкту для маніпулювання.

гою ЗМІ брала останній під свій контроль. Було б дивно за таких умов не скористатися можливістю активного просування своєї продукції, адже український ринок — досить ласий шматочок як для бізнесменів, так і для політиків. І нічні регулярні турне російських зірок не лише до Києва, але і регіонами свідчать, що розрахунок російських культурних стратегів правильний. На відміну од наших.

— **Але треба ж якось протистояти цьому? Чи війну можна вважати безнадійно програною?**

УКРАЇНСЬКА КУЛЬТУРА В НОКАУТІ

Передмовою до цього інтерв'ю могли б стати слова зі щоденника Назарія Яремчука. За два тижні до своєї смерті він писав: "Україну наповнила дешевизна, примітив у гарних обгортках. Ми гордилися раніше, що ми найбільш читаючий народ і дуже розумний."

На жаль, це не так.

Навала московського примітиву на кшталт "Ласкового мая", що вкрадений від німецького "Модерн токінг", створила цілковиту пустку в душах молоді, підлітків, тінейджерів. Добивають нас у власному домі-державі рес-

са і не включилася у цей процес. Українська держава не перебудувалася на нову систему цінностей, а державна еліта і досі відчуває свою традиційну ностальгію за радянськими цінностями, за минулим. Тому ще тоді, коли Росія почала інтенсивно пропонувати в Україну старі зразки у вигляді тієї ж Пугачової чи Кіркорової, чи Леонтьєвої, вони кинулися підтримувати їх, ігноруючи власне. Таким чином, українська музика за інерцією ще розвивалася сама по собі, на ентузіазмі музикантів та продюсерів, десь до 1995 року. Потім до 1998 року був період вдалої експлуатації колишніх творчих здобутків, а після відомої банківської кризи, коли рівень купівельної спроможності населення різко впав, і цей процес загальмувався.

Фактично, зараз ми

Такі тенденції тривожні, але, хоч як це сумно, цілком закономірні. Не секрет, що більшість засобів масової інформації перебувають у руках тих, кого не можна назвати українськими патріотами. Вони орієнтовані, по-перше, на радянські ретро-цінності (а-ля радіо "Ностальгія"), а по-друге, на нові пропозиції з Росії, де за останні роки відбулася зміна генерації, з'явилися нові артисти і капітали, які почали формувати альтернативне обличчя російської естради. Це — феномени Земфіри, Алсу, "Тату" та інших, які сьогодні диктують нову естетику і залишили позаду прогресивну колись українську музику.

Закономірним, на жаль, є те, що відбувається процес тотальної експансії іноземної музичної продукції на наш ринок. Починаючи з 1998 року, Москва цілеспрямовано за допомо-

торанні, напіввульгарні так звані шлягери із московського шоу-бізнесу. І все це споживає примітивний хохол, як вони кажуть про Україну, "страна непуганых идиотов". Справді. Правда гірка."

З того часу минуло 7 років. За цей час діагноз української культури не лише не змінився, але хвороба набула критичних виявів. Саме про причини цього явища та подальші перспективи ми вирішили поговорити із відомим композитором, продюсером, експертом із питань культури Міжнародного Фонду "Від-

— Якщо не зміниться культурна політика держави — так. Сьогодні нам потрібна щонайменше певна інформаційна стратегія з боку держави — раз, і ефективна податкова політика, яка підтримувала б національну культуру — два. Коли був Голівуд, було прийнято рішення на державному рівні про звільнення "імперії кіно" від податків, в результаті чого туди, як магнітом, почали притягуватися величезні капітали, а з ними — і актори, продюсери, комп'ютерні генії з усього світу. І сьогодні Голівуд успішно виграв боротьбу за світовий ринок із могутніми колись французькою та італійською кіноіндустріями. У нас не говорять про те, що в Росії знято ПДВ не тільки на видавничу діяльність, але і на випуск аудіо- та відеопроductції. Тобто, російська держава створила найсприятли-

віші умови для поширення російської культури і залучення інвестицій. В Україні ж люди, які стоять при владі, діють з точністю до навпаки. Я не знаю, чим це пояснити: чи їхньою недалекоглядністю, чи тим, що вони є агентами російського впливу. Принаймні, як інакше можна зрозуміти те, що у нас блокуються усі спроби підняти українську сучасну музику і мистецтво загалом на нормальний культурний зріст. Тому усе, що ми спостерігаємо сьогодні на нашому музичному ринку, є наслідком професійної роботи російських

Для того, щоб зрушити справу з місця, потрібна переорієнтація державної політики на національні інтереси та зростання купівельної спроможності громадян. А це — об'єднання на рівні продюсерів, менеджерів, вироблення спільних стратегій, щоб витіснити з ринку іноземних конкурентів. Сьогодні конкурувати з російським чи американським шоу-бізнесом на рівні лише професійної "роботи" нереально. Це повинен бути своєрідний духовний орден воїнів, які здатні не тільки присвятити себе чомусь, але й бути на рівні вимог часу: знати кілька іноземних мов, комп'ютерні технології, володіти сучасними психотехніками, бути обізнаними в менеджменті, маркетингу, інших технологіях шоу-

Допомогти виправити ситуацію може тільки національна ідея, навколо якої об'єднуються патріоти, яким болить доля народу, які прагнуть щось зробити, не чекаючи, доки зникне мова, доки зникне остання дитина, яка пам'ятатиме про букви І та Є, як це описував І. Малкович.

— **Продюсери поки що не можуть нічого вдіяти. А музиканти? Є ще порох у порохівничках?**

— Український потенціал — один із найпотужніших у світі. Свідченням цього є величезна кількість вокалістів, скрипалів, піаністів, відомих в усьому світі. У нас багатющий масив фольклору, який є невичерпним джерелом для творчості. Щороку в Україні проводяться до десятка музичних фестивалів, у тому числі й дитячих, де відкриваються нові й нові зірки, які потім кудись зникають. Тому проблема не в митцях, а в тому, як підтримати і розвинути їхній талант.

Повірте, митців, які готові сказати своє слово в українській музиці, вистачає. Кажу: готові, бо зараз вони відчувають певну розгубленість, здеморалізованість. Багато хто з музикантів в Україні перебуває у стані хронічного розпачу або перенапруження, яке межує з готовністю до рішучих кроків, таких, як самогубство чи терористичний акт. На жаль, у нас часто для того, щоб бути почутим, треба щонайменше померти. Або влаштувати бунт. Як писав П. Тичина: "Щоб жити, ні в кого права не питаюся, щоб жити, я всі кайдани розірву".

І знову повертаюся до щоденника Назарія Яремчука. "Коли Міністерство культури наведе порядок із заїжджими, коли наведе "музичний порядок" у барах, ресторанах, дискотеках, як це роблять приміром, у Франції?"

Де ми живемо? Хто ми?

Де сформована ідеологія нашого суспільства, нашого народу, народу трудівного, талановитого, мудрого і розважливого, але і народу, який звик терпіти наругу, насильство над собою? Що це значить? Ох, homo-sovieticus. Що ти з нами зроби-

З ухваленням Верховною Радою “Земельного Кодексу” одне з гасел минулої доби “земля — селянам” стало начебто реальністю для селян. Але, разом з тим, низка проблем, що виникли під час перших етапів реформування села у розподілі землі та реманенту, з поверненням селянам землі батьків і реальним господарюванням на цій землі, залишаються чи не найболючішими і сьогодні.

Про реалії і перспективи розбудови буковинського села йдеться в матеріалі журналістки **Марії Вишневської**.

Буковина належить до тих регіонів, де земель для господарювання і вирощування сільськогосподарської продукції обмаль. Тому споконвіку земля для буковинця була чи не єдиним скарбом, який давав йому і його родині впевненість у житті. За шмат землі брат брата вбивав, а чимало буковинських селян, спродувачи свій нехитрий скарб, виїжджали з рідних домівок за моря-океани, щоб заробити, а повернувшись на Буковину, придбати таку омріяну землю і стати господарем на ній. Із здобуттям незалежності України ця мрія простого селянина, здавалося б, мала всі підстави для здійснення. І влада нібито робила все на місцях для реалізації Указу Президента України “Про невідкладні заходи щодо прискорення реформування аграрного сектора економіки”. Але, як засвідчили результати, багато часу було втрачено. А сільське господарство вже на момент проголошення реформи було зруйноване вщент, реманент розкрадено. Механізми ж реформування виявилися в процесі реалізації недосконалими. Бо, як засвідчують відкриті листи мешканців буковинських сіл Стара Жадова, Мамаївці, Іспас, Берегомет, Топорівці, Брусниця, адресовані до Президента України, земля, яка була незаконно забрана у справжніх господарів у 1917–1950 роках, опинилася здебільшого в руках випадкових людей, які на неї не мають бодай морального права. Тому, відразу після появи Указу Президента, майже 2 тисячі буковинських селян у своєму відкритому листі вимагали:

1. Включити в паювання землі — господарів, у яких вона була незаконно конфіскована чи “добровільно” здана у 1917–1950 роки до колективних господарств. Зобов’язати виплатити компенсацію господарям за час користування їхньою власністю-землею, реманентом.

2. Включити в паювання колгоспників, які вийшли на пенсію до появи Указу, та працівників соціальної сфери, які обслуговують селян (лікарі, вчителі, працівники культури і т. ін.).

3. Зобов’язати місцеву владу видати безкоштовно акти на володіння землею.

Влада ж у відповідь на звернення селян посилалася на відсутність відповідних законодавчих норм для врегулювання цих

Фото О. Кулпахметова

НОВИЙ ЗЕМЕЛЬНИЙ КОДЕКС ПОЗБАВЛЯЄ НАЦІЮ ЗЕМЛІ

питань. Свої ж прорахунки і недоліки у реформуванні села столичні чиновники мотивували тим, що: “Держкомземом України розробляється нова редакція Земельного кодексу України, який, сподіваємося, буде чіткіше регулювати земельні відносини в Україні”.

Так, у невіршених проблемах селян минув ще один 2000 сільськогосподарський рік. Підсумовуючи його і реалії “успішного реформування села”, про які заявляла влада, громадська діячка Буковини, вчителька **Теофіла Якубович сказала:**

— Про реформу села мені дуже боляче говорити. Моя сім’я свого часу потерпіла як з маминого, так і з батькового боку. До приходу радянської влади ми мали власну землю, млин, коней, худобу, реманент. У все це була вклідена надзвичайна праця. Мій дід по маминій лінії працював у Канаді 9 років на лісорозробках і в копальнях. Заробивши грошей, повернувся на рідну землю, Буковину, і купив шматок землі. Коли прийшла радянська влада, все, зароблене тяжкою працею, забрала. На сьогоднішній день ми не маємо права на свою землю. На жаль, у нас не відбулося так, як у пострадянських європейських державах, де повернули землю людям, колишнім її власникам, у яких насильницьки вона була відібрана.

— **Можливо, у колишніх буковинських власників землі, які зверталися і до Президента, немає на цю землю документів?**

— В архівах все збереглося. Я в цьому особисто переконатися. У Чернівецькому обласному архіві збереглися всі документи про власність на землю. І вони свідчать, що понад 3 тисячі мешканців нашого краю мали у власності землю. Всі вони взяли з архіву ці документи (копії) на 1 га, 2 га, 4 га, 10 га, 12 га землі. І вони офіційно звернулися до влади про повернення цієї землі. Та їм від-

повіли: “Вам нічого не належить”. Але ж саме через цю землю ті люди за радянських часів стали “ворогами народу”, як мої рідні. Як ворогів їх не брали на роботу до колгоспу. Не брали і моїх діда й бабцю. І сьогодні моя бабця, яка мала власну землю, через те, що не працювала, нині має найменшу пенсію — 30 гривень.

— **У такому разі, як Ви гадаєте, що насправді відбулося на першому ж етапі реформування села?**

— На мою думку, те, що у нас називають реформою, насправді є не що інше, як узаконення тієї безправності людини, яка була за радянських часів. Ніякого перерозподілу, шляхом паювання землі, не відбулося. У процесі реформування практично було узаконено конфіскацію землі у господарів, яку провела ще в 40-і роки радянська влада. І сьогодні на законодавчому рівні землю закріпили за тими ж головами колгоспів та сільрад або ж наближеними до них людьми, розпродали за хабарі, нечесно зароблені гроші — тим, хто іноді пропрацював лічені місяці в колгоспі. А ті люди, що понад 30 років пропрацювали і на момент розпаювання були пенсіонерами або до радянських часів мали власну землю, фактично від власності усунуті, бо не працювали в колгоспі. То про яку справедливість у земельній реформі можна говорити?

— **Другим етапом у реформуванні села став новий Указ Президента, згідно з яким мала бути закріплена за власниками землі і майнова власність колгоспів. Чи було реальним виконання його?**

— Дивно, чому під час першого етапу реформування — паювання землі — це майно відразу не розподілили так, як би це мало бути за логікою і здоровим глуздом. На мою думку, те, що стосується цієї власності сьогодні — це взагалі абсурд. Я так думаю: і

Президент, і урядовці, які готували цей документ, прекрасно розуміли, що в колгоспах вже нічого не залишилося. Все давно пограбовано, розпродано. На фермах немає навіть вікон, вже розбирають будівлі, розкрадають цеглу. Що вже там було ділити і закріплювати? Трактори давно розібрані, як, зрештою, інша техніка чи реманент. І в цьому питанні, як і загалом під час земельної реформи, ніякого справедливого розподілу не було, немає і вже не буде. Це чергова формальність влади.

— **Чи не видається Вам дивним те, що з проголошенням реформи на селі, для тих, хто своїми мозолями обробляє нині землю, і сьогодні залишається тільки мрію стати на ній справжніми господарем?**

— А дивуватися не варто, бо при владі залишилися ті, хто й був біля керма за радянських часів. Тому й реформи, які справді потрібно провести на селі, — не відбулися і сьогодні мають трагічні фінали в регіонах. Так, як свого часу пограбували промисловість і назвали це “приватизацією”, така ж приватизація землі і реформи відбулися у нас на селі. Із тією лише різницею, що в промисловості технічне обладнання виходить за терміном експлуатації з ладу, технології морально старіють, а земля для селянина і сьогодні є основним джерелом добробуту і праці. Тому такою болючою є для нього, справжнього господаря землі, ця псевдореформа АПК, яка з боку держави навіть фінансово не забезпечувалася.

Поява “Земельного Кодексу” напередодні старту цьогорічних парламентських виборів засвідчила, що земля в Україні стала як товаром, так і політичним важелем у боротьбі за владу. Дискусія ж довкола сакраментального питання: чи повинна земля бути товаром — триває і після його ухвалення... І саме цей кодекс є нині наріжним каменем спотикання

ПРОДОВЖЕННЯ ТЕМИ

різних політичних сил і розбіжностей у поглядах не тільки парламентаріїв, а й економістів і політологів.

Ліві політичні сили на чолі з Олександром Морозом залишаються при думці, що цього робити ніяк не можна.

Тим часом, автори закону вважають, що основним гальмом у реформуванні АПК якраз і була відсутність нового земельного кодексу, бо дія старих його положень суперечить саме постановам Уряду, Указам Президента, кінцевою метою яких є відродження селянина як господаря на своїй землі.

Позиція лідера партії “Батьківщина” також не збігається з тими, хто вважає ухвалення “Земельного Кодексу” своїм досягненням. Що ж до аргументів, то Юлія Тимошенко вважає:

— На мою думку, нам було необхідно не допустити на нашій землі новітнього кріпацтва і поміщицтва. А ухвалений Верховною Радою минулого скликання “Земельний Кодекс” створює саме таку систему землеволодіння. Він — при повній ошуканості наших селян, які тяжко працюють нині на землі, і при повному позбавленні селян будь-яких можливостей займатися сільськогосподарською справою — допускає і дає сьогодні можливість потужним транснаціональним компаніям, потужним транснаціональним капіталам будь-яких країн, використовуючи його, скуповувати сільськогосподарські угіддя. На самому початку, коли оголошували прийняття Кодексу, владою цього не було задекларовано. Навпаки, влада запевняла, що іноземні підприємства, іноземні громадяни не будуть мати права купувати сільськогосподарські угіддя. Чому лобіювалося ухвалення Кодексу, який, по-перше, практично позбавляє націю землі, а по-друге, навіть, знаючи зміст Кодексу, свідомо обдурювати громадськість і широкий загал, спекулюючи на популізмі і віковому бажанні селян бути господарями на землі, політичній їхнім потом і кров’ю?.. Тому я категорично проти цього “Земельного Кодексу”. Водночас — за те, щоб громадяни України як фізичні особи були власниками землі і щоб наша держава, разом із правом власності на землю, давала людині-власнику пільгові кредитні ресурси і дотації для ведення сільськогосподарського виробництва.

Тож чи подолає новий закон стару командно-адміністративну систему української влади — покаже час. Бо саме від його реального втілення в життя залежить доля реформ на селі. А вже від реального результату задекларованих реформ залежить майбутнє України. Адже якщо ми сьогодні не підніmemo село, то й державу підняти буде практично неможливо.

Записала
Марія ВИШНЕВСЬКА

Структура Української Повстанської Армії була збудована за територіально-ієрархічним принципом на підставі чітких організаційно-статутних положень. Уся територія, на якій діяла УПА, була розділена на регіони діяльності (військові округи — ВО). Кожна округа мала командира військової округи, політичного референта і господарчого референта.

На території відповідної округи діяла група, тобто потужне військове з'єднання, що за кількістю відповідало стрілецькій дивізії. Наприклад, на теренах Житомирської області протягом серпня-листопада 1943 року діяла група "Тютюнник". Шефа військового штабу групи призначав командир ВО.

У складі групи діяло кілька загонів (полків), кожен з яких мав по кілька куренів (у перекладі на сучасну структуру — батальйонів), що складалися із сотень. Сотня була основною, найбільш оптимальною бойовою одиницею — достатньо чисельною для нанесення відчутних ударів і протистояння великим підрозділам ворога, а водночас не настільки великою, щоб це стояло на перешкоді мобільності та оперативності виконання поставлених завдань.

У кожній сотні налічувалося по кілька сот чисельністю 30-40 бійців; чота мала в своєму складі в середньому по три рої. Для виконання розвідувальних і диверсійних завдань створювалися також бойки.

Бойка — найменша бойова група бійців ОУН-УПА — складалася із кількох осіб: 3-5, зрідка — до 10, тобто за максимальною чисельністю відповідала роєві. Деякі бойки перебували на напівлегальному становищі: удень — звичайна, на очах у всіх, праця в по-

лі, на обійсті; уночі — час від часу — участь у бойових операціях.

Така організація партизанської боротьби виникла в конкретних умовах гітлерівської, а потім московсько-більшовицької окупації, тобто в умовах, коли Українці, перебуваючи у ворожому оточенні, змушені були приховувати своє прагнення побудувати самостійну Українську Державу.

Совецька комуністична (а по суті — сталінська, тобто фашистська) пропаганда від 1943 року і аж дотепер змальовувала борців за волю України у найчорніших фарбах, приписуючи бійцям ОУН-УПА найогидніші вчинки, яких ті ніколи не здійснювали.

Благородні слова — бандерівець, самостійник, націоналіст — були перетворені на ідеологічний кухні ЦК ВКП(б) у Москві на лайку, використовували ці слова для означення "врагов совєтської влади"; тієї влади, у якій насправді ніхто не слухав порад (совєтов) народу, бо все вирішувалося за вказівкою "наймудрішого вождя".

Саме за його вказівкою було створено в системі НКВС загони "ястребів", котрі діяли у формі і під виглядом бійців УПА, відзначаючи свої "бойові дії" нечуваними звірствами проти мирного населення західних областей України.

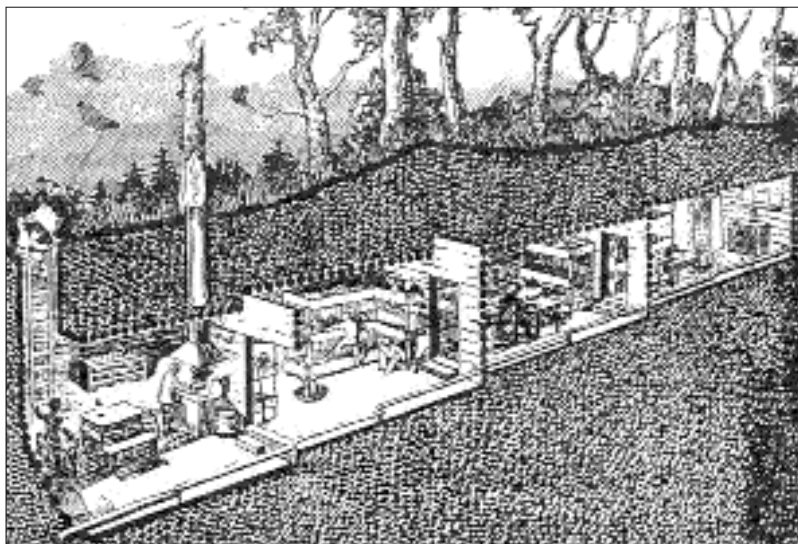
До будь-якого села, хутора, оселі, запліт дозріваних у зв'язках із бандерівцями, вривалися серед білого дня озброєні "ястреби" і вчиняли жорстоку криваву розправу, не жаліючи навіть дітей.

Продовжуючи активну партизанську боротьбу проти московсько-більшовицьких окупантів у себе вдома і не бажаючи наражати на небезпечальності становищі: удень — звичайна, на очах у всіх, праця в по-

Криївка, бойка, схрон... Мало хто з сучасних юнаків вживає цих визначень, а тим більше, достосовує їх до власної особи. Навіть у нинішньому Українському війську досвід діяльності бойок із застосуванням схронів не є предметом практичного засвоєння.

А шкода, бо цей досвід, чого доброго, може ще стати у нагоді в Україні, так само, як був широко ви-

РЕТРОСПЕКТИВА І ПЕРСПЕКТИВА СХРОНУ

Підземний бункер-шпиталь на горі Хрещатій. Збудований чотою Юрія Борця-Чумака 1946 року

наприкінці 1945 року приймає рішення про масове будівництво схронів.

Якщо **криївка** (від слів *укритися, сховатися*) влаштовувалася як тимчасове укриття, переважно на поверхні, то **схрон** мав знаходитися під поверхнею землі і використовувався як місце тривалого, стаціонарного розташування підрозділів, штабів, госпіталів, друкарень тощо. **Схрони** — це свідчення і форма боротьби титульної Нації проти чужоземних загарбників, окупантів. **Схрони** — це, значною мірою, символ Нації, переконливий до-

каз її нескореності, самовідданості, високого рівня організованості і дисципліни в лавах ОУН-УПА.

Невеликі **схрони** (найчастіше — для бойків, зв'язкових, розміщення провіанту і амуніції) звичайно являли

Чумак же далі роздумував над тим, що має сказати воякам. Багато з них уже мали за собою чотири роки служби в УПА, і підхід до них, як до новаків, був би помилковим, а то й неправильним.

Про ідею говорити їм немає потреби, бо це такі хлопці, котрі у разі поранення дострілять себе, щоб не потрапити до рук ворога й під тортурами не зрадити друзів.

...Маючи практику в будівні бункерів, а до того перебуваючи раніше в підземному шпиталі, Чумак хотів спорудити цей шпиталь якнайвишідніше (...) Тут можна було розмістити людей. Під цим оглядом (...) терен сотні Громенка мав куди краще забезпечення, бо посідав десятки готових бункерів.

Борець Юрій. У вирі боротьби. — К.: Наукова думка, 1993. — С. 128—131.

собою одноповерхові приміщення на 5-6 осіб, заглиблені на кілька метрів нижче поверхні землі. Будувалися й "двокімнатні" (інколи — глибокі двоповерхові) схрони, а також невеликі бліндажі неглибокого заглиблення на кільканадцять осіб.

Протягом 1945-1946 років у Прикарпатті і Карпатах було збудовано близько двохсот підземних схронів, а серед них і великі бункери. Прикладом зазначених може слугувати підземний бункер-шпиталь на 19 ліжок для поранених, з підсобними приміщеннями, операційною, кухнею і туалетом, водогonom і каналізацією, що його збудувала чота Юрія Борця-Чумака ранньої осені 1946 року на горі Хрещатій.

Місце для цього шпиталю було обрано командуванням після докладного аналізу тенденцій і оцінки перспектив ведення військових операцій. Гора Хрещата, що на території сучасної Польщі, в Бещадах, недалеко від місця, де сходяться кордони України, Польщі і Словаччини. Її висота — 997 метрів. У семи кілометрах від неї — містечко Душатин на березі річки Ослави, яка впадає у повноводий Сян.

Основна проблема схронів, а особливо, бункерів — збереження конспіративності за умов переміщення людей у районі їх розташування. Маскування підходів і входу, локалізація небажаних свідків і свідчень (димів від кухні, звуків, запахів тощо), дотримання секретності під час передавання інформації — усе це вимагає не тільки організаційної вправності і дисципліни, а й відпрацювання певних навичок поведінки.

Особливих навичок вимагало користування схронами в зимовий період, коли вже випав

сніг. Проте бійці УПА настільки майстерно володіли технологією конспірації і маскування, що це давало їм можливість користуватися так званими зимовиками, тобто схронами на зимовий період, не припиняючи партизанських дій.

Ця публікація — лише невеличка данина шани сотням тисяч безіменних бійців, які свідомо віддали своє життя за волю України, воюючи в рядах Української Повстанської Армії. Їх високий патріотизм і самозречення в ім'я Бога і Української Державності є чи не єдиним прикладом масового героїзму Української Нації в ХХ столітті.

Але річ не тільки у героїзмі в минулому, варту гідного вшанування з боку вдячних нащадків. Судячи з повзучої деукраїнізації і багатоаспектної російсько-імперської експансії в Україну, тема **схрону**, очевидно, не тільки не втратила своєї актуальності, а й стає дедалі важливішою на порядку денному існування Української Держави.

Бо від того, що Москва веде "мирну", а не відкрити війну проти України, вона не перестала бути війною; загарбання, яке відбувається на наших очах, не перестало бути загарбанням, а окупаційній військи на території України не змінили своєї антиукраїнської доктрини.

Зрештою, очевидні антиукраїнські акценти у задемонстрованому 10 травня 2002 року по телеканалу "1+1" сучасному російському фільмі "Брат-2", в якому один з головних героїв називає всіх Українців бандерівцями (не в справжньому, а в лайливому московсько-імперському розумінні цього поняття) — характерне тому підтвердження.

Роман ЗАПОЛЬСЬКИЙ

ДОКУМЕНТИ

...Війна провадиться в інтересах імперіалістичних хижаків, що хочуть коштом інших народів і чужих земель поширити свої впливи... Війну провадять партійні кліки за те, щоб могли вдержатися на поверхні політичного життя...

Воєнна хуртовина не минула також і українських земель. Знайшлося багато охочих "визволити" нас, або "освободити" нашу землю від її багатств. Розстрілами тисяч невинних людей, вивозами на холодні Соловки чи Сибір позначили вже на Україні своє "освободження" червоні московські імперіалісти — більшовики.

В українського селянина насильно вивирали його просянкуту кров'ю і потом землю й увесь доробок, а самого гнали на голодний пайок до колгоспу, де він не був уже вільним господарем, а лише рабом-невільником під нагаєм посіпаки.

...Московський імперіаліст, незважаючи ні на що, не хоче розлучитися з думкою про панування над Україною. Кровожерний сатрап Сталін висилає на наші землі

ХТО МИ І ЧОГО ХОЧЕМО

банди грабіжників, бандитів. І останню одежину, останній шматок хліба, що наш селянин заховав собі перед окупантськими бандами Гітлера, забирають "герої" — "червоні партизани". Вони ще мають відвагу називати себе "народними месниками"! Щоправда, мстяться вони, але не за кривди нашого народу, тільки над нашим народом...

Вроджена ненависть Москви до України каже москалям мститися над нашим народом за їхній нижчий культурний і духовний рівень. Бо таке обходження можна було побачити лише у напівдиких, здеморалізованих племен азійських кочовиків. Червоні бандити своїми "подвигами" тільки наражають населення на помсту з боку німців, але в жодному разі його не боронять. Вони нищать кращих синів України — самостійників.

...Гітлер і Сталін дуже добре зрозуміли, що не зможуть вдержатися на Україні, поки не злікві-

дують останнього свідомого українця — самостійника.

...Ми боремося за визволення нашого народу й тому наша війна є священна. Ми не бандити, не диверсанти, як це нам закидають німці й більшовики з їх завушниками. Ми боремося на рідній землі і в обороні прав нашого народу. Ми несемо високо Прапор Самостійної Соборної Української Держави. З усіма безхребетниками і прихвостнями московського або німецького імперіалізму нам не по дорозі.

Досить неволі! Досить знущання і наруги! Годі вже терпіти! **ХОЧЕМО ЖИТИ ВІЛЬНО!**

Хочемо вільної, ні від кого не залежної, Української Держави.

Хочемо самі дбати про своє життя, про свою землю і про свої порядки.

Хочемо, щоб український народ був господарем, а не наймитом на своїй землі...

З відозви штабу групи "Озе-

ро" УПА до українського населення із закликом до боротьби проти окупантів за українську державу. Травень, 1943 р.

ДІІ ВІДДІЛУ УПА
загону "02" — групи "Озеро" в районах Житомирської області (фрагмент звіту від 27 грудня 1943 р.)

...Стан Червоної Армії. Совітська армія здеморалізована, голодна, обдерта до краю. Бійці і командири міняють все на горілку. Були часті випадки, що за горілку молоді хлопці діставали гранати, кріси і інший вивід. Командний склад переважно зложений з москалів. Вони в жадливий спосіб поведуться з рядовиками, що бійці падали з утоми, а командири купали їх ногами і казали: "Должен ити без никаких разговоров".

Після заняття терену на чет-

вертий день переводять мобілізацію від 16 до 55 років. Залишають тільки калік. Після переслухання мобілізованих у відділі НКВС відсилають їх на передову. Москалі говорять: "Довольно ми уже намучились за вашу Україну, ви жили два года спокойно, а тепер довольно з вас. Ви должны ити на передовую фронта, чтобы испулить долг, наложенный на нас Советским Союзом".

...Населення незадоволене більшовицькою дійсністю. Воліли б навіть, щоб були німці, як червоні. Невдоволення це основане на тому, що більшовики зразу мобілізують чоловіків на фронт, а в їхніх жінок забирають всі запаси та худобу, яку придбали на зиму. Червоні на постійно забирають усе, говорять: "Ми воюемо, нам усе можна".

*** Літопис УПА**, Нова серія, Том 2. Волинь і Полісся: УПА та запілля 1943-1944. Документи і матеріали, НАН України та ін., Київ-Торонто, 1999, с. 577-579, 650-652.

КАТАСТРОФА БУКОВИНСЬКОГО ТЕАТРУ, АБО СТАН БАЗАРНОЇ ЛЕТАРГІЇ?..

ПІДСУМКИ ТЕАТРАЛЬНОГО СЕЗОНУ ТА ВЛАДНОГО РЕФОРМУВАННЯ ТЕАТРУ, ТИПОВІ НЕ ЛИШЕ ДЛЯ ЧЕРНІВЦІВ

Сучасний театр працює в умовах перевищеного колись ідеологічного диктату на персональний нинішній, де першу скрипку, як правило, грає дружина художнього керівника. А ще — фінансової кризи, загальної апатії до проблем громадського і культурного життя. Щоправда, криза сучасного театру, в тому числі і буковинського, — це, насамперед, криза свідомості, яка перебуває у стані базарної летаргії. Нею уражені не лише викинуті на вулицю безробітні і вимучені безгрошів'ям люди, які змушені жити тільки пекучими потребами дня. Цією летаргією уражені і ті, хто приніс психологію базару й прагнення миттєвого зиску й триумфу в те середовище, де повинні панувати інтелект і вміння бачити й визначати перспективу. У відчутній руйнації черні-

вецького театру — не що інше, як намагання зберегти цей летаргійний стан свідомості, що деморалізує наше громадянство, дебілізує нашу молодість, марнує таланти. Марнують свій талант і актори театру на безпорадні, надто далекі за змістом від запитів сучасного глядача вистави і приречені жити під тягарем повсякчасного емоційного стресу. До професійної творчої невдоволеності “додається” низька зарплатня, і актори, як і інші працівники театру, підробляють десь на базарах, по грецьких, італійських маєтках тощо. Такий спосіб виживання митців унеможлиблює головну вимогу творчості — концентрацію духовних і душевних сил. Таких поневірянь не знали колективи ані М. Кропивницького, ані Г. Хоткевича, яким доводилося працювати в умовах ім-

Ще в 1996 році з метою порятунку Чернівецького обласного музично-драматичного театру ім. Ольги Кобилянської та піднесення його до рівня європейського, керівництво обласної влади розпочало його реформування та адміністративні зміни. Наслідком такої владної опіки стала зміна дирекції та художнього керівництва театру, а жоден театральний сезон не минав без гучних скандалів у пресі. Не обійшлося без нього і під завісу цього театрального сезону. Що дало підстави констатувати: як тоді, так і тепер вражає намагання керівництва мистецького колективу приховати свою творчу неспроможність і адміністративну бездіяльність за соціально-економічними проблемами, які є болючими не тільки для окремо взятого колективу, а й припідданні українському суспільству в цілому. Як тоді, так і тепер залишається актуальним питання: чому занепадає театр у місті, де так багато навчальних закладів, молоді, де такі, зовні культурні, традиції інтелектуально-мистецького життя? Чому глядач збайдужів до театру? Узвичаєне пояснення, що люди не ходять, бо, начебто, нецікаво, є поверховим. Дисгармонія стосунків театру і публіки має соціальне підґрунтя.

Прем'єри цього театрального сезону засвідчили два факти. Перший — що Чернівецький музично-драматичний театр ім. Ольги Кобилянської ще подає ознаки життя, а критичні відгуки в пресі і репліки на них художнього керівника творчого колективу ще якимось пов'язують його з глядачем. Другий — що загалом виразно позначається спадна тенденція у розвитку нашого провінційного культурного життя.

Слідуючи за адміністративними змінами в обласному театрі, які, за волевільним владним рішенням, тривають, ось уже понад 10 років, буковинці-шанувальники Мельпомени стали свідками того, як професійний колектив, в якому ще донедавна були справжні народні і справжні заслужені артисти, талановита молодість, поступово зводиться на аматорський рівень, рівень агікультурбригади, вибудовуючи вистави за законами шкільних монтажів: трошки музики, трошки танців, трошки діалогів, трошки монологів — і жодної психології. І це для таких, скажімо, творів, як “Кайдашева сім'я” за І. Нечуєм-Левицьким, “Ціною крові” за Лесею Українкою, суть яких — в глибинному внутрішньому конфлікті. Тим часом, керів-

ництво театру час від часу скаржиться на відсутність хороших акторів, молоді в театрі, вдячних глядачів, доброзичливої критики, а головне — належного фінансування театру з боку місцевої влади...

Але, якщо пригадати історію українського професійного театру, то процес його становлення і розвитку, як і української театральної культури взагалі, відбувався в умовах дії Емського указу, в якому був спеціальний пункт про театр, що став справжньою перешкодою аж до 1917 року, бо забороняв сценічні вистави “на малоруському наріччі”, а також друкування на ньому текстів до музичних нот. Але ці політичні й, зрозуміло, фінансові утиски жодним чином не завадили корифеям української сцени (І. Карпенку-Карому, М. Кропивницькому, М. Садовському, П. Саксаганському, М. Заньковецькій, Г. Затиркевич-Карпинській) піднятися до високого рівня художнього узагальнення образу, до опанування методу переживання й удавання, до технічної досконалості акторської майстерності. Сценічне мистецтво театру корифеїв витримало іспит часом внаслідок вияву його митцями високої громадянської свідомості, стійкості й мужності в умовах жорстоких урядових переслідувань демократичного театру у царській Росії, виняткової працьовитості, творчого змагання між собою, навчанню в процесі сценічної практики, а головне, відданості мистецтву та ідеї служіння народу.

Хтось скаже: це історія... Так! Але це була б погана історія, якби не стала добрим уроком для нащадків, а з її досвіду ми не зробили б належних висновків. Саме з огляду на історію ми можемо стверджувати, що в усі часи і за всіх режимів шлях українського професійного театру був тернистим, але його майстри завжди були тісно пов'язані з передовою громадською думкою у мистецтві свого часу і, зокрема, з передовою теоретичною думкою в світовому театральному мистецтві.

Із сумних реалій, які спостерігаємо сьогодні, можна зробити висновок, що найбільшої шкоди українському мистецтву, культурі, театральній зокрема, заподіяла тоталітарна радянська система, яка зняла з творчих організацій, установ, закладів мистецтв та культури фінансові проблеми, зруйнувавши тим самим у митців не тільки психологію мислення і творчості, а й розбестила справним фінансуванням збиткові театри, що, в свою

чергу, позбавило їх необхідності своєю працею заробляти кошти.

У який спосіб держава перетворила митців на обслуговуючий владу та її представників на місцях персонал, доля якого повністю залежала від ласки чиновників. За умов такої комуністичної “зрівнялівки” психологія митців стала споживацькою, а театр вдовольнявся представницькою роллю. І коли в 70-ті роки стає вже відчутною криза в театрі, то про неї волого ще ніхто не наважується говорити, оскільки браку фінансування з боку держави немає. Критерії ж самооцінки поруйновані саме такою психологією, а відсутність у залі глядача вже тоді “не билася” по кишені театру. Представницька ж роль, звісно, не передбачає праці, вона передбачає лише декларації. На жаль, впродовж цих років реформувань керівництво театру, як попереднє, так і нинішнє, окрім таких декларацій, буковинським глядачам досі не запропонувало сценічної роботи високого художнього рівня. Судячи з публікацій у місцевій пресі, схвальні і часом захоплені рецензії і відгуки дістали вистави, постановки яких здійснили запрошені режисери — Грицак, Мага, Юрчи, Суржа, — роботи яких помітно відрізняються високим творчим і художнім рівнем від постановок художнього керівника театру, заслуженого арт. України О. Мосійчука, який змушує глядача вдовольнитися виставами, перенесеними зі сцени Рівненського театру без врахування творчих можливостей чернівецької трупи. Якщо ж на перших порах таку діяльність нового художнього керівника театру сприймали як бажання у такий спосіб заповнити чи поновити репертуарну афішу, то відкриття так званого “ювілейного” театального сезону (який речники від театру вирішили чомусь відзначати в сезоні 2000–2001 року, хоча за історією театру він припадає на 2001–2002 рік) також виставами “з чужого плеча”, в яких навіть використано фонограми інших театрів, важко було виправдати такими аргументами, оскільки не завжди можна досягти бажаного “малою кров’ю”.

Відсутністю фінансування, з огляду на соціально-економічну ситуацію в державі, сьогодні можна аргументувати і будь-яку бездіяльність, і мотивувати багато що, приховуючи свою творчу неспроможність. Але не варто так безоглядно спекулювати... Бо далеко не всі актори, які пішли за ці роки з театру чи

виїхали на заробітки за кордон, зробили свій вибір через брак грошей. У працівників театру на пам'яті слова заслуженого артиста України Василя Лещика, який, звільняючись, сказав: “Не хочу працювати в топорівському драмгуртку!”

Далеко не всі актори ладні були змиритися з таким марнуванням свого таланту і перспективою творчої деградації. Петро Мага та Михайло Войчук вирушили до столиці. Перший став шоуменом популярної “Телефортуні”, другий — ведучим на “Радіо-2”. Олег Мельничук сьогодні успішно працює в Мукачівському театрі, а заслужений артист України Василь Лещик — в столичному. А от спроба актриси театру Людмили Скрипки порушити цей летаргійний стан свідомості в театрі самостійною роботою над виставою “Я чекаю тебе, коханий” (реж. П. Мага) — викликала негативну реакцію у керівництва. Тим часом у 2001 році актриса була удостоєна звання дипломанта Міжнародного негосподарського фестивалю мистецтв “Відлуння” саме за яскраву емоційність акторської майстерності в ролі Марії у виставі “Я чекаю тебе, коханий”, який проходив у Києві і організатором якого була Міжнародна Асоціація Фестивалів Мистецтв (ІАРМ). Після такого визнання на міжнародному фестивалі керівництво театру влаштовує актрисі обструкцію, а виставу “Я чекаю тебе, коханий” знімає з репертуару. І сьогодні виставу Людмили Скрипки можна побачити на сценах обласного лялькового театру та кафе-театру “Голос”. Не кращою була доля на сцені рідного театру самостійної роботи двох інших актрис театру — Валентини Головки та Лариси Попенко, які власним коштом, спільно з режисером з Києва Юлією Гасиліною поставили виставу за п'єсою Р. Феденюва “Жіночі ігри”. Незважаючи на те, що зал театру здебільшого вільний, дирекція і художнє керівництво знаходили різні приводи, щоб вісім разів відмовити актрисам у наданні сцени навіть на умовах оренди. І сьогодні Валентина Головка та Лариса Попенко грають свою виставу у переповнених залах міських палаців культури та філармонії, в той час як зал театру надається усім бажаним гастролям, учасникам художньої самодіяльності, підприємствам для проведення заходів.

Чернівецький театр дедалі менше нагадує храм мистецтва і за своїм використанням перетворюється на звичайнісіньке орендне

приміщення, фінансовий зиск з якого, на жаль, також не завжди йде на користь театру. То хіба слово “катастрофа” надто сильне для означення існуючого там процесу? І як інакше можна визначити стан, коли театр не має, ось уже понад десять років, у своєму репертуарі вистав за творами своєї патронеси?!

Але художній керівник театру сьогодні, схоже, більше переймається не цими нагальними проблемами, а з'ясовує стосунки з журналістами, оголошуючи деяких з них персонами “нон грата”, іншим у відповідь на критичні публікації зі шпальт газети “Буковина” відверто погрожує: “Бережіться, бо може трапитися непоправне: хребетик не витримає” і поблажливо обіцяє перерахувати спонсорський відсоток, “бо медицина нині зовсім не безкоштовна” (якщо, звичайно, витримає хребет і знадобиться той відсоток на лікування). Переймається сьогодні художній керівник не оновленням трупи і залученням до колективу молодих акторів, а пошуком тих, хто, на його думку, сприяє витоку інформації з театру; все частіше киває на неугаду до театру з боку влади та на відсутність в області меценатів, які б накривали на прем'єри фуршетні столи, як це робиться в Києві. Хоча на владу та меценатів панові Мосійчуку гріх кивати — принаймні про нього особисто влада гарно подбала, за державний коштом забезпечивши в старому фонді пристойним пристановищем, аби дрібні побутові проблеми не заважали високому духовним злетам. А за коштів тих же меценатів це пристановище було відремонтовано за європейськими стандартами. Тим часом саме влада, окрім нищівного 100% фінансування театру, допомогла зробити механіку сцени, світлове забезпечення, відремонтувати дах і фасад приміщення. А от куди поділися виділені облдержадміністрацією на потреби театру 50 тисяч гривень — залишається таємницею не тільки для колективу, але й для губернатора, але, вочевидь, про це добре знають і художній керівник, і сам директор театру Ю. Марчак.

Чим далі в часі від початку “реформування” театру, тим очевиднішими є наслідки такого адміністрування і грубого владного втручання у творчий колектив, як, зрештою, і сам факт, що винні у занепаді не тільки актори чи фінан-

сування, театрові здебільшого бракувало хороших режисури і хорошого керівника, який би поклав край тінновим фінансовим оборудкам і всім тим чварам, які на шматки розривають сьогодні творчий колектив, виливаючись на шпальти місцевих газет черговими скандалами. Саме про все це відверто й писали професійні театральні режисери і критики, які були подивовані елементами самодіяльності і плагіату в роботах Олега Мосійчука, психологією базару й прагненням керівництва театру миттєвого зиску і триумфу, намаганням, водночас, зберегти саме цей летаргійний стан свідомості. За таку відвертість у публікаціях й піддавали одноголосно художній керівник і директор театру представників масмедіа анафемі, шукаючи у їхніх публікаціях про театр — замовників.

Здається, прийшов час чесно визнати: за майже три роки перебування на посаді художнього керівника Олега Мосійчука чернівецький театр не зазнав творчих злетів і удач. Врешті, питати треба не стільки з пана художнього керівника, як з місцевої влади, яка запросила його до Чернівців і відразу забезпечила за державний коштом євростандартами життя. Хто ж це конкретно зробив і на яких умовах? Бо сьогодні влада заявляє, що у театральному мистецтві нічого не пам'ять. І це, як не прикро, вкотре потверджує своїм владним рішенням, призначивши свого кандидата на посаду директора театру. Під завісу цього театрального сезону ним став колишній начальник оргвідділу облдержадміністрації, автор і дослідник коломийок, кандидат філологічних наук Дмитро Жмундуляк. Чи пошастить новому керівнику, фах якого далекий від економічної та господарської діяльності, що їх потребує посада директора театру, продемонструвати позитивні зміни і нове творче обличчя нинішнього Чернівецького музично-драматичного театру ім. Ольги Кобилянської, покаже наступний театральний сезон. Чи витримають митці ще один, черговий іспит часом, мають засвідчити високохудожні сценічні твори, акторська та режисерська майстерність, доведені до технічної досконалості, які залежать не стільки від грошей, як від інтелекту, професіоналізму і таланту!

ВИХІД ІЗ ДРАМИ — НЕ В КІЛЬКОСТІ ХРАМІВ

За даними Президента України, впродовж десятиліття державної незалежності в нашій країні зведено понад три тисячі храмів, будують ще не менше двох тисяч — лише в столиці вже діють 65 церков (з них 45 православних). Крім того, триває або завершується спорудження 22 культових споруд, а генеральним архітектурним планом Києва передбачено місце ще для не менше сотні. Перед ведуть православні різні юрисдикції.

Вже ні для кого не секрет, що будівництво храмів, у супереч конституційному відокремленню церкви від держави, часто-густо ведеться за рахунок бюджетних коштів. І це тоді, як їх катастрофічно бракує на такі нагальні соціальні потреби як вчасна виплата призначених за розміром зарплат, пенсій, стипендій, регулярна допомога сиротам, інвалідам, матерям-одиначкам, багатодітним сім'ям, чорнобильцям та іншим матеріально незахищеним громадянам.

Чому ж немає з Неба прихильної відповіді ні на богослужіння в численних храмах, ані на завязані молитви в їх стінах і поза ними? Причина очевидна: не благословляє Господь державу, чий керівництво, сприяючи зведенню церков, водночас допускає гріхи, які "волають про помсту до неба". А гріхи ці такі: "сховидження убогих, вдів і сиріт" та "затримка заробітної плати" (див. Катехизм християнської віри, 1990, с. 207 — видання Греко-католицької Церкви України).

З марксизму-ленінізму і поточного життя відомо, що в основі "первинно накопиченого капіталу" лежить злочин. Тобто ці капітали або вкрадені, або насильно забрані. І в народі не дарма кажуть, що, мовляв, від трудів пра-

ГРІХИ НАШІ

Мало не на кожній вулиці великих міст — церква. Нині їх не менше, ніж аптек. Є навіть села з кількома храмами: один зазвичай належить УПЦ Київського Патріархату, другий — Московському Патріархату, третій — якійсь протестантській конфесії.

ведних не збудуєш палаців кам'яних. Злочин же — то гріх, і він крає душу й сумління тих, хто його має. Не інакше як задля спокути своїх гріхів заходилися нові капіталісти храми будувати. Де-хто анонімно, а хтось воліє, аби меморіальна табличка з його деякими анкетними даними прикрасила стіну ним же зведеної церкви. Прізвища "храмових" благодійників здебільшого відомі. Так, народний депутат Верховної Ради минулого скликання Сергій Кондратевський, на посту директора Кримського комерційного церковного банку привласнивши аж 14 мільйонів доларів, дешицю таки виділив на будівництво щонайменше двох церков у Севастополі (недавно, Богу дякувати, "благодійника" затримано). Інколи зізнається у храмовому будівництві й нардеп України Ганна Антонюк, маючи тим часом непроцесно гріховний бізнес з виробництва горілки торгової марки "Артемід". Свято-Покровську церкву на своїй "малій" батьківщині, в селі Гребінка Васильківського району на Київщині, побудувала дружина голови Київської облдержадміністрації, нардеп України Тетяна Засуха. У селі Бубнівська Слобідка на Черкащині зводить храм колишній нардеп і президент збанкрутілого АТ "Нафтогаз України" Ігор Бакай. Свято-Преображенська церква незабаром постане в райцентрі

Ямпіль Сумської області коштом нардепа Андрія Деркача. А неподалику, у Тростянці, скликає на літургію шістьма дзвонами Благовіщенський храм, споруджений на гроші анонімного нардепа України, чий прізвище при нагоді можуть повідомити тамтешні мешканці. Спосок церковних спонсорів-меценатів (Московського патріархату) чималий і він дедалі поповнюється.

Зі свого боку, керівники конфесій нагороджують благодійників церковними орденами. Саме за матеріальні пожертви. Серед відзначених "святими отцями" осіб, зрозуміло, трапляються злочинці. Досить сказати, що, крім нинішніх високих посадовців і бізнесменів, має церковні нагороди дещо призабутий Павло Іванович Лазаренко. А не так давно аж у Лісабоні було заарештовано лідера бандитського угруповання Євгена Степанова, відзначеного Українською автокефальною православною Церквою орденом князя Костянтина Острозького 1-го ступеня. Скажете: ну хто на цій грішній землі не помиляється! Так, не святі й церковники, бо не дарма сказано: "всі згрішили і позбавлені Божої слави" (Пос-

фото О. Целяури

лання апостола Павла до римлян, розділ 3, текст 23). Але не до такої ж міри, щоби пожертвувати на церковні потреби гроші ставили еквівалентом доброчесності і приводом для вручення почесних відзнак!

До речі, про грошові пожертвування. Не треба бути втаємниченим у господарські справи тієї чи іншої парафії, аби помітити, як далеко не за призначенням витрачаються кошти. Скажімо, через дорогу від одного популярного столичного храму виріс, немов у казці, добре облаштований двоповерховий будинок його настоятеля. Все би нічого, якби церква не була дерев'яною і по-сільському бідною, а особняк батюшки

напрочуд фешенебельним. Якою ж має бути зарплата у священика, щоб він міг собі дозволяти такі придбання, як нерухомість, дорогі автомобілі тощо? Зрештою, якою б не була (хоч відомо, складається саме з пожертв парафіян), та не варто забувати, що ніхто не скасовував настанову Ісуса Христа: "Не складайте скарбів собі на землі" (Євангеліє від Матвія, 6:19). Прикро, що ця заповідь випадає з пам'яті саме служителів культу, нібито пастирів, викликаючи через її недодержання заздрість, а то й роздратування в незаможних християн. Мимохіт згадуєш слухні слова нашого пророка Тараса Шевченка: "Все брехня: попи й царі".

Якщо радянська влада грішила закриттям й руйнуванням церков, то нині, як здається, настав час іншої крайності — повсюдного храмобудівництва. Позитивне в останньому лише те, що для священиків створюються нові робочі місця, а у віруючих з'явився вибір, до якої саме церкви ходити на відправи. Проте не забуваймо, що, за Біблією, "Всвишній не в рукотворних храмах живе" (Діяння апостолів, 7:48 та 17:24). Тож зростання числа релігійних святих аж ніяк не сприяє збільшенню кількості посправжньому віруючих громадян. Згадаймо урок історії: за царату православ'я було державною релігією, Закон Божий викладався в школах, рясно зводилися церкви, а тільки-но прийшла безбожна радянська влада — ті ж таки недавні "віруючі" без докторів сумління, забувши про Христа і Його Царство, заходилися паплюжити та руйнувати свої ж святині. Не повторилася б стара історія (борони, Боже!), адже прецеденти були.

• **Віктор ЮТ**

«ДВОЄДУШНА ЛЮДИНА НЕПОСТІЙНА НА ВСІХ ДОРОГАХ СВОЇХ» (Соборне Послання св. Якова)

фото О. Курлакєтова

БОГОРОЗУМІННЯ

нових, часом найдивовижніших, вірувань у загальних рисах ми, здається, окреслили. Тепер спробуємо дослідити механізм цього процесу.

Син моїх давніх знайомих Андрій, цілком сучасний, меткий і, як тепер кажуть, джінсово-комп'ютерний хлопчина, торік вступив на досить престижний і перспективний щодо кар'єри факультет університету. Причому вступив без горезвісного "блату" й без великої обтяженості знаннями... "Мені допоміг Бог", — упевнено пояснював свій талант Андрій. "Хто ж він, твій Бог?" — запитую. — Його ім'я — Унгу. Я сам відкрив свого Господа". — "Тобто вигадав?" — "Можна і так сказати. Хоч я впевнений, що він насправді існує". — "Яка ж була потреба в досі не відомому богові?" — "Ще скажіть: неіснуючому! Він мені й зараз допомагає, коли до нього в молитвах звертаюсь. У християнстві ж розчарувався, коли нагромадилося чимало запитань без відповідей. Приміром, якщо Бог створив людину за своєю подобою, то, виходить, Він мав органи травлення, розмноження, обміну речовин? Може, створив людину за своїм проектом? Або ще: навіщо Творцеві боротися із сатаною, якщо той також Його створіння — "падший янгол", тобто Бог у силі "поставити диявола праворуч себе", як написано в Псалмі 108? До речі, таких прокльонів, як у цьому псалмі, що заперечує всю християнську мораль, мабуть, і славетна Довженкова бабуса не вигадала б!" — "Між іншим, Католицька церква Другим Ватиканським собором відкинула апсалми-прокляття з богослужбового вжитку". — "Однак з Біблії їх не вилучено". — "Послухай-но, Андрію, але ж твій Унгу — то ж відродження язичництва!" — "Це загальна тенденція в сучасній Україні: виникають громади, наприклад, рідновірів за вченням Шаяна з Канади, РУН-Віри за "Магавірою" Лева Силенка з США, аріанської віри українського обряду тощо. Як на мене, це зумовлено передусім духовним відродженням нашої нації!" — "Чому ж ти не прилучився до жодного з цих прадавніх вірувань?" — "Бо вони грубо осучаснені, прилаштовані, реформовані. Та й дратує мене

явна штучність "стародавньо-новітніх" релігій. І розраховані вони на таких собі суперменів, бо сповідають, як я зрозумів, надію на самого себе". — "А тебе більше влаштовує релігія-втішниця, містична милиця для слабких?" — "Саме так. Але не така, як християнство з його суперечностями і плутаниною в Біблії..."

Важко щось заперечити особі, яка в пошуках свого храму, де їй затишно й безпечно, водночас шукала Бога. А надто — людині обізнаній, яка в ході "пізнання Творця" зверталася до різних віровчень, на власному досвіді відчувала їхню дію, вплив і наслідки. Багато з нас не замислюється, де шукає Бога і чи варто це робити, пояснюючи: мої діди так вірували, тож і я так буду. Посилаємось на коріння, традиції, правдивість певного віровчення. Чи правильно це, якщо, успадкувавши віру, відчуваш, що душа не на місці, а ритуали в храмі — лише формальність, часом обтяжлива і нерезультативна?

Не так давно мимохіт почув кілька фраз із бесіди двох літніх жінок, які виходили з воріт церкви. "Свічки подорожчали, Біблія тепер 50 гривень коштує, за кожну відправу гроші беруть: і за вінчання, і за поховання, і за здоров'я, і за упокій"... — зітхнула одна з них і додала: "Тепер до храму Божого без грошей — ані ногою!" Друга ж продовжила: "І жебраків скільки розвелось! А не подати совісно". Не втримавшись, я втрутився: "Даруйте, добродійки, навіщо ж у таку церкву ходите?" Жінки чомусь мою безтактовність не обурилися, перша з них відповіла по суті запитання: "А щоб не стати поруч у гурт отих торбешників із простягнутою рукою. Та й душа поживи благає. Адже важко в нашій безпорадній, байдужій країні жити без надії"... Виходить, на Бога уся надія. Проблема лише полягає в тому, де Його шукати.

• **Юрій ТОКАРЕВ**, викладач релігієзнавства у Вищій школі економіки і ділової адміністрації "АЖІО-коледж"

ЦЕРКОВНА ГРОМАДА

З прибуттям до міста Сватове священнослужителя УАПЦ ієрея Дмитрія (Романкова) на Слобожанщині почалося духовне відродження.

У 1999 році архієпископ Харків-Полтавської єпархії Ігор (Ісиченко) освятив Хрест, де місцева громада за підтримки райдержадміністрації (голова В. Просін) побудує Храм рівноапостольних Володимира та Ольги.

У 2000 р. в смт. Н. Даванка зареєстровано громаду УАПЦ — на честь світлого святого Преображення Господа Нашого Ісуса Христа.

Подано документи на реєстрацію громади Свято-Володимирської парафії (м. Сватове).

На честь світлого святого Преображення Господа Нашого Ісуса Христа сватівська райдержадміністрація започаткувала щорічний районний (тепер обласний) ярмарок та фестиваль "Слобожанський Спас".

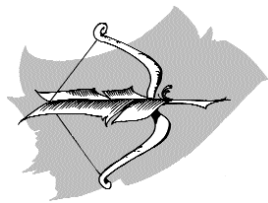
У 2001 році в с. Маньківка на Покрову святої Богородиці встановлено Хрест. Ініціаторами та жертводавцями є родина братів Проскурін. У 2002 році облаштування цього святого місця займалися козаки сватівського Слобідського полку Українського Козацтва та Сватівської станиці НСОУ ПЛАСТ. Громада планує збудувати святиню (капличку).

Фермери Сватівщини: В. Проскурін, М. Проскурін, О. Проскурін, І. Проскурін, І. Чунихін, І. Цілуйко, О. Ялинич, В. Онишко, Ю. Кузнецов, І. Стельмашук, В. Половинка, П. Месечко зібрали 2 700 грн. на пожертвування для УАПЦ.

У вересні 2002 року в м. Сватове буде відкрито Недільну (катехічну) школу. Вже замовлено підручник із християнської етики у Львівській "Просвіті".

Отець Йосип Дорошевич із Храму Пресвятої Покрови Богородиці (м. Моршин Львівської області) передав для сватівських мирян ряд речей для церкви.

• **Є. ДЗЮБА**,

Бачила я його востаннє, коли мені було одинадцять. Але все, що пов'язане з братом, пам'ятаю до найменших дрібниць. І, здається, розповідати про нього можу нескінченно, згадуючи наше життя день за днем.

Віктор Цимбал народився 29 квітня 1902 року в селі Ступична Звенигородського повіту Київської губернії. Батьки — молоді вчителі, Іван Федорович Цимбал з Черкас і Лідія Йосипівна (з роду Волошиних) з містечка Сміла на Черкащині. Це була чесна, порядна українська родина, українська не лише за походженням, а й за глибокими переконаннями.

Ідеальне подружжя поєднували щире кохання, глибока взаємна довіра і повага, а відзначали дивовижна чесність, висока освіченість та інтелігентність. І, звичайно ж, безмежна любов до України, безкорисливе служіння рідному народові. Вони не присягалися Батьківщині у любові й вірності, а просто у поті чола працювали для неї, зазнаючи переслідувань від усіх режимів і не знаючи, що таке достаток і добробут. Тато часто повторював: «Для України треба віддавати все, що маєш, і робити все, що потрібно їй».

Так і виховували вони дітей, котрих у родині було четверо. Віктор — первісток. І все найкраще, що батьки мали у своїх душах, вони намагалися вкласти в цю дитину. Дітей виховували власним прикладом, створивши в сім'ї атмосферу доброзичливості, взаємної пошани і любові, в якій не було місця сваркам, неправді, непорозумінням. Тут побутувала рідна українська мова й майже щодня співали українських пісень. У всіх — батьків і дітей — були гарні голоси, і вдома виник своєрідний домашній ансамбль.

А як впливало оточення на маленького Віктора! Спершу чарівне, поетичне село Ступична. А згодом — одинадцять років на київському Подолі з його неперевершеною романтикою, екзотикою, ба, навіть, якоюсь містикою. Це справжнє диво, яке подарувала доля обдарованому хлопчикові, його чутливій душі. Великі й малі церкви, собори, храми, монастирі, каплиці, щоденні симфонії дзвонів. Блискуче дійство Контрактових ярмарків, яке починалося відразу ж за порогом будинку. Все це накопичувалося у вразливій юній душі, заклало основи для його майбутніх творів.

З раннього дитинства виявилась непересічність його особистості. Віктор був від природи щедро, всебічно обдарований, дивовижно цілеспрямований і працьовитий. А над усім домінував потяг і хист до малювання. Свою першу «картину» він створив у два роки, перемалювавши вугіллям на сніжно-білу пошивку лева з килима, що висів над ліжком. Мама згадувала, що цей хижак вийшов напрочуд схожий — з гривою і китицями на вухах і хвості. Досить було дати малому Вікторові аркуш паперу і олівець — і за ним не треба було доглядати: він забував про все і годинами міг сидіти й малювати.

Життя родини складалося нелегко. Віктор завжди болюче згадував про те, як чотирирічним хлопчиком іздив з мамою у Острозьку в'язницю до тата, якого заа-

ГЕРОЇЧНИЙ ТАЛАНТ

рештували за активну просвітницьку роботу на селі і недільні школи для дорослих. А далі — поневірвання, пошуки роботи, поки, нарешті, батькові не пощастило влаштуватися на київський єпархіальний свічковий заводик на Подолі.

Добрий і м'який від природи, Віктор ніколи не був схильний до насильницьких дій. Та коли Україні, яка вперше після сторіч неволі зітхнула на повні груди, почала загрожувати страшна, кривава сила, він довго не вагався. Разом з іншими учнями Другої української гімназії записався до студентського куреня, що згодом поліг у трагічному бою під Крутами, захищаючи Київ від більшовицької навали. А Віктор не загинув лише тому, що батько силоміць затримав удома малолітнього сина-шестикласника і не пустив на вірну смерть. Ця подія потрясла всю українську інтелігенцію, а в душі Віктора залишилася пекучу рану на все життя. Після цього він ще продовжував навчання у гімназії, відвідував вечірні курси професора В. Менка в Київській мистецькій школі, допомагав батькам-учителям, які були ак-

тивними організаторами й учасниками створення української національної школи.

Та тривало це недовго. Події, що відбувалися в Україні, відсунули на деякий час мистецтво на другий план. Віктор стає до лав української армії, бере участь у боях аж до 1920 року, разом з рештками армії опиняється у таборі для інтернованих осіб у Польщі. 1923 року нелегально переходить чехословацький кордон і опиняється у Празі, де одночасно вступає до Вищої мистецько-промислової школи та до Української студії пластичного мистецтва. Вчиться з жадобою, натхненням і невдовзі досягає великих успіхів. Його вважають одним з найкращих студентів. Створені ним монументальні полотна «Доісторичний період», «Первісна людина» високо оцінюють фахівці, а дипломну картину «Адам і Єва, що вигнані з раю», преміюють додатковою стипендією на місячну творчу подорож до Італії. Отже, здійснилась давня Вікторова мрія відвідати чудову країну-музей. Надсилаючи з Італії листівки додому, він ділиться незабутніми враженнями.

Широковідомим Віктор стає в 1925 році. Чехословацький уряд оголосив престижний конкурс на графічний портрет історика Франтішека Палацького, в якому взяли участь близько ста найкращих художників Чехословаччини, а першу премію отримав... невідомий двадцятирічний студент Вищої мистецько-промислової школи, українець-емігрант Віктор Цимбал!!!

Після цього його визнають у мистецьких колах. Він працює у львівському видавництві «Світ дитини». Перед ним — прекрасні перспективи. А тим часом в Україні все більше розкручувався маховик шаленого сталінського терору. І чим більше він набирив обертів, то довгими ставали журавлині ключі емігрантів за океан, що тікали від довгих рук ГПУ. Серед них був і Віктор Цимбал. Страшне враження справило на Віктора вбивство Симона Петлюри, улюбленцем якого він був свого часу.

Цієї весни минуло сто років від народження видатного художника XX сторіччя Віктора Цимбала. Вечір пам'яті, організований Музеєм історії Києва та Музеєм шістдесятників, став першим привселюдним словом про нього в Україні. Автор пропонованих спогадів — Тетяна Цимбал, сестра художника, актриса, шістдесятниця, яка багато зусиль доклала до збереження пам'яті про брата, а передала її для публікації племінниця художника, Вікторія Цимбал.

Знайомлячи читачів із життєвим та творчим шляхом художника, наголошуємо, що саме Віктор Цимбал разом із дружиною Тетя-

злочин проти українського народу, її можна назвати громадянським подвигом митця. 1936 року це полотно привернуло загальну увагу на першій персональній, дуже успішній виставці В. Цимбала в Буенос-Айресі. Байдужих людей біля неї не було.

Відомо, що цей твір збирав коло себе юрби глядачів, у тому числі й комуністів, які проти нього протестували і в дискусіях із журналістами неодноразово вчиняли навіть бійки. Тим часом ця картина не має, об'єктивно кажучи, політичного змісту, а радше моральний, проте він волав так голосно, що став гостро актуальним, а разом з тим і політичним.

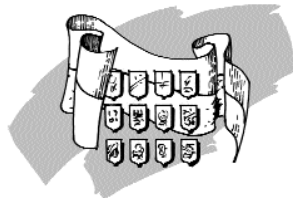
Так склалося, що понад 33 роки, переважно більшість свого творчого життя, Віктор прожив у Аргентині, відірваний од великих осередків культури Європи та Північної Америки. Тому його творчість тривалий час була маловідомою у широких мистецьких колах світу. А в Південній Америці він був дуже популярний. Участь у кількох виставках рекламної графіки принесла йому, окрім інших відзнак, шість золотих медалей і славу кращого графіка Південної Америки. Окрім цього, декілька персональних виставок у Буенос-Айресі теж мали великий успіх.

Люц Феррандо

У кінці 50-х років — зі зміною політичного клімату в Аргентині — багато українців почали переїздити до США і Канади. 1960 року переїхало до Нью-Йорка і подружжя Цимбалів. Українська громада щиро вітала видатного митця. Популяризації його творчості сприяли персональні виставки та участь в експозиціях Об'єднання митців українців в Америці. Але й тут Віктор мусив працювати для заробітку як графік, мріючи про той час, коли зможе, нарешті, працювати «для себе». Та, на жаль, тяжка недуга не дала здійснитися його планам, — 28 травня 1968 року його не стало. Похований Віктор Цимбал на українському православному цвинтарі Св. Андрія у Бавнд-Бруку. На його могилі стоїть простий козацький хрест із граніту, зроблений за проектом самого митця.

• Тетяна ЦИМБАЛ

ПАМ'ЯТЬ

Хоч офіційно місто стало заповідником недавно — після президентського Указу про створення державного Кременецько-Почаївського історико-архитектурного заповідника. Звичайна, взагалі-то, історія: документ підписали, грошей пообіцяли і не дали. Тепер міське і районне керівництво сушить собі голови, де взяти 8 мільйонів гривень на реконструкцію улюбленого міста і гідне святкування його Дня восени: Кременцю виповнюється 750 років.

А одній із найповажніших його мешканок — Ірені Сандецькій — минуло 90. Вік солідний, та не настільки, щоб не проплисти в озері якихось 150-200 метрів, що пані Ірена залюбки робить за першої-ліпшої нагоди. Єдине, чого трохи побоюється — вибиратися на довгі прогулянки, земля — то ж не водяна поверхня, тут перешкоди трапляються, а лише недавно катаракту оперували. Загалом же скажитися на життя немає підстав, та цього й не робила ніколи. Замість того:

— Я завжди допомагала людям, бо люблю це робити, який би режим за вікном не був. До речі, знаєте, чим запам'яталася радянська епоха? — Відчуттям її тимчасовості. Часто сниться сон — ніби совести вже виходять з міста, он і війсьکو їхнє пішло шляхом. Прокидаюся — ні, вони ще тут.

Про все пережите, навіть найстрашніше, вона згадує не без іронії, дивуючи співрозмовника гострим розумом, а ще — бездоганними зачіскою і ладом у помешканні, який підтримує сама.

— Ви проходите до бібліотеки, там у мене, крім фортепіано і книжок, бачите, скільки полуниць? Вас мені просто Бог послав, не доведеться тепер все це консервувати. А те рожеве в слоїку — це з троянд вино, я вам потім рецепт дам. Раніше ж, знаєте, троянда для важення на кожному польському подвір'ї росла.

Плавала, скільки себе пам'ятаю. Ви скількиома стилями вмієте — двома? А я ще брасом, кролем, дуже люблю пірнати. Коли була молодою, стрибала у водоспад. Я ж закінчувала Кременецький ліцей ще за Польщі, тоді молодь дуже захоплювали до спорту, влітку ми навіть на яхтах ходили по Чорному морі. Взимку — ковзани, лижі. Знаєте, тепер до освіти зовсім не таке ставлення, як колись. За маршалка

Кременецькі "близнюки"

ПАМ'ЯТЬ, СКАРБИ І ЛЮДИ КРЕМЕНЦЯ

В Україні вистачає міст, охрещених маленькими Парижами чи Віднями. Але українська "маленька Швейцарія" — одна, саме так свого часу Михайло Коцюбинський назвав Кременець — симпатичний райцентр на Тернопільщині, де є аж дві кліматичні зони, сяк-так закопані після газозварювальних робіт вулиці, багату (хоч і понищена) історична спадщина і дивовижні люди. Тобто повний джентльменський набір заповідної західноукраїнської провінції.

Пісудського це була привілейована галузь. Усі ліцеїсти отримували стипендію і харчувалися тут же, у ліцеї — за символічну плату. А ліцеєві, до того ж, належало кілька гектарів лісу.

Я пам'ятаю дуже багато. І коли хтось сьогодні мені каже, що про деякі епізоди польсько-українських стосунків краще промовчати, я цього не розумію. Історично склалося так, що українці і поляки повинні бути разом, але добрими сусідами можна стати тільки тоді, коли сказано всю правду.

У мене немає ненависті до тих вояків УПА, що вбивали поляків під час Другої світової; про все те добре, що робили для нас українці, завжди пам'ятати і говорити — бо була свідком багатьох по-

дій. Я повинна говорити так, як було — для добра України і Польщі.

У 1943-му в Кременці було 7000 біженців — люди втікали з польських сіл, рятуючись від нічних нападів. Бо ж польський селянин знає, як — поки дах над головою не запалає, з хати не вийде. А кілька молодих хлопців-українців, що їх змушували брати участь у вбивствах в селі Чугаї, невдовзі не витримали — повісилися.

Сьогодні згадую про це зовсім не для того, щоб зробити комусь прикрість, а тому, що забувати не маю права.

У Кременці переплелось багато культур, не лише польська й українська. До війни тут жили 20 000 євреїв. Їхня синагога вже була знищена, коли німці наказали: або зруйнуєте протягом ночі ще й фундамент, або вас вивезуть у табори. Мешканці гетто знали, що їх все одно вивезуть, та порушити залишків святині не дали. Досі згадую цю історію як приклад надзвичайної релігійності того народу: усю ніч кременецькі євреї, навіть німечні старі й дітлахи, носили землю, щоб поховати під нею фундамент. Вранці все вилядало так, ніби там і не було жодної синагоги. А невдовзі їх повезли на смерть.

Усі загарбники — і радянські, і німецькі — передусім знищували освічених людей. Фашисти, увійшовши до міста, почали розправу з викладачами ліцею. Коли вийдете на гору Бо-

вини.

За радянських часів навчала релігії і польської мови. Учні завжди вистачало. Владі це не дуже подобалося, але ж і серед во-

гонадійне походження, представники влади постійно агітували, щоб спі-вала у новоствореному хорі і ходила на комуністичні демонстрації на 7 листопада і 1 Травня. Ще чого — щоб я, органістка кося-лу, співала у їхньому хорі! Погодилася на єдине: часом піти на 1 Травня, все ж таки — День солідарності трудящих.

Після розмови з цією жінкою довго не залишає химерне відчуття — ніби на календарі зовсім не 2002, а тридцять років минулого століття. Коли все було трохи іншим, а слова про європейськість західноукраїнської провінції сприймалися без іронічного підтексту.

СКАРБИ КРЕМЕНЦЯ

Але Кременець від свого європейського походження, звісно, не відмовляється. Від нього, щоправда, залишилися більше спогади, але тільки тут у кав'ярні чи крамниці до вас звернуться по-старосвітськи зворушливо: "Пані (пан) чогось собі бажає?"

Милий провінційний сервіс розрахований і на туристів, переважно з Польщі, колишніх мешканців Кременця чи їхніх нащадків. Гості ахають над казковими краєвидами, що відкриваються з гори королеви Бони, старовинною архітектурою і платять за задоволення по п'ять доларів — стільки коштує доба перебування і сніданок у приватному секторі. Останній теж різним буває — єдиний кременецький готель (недержавний) здивує столичною ціною — 60 гривень за не бозна-який номер. Та й сам готель десь аж на околиці міста.

Інший — в центрі — теж має приватного власника, але зараз там — ремонт. Серед сірої одноманітності переважно обшарпаних будівель готель вирізняється червоно-білими стінами. Кольори з 1999-го року трохи полиняли, тоді в гості сподівалися аж двоє президентів — нашого Л. Кучми і польського А. Квасневського, на його честь готель розфарбували барвами прапора сусідньої держави. Глави держав мали вшанувати своєю присутністю відкриття музею славетного польського поета Юліуша Словацького, який народився в Кременці. Але до відкриття музею не дійшло, як і до візиту президентів.

З музеєм — то взагалі окрема історія. Раніше в родинному будинку поета була бібліотека, яка ніяк не хотіла залишати насиджене місце. Поки книгозбірня виселялася, для місцевого товариства польської культури, яке перейнялося створенням майбутнього музею, клопоти тільки починалися. Держава, зрозуміло, грошей не давала, натомість з'явилася польська фірма "Енергополь", яка працювала на Хмельницькій АЕС, а музей взялася капітально ремонтувати цілком безкоштовно. Зупинка була за дозволом міської ради. А тогочасна дозволи не давала — за вікном був 1990-й, поляків підозрювали мало не в загарбницьких планах. Але справа таки зрушила — не через 9 місяців, як годиться для чекання новонароджених, а через 9 років. Розпочавши ремонтні роботи,

Один із кременецьких костелів

ни, побачите звідти будинок, у якому їх тримали і на подвір'ї якого розстрілювали. Там загинув професор Мончак, тогочасний директор ліцею, блискучий науковець. І не лише він...

Як мені жилося? Мої випробування збіглися з радянським періодом. Доводилося голодувати — на нещасну мою пенсію не бозна-як прохарчуєшся, хоч то були дрібниці порівняно з тим, що пережила під час арешту: нас у камері було п'ятеро дівчат, на всіх — один маленький шматочок хліба. За що арештували? А кого з представників інтелігенції тоді не ув'язнювали?

У тюрмі пропонували вибір: 8 років неволі або "маленька агентурна робота". Я відмовилася і... мене відпустили. Мабуть, і через те, що не мали жодних доказів якоїсь моєї

перішняя молодь навіть гадки не має. І ніхто їх не вчить.

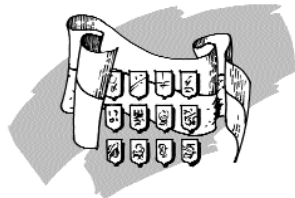
Сама пані Ірена, до того ж, ще й добре грає на фортепіано, у розмові часто живить цитати латинською ("Латиню не володію, ми в гімназії не вивчали, але декілька мов розумію непогано"). Декілька мов — це, крім рідної польської, а також української і російської, — німецька, французька, англійська.

Свого часу випускниця Ягеллонського університету в Кракові і далека родичка польської письменниці Елізи Ожешко викладала в Кременецькому ліцеї, за будь-якого режиму залишаючись органісткою парафіяльного костелу — єдиного, що був діючим за радянських часів.

— В одному з костелів робили щось на кшталт будинку культури. Пам'ятаючи про моє небла-

Ірена Сандецька

взялися за голову — стіни геть прогнили, знищення — понад 70 %. Загалом в ремонт вклали 600 000 (!) доларів, уклін “Енергополю”. І тепер музей — просто лялька, тільки з порожніми кімнатами, експонати — речі з епохи поета — ще треба знайти. До того ж — надати музеєві офіційного статусу, якого в нього нема, і, судячи з нескінченної бюрократичної тяганини, нескоро він з’явиться.

Восени до Кременця знову, кажуть, сподіваться президентів. Знаючи люди говорять, що вони прийдуть так само, як і три роки тому. Бодай тому, що надто багато треба полагодити до візиту високих гостей.

Наприклад, височать у центрі ще з середньовічних часів місцеві будинки-близнюки — пошкоджені часом, але все одно красиві. Те саме можна сказати ще про кілька десятків інших будинків, церков чи костелів. Чи про історичні цвинтарі, їх тут аж три — козацький, польський і єврейський. Чи про кожен камінь руїн замку на горі королеви Бони. Бо якщо інші міста й містечка можуть похвалитися двома-трьома старовинними переказами, то у Кременці мало який його закуток не має своєї легенди.

До того ж, у Кременці побувала сила-силенна відомих людей — королів, воєначальників чи митців. Бував тут і Тарас Шевченко.

Найбільше історій присвячено королеві Боні та її однойменній горі. Задовго до того, як на ній начебто поселилася королева, гора стала у пригоді тогочасним мешканцям Кременця — татари так і не змогли видряпатися на обриту водою і заледенілу кручу.

Є красива розповідь про Дівочі скелі — полонені татарами кременчанки переплели свої коси і разом кинулися в прірву. І відтоді на скелях росте березовий гай.

А дружина короля Сигізмунда Старого, Регіна Бона Сфорца, насправді, як твердять історики, у своїй кременецькій резиденції ніколи не була. Хоча саме за її владарювання місто досягло небаченого економічного розквіту. Охочі пошукати королівських скарбів і сьогодні не перевелися, але наразі нікому не пощастило.

ЛЮДИ КРЕМЕНЦЯ

Якась непоказна скриня з золотом райцентрові дуже придалася б — середня зарплата тут 200-250 гривень. Зате справжній цінний рай для тих, у кого грошей трохи більше.

Страшенно модні сонячні окуляри, за які в столиці здерли б кілька десятків гривень, в Кременці продають за ... п’ять. Додайте ще дві, і купите відро полуниць. Пройдіться центральною вулицею, де на кожні 50 метрів — по два кафе, бари чи просто забігайлівки, і смачно пообідайте за вельми символічну суму. Сферою обслуговування кременецький бізнес, здається, і закінчується. Колись потужні підприємства ледве животіють, спасибі маслосирзаводу в селі Біла Криниця поруч з Кременцем, який дає лівову частку місцевого бюджету. Тож громадяни шукають заробітку в капіталістичних краях. І тому колись відомий

Вид міста з гори королеви Бони

далеко за межами Кременця камерний оркестр, який привозив нагороди із Все-союзних і міжнародних конкурсів, сьогодні, кажуть, ось-ось розпадеться. Бо музиканти десь по Італіях-Португаліях на зовсім не артистичних хлібах...

Одна з молодих заробітчанонок повернулася додому у цинковій труні — мікроавтобус, в якому їхала разом із земляками, у Польщі перестрів російсько-український рекет. Машину обстріляли, вона спалахнула...

А найвідоміший іноземний громадянин, що мешкає в Кременці вже 10-й рік — отець Тадеуш з римо-католицького костелу. Тутешні парафіяни відзначають священиків почин — на католицькі свята запрошувати колеґ з інших конфесій для спільних богослужінь, відтак разом відзначаючи Різдво чи Великдень із православними. Ще отець відбудовує костел у сусідньому Шумську і сам працює на будові, котрий рік поспіль організовує відпочинок кременецьких дітей у Польщі. Вивчив українську. Зі звичними українськими проблемами — відсутністю світла чи води — о.Тадеуш вправляється завиграшки.

— Чому я маю ходити і нервуватися, що чогось нема? Коли взимку струм вимикали, я взяв лампочку і приладнав до неї акумулятор від авто — світило так, що книжку міг читати. А воду можна на санчатах привезти.

Молодий священик о. Йосип з церкви УГКЦ, що тільки споруджується в Кременці, зізнався, що першим, “хто подав мені руку після того, як мене сюди призначили, був саме о.Тадеуш”.

Інші іноземці серед кременчан мають іншу репутацію: у церкві РПЦ, подекуди, виголосили анафему тим парафіянам, що ходили дивитися на театралізоване дійство Хресної дороги перед Великоднем, яке провели греко-католицькі семінаристи.

Хоча на міжконфесійні чвари тут ніхто не скаржиться.

— Якось пощастило

обійтися без конфліктів, — розповіла мені голова місцевої “Просвіти” Юлія Редько.

Правду кажучи, настільки впливової організації, як у Кременці, ніде більше наразі бачити не доводилося. Без жартів — з Юлією Тимофіївною радяться з відповідних питань мер і голова райдержадміністрації, її домашній телефон майже не змовкає, а енергійності і працездатності колишнього директора ліцею можна позаздрити.

Пані Юлія натомість зітхає, що молодь у “Просвіті” хоч і талановита, та її мало. Але і молоді люди, і солідніші за віком працюють винятково на ентузіазмі. Та ще й як — постановки театральної студії просвітян збирають повні зали (а бачили б ви їхні розкішні кольорові афіші!), літературна студія “Ломикамінь” видала не одну книжку юних літераторів, у музеї “Просвіти” — ціла експозиція, присвячена міністрів промисловості і торгівлі УНР І. Феценку-Чопівському, з донькою якого Орісею листується просвітянка Лідія Свідзінська. Силами “Просвіти” було проведено наукову конференцію, присвячену Феценку-Чопівському, іншу конференцію — міжнародну — незабаром проведуть у Львові. (Міністр мав маєток поблизу Кременця, зараз на місці садиби — чисте поле).

Безкорисливий ентузіазм членів кременецької “Просвіти” дорівнює їхній любові до рідного міста і пояснюється просто — інакше вони не можуть.

А не любити Кременець важко — навіть якби він не був “маленькою Швейцарією”.

Людмила ПУСТЕЛЬНИК,
Кременець-Київ

«СЕЗАМ» МУРАТА ГАЛІМОВА

Є ТАКА ПРОФЕСІЯ

Про людину рідкісного ремесла, котрій підвладні секрети будь-якого типу, виду і розміру замків, у Криму ходять легенди, кожна з яких виявляється не вигадкою, а щирою правдою. Відкрити він уміє справді все. На це витрачає від двох секунд до двох діб. Тож доводилося виручати з різних складних ситуацій жертв власної необачності — господарів квартир, офісів, палаців, банків, машин, сейфів, боксів, шкатулок, дипломатів, портфелів, кейсів...

Кожна така історія незвичайна, часом драматична, але обов’язково зі щасливим кінцем. Часом завдяки його майстерності вдавалося рятувати й людські життя. Як от, в центрі Сімферополя біля кафе “Бістро” — тримісячне немовля, яке необачний батько випадково зачинив разом із ключами від машини у герметичному багажнику шикарного “Мерседесу”, відволікшись на вказівки навздогін дружині — вона пішла купувати мінеральну воду.

Спека тоді стояла неймовірна, і жити чи ні малюку, вирішували ті лічені хвилини, за які Мурат Енверович, котрого під завівання сирени примчав наряд міліції, блискавкою впорався з надійними замками висококласної європейської машини. Аплондував тоді йому натовп переляканих вуличних роззяв гучніше, ніж найвідомішим естрадним зіркам.

А вже через кілька днів довелося рятувати від пожежі статечних господарів еврорекварту з броньованими вікнами й дверима, хитромудра імпортна система замків якої закрилася за хазяйкою. Вона, залишивши на кухні шкваритися і смажитися страви, що готувала до солідного ювілею чоловіка, вийшла без ключа внести відро зі сміттям. ЖЕКівський слюсар із сокирою, ломом і свердлами, як і ціла бригада бійців рятувальної служби, виявилися в цій ситуації безсилими. Та й Мурату Галімову цього разу довелося розшифровувати закордонне диво убезпечення житла майже дві години. А тоді ще й провітнювати квартиру від вибухонебезпечної концентрації газу. Щасливу господиню вже не змогли засмутити навіть вулики, на які перетворилися делікатесні страви, та вщент прочаділа кухня.

Гонорари за порятунок бере найскромніші, і навіть припущення про те, що можна нажитися на його унікальному дарі, вважає образою.

Випадків, коли раптово зачинаються двері, заклинюють замки, стаються часом найнеймовірніші надзвичайні події, вистає щодня.

Так само невпинно зростає слава чарівника-рятувальника, перша професія якого — майстер настроювання і виготовлення музичних інструментів, а це — хобі, яке перетворилося на основне заняття, як і виготовлення скрипок та гітар.

А почалося все випадково і ...закономірно. Вперше у житті довелося самотужки відмикати двері ще шестилітнім хлопчачком, коли загубив ключі від свого будинку. Злякався, що рідні висварять і покарають, тож поклав на колію гвіздок, яким і користувався, як ключем, доки сам не признався у скоєному. Всупереч очікуваній прочуханці, домашні за винахідливість похвалили. Тоді ж розповіли про свій відомий старовинний рід майстрів-ремісників Калафатових. Прадіди хлопчини були умілими замочниками, зброярами, ювелірами, а бабусі знаними золотощвачками. Діда, знаменитого зброяра і ювеліра Ахмета, який до того ж умів відмикати будь-який замок, часто викликали на консультації працівники ГПУ. Розповідав їм, якими відмичками було здійснено те чи інше пограбування, про почерк злочинців. Майстерність Мурата помітили в армії, коли він якимись не зрозумілими нікому шляхами, дивним чином зникав з гауптвахти. З того часу, де б не перебував і ким би не працював, — завжди під контролем державного апарату. Зараз він співпрацює з Міністерством внутрішніх справ України, а в радянські часи, під особистим кодовим номером 16-17, обслуговував вищий командний склад Політбюро. Викликали відмикати безна-

дійно заклинені двері кабінетів найвищого військового і кремлівського керівництва, обслуговувати їхні машини, зокрема, робити ключі до автомобілів з колекції Леоніда Брежньєва.

Герой же найдивовижніших історій, які закінчуються неодмінною приповідкою — “і тут прийшов Мурат Енверович, сказав, як у казці: “Сім-Сім—відкрийся” і врятував людей зі складної ситуації”, й сам не знає, як назвати свою рідкісну професію. Певної назви у неї немає й досі. Дійсно, хто він: слюсар, ключник, замочник, чи, як кажуть у народі, “ведмежатник”? Багато хто думає, що слюсар, навіть такого рівня, обов’язково має бути по лікоту у маслі. Сам же Мурат свою роботу вважає шляхетною. Працює виключно дротинками, без будь-яких відмичок, фомок чи іншого кримінального інструментарію.

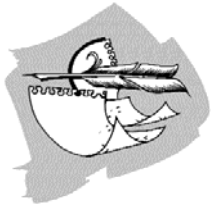
Нині він у час, вільний від викликів на надзвичайні ситуації, у своїй невеличкій майстерні ремонтує парасольки, робить ключі, а для душі — вишукані ювелірні вироби і класичні скрипки для музикантів симфонічних оркестрів. Говорить, що справжній професіонал повинен працювати зі старанністю і точністю годинникового майстра. Ще й мати бездоганний музичний слух. Але чути повинен не вухами, а... пальцями. Потрібна та особлива чутливість, коли відчуваєш на дотик найпотаємніші секрети кожного замка, й можеш його відімкнути. Якщо цього, подарованого від Бога, інтуїтивного відчуття немає, не відкриєш і найпростішого замка, вже не кажучи про сучасні механічні й електронні пристрої, сейфи з надскладними секретами і кодами. Їх, як на сторонній погляд, завиграшки вдається відмикати дивомайстру суто механічними діями, ворожіння яких важко збагнути й фахівцям. Останньою новинкою Мурата став новий ексклюзивний замок, який ламає відмички. Але і його, серед безлічі своїх “ноу-хау”, чарівник відмикання всього замкненого вважає недосконалим. Говорить, що на кожен замок обов’язково знайдеться свій ключ. Дивується, чому у нас так байдуже ставляться до цієї, такої потрібної, рідкісної, винятково цікавої та інтелектуальної професії. Навіть у найсолідніших вітчизняних банках і фірмах, промислових підприємствах вважають, що слюсар з обслуговування запорних механізмів і приладів — зайва розкіш у штатному розкладі. Між тим роботи в Мурата більше щодня. Він у Криму буквально нарозхват. Тож мріє відкрити власну школу майстрів —альтернативну самодіяльним підпільним і часто кримінальним “бурсам” професійних виламувальників, “подвигами” яких рясніють міліцейські звіти про пограбування. Та зацікавилися непересічними здібностями Мурата Галімова поки що лише за кордоном. На запити керівництва одного з найвідоміших європейських заводів-виробників сейфів Мурат-ага поїхав до Італії навчити їх спеціалістів своєї майстерності.

Перед дорогою порадив нашим читачам ніколи не давати ключі стороннім: за його підрахунками, у більше ніж половині випадків пограбувань, на які йому доводиться виїжджати доволі часто, квартири “чистять” без усякого виламування замків і дверей, користуючись лише безжурністю і довірливістю господарів. Також він радить орієнтуватися не на дороги закордонні замки, а на цілком надійні вітчизняні. При цьому не забувати, що у зв’язі вашого нового дверного сторожа, який ви купите, повинна бути обов’язково непарна кількість ключів. А щоб новий замок з часом не заклинило, його треба ставити лише на міцні, правильно підігнані двері.

Не варто забувати й хоч раз на рік змазувати свій дверний замок, робити йому профілактику і регулювання.

До речі, у будинку в самого Мурата за сторожа надійний собака, а замок, як кажуть, про людське око. Він вважає головним багатством людський розум і душу. Та й мусульманська віра і культура закликають тримати двері не запертими, а розчехненими для друзів і гостей настій.

Виктор ХОМЕНКО,

Далекого 1961 року відомим тепер українським поетом Василем Симоненком було написано кількадесят віршованих творів, що стали класичною нашою спадщиною в царині красного письменства. Це, зокрема, такі, як "Чую, земле, твоє дихання", "Прощання Федора Кравчука, колгоспного конюха, з рідною хатою", "Варвари", "Прокляття", "Береги в снігу занімілі", "Дотліває холод мій у ватрі", "Моралісти нас довго вчили", цикл творів "Тиша і грім", низка епітафій "Мандрівка по цвинтарю", поема "Червоні конвалії", поема для дітей "Цар Плаксіє та Лоскотон", також чимало ліричних шедеврів про кохання, та де-що інше.

У грудні 1961 він написав кілька творів і серед них 14-го "Скільки в тебе очей..." і 26-го "Україно, п'ю твої зіниці".

Щодо цього останнього вірша, то у, можна сказати, поважному київському видавництві "Наукова думка" у книжці "Ти знаєш, що ти — людина" (упорядник В. А. Гончаренко, наклад 10 тисяч примірників), що вийшла нинішнього року, на сторінці 97 стоїть дата під цим віршем 26.12.1961, а на сторінці 138 під тим-таки твором, лише з назвою "Задивляюся у твої зіниці", дата — 1962. Книжка, очевидно, мала вийти найповніша — це помітно неозброєним оком з перших сторінок, а вийшла лише з претензіями на найповніше видання творів. Немає в ній ні прози, ні публіцистики, ні критичних заміток, ні листів, ні, тим паче, щоденника. Та й примітки, хай вибачать видавці, примітивні.

Можливо, це просто недогляд чи неувважність видавців, хоча для деяких читачів, мабуть, це не має суттєвого значення, для більшості це байдуже, але на істориків літератури подібне просто справляє прикре враження. Особливо, якщо йдеться про життя поета і його творчість. Адже нині вже написані та оприлюднені на шпальтах часописів спогади знайомих, колег, очевидців про те, що Василя Симоненка було в Черкасах жорстоко побито й це стало, ймовірно, причиною його ранньої смерті у 28-літньому віці у грудні 1963 року. Подейкують, за злочинною змовою тодішніх місцевих владців, а може, була і вказівка з центру. А хто ж про це скаже...? Лише тогочасні свідки... Вони ж не вороги собі...

Підтвердження цьому — самі поетові твори, рядки з поезій того часу, уривки зі спогадів, поетових листів і щоденникових записів.

Згадаймо хоча б отакі віршовані рядки із "Монолог маленького привида" ("Кипатий барометр"): "Моє життя потрошене, мов жито, Ціпами божевілля і злоби", "І кров моя червоно цебеніла У банку із рожевої руки", "І чорна ніч звелась в очах у мене", "Моїм убивцям у голодні вени Влили мою дитинно-чисту кров", "Розтоптаний жорстокістю нікчем". Це помста правдоборцєві за його відстоювання українських інтересів, а на той час за подібне "нагороджували" тортурами і знущанням, в'язницями і засланням.

Автор закликає в образі малого привида до боротьби з катами. Це не просто кати, а одвічний і підступний ворог, це "відгодована злість, і хитрість, і закута в броню брехня", це вузькоколі й куцоногі, які правлять світом. Хоч, як пише поет, у нього немає

«ОДІЙДІТЕ, НЕДРУГИ ЛУКАВІ... ДРУЗІ, ЗАЧЕКАЙТЕ НА ПУТІ»

страху за плечима, він з докором дивиться на світ і закликає спопеляти байдужі серця, а сліпоту й холопство проклясти. І хоча авторова печаль не має меж, він закликає нас "у відчаї не гнутися, А вибухати, як нові сонця!"

І він вибухає, бореться словом правди і свого синівського обов'язку перед Україною, перед рідною матір'ю. Якими б не були матері, які нас породили, ми їх не вибираємо, ми лише завдячуємо їм своєю появою на світ. Інша річ, які ми вдячні сини і дочки. І рідній землі також.

*Можна вибрать друга і по
духу брата,
Та не можна рідну матір
вибирати.*

Бо то вже буде чужа мати, як і чужа, не рідна Батьківщина. Це не вибирається. Це дано вищим смислом Природи. І від неї нікуди не дінешся. Хіба, відцуравшись рідної матері чи Батьківщини, станеш злочинцем, бандюгою. Прикладів більше, ніж удосталь.

Всі ці роздуми пов'язані у Василя Симоненка з майбутнім: "Щоб квітував на диво всього світу Козацький геніальний родовід!" Хоч:

*Ми винуваті, що міліють рі-
ки
І лисинами світять береги.
Що десь духовні лупляться
калі-*

*ки
І виростають ваші вороги.
Тут на думку спливають ряд-
ки великого поета Олександра
Олеса, написані ним у 1909 році:
Ми останні вже весла лама-
ли
І далекі були береги...*

*А над нами мушкети блищали,
І сміялися з нас вороги.*

Протягом століть та і в нинішні, здавалось би, вільніші часи щодо висловлення власних свободлюбивих думок, над Українським (в Основному Законі з великої літери — прим. М. В.) народом не просто сміялися, а його нищили фізично й духовно будь-якими засобами. Війни і голодомори, терори і переслідування, звичайнісінькі вбивства і постійні здирства, винищення і вигнання тощо — все це та багато іншого застосовувалося і випробовувалося на нас, українцях. Здається, у світі немає такого іншого народу, як наш, котрий витерпів стільки страждань і мук, горя і лиха.

*Уже народ — одна суцільна
рана,*

*Уже від крові хижіє земля,
І кожного катюгу і тирана
Уже чекає зсувана петля.*

("Пророцтво 17-го року")

Та завжди є застереження, все стверджується через "але":

*Коли б усі одурені прозріли,
Коли б усі убиті ожили...*

Згадуються мені часи закриття літературної студії, точніше, обласного літературного об'єднання імені Василя Симоненка в Черкасах 1972 року.

Для нас, молодих тоді літстудійців, хоча й не всіх — це добре відомо, його ім'я було мало не святом. Літстудійці збиралися на другому поверсі бібліотеки в редакції газети "Молодь Черкащини". Там висів праворуч на стіні портрет поета в рушнику, були книжки, лежали підшивки різноманітних газет. Ми читали кла-

сичні, модернові й свої твори, обговорювали їх у міру свого розуміння й освіти, читали власноруч підготовлені лекції з історії рідного краю, країни, розбирали, аналізували літературні течії, їхні школи чи то в Україні, чи в світі, намагаючись застосовувати тодішні критичні праці зі світової й вітчизняної філософії, філології, літературознавства тощо. Це була, принаймні для мене особисто, велика школа не лише літературознавства, історії чи філософії, а й школа життя...

Пересвідчився: багато добрих, освічених, щирих і працьовитих людей живе і творить як у цьому наддніпрянському місті, так і по всій Україні. Розумні й гарні бібліотекарки, дотепні художники, з широким світоглядом архітектори, веселуні-журналісти, тодішні початківці й "почарківці" поети, прості звичайнісінькі люди давали читати заборонені на той час рукописи, книжки, окремі вірші й щоденникові записи Василя Симоненка, різноманітні народознавчі, літературознавчі, філософські, історичні праці. Хто підтримував морально, порадою, втишенням заспокійливим словом... Усім нині і завжди буду я вдячний...

І от навесні, в одну з літературних п'ятниць нас просто не допустили в приміщення черкаської "молодіжки". Спочатку говорили, що, буцімто, десь немає

тися, одурені, можливо, прозріють, і "одійде в морок підле і лукаве", "пощезнуть всі перевертні й прибуду і орди завойовників-заброд". Хочеться дуже вірити в це пророцтво великого поета.

Пригадуються його вірші й думки про "цвинтар розстріляних ілюзій", "мільярди вір заритих у чорнозем", "міста-ренегати", поетових колег, ровесників, нині відомих людей у політиці і в літературі.

У щоденнику за місяць до відходу у вічність пише, що в Черкасах він став ще самотнішим, що ті, на кого він сподівався, "виявився звичайнісіньким флюгером", стали користуюцями... А скільки їх ("Нікчемна, продажна челядь, Банда кривляк для втіх..."), лакуз і хопувів ще тепер, разом із шовіністами, намагаються донизити наш народ і Україну?!

*Вони прийшли не тільки за
добром,
Прийшли забрати ім'я твоє,
мову.*

*Пустити твого сина
байстрюком.
З гнобителем не житимеш
у згоді:*

*Йому "панять", тобі тягну-
ти
віз.*

("Курдському братові")
Василь Симоненко не зламався. Він дивився прямо правді в очі. І боровся до загибелі. І запівав це нам, якщо для нас нині суцільно він щось та означає.

*Не заколисує ненависті силу,
Тоді привітність візьмеш за
девіз,*

*Як упаде в роззявлену моги-
лу
Останній на планеті
шовініст.*

Для нього, в його думках і творчості понад усе була Україна. Він щогодини, щомиті бився з чортами ("Ходить їх до біса на землі"). Задля України він жив. Окрім неї для нього не існувало авторитетів, нікого, особливо ж держав-монстрів:

*Хай мовчать Америки й Ро-
сії,*

Коли я з тобою говорю.

Мається на увазі США, що на захоплених землях знищеного тубільного населення ("Жиріє з крові змучених народів") сьогодні, під приводом пошуку терористів, бомбить вже іншу державу, при цьому там руйнується все, гинуть невинні люди. І Московщина. Історія завоювань нею інших земель і народів відома. Хоч є в нього і такі студентські вірші як "Завжди ми, Росіє, з тобою", але є й "Брама", де "Сотні літ наруга і тортури Мертвих повертають у гробах...", а сторожа (вже не при мечях) Нову жертву кидє під мури З тряпкою брудною на очах, є й твір "47-й рік" про голод, "Українська мелодія".

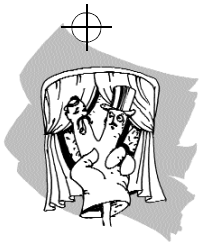
Ось тому пише він у поезії "Де зараз ви, кати мого народу?", щоб "кати осатанілі" не забували ніде, що:

*Народ мій є! В його гарячих
ж и -*

лах

Козацька кров пульсує і гуде!

Будучи літературним консультантом, редактором видавництва "Молодь", працюючи над виданням книжки Василя Симоненка "Лебеді материнства", цю строфу, що починається словами "Ради тебе перли в душу сію, Ра-
ди тебе мислю і творю" не вдало-

ЗНАКИ ІМПЕРІЙ...

Білорусь — держава. Принаймні, календарну дату День незалежності на офіційному рівні толерує. І красна вона не лише Біловезькою Пущою, картоплею, льоном та холодильниками "Мінськ". Прекрасні руїни палаців, веж і храмів теж належать їй. Красень президент. "Бацька". Так трепетно-дитинно, "коліно-приклякнено" величають його. За пазухою білосніжно-президентської "толстовки" народ, мов у раю. "Бацька" — Гарант. Безпеки. Добробуту. З кровопивцями і ворогами розправляє-ся вмить і навіки. Нещодавно "проїхався" по своїх міністрах. Мовляв, понатягали білі "рубашки", "пообкладались" секретарками в коротких "юбочках", а бульба — некомпана, а люди — голодні. Кажуть, по телебаченню воно "виглядало" якось "не красиво". Світова громадськість не стільки паленіла від сорому, скільки плювалася: самодур... Така вже цютлива ця громадськість... Не може втямити, що все тоте од великої любові до народу свого. Але "бацька" на те вам і "бацька", аби не впадати в "прострацію" через західні дешеві "наїзди". Поруч "друззя" — "Расся". Сибір, Камчатка...

Зрештою, і в самій Білорусі вистачає пам'яток древньої величі. Знаки імперій. Великого Князівства Литовського, Речі Посполитої, тієї

ж Росії. Софійський собор дев'ятого-вісімнадцього століття. Збудований майже одночасно із "Софією" в Києві та Новгороді. У ньому половецькі князі приймали послів. Первісний варіант — "здимів". "Царственный" кулак під час Північної війни приклав Петро Перший. Є ще Лідський замок чотирнадцятого століття, закладений литовським князем Гедиміном, Мирський замок шістнадцятого століття, палац Радзівілів, палац канцлера Льва Сапєги. Ляхи. Розкіш, яку могли собі дозволити тільки найбагатші магнати. Екзотика садів з

ФОТОВИСТАВКА

фонтанами від знаменитих італійських зодчих, кріпосні театри з французьким репертуаром, звіринці... Спокійна, не агресивна Білорусь завжди була "смачним" геополітичним перехрестям для нібито пасіонарніших сусідів.

У національному музеї Т. Г. Шевченка триває фотовиставка журналіста Уладзімера Багданави "Архітектурні пам'ятки Бі-

Мирський замок XVI ст.

Костюл Святої Діви Марії. XVIII ст. лорусі". Відретушовані руїни колишньої величі "великих" сусідів. Фото від 2001-2002 року. Виставка присвячена Дню незалежності Білорусі.

Уляна ГЛІБЧУК

ВЕРНІСАЖ У ГАЛЕРЕЇ

У Родовід-галереї при Українському центрі народної культури "Музей Івана Гончара" відкрилася виставка "Мистецтво Гуцульщини та Покуття з приватних збірок Львова". Це вже десята виставка спільної акції "Українська старовина з приватних збірок", яку започаткували у червні 2001 року. Акція має на меті привернути увагу держави до приватних збирачів, показати їхні збірки широкому загалу, нагадати, що найвідоміші музеї світу постали з копії праці колекціонерів. Ця секція засвідчує, що справа Івана Гончара має продовження. Його хатний музей переріс рамки культурного явища, став, по суті, явищем соціально-політичним, знаковим в усьому світі.

Львівські колекціонери — Тарас Лозинський, Олекса Валько, Андрій Цибко, Любомир Яремчук, Юрій Юркевич, Оксана Романів та Левко Тріска виставили свої зібрання народного мистецтва на суд вибагливого київського глядача. Ця виставка є презентацією ідеї каталогу "Українська старовина з приватних збірок: мистецтво Гуцульщини та Покуття", підготовку матеріалу якого робить Ліда Лихач. У вересні нинішнього року це видання має побачити світ.

На цьому вернісажі народного мистецтва виставлено речі повсякденного вжитку — миски, інший глиняний посуд, вживаний на Гуцульщині та Покутті щоденно та для прикрас мисників у XIX — на поч. XX ст., що найчастіше походять з Косова, Кутів або Пістиня.

Володимир ОНИЩЕНКО

ВДАРИМО ПОЕЗІЄЮ ПО ІНТЕРНЕТУ

Як ви гадаєте, скільки в Інтернеті існує українських поетичних сайтів? Навіть найбільш обізнані в ресурсах Всесвітньої мережі зможуть назвати не більше кількох десятків, і то деякі з них присвячені творчості А. Ахматової, М. Волошина та інших поетів, які народилися і творили на українській землі, але були представниками російського "срібного віку". Такий стан речей не можна порівняти хоча б із тією ж Росією, де діє кілька сотень поетичних сайтів. Навіть невеличкі містечка мають по кілька веб-сторінок, на яких вони презентують і себе, і своє слово на весь світ.

А що ж ми? Немає поетів? Але сотні молодих талантів, які щороку подають свої рукописи на поетичні конкурси "Гранослов", "Смолокип", "Привітання життя", переконують у зворотному. А якщо до цього додати потужне покоління 90-х, а ще й поезію шістдесятників, які час від часу заявляють, що у них іще є порох у порохівницях, та сотні поки що невідомих авторів, які роблять у поезії перші кроки — вийде солідна армія. Тільки побачити та почитати їхній творчий доробок, та й то не весь, мають змогу ли-

ше читачі літературних видань та експерти поетичних конкурсів, видання ж книжки сьогодні — надто дороге задоволення. Та навіть коли триматимеш у руках омріяний примірник власної збірки — це не гарантія, що ти став знаменитим; без відповідної реклами, чи, як сьогодні модно говорити, розкрутки, на неї навряд чи звернуть увагу.

А між тим, саме Інтернет дає необмежені можливості для того, щоб і на інших подивитися, і себе показати, та ще й безкоштовно. І, як це не дивно, знаходяться ще ентузіасты, які за принципом "якщо не я, то хто?" готові віддавати свою енергію і сили задля благородної справи: допомогти виживанню української поезії в нових економічних умовах, а простіше кажучи — допомогти поетові знайти свого читача, а читачам — своїх поетів.

Власне, поетичні сайти теж бувають різними. Одні більше нагадують бібліотеку (найцікавішим і найпотужнішим у цьому плані є www.poetyka.ua-zone.net, де представлено найширший спектр українського поетичного слова від Сковороди до сучасних авангардистів). Інші ж є прототипами віртуальних клубів спілку-

вання, де автори можуть не лише розмістити свої вірші, але дізнатися чимало цікавого про поетичне життя, поділитися секретами творчості, оцінити своїх колег і почути думку про власні проби пера. Саме таким і є новостворений сайт київських поетів www.virshi.kiev.ua.

"Головний принцип, якого ми намагаємося дотримуватися, — говорити головний редактор сайту "Вірші", журналіст Микола Підгорний, — це абсолютне невтручання в авторський задум. Поети самі пишуть про себе біографію, вибирають 10 віршів та один презентаційний катрен, який розміщується на головній сторінці. Ми нічого не правимо, навіть граматичні помилки. Тому, яким є поет — таким його і побачать. А решта — нехай оцінюють читачі."

Для початку організатори сайту мають намір презентувати на своїх сторінках усіх поетів, які зараз живуть і працюють у столиці, познайомитися з літературними студіями та об'єднаннями, підтримати початківців і дати друге дихання метрам. Хоча, як зізнався Микола Підгорний, у перспективі вони хотіли б охопити всю Україну і навіть Всесвіт.

ВІРТУАЛЬНИЙ ПРОСТІР

Адже справжня українська поезія існує скрізь. Також є ідея випуску щорічного альманаху "Рік поезії", де презентуватиметься усе найкраще, що з'явилось з-під пера протягом року. Коротше кажучи, планів вистачає, були б тільки кошти.

Уже з перших місяців існування сайт www.virshi.kiev.ua виявив кілька цікавих тенденцій, а швидше — парадоксів. По-перше, руйнуючи стереотип про поета як про молодого і натхненного юнака, на сайт свої вірші частіше пропонують жінки у розквіті сил та чоловіки, яким за 30. По-друге, у столиці України найактивнішими чомусь виявляються російськомовні поети. Хоча поки що робити остаточні висновки ще рано: сайт тільки починає своє життя. А тому почекаємо, доки на нього звернуть увагу всі українські поети.

Наталка ПОЗНЯК

СПОСІБ МИСЛЕННЯ

ДУРКА ВИТОНШУЄ СТІНИ...

Новий час зобов'язує до пошуків нових граней та глибших смислів ув означенні поняття "якості життя". Поняття, різко диференційованого за рівнем мислення соціальних, політичних та фінансових груп не лише в Україні та здеградованій пострадянщині, але й у більшому світі. Через нові комунікативні технології, зростання швидкостей донесення безальтернативних (в сенсі виживання) видів озброєння та ще більших швидкостей зростання населення світ стає неймовірно тісним і небезпечним. Передусім для окремо взятої творчої особистості, якій доводиться витрачати масу зусиль на боротьбу з нівеляційним розростанням поп-культури та інтелектуально усередненим масивом інформації. Суспільна реалізація такої особистості поза спільними для всіх правилами є доволі сумнівною річчю. Будь вона тричі генієм, її ніхто не сприйматиме всерйоз. Принаймні доти, поки вона не пройде необхідних рейтингових відборів. Організація успіху забирає надто багато тієї енергії, яка мала би йти безпосередньо на творчість. Та й грошей процес потребує чималеньких. Тим не менше, подібні міркування не повинні формувати апокаліптичного настрою. Не такий чорт страшний, як його малюють. На щастя, нівеляційним тенденціям часу теперішнього протистоять деякі технології швидкісного реагування та блискавичної комунікації. Маю на увазі, передусім, Інтернет з його фантастичною здатністю стискати Всесвіт мало не до кишенькових розмірів. Відносна дешевизна засобу натякає на приступність розміщення будь-якого матеріалу будь-якої якості. Градація від збоченських фантазій олігофрена до Ботічеллі. Кілька сот доларів і невеличкий городець для культивування власних амбіцій буває трояндами та чортополохом. Немає власних грошей — меценати допоможуть. Була б перспектива розвитку, талант. Народний драматург Лесь Подерв'янський пише олівцем і до комп'ютера ставить, як до підставки для фужера. Чоловік, тим не менше, має три сайти в українському та російському сегментах Інтернету. Охочі можуть зайти і порівняти мову персонажів скандальної касети з розкішними піруетами персонажів "Гамлета" або ж "Кацапів". "Пацаватая історія" негайно тицьне носом у якість нашого з вами буття. З одного боку, маємо атрибут двадцять першого століття, з іншого — нависаючу тінь опричинни з духом пересмаженого відьомського м'яса. Часові паралелі. Одна нога в майбутньому, друга ніяк не виборсається з багна минулого. Подібна розчакнутість додає драйву, приперчує будні, пакує голову морфінними фантазіями. Дурка витоншує стіни і нам не лишається нічого іншого, як, уподібнившись до сакраментального страуса, запхати голову в Інтернет. Те, що лишається зовні, не до обсервації прекрасних пань і до якості буття має лише опосередкований стосунок.

Андрій ОХРИМОВИЧ

СЛОВО Просвіти

Засновник Всеукраїнське товариство «Просвіта» імені Тараса Шевченка.

Реєстраційне свідоцтво KB № 4066 від 02.03.2000 р.

Головний редактор Любов Голота.
Шеф-редактор Павло Мовчан.
Редактори: Л. Голота, Я. Гоян, П. Мовчан, А. Погрібний, О. Пономарів, І. Ючук.
Комп'ютерна верстка: Ірина Шевчук, Олег Бесський та Іван Сак.

Адреса редакції: 01001, Київ-1, завулок Музейний, 8.
Тел./факс 228-01-30. Е-mail: slovo_prosvity@ukr.net
<http://www.prosvita.org.ua>
Передплатний індекс 30617.
Видруковано з готових фотоформ на комбінаті

Редакція листується з читачами тільки на сторінках газети і надіслані рукописи та світлини не повертає. Залишає за собою право редагування та скорочення текстів.

ЗАРОБІТЧАНСТВО ЗА КОРДОНОМ:

БІДНІСТЬ І ЗАКОН

Що вищий життєвий рівень країни, то вищі в ній заробітки, але разом із тим — складніші умови інтеграції чужинців на “пригріті” місця. Можна бути на дві голови вищим за рівнем фаху та освіти, працелюбним, вихованим і поступливим, але правило “на чужу піщу рота не роззявляй” існує в кожній країні.

Тож до чого має бути готовим кожен, хто зважиться піти у заморський найм?

— Перше, що звалюється на голову серйозних ще вдома, від порогу різноманітних посольств та консульств, — раптове усвідомлення, що наявність грошей на квиток — далеко не все, що потрібно для виїзду за кордон “на удачу”. Покоління, виховане на соціалістичному ґрунті, не готове до порядків та правил, за якими живе решта “буржуїв”. Наші часто ображаються або просто не розуміють тієї “дубовості” у дотриманні загального укладу життя, невинуватності, на їхню думку, “правильності”, сухості поведінки як чиновників, так і звичайних громадян. Особливо багато клопотів та пригод очікує на тих, хто знехтував обізнаністю із питань законодавства (у першу чергу), економіки, соціальної сфери, менталітету, вартості життя, географії, перебігу політичних подій та навіть клімату.

— Відсутність посвідки на проживання та робочої візи, сподівання типу “якось воно буде” тих, хто намагається виїхати на заробіток туристом, — величезний мінус у працевлаштуванні в будь-якій країні. До того ж, обсяги нелегальної трудової міграції приблизно вдесятеро перевищують офіційні дані (тобто вказану кількість тих, хто виїхав офіційно, через посередників або агентства за запрошенням від роботодавця). Число нелегалів щороку зростає, тож ризик “поцілувати замка” — не зменшується.

— Якщо й беруть на роботу “лівого” наймита, накорюлювати йому вдається у 2–3 рази менше від співвітчизника офіційно запрошеного, та разів у 7–10 — від корінного жителя-колеги. Кмітливі підприємці зацікавлені в дешевій та неперевірній робочій силі, що, боячись “засвітитися”, не буде “качати права”, яким би чином ті не порушувалися. Тим паче, що за неоголошених працівників не треба сплачувати податки, вносити соціальні платежі, робити відрахування до страхових фондів. Але, погодьтеся, працевлаштування поза законом ненадійне та ризиковане. А в разі виробничої травми вам не варто розраховувати на безоплатне лікування, оскільки страхові внески за вас ніхто не платив.

А тепер уявімо, що потенційний оstarбайтер уже потрапив до країни своїх мрій. Про умови праці та рекомендовані правила поведінки під час найму, праці та проживання поговоримо далі. Спершу — про найнеприємніше. Нелегала виявили. Що ж далі?

У Бельгії, наприклад, як і в інших країнах, гостро постає питання: за чий рахунок здійснювати виселення непрошеного працівника за межі держави? За законом, до бельгійського кордону його супроводжує представник влади — природно, за казенний кошт. Перетнувши кордон, нелегал повинен рухатися в бік батьківщини вже за свої гроші. Здійснити цю схему вдається далеко не завжди, тому що в людини звичайно немає грошей, а країна, громадянином якої він є, оплачувати його повернення додому здебільшого відмовляється. Крайнім у таких випадках виявляється наймач, що мав необережність узяти нелегала на роботу: всі витрати платити йому.

У Великобританії особи, що порушили правила в'їзду та умови проживання (наприклад, які працюють за наймом без письмового дозволу міністерства з питань зайнятості), до того, як їх видворять із країни, можуть бути піддані шестимісячному тюремному ув'язненню та штрафу у 200 фунтів стерлінгів.

На відміну від Англії, де спеціальних об'їзів на працюючих нелегалів, як правило, немає, на Мальті влада регулярно проводить спеціальні рейди з виявлення порушників. Виявивши, їх так само видворяють із країни. Але до того, як це відбудеться, іноземцеві, що найнявся на роботу або займається будь-

Теперішня економічна ситуація в Україні не дуже відрізняється од колишньої, зафіксованої історією — батракували українці й будуть батракувати. Деякі найманці навіть увійшли в аннали історії і ними можна пишатися: bodyguard-сервіс воїнів-козаків користувався великим попитом у французьких магнатів та молдовських господарів. Та й за сучасних інтелектуалів червоніти не доводиться. Але ж не всім поталанило із обдарованістю, освітою та спритністю. Отже, переважна більшість шукачів пристойного “жалованія” чіпляється за перші-ліпші “соломинки”, здатні вивести родинний бюджет із “мінусового” стану.

яким ремеслом, не маючи на те офіційного дозволу, “світять” ґрати (до 6 місяців) і грошовий штраф (до 500 мальтійських лір, що складає приблизно \$1 500).

Не м'якші порядки й у Греції. Якщо ви перевищили термін перебування до 30 днів, при виїзді доведеться сплатити подвійне мито за вже прострочений вид на проживання. А при запізненні з від'їздом понад 30 днів накладається штраф від 50 до 200 тисяч драхм (тобто приблизно від \$200 до \$800). Буде покарано посередників, які сприяли працевлаштуванню незаконного працівника, та, звичайно, самого роботодавця: перший раз — штраф до 100 тисяч драхм (\$400) і 3 місяці в'язниці, а при рецидивах — терміни і суми подвоюються і потроюються.

У Франції представник влади в будь-який момент може попросити у вас не тільки посвідчення особи, але і документи, що дозволяють перебування у країні. У випадку, коли з ними щось не в порядку, вас можуть або посадити у в'язницю (від одного місяця до одного року), або оштрафувати (від 2 до 20 тисяч франків — тобто від \$400 до \$4 000). Таке ж покарання чекає і на господаря, що взяв нелегала на роботу. Крім того, йому доведеться заплатити ще один штраф (30 тисяч франків — близько \$6 000) на користь Бюро міжнародних міграцій. Умотивоване рішення про виселення іноземця з країни доводиться давати йому відомо і повинен здійснюватися негайно. На прохання консульства порушники може бути надано відстрочку, але не більше ніж на один день.

В Ізраїлі офіційно досі діє військовий стан. Поліцейські або військові можуть зупинити вас будь-де. Крім цього, тамтешні податківці разом із представниками профспілок та поліцією регулярно проводять рейди по виявленню нелегалів. Якщо ви не пред'явите документів, що підтверджують легальність вашого перебування на святій землі, решту часу до депортації вам доведеться провести у в'язниці. Причому термін вашого перебування у буцегарні може розтягнутися в часі на роки. А ваш роботодавець сплатить такі штрафні санкції, що за ці гроші можна придбати непогану квартиру в Києві.

Законодавство інших країн також спрямоване на недопущення випадків нелегального працевлаштування.

Звичайно, ніхто спеціально особисто вас ловити не буде. Але контактів із поліцією, навіть з найменшого приводу, краще уникати. І хоча повсякденна практика демонструє можливість обходити суворі закони, — зрозуміло, що, не маючи попиту, нелегальна робоча сила просто не знаходила б собі застосування, — у конфлікт із законами чужої країни краще не вступати.

Так, рішення про тюремне ув'язнення і депортацію нелегального трудового мігранта суди багатьох країн виносять далеко не в усіх зобов'язуючих до цього випадках — гарні і дешеві працівники потрібні завжди і скрізь. Але якщо вже вирок винесено — надії опротестувати його немає. Незважаючи на те, що можливість апеляції, звичайно, передбачена, випадків її задоволення у відношенні нелегально працюючого в країні чужоземця судовою практикою поки не знає.

ЗДЕБІЛЬШОГО, ЧУДЕС НЕ БУВАЄ, АЛЕ...

А тепер повернемося до початку: що робити, коли рішення про необхідність їхати за кордон на пошуки кращої долі вже прийнято, гроші на дорогу позичено, з родичами “на коня” випито?

Звичайно потенційні заробітчани, які не мають родичів або добрих друзів за кордоном, йдуть до кращої долі двома шляхами.

Перший — це виїзд у дальні краї на свій страх та ризик туристом у складі тургрупи або індивідуально. Другий — звертання в так звані кадрові агентства, які начебто гарантують працевлаштування та пристойні заробітки в одній із багатьох “країн мрій”.

Щоб отримати візу на право в'їзду в розвинені країни, потрібно здійснити довгу подорож по розмаїтих консульствах, які відгородилися від нашого народу автоматниками,

вибухобезпечними дверима та системами безпеки. Прорватись до них, звичайно, можна.

Але тут виникає інше питання — з вас попросять запрошення від громадянина країни, куди ви зібрались їхати, і купу різних паперів та папірців. Якщо припустити, що запрошення у вас наявне, потрібна ще й гарантія від того, хто запрошував, що він буде опікуватися вами. Тобто оплатити у разі чого ваше лікування, годуватиме вас за свій рахунок та забезпечить житлом. Вам потрібно буде надати страховий поліс, можливо — довідку про щеплення, про стан здоров'я. Можливо, з вас вимагатимуть розписку, у якій ви даєте зобов'язання повернутися в Україну в терміни, зазначені у візі.

Окрім грошей на авіаквиток, вам потрібно мати при собі кредитну картку, виписку з особистого банківського рахунку або просто пристойну суму готівкою. Це для того, щоб консульські працівники впевнилися, що ви дійсно їдете споглядати краєвиди, а не складати конкуренцію тамтешнім пролетарям.

Дуже часто в консульствах потрібно надати довідки з роботи, про склад сім'ї, про наявну нерухомість та автомобілі. Якщо ви не є власником квартири, безробітний — шансів отримати візу майже немає. Трапляється й так, що в претендента з комплектом паперів — усе гаразд, але у видачі візи йому відмовлено без коментарів. На це не треба ображатися: посольські працівники — високофахові професіонали-візуалісти, оперують гласними та негласними інструкціями. Вони вивчають і папери, і вас: вашу зовнішність, манери, моторику, реакції. Їхне покликання — представляючи певну країну в Україні, відсікти усі небажані прояви до своєї країни та її громадян ще до в'їзду в неї. Їм треба віддати належне — якщо, наприклад, ви не можете впоратися із коректною підготовкою власних документів у себе вдома чи вичерпно з'ясувати усі питання із “посольцем”, то що ви заспіваєте на чужині?! Найкращий фахівець, схильний до конфліктів, чи просто неохайний — також кандидат у “відмовники”.

Туристичні агентства, через які ви купуватимете візу та квиток, гарантуватимуть вам одержання візи, гроші за їх послуги ви сплатите, але потім — виникає питання. Річ у тім, що турфірма не бере, та й не може взяти на себе відповідальність за дії консульських працівників іншої держави.

Навіть отримавши візу, ви ще не можете бути впевненим, що ваша подорож не припиниться вже на паспортному контролі в країні прибуття. Що може не сподобатися прикордонникові — ваше фото в паспорті, невіголене обличчя в чоловіка або занадто яскравий макіяж у жінки — ніколи не вгадає. Він має право без пояснень розвернути вас у бік літака і побажати щасливої дороги на батьківщину.

Кадрові агентства, як правило, гарантують вам геть усе, беруть передоплату за послуги і “юридично супроводжують” вас до отримання візи. Їх контрагенти за кордоном, можливо, і підшукують вам роботу, і допома-

РЕАЛІСТИЧНИЙ ПОГЛЯД

гатимуть у переказі зароблених грошей в Україні, проте — будьте уважні та обережні. Річ у тім, що в жодному договорі жодне агентство не бере на себе зобов'язань щодо перетину вами уявної риски на підлозі під назвою "державний кордон". Це — **ваш** ризик, і гро-

шей, в разі невдалої мандрівки за статками, вам не повернуть. Тим часом закордонні спеціалісти із працевлаштування можуть запропонувати вам **таку** роботу і на **таких** умовах, що самі собі не зрадієте. Але гроші з вас — за зустріч, консультації та декілька телефон-

них дзвінків — стягнуть неодмінно.
ГРОШІ

Але уявімо, що все в порядку. Ви працюєте, щотижня або щомісяця отримуєте належні вам гроші, вже розумієте, коли вам англійською або іспанською пропонують працювати краще і швидше. Як зароблене переслати додому? Система "Вестерн юніон", широко розрекламована у світі, бере такий відсоток за послуги, що сльозами вмиєшся, коли віддаватимеш важко зароблене усміхненому хлопчаківі в краватці. Можна, звичайно, скористатися послугами співвітчизників із, знову-таки, посередницьких контор. Можна передати гроші з okazією. Проте ці способи не є безпечними. "Оказер" може запити або виявитися ласим на чужий шматок. Посередник — сьогодні він чемно сидить у офісі, а завтра, зібравши гроші з сотні-двох таких бідак, як і ви — щезне в невідомому напрямку.

Порадити в такій ситуації щось одне складно, але найкращий вихід — ще вдома завести кредитну картку в банку, що має представництво в країні, де ви сподіваєтесь працювати. Картку залишаєте рідним, а самі, діставшись за кордон і заробивши такі-сякі гроші, просто вкладаєте їх у відділення потрібного банку. Здебільшого в такий спосіб ви уникаєте зайвого ризику та витрат. При цьому ви втрачаєте лише відсоток, узятий банкоматом за переведення готівки. Якщо ж пря-

мого партнерства між цими банками немає, то частину грошей "відкусять" банки-посередники у цій партнерській системі. Що більший банк (або банківська система), то більше представництв у різних країнах охоплено. Варіант другий — заводити рахунок та кредитку в зручному для вас банку в країні вашого перебування з єдиною умовою, щоб вона підлягала міжнародним стандартам банківських операцій типу VISA, MASTER CARD тощо. І вже тоді цю картку переказати родичам. Звісно, код користувача кредиткою треба сповіщати окремо. Витрати — 2–5% за переведення в готівку та 1–3% — за конвертацію у гривню.

●

Оксана ЦЕАЦУРА
Дмитро РЕДЬКО
Фото Оксани ЦЕАЦУРИ

Звичайно, поради та спостереження, про які йдеться, не є панацеєю від усіх прикросів та негараздів, які очікують на наших заробітчан. Так само вони їх не зупинять. Люди щодня їдуть шукати гараздів. Комусь поталанить, комусь — ні. Як було б добре, щоб не виникало навіть приводу для таких публікацій, а наші журналісти займалися дослідженням долі іноземних робітників в Україні. На жаль, усе навпаки: їдуть наші — від 18 — до 50 — в далекі краї, і немає на те ради. Чи зміниться щось на краще — невідомо. Уряд рапортує про покращення економічної ситуації мало не щодня, але де воно, те покращення? У кишені не важче, на душі — не легше. Але ми будь-що сподіваємося на краще, і це також в національному ха-

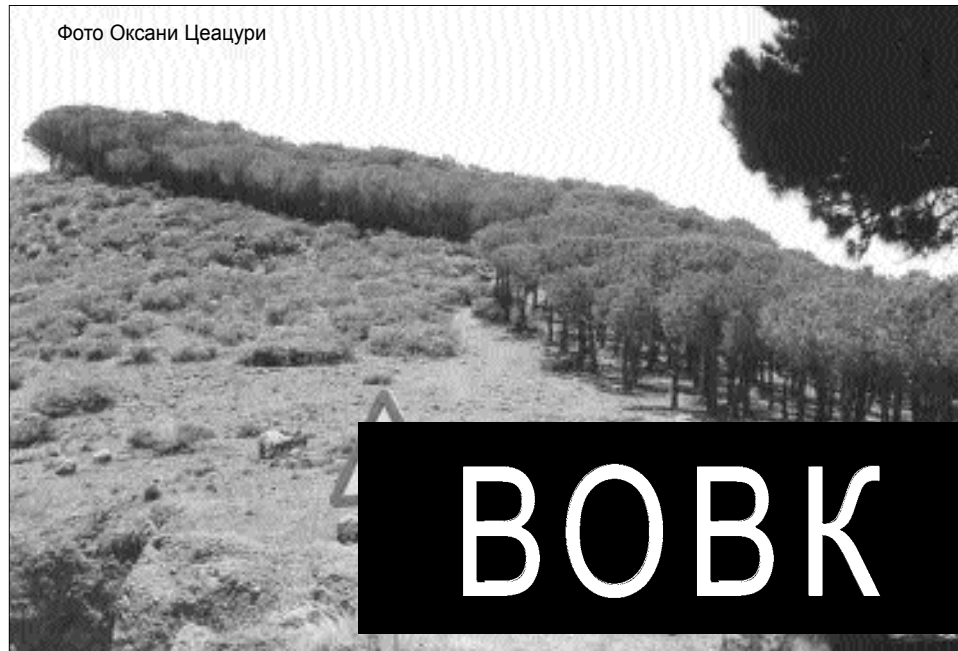
Назву свого героя Іваном, — не так уже й важливо, як його звать насправді. Тим більше, що доля розпоряджалася широко — називали його в різні життєві періоди по-різному. В дитинстві розчулена мама кликала його Івасиком-Телесиком. А він, заганяючи від ставу зграйку сірих гусей-галаганів, був і справді не проти, наче справжній Телесик, гукнути гусям-гусенятям, аби взяли його на крилята та й подалися з цього села... Бодай туди, де світитимуть вогнями та обкурює високе літнє небо різноколірними димами промислове місто, що добре видніється з козацької могили в їхньому степу. З міста щосуботи приїздить Івасиків старший брат, і тоді одна з галаганок із обкубанними крильми у великій братовій сумці не летить, а їде в той заманливий край. Оглядається Іван у свої юнацькі літа й бачить себе задиримим молодим гусачком-студентом. Якби не спорт, якому віддавав по кілька годин на добу, невідомо куди завів би його характер, впертий і непоступливий. Освіту свою теж пов'язав зі спортом — додому повернувся Іваном Степановичем, вчителем фізкультури і праці (трудового виховання). Вчителювати випало недовго — перебудовчі вітри звіяли вчительську зарплату, і годі було сподіватися, що її вистачить на утримання молодої дружини і сина-первістка. Майстровитий Іван Степанович подався у невелику самодіяльну будівельну бригаду, але ні бригада, ні його вчительське ім'я довго не втримались: шабаючи, швидко став Ванькою на посилках у бригадира. Грошей заробив мало, але привчився без чарки до обіду не сидіти. Власне, а що робити з нею, з горілкою, якщо саме пляшка стала зарплатою? Перекрив комусь сарайчик — ось тобі бутлик самограю; нарубав старій сусідці дров — витягає з-під фартуха півлітру буряківки, — такої, що хоч гадюк трави... З дня в день і так — цілорічно. Крім розору і бідності, що все міцніше облягали село наприкінці дев'яностих, увійшла в нього нечувана за інших часів валюта — горілка. Фермер, до якого подався у найми Ванько, теж жваво поцокував пляшками, щедро наливав у чарку — втім, не забуваючи вираховувати вартість оковитої із мізерної зарплати. Не знати, що трапилося тієї вересневої суботи, коли вийшов Іван Степанович із цигаркою на поріг своєї підтоптаной, найманої хатки і роззирнувся на чотири сторони світу, шукаючи опохмилки, — чи то прозоре повітря провітрило його несвіжі очі, чи то наткнувся зіницями на безнадійний погляд дружини, але не по-дитячому понурена синова голівка у маленькому вікні примусила його повернутися в дім, з якого він не вийшов до понеділка. Із того понеділка семирічної давності він, Іван Степанович, не п'є і не палить — в якій б ситуації не закидала його доля. А вона, ота степова українська доля, на сюжети не скупиться. Як не дивно, але переміни в соціальній поведінці Івана Степановича не всіх вразили приємно. Фермер, у якого він працював, відмо-

вив тверезому наймиту в роботі — грошей на зарплату Іванові доводилося платити більше, в той час як п'яки згоджувалися працювати за горілку... Отож, знову ставши тверезим і безробітним, наш тридцятирічний Телесик саме тої пори, коли дикі сірі гуси покидали ближній лиман, подався на заробітки в далекі краї. Із чотирма пошукувачами грошей подалися вони в Росію, на лісозаготівлю. Один із новоспеченої бригади мав потрібні зв'язки і в далекому Підпорожжі (охочі можуть знайти його на карті) їх зустрів хазяїн. Без зайвих слів забрав паспорти і перекинув найманців на далеку лісову дільницю. Там хохли — а саме так і не інакше їх нази-

тисяч чистими! — приємно залоскотала нагрудну кишеню. Хазяїн потис руки, підкинув бригаду до Підпорож'я... На вокзалі бригаду хохлів зустріли теж хазяйські люди. Гроші довелось віддати — в обмін на життя і квитки додому. Четверо поїхали, п'ятий, Іван, залишився. Не зміг повертатися додому обкраденим і розтоптаним. Здав квитка. Кілька днів блукав Підпорожжям, додивлявся до місцевого життя. Із подивом відзначив, що багатий край — роби і матимеш гроші! — поінтятий мерзотою п'яного бруду і запустіння. Брага, "красеньке", фуфир горілки — і цілі сім'ї — від старого до малого поринають у п'яну нирвану. Беззлбний і беза-

ках довше, аніж закінчиться гостьова віза, — незаконних гостей російська міліція не захищає. Коли заробіток було виплачено до копійки і був куплений квиток на дорогу, приїхали до Івана Степановича на квартиру несподівані гості: старий хазяїн зі своїми охоронцями. "Це ти, хохол! Це ти, вовк!" — видавив хазяїн, від великого гонору якого не лишилось й сліду. Його дільницю підпалили з чотирьох сторін, і вона вигоріла дотла. А два новеньких імпортних трактори-тягачі, ціною по 60 тисяч американських доларів кожен, були вкрадені і загубилися (звісно ж, недаром) на безкінечних ділянках в тайзі. Виручених за них грошей вистачило, аби погасити збитки кількох скривджених хазяїном хохлів... Але — не впіймав — не доведеш. Алібі — воно і в Росії алібі.

Іван Степанович благополучно доїхав додому і добудовує новий дім у рідному селі. Зрідка телефонує Єгоричу, який запрошує свого постояльця на новий сезон — не самого звісно, а з бригадою. Каже сибіряк українцеві, щоб не вагався, а їхав сміло, бо, начебто, сказав російський президент Путін своїм провінційним губернаторам: "Хохлов не трогать! Пусть работают!" Іван Степанович цілком схильний вірити Єгоричу, бо на власні очі переконався: працювати на окраїнах Росії нікому. І українські бригади, що прибувають на лісопояси, там все менше називають "хохлами" і "бандерами", бо кожна така бригада — своєрідна гарантія того, що лісопояси — справж-

ВОВК

вали — отримали легенькі шестикілограмові американські бензопили, житло (мисливський будиночок, в якому вони спали покатом, там же готували собі їжу) і гарантовану пайку їжі, яку справно, раз на два тижні, завозив хазяїн. Цілу зиму валили ліс, — до настання весни, до бездоріжжя його треба було вивезти з дільниці, інакше не бачити прибутків хазяїну, а хохлам — заробітку. Про вихідні не йшлося, як, власне, й про інші звичні в цивільному житті речі. Скажімо, не втримав Іван пилку — розпанахав собі м'якоть ноги до самої кістки. Зрозумів, що хоч і не зачепив великих жил і судин, та без хірурга не обійтись — треба шити. А де той хірург у глухій тайзі?! Зігнув, розпідкши на вогні, велику циганську голку, засилив у неї сувору нитку і, залити спиртом рану, сам її зашив. І нічого, зажило з часом. Лиш кілька днів пропустив, — норму сам собі виставляеш, скільки звалиш, стільки й матимеш. Надійшов і той жаданий час, коли товстенька пачка "зелених" — десять

лаберний народ підпорозький жив від ранку до вечора, — далі нової заправки їхні плани не сягали... Могутня Росія з телевізійних парадів московських тут розсіпалася на запущену, закинуту нехлюйську провінцію. Люди тверезі жили непогано, — саме в такого місцевого Єгорича знайшов собі притулок наш земляк. Єгорич оформив Іванові гостьову візу, отож відчув себе Іван Степанович безправним хохлом, а громадянином. По деякому часі знайшлася й робота — знайома і грошовита — валити ліс. Нова хазяйка погодилася видати невеликий аванс, який Іван Степанович передав сім'ї. Сезон пройшов без особливих пригод — від природи міцний і здоровий, добре тренований і завжди тверезий Іван набув витривалості і впевненості. Знайшов земляків-українців, які тут, у лісовому краї, прожили не один десяток років і добре давали собі раду, — один навіть до начальника місцевої міліції дослужився. Він і порадив Іванові не затримуватися на заробіт-

скористається гостинністю Єгорича. Питаю, — чи не страшно? Земляк мовчки дивиться на мене вузькими сірими очима — здається, що й очі, і його вmaterіла сильно постають випромінюють деяку іронію стосовно моїх сумнівів. Нарешті відповідає: "А чого мені боятися? Мені було страшно тоді, коли в хаті було безгрозів'я: я себе чоловіком не відчував. А тепер я — вовк. Мені нічого не страшно: я знаю, що не зап'ю. Не відступлюсь. І навіть не захворію. А вовка, як знаєте, ноги годують... Головне, що я завжди повертатимусь додому".

Л. ГОЛОТА

●

Народився Юрій Іванович Залета (літературний псевдонім — Юрій Загорський) 1940 року в селі Колбовце Бардіївського округу (Східна Словаччина) в селянській родині. У 1947 році малим хлопчиком разом із батьками в числі десятків тисяч словацьких українців переїхав на Рівненщину, навчався в середній школі у Млинові. Свого часу закінчив відділ слов'янської філології Львівського державного університету ім. І. Франка та Горлівський інститут іноземних мов. Працював у засобах масової інформації та вчителював. “За антирадянську діяльність” перебував у в'язниці. Донедавна в Рівненському інституті слов'язнознавства викладав чеську мову, а нині працює тут референтом-перекладачем. Його перу належать прозова книжка “Хто витримає спеку” (1969 р.), поетичні збірки “Липнева ніч” (1995 р.) та “Не обзиваються громи” (1998 р.), а торік вийшла книга п'єс “Вчителько моя”. Пропонуємо увазі читачів спогади Юрія Загорського про переселення словацьких українців на Рівненщину.

ІЗ ВИРІЮ ВЕРНУЛИСЯ НЕ ВСІ

У повоєнний час і в наших краях з'явилися радянські агенти з переселення, чи то пак уповноважені від Української РСР. Медоточивими словами зваблювали вони моїх земляків на рівнинні, залишені чехами, землі Волині, у ту країну, де, як писав Лебедев-Кумач, так вільно дихає людина. Та існувала, очевидно, і контрагітація, бо наважувалися на цей крок далеко не всі. Адже був це, повторюю, 47 рік, коли в Україні лютував голод. Багато нещасних, опухлих бродило на станціях біля наших вагонів. Дід нас напучував: “Якщо побачите лушпиння від соняшникового насіння, то знайте: це вже Росія”.

І ось станція, де нам належало зійти: Дубно. У селі Молодаво, яке було щось на зразок пересильного, ми на певний час затримались. А далі — приїжджає власним транспортом чех. Привіз на місце, поселив у свою хату — і їде собі в свою Чехію. Ми потрапили до чеха Шафаржа у село Новини на Млинівщині. “Неначе писанка село”, — можна повторити ці слова.

Проти навколишніх українських воно було ніби містечко. Оригінальні, кожен на свій манер, будинки, здебільшого з добротної цегли, бо і цегельня тут працювала. Сади тяглися, либонь, на півкілометра. А скільки дивовижних яблунь, груш, слив у них росло! Сортив одних груш тут я скуштував, мабуть, понад десяток. Прикро, що, живучи поруч, українці, які вихваляють свою працьовитість та господарність, не сподобилися їх перещепити. І ось нас, горян, селять у ці добротні будинки. Тут ми всі свої, з різних сіл Пряшівщини: Чертіжного, Кобівців, Якушівців, Гавая і т. п. Найбільше, либонь, було з Чертіжного: Зогуляки, Кернашевич Микола, Сметана Андрій та інші...

Дивний це був конгломерат, Новини Чеські. Разом з нами, русинами, які розмовляли на близьких діалектах, що в різних се-

лах мали певні відмінності, приїхало і чимало словацькомовних жителів, які носили бавовняні розшиті куртки і штани-холоші. Ми, русини, називали їх холошнрями, проте вони, на відміну од словаків, котрі є католиками, були греко-католиками. Мабуть, підставою для їх переселення і стало віросповідання. У деяких будинках оселилися польські українці з Холмщини, жертви операції “Вісла”. Корінні жителі села довго ламали голову над питанням, хто ми такі і врешті охрестили нас гуцулами, що ми, діти, сприймали чомусь як образ. Місцеві жили і в довколишніх хуторах та селах: Пісників, Корита, Богушівка, Довгошиї. А в Московщині, сусідніх Підгайцях, Мальованій і в інших селах Млинівщини, а також у багатьох селах Здолбунівського, Рівненського, Дубнівського районів та сусідній Волинській області оселилися наші. Справжня тобі одноетнічна республіка! У нашому селі більш освічених і розважливих чоловіків з числа переселенців призначали головами сільрад, інших місцевих органів влади, керівниками закладів культури і т. ін.

Невдовзі всі діти шкільного віку пішли у семирічку, де, хоч ми досі ніколи не чули української літературної мови, напрочуд швидко її опанували й вивчали нею усі предмети. І що цікаво: заговорили нею в побуті, в сім'ях, у той час, коли в Словаччині, відбувши уроки в словацькій школі, прийшовши додому, забували про неї і переходили на діалект.

У Новинах, де сім'ї були в основному багатодітні, проживало багато молоді. Хлопці та дівчата відвідували клуб, яким спершу завідував мій брат Йосип, а згодом його товариш Василь Грушецький. Культурне життя в селі вирувало, тут діяло чимало гуртків художньої самодіяльності. Мої односельці, друзі і старші за віком хлопці та дівчата з-поміж словацьких і польських переселенців, у переповненому клубі давали справжні великі концер-

ти, ставили вистави. Визнаним артистом, зокрема, був мій брат Іван, який зачаровував і своїм дивовижним голосом...

А батьки наші тим часом облаштовувалися на залишених чехами садибах, їм виділили землю. Тут, на Млинівщині, вона благодатна, і господарювалося на ній переселенцям, які приїхали з передгір'я, непогано. Посвітлювали в людей обличчя, ніхто не скаржився на долю. Та радянська влада вже брала одноосібників-“куркулів” у лещата. Довелося чималу частину врожаю везти на державні приймальні пункти.

Обличчя у селян спохмурніли, важкі думи почали їх обседати. Порадившись, вирішили послати “ходоків” у Москву, щоб просити високе начальство зглянутися, взяти до уваги той факт, що люди ще не обжилися на новому місці, звільнити їх від податків. Дядьки потрапили в Кремль, де їх прийняв сам М. Шверник, тодішній голова Президії Верховної Ради. Як справжніх героїв зустріли новинці своїх посланців. Я, малий хлопчик, знав про цю історичну поїздку наших селян з найменшими подробицями, бо тодішні часники, наш сусід Іван Шкрепач, який тоді був у нашій хаті, надзвичайно цікаво, безперервно про неї розповідав. Як переможцем і переможцем ходив він і його товариш у Москву.

Але селянам втішатися: вони не жили переселенці, а жили в Україні, і це було інше, ще одне життя, активізація. Як і всі заходи, ця справа проводилася чітко та рішуче, нагадуючи військову операцію... Запровадили нову сільськогосподарську, небачену в наших краях культуру — цукрові буряки, на яких від зорі до зорі гнули спинами і дорослі, і діти. Керував колгоспом “гучул”. Молодий ще чоловік, один з двох братів, що були на Млинівщині головами колгоспів, тепер давно вже покійний Микола Секе-ла. А одним з перших очолював сільраду Петро Куджак.

Про нього слід сказати окремо. Родом він був із Чертіжного, з тих країв, де спалахнуло в Словаччині антиурядове повстання. Керував сільрадою у ті часи, коли ще не склали зброю загони повстанців. Останні знайшли підхід до цієї людини, вихідця з далекої Словаччини. Він погодився створити в селі підпільну “комірку”. Викритий чекістами, чоловік розділив долю багатьох українських патріотів — був відправлений в один із таборів ГУЛА-гу.

Виходить, що не тільки мову корінного населення перейняли словацькі русини як свою власну, але і його національно-визвольну програму. Її прихильником став і автор цих рядків. Більше того, пізніше у Житомирі, в рік проведення Олімпійських ігор у Москві, намагався створити комітет національного порятунку, за що і відбув майже 6 років покарання в уральському таборі для політ'в'язнів.

...Минуло небагато часу, і серед моїх, раніше таких дружних співвітчизників, почалося бродіння. Багатьом Чеські Новини стали немилі. Хтось із дядьків побував у Закарпатті, поділився враженнями про ті краї, найголовніше про те, що там живуть люди, які розмовляють схожою на нашу мовою. І потяглися одна за одною валки з домашнім скарбом. У перенаселеному Ужгородському районі якимось чином пощастило придбати хати, і навіть знайти роботу у важкі 50-ті роки.

Та не всі наслідували цей приклад. Ті, хто залишився, почали добиватися виїзду в Чехословаччину, де вони невдовзі опинилися. Виїхали майже всі жителі Московщини, Підгайців, Мальованої...

Юрій ЗАГОРСЬКИЙ

ГОЛОС ДУШІ ЖИВОЇ

Доброго дня, шановна Любов Василівно! Спасибі Вам за те, що на сторінках Вашої газети знайшлося місце і для моїх рядків. З радістю надсилаю Вам два своїх нових вірші. Нехай з кожного слова до Вас усміхнеться ніжне сонечко доброти, променями якого я намагаюся освітити свої поезії. Разом з тим часом у вірші вливається мій душевний біль, породжений обмеженістю сільського життя, постійним намаганням вирватися на волю з тісного кола задрості, морального приниження, матеріальної неспроможності повноцінно задовольнити усі творчі потреби.

ЗАДУШЕВНА РОЗМОВА

Коли над світом стане щедрa ніч,
Сховавши все під зоряним покровом,
До мене на розмову віч-на-віч
Приходить світ, повитий щирим словом.

Приходять всі, кого зове душа:
І вірні друзі, й недруги підступні.
І жодна кривда серцю не чужа.
Журба і радість у душі присутні.

Я лину у омріяні світи,
Як лине пташка у бездонне небо.
Це не захоплення, не кроки до мети,
А це — душі й життя мого потреба.

Коли над світом стане щедрa ніч,
Прославшись килимком на виднокрузі,
Я залишаюся зі словом віч-на-віч
І йду до Вас, близькі й далекі друзі!

СЕЛЯНСЬКА ВТІХА

Як часом складно жити у селі,
Себе відчувши кинутим за рамки,
Зачиненим у клопоти малі,
Де тугою гаптовані фіранки.

Та коли перші квіти зацвітуть,
Даруючи красу свою весняну,
Коли пташки співати розпочнуть —
Вся туга вмиє на серденьку розтане.

Відчувши, як дає снагу земля,
Зігріта сонцем і дощами вмиє,
В душі радіє кожен, як маля, —
Ні, не багатству, а приходу літа!

З повагою

Ганна ЛИТОВЕЦЬ,

с. Велика Павлівка
Зінківського району
Полтавської області

ВІДКРИТИЙ ЛИСТ ПРЕЗИДЕНТОВІ Л. Д. КУЧМІ

Шановний Леоніде Даниловичу!

Ми усвідомлюємо, що сучасні реалії політичного життя зобов'язують керівництво України проводити виважену державну політику у відносинах з нашими сусідами, в тому числі й з Росією. З цією державою потрібно проводити політику добросусідства на взаємовигідній основі, але без приниження національної гідності українців. Але Указ Президента України “Про відзначення 350-річчя Переяславської козацької ради 1654 року” від 13 березня 2002 року, ми вважаємо, і є таким приниженням українського народу. Ми переконані, що в державному масштабі, а особливо чиновниками, для яких незалежність України стала кісткою в горлі, ця дата

відзначатиметься, як велике благо для українського народу, як велике свято. Але ж ні святкової атмосфери, ні збереження національної гідності українців Переяславська угода не принесла. Навпаки, вона принесла українському народові такі матеріальні, моральні й духовні втрати, яких, очевидно, не знає історія. Українська нація винищувалася фізично, заборонялася її мова, ставилися перешкоди розвитку її культури. Україна була позбавлена можливостей зберегти свою віру й церкву, а її народ не мав права залишатися самотнім.

Тому виникає запитання: що відзначати? Велику радість, яку принесла українському народові ця угода, чи велику трагедію? Адже

дивно було б, якби народ заходився відзначати початок свого уярмлення як свято. Тому святкування цієї річниці аж ніяк не сприятиме піднесенню гідності й національної гордості нашого народу. Якщо вже щось і відзначати, то треба б відзначити геніальність Богдана Хмельницького як полководця в боротьбі за незалежність України й героїзм українського народу в тій боротьбі.

Ми не засуджуємо Хмельницького, бо опинився він майже в безвихідному становищі, але й радіти з приводу початку підневільного життя немає чого. А історичну жертву України, що прилучила Росію до своєї історичної та культурної спадщини, оцінять хіба лишень далекі нащадки. Виходячи з цієї

позиції, з права, наданого нам Конституцією України, ми заявляємо свій протест проти відзначення 350-річчя Переяславської угоди й закликаємо Вас скасувати свій Указ.

Правління Новокаховського
осередку “Просвіта” Всеукраїнського
товариства ім. Т. Шевченка

Г. БІЖИК,
В. ЛИТВИНОВА,
Ю. ДЕРНОВИЙ,
Н. ПИЛИПОВИЧ,
В. КУШНЕРИК

Важко не помітити, як упродовж століть українська ідея ділила націю на благонадійних для влади українців і неблагонадійних. Благонадійні мали слухняно перти плуга, танцювати свій гопак, а од неблагонадійних, як правило, звільнялися. За цим дуже пильно стежила Москва в особі губернаторів малоросійського краю, міністрів, які час від часу видавали укази про заборону української мови, самих царів, які достеменно знали, що українцєві слід писати і що малювати.

Поваливши російське самодержавство, більшовики міняють ідеологію, але не поспішають її змінювати в національному питанні. Радянська влада, на словах визнаючи право націй на самовизначення, на ділі рішуче придушувала будь-яку волю до самостійності, особливо ж української. Ленін не міг змиритися з тим, що саме в Україні існує єдина в комуністичному русі опозиційна до російського комунізму сила — партія українських комуністів-боротьбистів. Він домагається її самоліквідації.

Революція пробудила українське суспільство, яке шукає ідеали своєї самореалізації, створює свій уряд — Центральну Раду, рухи, партії, комітети, ради на місцях, зосереджуючись на духовних засадах, що формують і об'єднують націю: законотворчість, освіта, друковане слово, творення державного апарату тощо. Треба сказати, що національна ідея в Україні періоду революції і після неї не була всеохоплюючою. Та й до того саме географічне поняття Малоросія (Україна) обмежувалося Київською, Волинською, Подільською і Полтавською губерніями. Херсонщина, Катеринославщина, Донбас і Кривий Ріг були "южним краєм" і уваялися поза Україною. Однак рух селянських, робітничих і солдатських мас під прапорами самостійності був доволі помітним і охоплював не лише центральні, північні, західні райони, а й південні. Єднало їх Шевченкове слово "в своїй хаті й своя правда, і сила, і воля".

Бачачи загрозу невідимій Росії в Україні, Ленін і більшовики організовують масову ескаляцію російської революції, що суне разом із червоними військовими загонами, спеціально підготовленими агітаторами і агітаційною літературою. Білі війська Денікіна, Врангеля теж ідуть в Україну, переслідуючи ту саму ідею — захистити єдність Росії. Ленін встановлює для України посаду надзвичайного комісара і призначає ним Г. Орджонікідзе, який цементував більшовицькі сили 1917, 1918 року, аж поки Україна не вийшла з Російської Федерації. Нарком національностей Сталін був проти такого виходу і вже тоді промовив свої знамениті слова: "Досить гратися в уряд і республіку, здається, час кидати гру". Цих поглядів щодо України вождь народів дотримувався до останніх днів життя. Такої політики навчав керівні кадри, які приходили до влади в Україні, і тримав їх на рівні "гри" в уряд і республіку. Не більше.

Пошуки державних форм правління в Україні тривали. Але оберталися довкола "нерозривної дружби" України і Росії, спільного військового союзу республік, об'єднання рад народного господарства, транспорту тощо. Комуністична партія більшовиків України — лише загін Російської комуністичної партії і, отже, нічим самостійним не відрізнялася і не претендувала на провадження самостійної політики. Такої лінії дотримувався і В. М. Молотов, 1920 р. рекомендований першим секретарем ЦК КП(б)У.

Та зусилля центру весь час натикалися на місцевий автономізм, який у Москві називали сепаратизмом. Тоді кожен спротив звинувачувався в націонал-ухильництві.

1922 р. створюється СРСР і Україна остаточно втрачає шанс на самостійний розвиток.

Для наведення порядку 1925 р. Москва направляє в Україну Л. М. Кагановича. Професійний революціонер Каганович (енциклопедії замовчують його освіту) ступив на батьківську землю в один рік із першим Президентом

Фото Оксани Цецури

НАЦІОНАЛЬНА ІДЕЯ. ВЧОРА. СЬОГОДНІ... ЗАВТРА?

України, всесвітньовідомим ученим М. Грушевським, який повернувся з еміграції. Один, щоб бути поганьбленим, затаврованим як буржуазний націоналіст, другий, щоб ганьбити і таврувати. З появою Кагановича літературно-мистецькі дискусії переростають у політичні. Розпалюється шалена донощицька кампанія і кожен слизняк виставляє себе прихильником пролетарської ідеології. Керівна сила, тобто партія, дивиться досить своєрідно: чи ти з чисельної літературно-мистецької організації, як "Плуг", "Гарт", чи ти з малочисельної, як неокласики, футуристи, "Ланка", чи ти з академічної установи, чи ти з інституту, все одно ти або уже буржуазний націоналіст, або потенційний, і твоє життя залежить від випадку. Багато хто зі свідомих українців тих часів пізніше буде страчений, репресований, засланий.

Штабом "українського фашизму" оголошується "Літературно-науковий вісник" (Львів). Формується у "ворожу" течію ефремішчина, а її лідер академік С. Єфремов сяде на лаву підсудних у сфабрикованій справі СВУ. "Шкідливою" визнається практика народного комісара освіти О. Шумського і, отже, з освітніх закладів викоринюється "шумкізм". Письменник М. Хвильовий у своїй публіцистиці відстоює право українців на самостійність, витворює свій відомий маніфест: "Вперед, до Європи!" Москва, Сталін різко засудили хвильовизм як ідеологію буржуазного націоналізму. Зацькований письменник застрелився. З одного боку на Україні ведеться українізація і Каганович бере в ній участь. З другого — викоринюється будь-який натяк на окремішність української нації, культури, її відмінність від російської. Між селянством (дрібнобуржуазним), інтелігенцією (націоналістичною) і пролетаріатом (передовим) зводиться стіна недовіри, яка 1937 року перетворилася на інквізиційну плаху. Політична, виконавча і судова влади були спрямовані на те, щоб убити українську ідею.

Пізніші посланці Москви — губернатори Радянської України П. Постишев, С. Косіор, М. Хатаєвич, М. Хрущов робили все, щоб Україна не виходила з сировинного придатку Росії і тому окремі галузі промисловості базувалися на комплектуючій мережі, що була розкидана по всьому СРСР. Україна-житниця мала зсипати свій урожай у бездонні засіки Союзу. Заохочувалася ще художня самодіяльність, яка милувала око кремлівських вождів. Сталіну подобалося, як М. Хрущов в українській сорочці витинав гопак. Тим часом українці заселяли нові ГУЛАГи Сибіру і Печори, безкрайні степи Середньої Азії, а в Україні організовується пе-

реселення з Росії. Це якщо й не асиміляція місцевого населення, то, принаймні, інтернаціоналізація.

Велика Вітчизняна війна українську національну ідею загострила. Та й як могло бути інакше! Адже батьківська земля залилася кров'ю. Окупована фашистами, вона продовжувала боротися — на фронтах і в тилу. Тема України переважає у творчості письменників. Та вже у 1943 р. Москві здалося, що тема України у письменницькій творчості надто випирає і це загрожувало не всій радянській ідеології. Ще не закінчилася війна, а вже Москва закладає основи ідеологічної формули "великий російський народ". А значить, усі інші народи — малі. Уже виробилася методика утисків "неблагонадійних", згори вказувалося, як слід ставитися до тих, хто перебував на окупованій території (негативно), до тих, хто потрапив у полон (негативно), не кажучи про тих, хто боровся проти режиму Кремля.

Отже, наприкінці 1943 р., коли з'явилася кіноповість О. Довженка "Україна в огні", українська тема одержала відповідну оцінку Сталіна і найвищих посадових осіб. О. Довженка звинуватили у націоналізмі. Ну, а далі, після ухвали політбюро, за звичним сценарієм пішли "проробки" інтелігенції повсюди, почалися пошуки нових носіїв "націоналістичних ідей". Тож нічого випадкового немає у тому, що Москва 1947 р. знову посилає Кагановича в Україну, де було і холодно, і голодно. Скрізь виднілися руїни. Та Каганович найперше звернув увагу на ідейний бік справи, на ідеологічні установи. Каганович планує теоретично і організаційно поглибити боротьбу з націоналізмом. На одному із планів роботи політбюро є така приписка: "Критика буржуазного націоналізму значною мірою носила академічний характер і не мала бойового, політичного характеру, особливо у викритті петлюрівських націоналістичних істориків — Грушевського та його подібних агентів фашизму та іноземного імперіалізму..." (ЦДАГОУ, ф. 1, оп. 23, спр. 4017).

Кагановичу пригадалися давні "знайомі" М. Рильський, Ю. Яновський, І. Сенченко. Що ж про них сьогодні пишуть? Газетна і журнальна критика позитивно відгукується про творчість М. Рильського, який прагне "ідейно осмислити своє минуле". Роман Ю. Яновського "Жива вода" визнається "значним вкладом в українську радянську літературу". Роман І. Сенченка "Його покоління" вважається всього-на-всього "безпроблемним"... З серпня все повер-

тається на 180°. У характеристиці творчості М. Рильського з'являються визначення, подібні до тих, що були у двадцяті роки — "націоналістичні манівці", "неокласичні шати". У "Живій воді" спотворено образи комуністів (те ж відзначалося і у 27-му році у "Буйгороді"). "Ідеологія куркульства" і "націоналістична обмеженість", що ними дорікали колись І. Сенченку, випливають зараз. У 50-ті роки розвінчували В. Сосюру, у 60-ті — І. Дзюбу, у 70-ті — О. Гончара. У 80-ті роки ЦК розгорнув боротьбу проти найпівнічніших в Україні ідеологічних установ — газети "Сільські вісті", видавництва дитячої літератури "Веселка", Товариства книголюбів, щоб підірвати авторитет і звужити сфери їхньої діяльності.

На тлі цієї довгої вибоїстої дороги виразніше бачимо її сьогоднішнє продовження. Антидемократичні сили перейняли естафету боротьби з національною ідеєю. Є Незалежність. Здавалося, є національна держава. Чому ж тоді топчеться національна гідність? Чи є виховання національної свідомості? Чи є, зрештою, ідеологія національної духовності, яку вибудовували тисячі страдників, борців, каменярів, Прометіїв українського духу?

Вишкolenі на проросійських інтересах, сьогоднішні урядовці провадять модифіковану, але ту саму антиукраїнську політику, оглядаючись на північного сусіда, припинюючись у політиці, економіці, виробництві. Один дотепний журналіст назвав таку політику України розжаркою.

З гіркою треба засвідчити, що сьогоднішні верхи національну ідею, як таку, не сприймають. І досі, на одинадцятому році Незалежності, не вироблено національну ідеологію перехідного періоду від так званого соціалізму до суспільства з приватною власністю. Відсутні державні програми національного відродження, національної освіти, національного єднання. Національна ідея, що привела до Незалежності, настрахала владу, яка розвалила Народний Рух, підсовує ідею громадянського суспільства, яке начебто має замінити національне суспільство, створює партії і конфесії, котрі не сприяють єднанню українського народу.

Чим можна пояснити, що на всіх рівнях від столиці до села дискредитується незалежність України, її Конституція, її символіка? Не вивчається і не співається Гімн. Порівняймо культ Прапора, що був у радянські часи, з теперішнім ставленням до нього. Цим самим підживлюються ностальгічні почуття жалю за вчорашніми днями. "Навіщо така Незалежність?" — можна часто чути. А й справді — навіщо? Прислухаймося

ПРОДОВЖЕННЯ ТЕМИ

до цитат, що звучать з уст депутатів парламенту. До яких тільки авторитетів вони не звертаються! Англійських, німецьких, швейцарських, чилійських, китайських! На жаль, серед них не почуємо імен українських авторитетів. Невже не було їх у нашій історії — філософів, учених, державних діячів? Не було реформаторів-піонерів, починаючи ще від козаччини, гетьманщини аж до Франка, Лесі Українки, Вернадського, Грушевського? Були. Тільки їхні ідеї не пішли в люди, в життя. І, отже, їх у народі не знають, — нація позбавлена культурного розвитку.

Діями владних структур національна ідея зведена до рівня просвітницької пропаганди. Її роль

суспільстві, послуживши сигналом грабувати державне майно (тобто національне), природні скарби (тобто національні). Новий президент до цієї "філософії" додав свою "філософію" — "у перехідний період труднощі неминучі". Ці дві "філософії" не стали підмурівком творення, а спричинили обвальну лавину руйнування, в тому числі й руйнування нації.

Складається враження, що владні структури, в яких багато вчорашніх теоретиків і практиків боротьби з націоналізмом, разом із так званими олігархами, створили для свідомої частини українців таку собі резервацію. Ось вам ваша Незалежність, Конституція, символіка. Хочете побавитися у запорозьких козаків? Побавтеся. Організуйте ще гурток бандуристів. Дуже добре, якби ви зайнялися лозоплетінням. Можете подискутувати про новий правопис. Проведіть коли не коли фестиваль української пісні, відроджуйте національні традиції. Будь ласка. Скличте всесвітній конгрес українців. Побалакайте. Поплачтеся. Скликали уже третій конгрес. Побалакали. Поплакали. Виробили рекомендації до уряду. І що? А нічого. Мова? А що мова? То ж маєте Закон про мови. А ще маєте "Провсвіт", Товариство української мови...

Цинічно знищено найстаріше в Європі українське книгозвдання, українську книжкову торгівлю. Ринковізуйтеся, мовляв, письменники з порожніми кишенями. Творіть, композитори, музику. Створюйте, драматурги, сучасні п'єси. У вас відібрано засоби існування? А ви спробуйте без них. Що вчора суспільство при всій своїй дволичності розглядало письменника у зв'язках з робітництвом, селянством, армією, наукою, школою, вчителством, студентством. Розглядало і зважало. Сьогодні генератори національної ідеї відлучені од народу. Хіба це не боротьба з націоналізмом чи то пак з національною ідеєю? Без галасу, без тюрем...

Росіяни подбали про державну підтримку книгозвдання і ЗМІ, відповідно до якого від податку на додану вартість звільнено увесь технологічний процес, пов'язаний з випуском книг, усі підприємства й організації, що мають до цього відношення, — від виробництва паперу, картону, поліграфікан, фарби до розповсюдження літератури. Крім того, вони частково звільнені від податку на прибутки, від мита на ввезення зарубіжного обладнання, матеріалів тощо. А в Україні безпардонно, знущаючись з обездуховлених українців, плодяться "українские газеты", "українские издания"! Відкрито кордони для завезення значно дешевшої російської книги, — шовіністичний рекет гуляє на українському радіо і особливо на телебаченні.

Та немає нового Івана Дзюби, щоб на весь світ гукнути: "Ринковізація чи русифікація?!"

Віктор КОСТЮЧЕНКО

РОЗКОПКИ 1901 р. В ЦАРИНІ ТРИПІЛЬСЬКОЇ КУЛЬТУРИ

Закінчення. Початок на с. 9

всій довжині рівчак обережно знімався верхній шар землі до глибини, де віднаходилися перші сліди захованого тут матеріалу. Тоді всі робітники спускалися на дно рівчак і починали розбирати наявну перед ними стінку землі, маючи можливість бачити її зверху, збоку і таким чином не могли пропустити жодного викопного предмету, а я, вибравши зручне для спостереження місце, дивився за ними і керував роботою, зауважуючи і замальовуючи усе необхідне. Якщо визначена для роботи сторона майданчика

ного, було можливим розміркувати, в якому напрямку повинна просуватися робота. Нарешті, пройшовши весь майданчик по довжині, можна було судити про його величину і частини про те, який розмір він мав до руйнування.

Інструменти, якими користувався при розкопках, також були не дуже складними; обходилися найнеобхіднішим: два шули, лопати для робітників, маленька лопатка з коротким держачком, на зразок саперної, два-три ножі у вигляді кинджала і стільки ж совків, компас, рулетка, зошит для малювання і, нарешті, фотографічний апарат, яким, між

ґрунті нашої місцевості, я віднайшов можливість зліквідувати його змиванням: відразу після того, як виїняли черепки із землі, опускали у відро з водою, в ній вони лежали певний час і після цього промивалися, просушувалися в тіні.

Повертаючись до народу, який жив у нашій місцевості в епоху існування описуваної культури, скажу кілька думок про спосіб його життя, наскільки можна судити про його життя за наявними даними.

Як відомо, землянки відзначаються переважним вмістом великої кількості харчових відходів, основна роль в яких належить черепашкам, але було б помилково думати, що молоски з них, в поєднанні з м'ясом деяких тварин, слугували єдиною їжею для неолітичної людини. Це важко допустити ще й через те, що їх ловлять тільки у певну пору року, а, наприклад, зимою добувати їх неможливо, як і не можна уявити, аби їх заготовляли про запас. Маємо ще позитивні дані про їжу, яку вживали тодішні жителі Придніпров'я разом із м'ясом молосків та чотириногих і по всій вірогідності могли бути додатком до останнього або взагалі заміняти його взимку, а можливо, і взагалі відігравали першорядну роль серед харчів. Як ми вже бачили, в землянках та майданчиках, особливо в перших, доволі часто зустрічалися кам'яні плити-зернотерки і розтирачі до них; у глиняній обмазці стін завжди зауважували домішки просіяної пшеничної половини, і, нарешті, на двох майданчиках моїх попередніх розкопок достатньо знайдено обпаленого зерна великої пшениці і якоїсь зонтичної рослини, можливо, анісу чи кропу.

Все це доводить, що прадавні жителі нашого краю вже займалися хліборобством і що культура злакових рослин була досить різноманітною. Із них, вірогідно, і готували різну їжу, яка майже незмінно збереглася до цього часу у своєму первісному вигляді в культурного і некультурного людства — різні ви-

Верем'я, V тис.

ди каш, соломаха і, нарешті, хліб. Рештки рослинної їжі надібуваються й у викопаних у землянках посудинах. Соломо могли по-різному застосовувати в господарстві, а полова і тепер вживається в селянських будівлях.

Обробляли землю, можна гадати, за допомогою дерев'яних знарядь у вигляді лопат і мотиг; проте людині могли допомагати і деякі тварини — воли чи коні, кістки яких також траплялися в землянках. На жнивах користувалися крем'яними серпами (на одному із майданчиків я кілька років тому знайшов їх повний горщик), або ж стебла просто висмикували із ґрунту. Отримане зерно згодом розтиралось на каміннях і з нього пекли оладки і готували інші страви. Можливо також, що крім всього цього, харчувалися молоком тварин і виготовляли з нього сир...

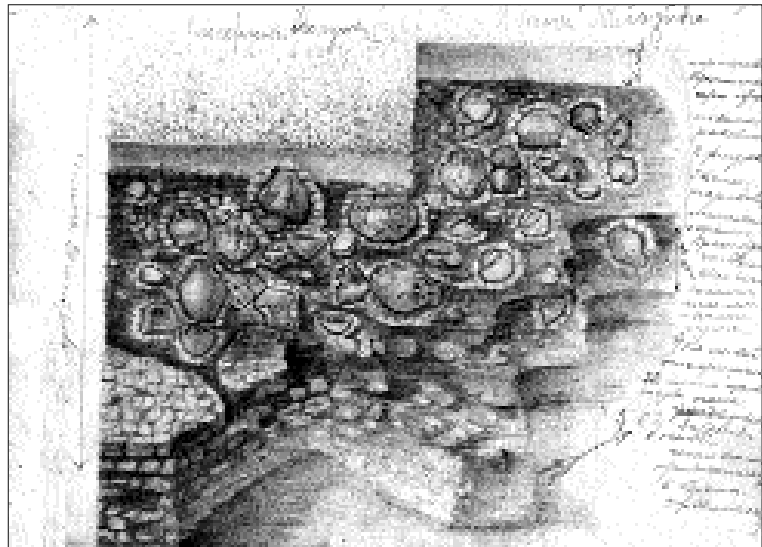
При неодноразових описах розкопок окремих землянок ми бачили, що кожна з них є певної величини продовгуватий чотирикутник, дещо заглиблений у землю, і складається з двох різновеликих частин; верхня, трохи вища, була житловою, а нижня, яка закінчувалася входом у яму,

використовувалася для приготування їжі, бо в ній завжди знаходилося вогнище і цілі купи харчових відходів. Земляні виступи, подібні до тих, які виявлені в землянці поблизу м. Ржищева, могли використовуватися для сидіння або заміняти стіл; опріч цього, як можна припускати, використовувалися і переносні меблі, коли судити про це по глиняному стільчику на чотирьох ніжках із прогнутим сидінням, на якому була знайдена мною сидяча глиняна статуетка. Нема нічого дивного, що предмети такі виготовлялися із дерева і не збереглися до нашого часу, так само, як і інші дерев'яні знаряддя, використання яких не підлягає сумніву через відсутність рівнозначних їм кам'яних чи кістяних предметів. Нарешті, цілком природно, що жителі нашої віддавна лісистій місцевості найчастіше користувалися таким матеріалом, наявність і легкість обробки якого дозволяла його застосувати в найширших обсягах.

Таким чином ми бачимо, що народ, який жив у нашій місцевості з неолітичної пори, був не кочовим і не мисливським, а мирним осілим хліборобським племенем, він з початку свого існування носив зародок тієї сприятливої для розвитку гуртових і сімейних засад культури, яку ми послідовно бачимо і в подальшому, і в пізнішому, і навіть у сучасні нам періоди зовнішнього і внутрішнього життя.

Вікентій ХВОЙКА,
завідувач музею
Київського товариства
старожитностей та історії

● Примітка. Матеріал Вікентія Хвойки подаємо скорочено.
Редакція

Хвойка, щоденник 1897 р.

мала в довжину більше 10—15 метрів, то від основного рівчак проходило до нього перпендикулярно ще 2—3 паралельних, між якими залишався проміжок до 1 м в ширину. Одна група робітників, по 2—3 чоловіки на рівчак, бралася до розбирання матеріалу, а інша відгрібала землю і викидала її назовні. Цей спосіб мав ще ту перевагу, що, маючи перед очима розрізи прокопа-

іншим, випадало користуватися доволі зрідка. Згадаю ще про одну деталь. Спочатку розкопок я довго не знав, як запобігти черепкам від розписаних посудин, щоб вони при зіткненні з повітрям не вкривалися твердою сіруватою оболонкою, яка цілковито знищувала на них фарбу. Згодом переконавшись, що це відбувається від того, що вони просочені цементом, якого в достатку є у

«ДОБУ ЖОРСТОКУ, ЯК ВОВЧИЦЯ» ВІН ПЕРЕМІГ В ІМ'Я ВІТЧИЗНИ (АРХЕОЛОГІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ОЛЕГА ОЛЬЖИЧА-КАНДИБИ)

Становлення Олега Ольжича, сина уславленого Олександра Олеса, як ученого-археолога розпочалося, по суті, у "празький період", коли доля звела талановитого поета з уже всесвітньо відомим археологом Ярославом Пастернаком. Тодішній директор музею Наукового Товариства ім. Т. Шевченка у Львові запрошує О. Ольжича взяти участь у пошуках пам'яток мальованої кераміки, яка входила до великого середземноморського цивілізаційного кола, репрезентована в Україні пам'ятками трипільської культури (IV—III тис. до народження Христа), що є справжніми шедеврами українського праісторичного мистецтва. І хоча першу трипільську пам'ятку відкрив в Україні у 1897 р. В. Хвойка, через відсутність професійних археологів

ли можливість українському археологові нормалізувати свої фінансові проблеми, що завжди були перешкодою для продуктивної праці в еміграції. Письменник Улас Самчук згадує, що Олег Ольжич, окрилений успіхом, писав побратимові з Югославії: "Власе! Тепер ми живемо!" Він пояснює, що йому вдалося здобути в американців добру репутацію науковця і що йому пощастило дістати постійну наукову стипендію, якою він хотів би також допомогти і мені".

Для досконалого розуміння неолітичних пам'яток Європи археолог вивчає збірки в музеях Софії і Пловдива (Болгарія), Бухареста (Румунія), Белграда (Югославія). Археолог-поет ніби відчуває, що життя відвело йому не так багато часу для наукових досліджень. У 1936—1937 рр. Ольжич перебуває в Італії, працюючи в наукових

українського походження в Галичині вони практично були невідомі для науки. Заповнити цю прогалину і взявся випускник Карлового університету Олег Ольжич-Кандиба, провівши розвідку дослідження в селах Ланівці, Добрівляни, Козаччина, Стрілківці, Голіради, Касперівці, Новосілка Кастюкова, що на Тернопільщині. Появу в українській археології нової, потужної фігури засвідчили наукові статті вченого, надруковані в "Записках НТШ", чеських журналах "Праісторичний огляд" і "Археологічні пам'ятки", де автор досліджує кам'яну індустрію трипільських племен та їхню дивовижну кераміку.

Одночасно публікує низку праць у журналах різних європейських країн і США. 1939 р. у виданні Американського Інституту Археології з'явилася його стаття про С-спіральний мотив в орнаментіці дністрово-дунайської неолітичної кераміки. "Спіральний меандер, — узагальнював судження О. Ольжича його вчитель, археолог Я. Пастернак, — який обіграв безперервно трипільську посудину, мав, безумовно, вище, символічне значення. Він був для трипільського митця символом безупинного руху в природі, можливо, й вічного позаробового життя".

У цей час увагу вченого привернуло городище в Шипинцях на Буковині, досліджуване археологами наприкінці XIX ст., матеріали розкопок з якого зберігалися в музеях Чернівців, Відня, Львова, Кракова і Берліна.

лившись сім основних форм, а з другого — простежив еволюцію її орнаментики, розшифрувавши два ступені розвитку: пам'ятки типу Незвиська та пам'ятки типу Шипинці-Заліщики.

Оцінюючи археологічну діяльність сучасника, Я. Пастернак відзначав: "Головна його заслуга на полі археології України полягає в тому, що він, мабуть, найкращий аналітик, виявив тісне генетичне споріднення старших форм і орнаментів трипільської культури з такими ж в енеоліті Подунав'я... О. Кандиба причинився до опрокинення думки деяких раніших дослідників про азійське, не місцево автохтонне походження трипільських племен. І це є його тривким вкладом у досіди над етногенезом українського народу".

Доля відкривала перед Олегом Ольжичем фантастичні перспективи, в ретроспективі яких він міг споглядати себе в даліні тисячоліть, живучи "колись у простім курені над озером з ясними берегами". "Світлий спокій дорогих глибин прозорості і чистої науки" в "добу жорстоку, як вовчиця" змусив його вибрати іншу долю. Замислившись над історичним шляхом, який пройшла Його Нація — одна з найдревніших в Європі, Поет, Археолог, Патріот заповів собі Голгофу в ім'я будучості України:

*І в грізні дні залізної розплати
В шинелі сірій
вмерти від гранати.*

Ігор КОВАЛЬ

ЕПОХАЛЬНЕ ВІДКРИТТЯ

Знаменита печера Вертеба, коло села Білче Золотоного на Київщині. Це тут уперше 1822 року Хмільєвський виявив вогнище, надому мальовану кераміку, кістки. Згодом 1884 року польські археологи Е. Павлович та Г. Осовський тут же, на землях Л. Сапіги, розкопали житлові майданчики із такими знахідками, що й у печері. Поблизу села Кукутени, що коло міста Ясси (Румунія), 1889 року Г. Буцуряну відкрив поселення з мальованою керамікою. У червні 1893 року учитель В. Арійчук у Шипинцях на Буковині також відкрив невідоме поселення. У вересні того року подібну пам'ятку в Києві виявив В. Хвойка. Історичну приналежність її довелося обґрунтувати пізніше.

Вікентій В'ячеславович, чех за національністю, за якимось невимовним покликком залишає Прагу і 1876 року перебирається до Києва. Учителював, займався сільським господарством, захоплювався старо-

виною, а відтак перейшов на археологію. Відкрив низку пам'яток палеоліту. Розкопуючи Кирилівську стоянку в Києві, він між 59-м та 61-м будинками виявив "кирилівські землянки" з мальованою керамікою, кістками тварин, рештками будівлі та стулками черепашок. Коли до нього надійшли виорані на полі поблизу села Трипілля, що неподалік Києва, черепки від посуду, зняряддя, В. Хвойка не забарився виїхати туди. Розкопки на землях сіл Верем'я, Халеп'я, Жуківці підтвердили, що на Україні відкрито "нову неолітичну культуру". Через рік В. Хвойка зібрав пристойну колекцію кераміки та знярядь хліборобів. Ці вияви культури він дослідив, інтерпретував і завіс в історичні скрижалі. На

них від часу проведення XI Археологічного з'їзду 1899 року вона записана як трипільська.

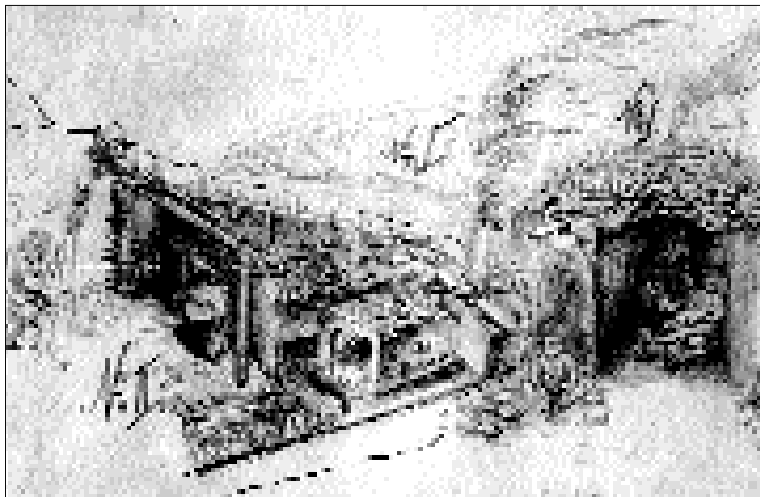
З доповідями про нововідкриту культуру В. Хвойка виступав на XIII, XIV археологічних з'їздах. На XII Міжнародному з'їзді доісторичної археології та антропології в Парижі, на конгресі у Флоренції (Італія) читалися про неї лекції. В секції Паризького антропологічного товариства в 1900 році Федір Вовк організував виставку речей трипільської культури, знайдених В. В. Хвойкою. Сам же автор відкриття продовжував її досліджувати, писати праці. Найосновніші з них: "Розкопки 1901 року в царині трипільської культури", "Розкопки в Київській губернії 1903

року". Цим В. Хвойка плідно досліджував міста скототів, Київської Русі, відкрив зарубинецьку та черняхівську культури. З життя один із фундаторів Київського музею старожитностей і мистецтва пішов дочасно у 1914 році.

Понад сто років працюють археологи у колі завдань, поставлених видатним українським археологом Вікентієм Хвойкою, розкриваючи хліборобську епоху трипільської цивілізації. Хоча від часу смерті його праці в Україні ще не передруковувалися.

Вадим МИЦИК

РОЗКОПКИ 1901 р. В ЦАРИНІ ТРИПІЛЬСЬКОЇ КУЛЬТУРИ

Кирилівські висоти, трипільське поселення, рисунок Хвойки

З огляду на з'ясування різних сторін так званої трипільської культури я в 1901 р. поставив собі за завдання розкопати глиняні майданчики у віддалених одна від одної місцевостях. Змушений був обмежитися тільки двома пунктами — поблизу міст Ржищева і Канева.

Трипільська культура, при усьому своєму поступовому розвитку і довговіковому періоді існування, у всіх відношеннях передусє могилиним насипам з похованнями скорочених окрашених скелетів, не кажучи вже про тих, котрі вважаються скіфськими. Таким чином вона є першопочатковою і належить ще до неолітичної епохи кам'яного віку.

Як показує низка розкопок, ця культура завжди і всюди зустрічається у двох видах, у відмінних одна від однієї умовах. В одному випадкові незначна частина характерних для неї предметів зустрічається на невеликій глибині від поверхні, тоді коли основна їхня кількість, які утворюють інколи товстий шар суміші різноманітних предметів, завжди зосереджуються на значній глибині, на дні більш чи менш глибокої ями, яка створює або центр, або ж бокову частину певного заглиблення. Шар цей складається переважно із різноманітних харчових решток, якот: ступок річкових черепашок, кісток диких і домашніх тварин, у тому числі й кісток птахів і риб, перемішаних із попелом, вугликами та інколи із саженою; але все це змішане з великою кількістю череп'я розбитого посуду, і серед цієї маси підобіються один або кілька екземплярів крем'яних, кістяних і рогових знярядь. При цьому біля однієї зі стінок даної ями на самому дні трапляються рештки розваленої печі або вогнища із обпаленої глини, передня

частина яких була в ямі, а тильна заходила в стіну. Інколи в одній ямі рештки вогнищ траплялися у двох чи навіть трьох місцях, але тоді вони розміщувалися не на її дні, а на шарові раніше згадуваних харчових решток та інших предметів. Місця з подібним вмістом і знайденими там предметами безперечно належать до трипільської культури, бувають здебільшого зосереджені в значній кількості, на невеликій відстані один від одного на краях схилів, а інколи і на самому узвишші плато і навіть цілого їхнього ряду, як-от київські, котрі завжди знаходяться на верхній частині схилу.

Іншим видом умов, у яких зустрічається названа культура, є так звані майданчики, які, по облаштуванню і знайденому в них матеріалу, не мають нічого спільного з вищеописаними місцями. За винятком — інколи зустрічаються зуби, кістки чи роги якоїсь тварини і 3—7 ступок черепашок, тут немає масового скупчення харчових решток, вугілля і попелу, а також решток печей чи вогнищ, які є характерною рисою описаних вище місць. Зайнятий окремим майданчиком простір буває, на противагу попередньому, різної форми і величини. Здебільшого це продовговуватий чотирикутник, а інколи кілька до нього прилеглих і розміщених у різних напрямках. Від різноманітності форм здебільшого залежить і розмір самої території, яку займає кожний майданчик окремо.

За складом і облаштуванням майданчики мають ґрунтовні відмінності. Головним чином, вони складаються із різної величини уламків обпалених глиняних стін, на яких відніються відбитки прутів, кілків і тесаних колод, але частіше всього одна або обидві сторони бувають

гладенькими, інколи пофарбовані у червоний чи сіро-білуватий кольори: фарби часом чергуються одна з одною. Пласти, куски і грудки обпаленої глини трапляються на різній (від 10-ти см до 1 м) глибині від поверхні землі і, поширено чергуючись, доходять у глибину до двох і більше метрів. У більшості випадків вони розміщені горизонтально.

Переходячи від землянок до майданчиків, я мушу сказати, що, досліджуючи їх у зв'язку із незвичним, надто різноманітним і багатющим матеріалом, я довго затруднявся визначити їхнє первісне призначення і не мав можливості дати відповідь на питання, чим саме є досліджувані мною місця. Спостерігаючи за ходом робіт і розбиранням викопного матеріалу, я бачив тільки, що маю перед собою рештки зруйнованих глиняних стін і долівок, які свого часу піддалися дії сильного вогню, і що вони, очевидно, належать до якихось споруд із залишками тієї ж культури, з якою я зустрічався при розкопках землянок на київських узгір'ях. Тільки пізніше, внаслідок тривалих розкопок і систематичного дослідження місцевості, де були відкриті майданчики, питання про їх загадкове облаштування і розміщення ставало ясним.

Вивчаючи у всіх деталях кожний майданчик окремішньо, я, нарешті, зміг скласти точний план їхнього розміщення. Розкопуючи групу майданчиків, часто наближених один до одного, я став помічати, що чим різноманітніше облаштування майданчиків за формою і величиною, тим більше різніть склад самих предметів між майданчиками того чи іншого узвишся.

Якщо предмети, які знаходяться в одній групі майданчиків, ще належать виключно до епохи кам'яного віку, то на майданчиках другої групи вже знайдено вироби із чистої міді, як свідчення перших ознак появи металу у нашій місцевості. Скажу про вирішення найважливішого питання — про ціль і призначення майданчиків. Оскільки майданчики не мають ніяких ознак людських осель, то вважати їх такими не має ніяких підстав; з іншого боку, беручи до уваги наявність цілих та зруйнованих поховань зі спалюванням, глиняних стовпів у вигляді п'єдесталів, своєрідної кераміки, а також все оточення знайденого, можемо зробити висновок, що майданчики виявляють рештки давніх обрядових споруд, здебільшого поховальних. Виходячи з того, що землянки і майданчики розкинулися на такому значному просторі (смуга їхнього

поширення починається від Дніпра, доходить до р. Дністра і Карпат, а може і далі, до р. Вісли) і що подібна в них культура відтворює різноманітні стадії розвитку, від найпримітивнішої аж до тієї, котру ми бачили на початку віку металу, я можу тільки повторити висловлене мною ще раніше міркування, що народ, який їх залишив, був мирним, осілим хліборобським племенем, безперечно орієнтованого походження, в якому можна вбачати тільки наших предків праслов'ян, котрі передували і пережили на нашій місцевості всі до сьогодні відомі переселення і набіги інших іноземних племен, і нащадки яких утримали у своєму володінні край предків до цього часу. Всі докази і факти, які спонукали мене до цього висновку, я полишаю для майбутньої, ґрунтовнішої праці, над якою щиро хочу потрудитися і виконання якої буде залежати головним чином від часу і наявності уже готового матеріалу.

Описувана мною культура, яку я вважаю можливим назвати давньоросійською, а точніше, протослов'янською, котра поширена на великих просторах, уже згаданих мною раніше, власне починаючи із Київського, Васильківського, Канівського, Чигиринського, Звенигородського, Уманського і Липовецького повітів Київської губернії, до північної частини Херсонської і у всій північній частині Подільської губернії, до самої границі Галичини і далі, а також по лівому березі р. Десни, в Остерському повіті Чернігівської губернії. При таких обширах зайнятих районів, на неї, вірогідно, натраплять багато дослідників. Не знаю, чи вдасться мені ще попрацювати на розкопках майданчиків і землянок, які належать до згадуваної

З розкопок Хвойки, IV тис.

культури, і над опрацюванням її проблем, але я вважаю за необхідне повідомити деякі дані щодо пошуку придатних для розкопування місць.

Наявність майданчиків і землянок проглядається виключно на горбистій місцевості, пересіченій в різні боки більш чи менш глибокими ярами. Над ними тягнуться безперервно низкою гористі місця. Дивлячись на таку місцевість з якоїсь висоти після недавньої оранки, легко можна помітити на схилах, берегах і на плато цих узвиш багато темно-сірих чи коричневих плям, виразно виділених на загальному фоні чорнозему і розміщених на певній відстані одна від одної. У першому випадку можна з упевненістю сказати, що ми надбали рештки землянок, а в другому можна розраховувати на наявність майданчиків.

Щоб запобігти зайвій втраті часу та іншим незручностям, я застосовував для досліджень тонкий круглий шуп, виточений із литої сталі, довжиною 1—1,5 м. Відшукавши за допомогою цього зняряддя кілька неподалік розташованих місць, я брався за розкопування. Головною моєю турботою було розставити робітників так, щоб кожний з них міг упродовж роботи постійно дивитися за тим, що знаходиться перед його очима на відведеній йому лінії і поступово рухатися вперед, не ризикуючи розбити чи зруйнувати предмети: я ж сам ставав так, аби мати можливість спостерігати за всіма одночасно і, побачивши той чи інший предмет, міг би вчасно зупинити кого потрібно і взагалі керувати всім ходом роботи. Для цього я, визначивши за допомогою шупа приблизні межі того чи іншого схованого під землею предмета і позначивши його на поверхні, проводив на певній відстані паралельну до нього лінію, впродовж якої копався рівчак на три і більше метрів завширшки і глибиною трохи більше, ніж залягання культурного шару. По

Халеп'я, IV тис.

Закінчення на с. 10

ЗВОРОТНІЙ ЗВ'ЯЗОК

МИ ЗАЛИШАЄМОСЯ З “СП”!

У більшості солідних періодичних видань, до яких відношу й “СП”, подається таке застереження: “Точка зору авторів може не співпадати з позицією редакції”. В “СП” його немає. Натомість ви наголошуєте на тому, що редакція залишає за собою право редагування та скорочення текстів. Чому ж в такому разі на сторінках газети раз по раз друкуються статті, які не тільки дивують, але й обурюють? Цим особливо грішать такі автори, як Є. Голибард, Л. Пустельник та В. Карпенко. До речі, не зрозуміло, чому кожна його публікація ілюструється портретом. Це так перегукується з газетою “Комуніст”, яка із номера в номер друкує портрет П. Симоненка. Але ж то генсек!

Ось декілька прикладів. В інформації “Життя Ю. Тимошенко під загрозою” (ч. 5 від 1.02.02) Є. Голибард закручує таку спіраль навколо ДТП з пані Юлією, що хочеш не хочеш, а доходиш висновку, що мав місце замах на її життя. Не багато варті опуси про тріумфальну ходу її передвиборчої поїздки в Західну Україну та її національне лідерство. Чому ж цього не підтвердили самі вибори. Там за неї практично ніхто не голосував.

А ось свіжа публікація Л. Пустельника (ч. 22 за 6.06.02) про обрання Голови Верховної Ради. В ній вона добалакалася до того, що вибори останнього були власне не виборами, а простим призначенням. Як же таке можливо?! Ще більш шокуючим є твердження, що представники блоку “Наша Україна” всуціль неофіти від політики, простіше кажучи — початківці. Тому і прогавили, як у них під носом інший блок, що за словами В. Ющенка складається з аутсайдерів виборчої кампанії, вербував нових членів фракції з інших блоків, у т. ч. й “Нашої України”. Хороші початківці, якщо, не маючи для цього конституційного права, вимагають відставки уряду А. Кінаха й поновлення на посаді прем'єра В. Ющенка.

Не менш оригінальні у своїх висновках В. Карпенко. В публікації про останній компартійний з'їзд (ч. 22 за 6.06.02) автор, цілком слушно зауваживши, що сьогодні комуністи навряд чи будуть підтримані українською спільнотою, бо та вже переконалася в безперспективності комуністичного шляху, тут же сумує з того приводу, що альянс чотирьох (В. Ющенко, комуністи та іже з ними) розпався. На думку автора, так воно й повинно було статися, адже все, що ді-

ється в стінах Верховної Ради, режисується поза її стінами. За В. Карпенком виходить, що неофітами в ній є не тільки ющенківці, а й уся депутатська рать, якою маніпулюють кому заманеться.

Написав це тому, що, як і ви, вважаю: “Слово Просвіти” — це Газета діалогів, державотворчих ідей, спрямованих на консолідацію суспільства, пошук і підтримку громадських ініціатив на утвердження України в Україні і світі. Тому в ній не повинно бути сумнівних “вузликів”. А ще для того, щоб сказати: ми, просвітняни, й надалі залишаємося з “СП”.

З повагою

Валентин ДЕРКАЧ

голова Широківського товариства “Просвіти”.

P. S. Не подумайте, що не бачимо сильних публікацій в газеті. Назву тільки деякі з них:

1. Л. Голота. Російська рулетка та Російська рулетка-2.

2. О. Солонець. Як відзначати Переяславську раду?

3. Ю. Гнаткевич. Відродження чи переродження.

МІЖ НАМИ КАЖУЧИ
СЛОВО ГОТОВЕ, А ЧИТАЧ?

Хочу наголосити на очевидному, якого дехто вперто не бачить: газета без читачів не має жодного сенсу існувати. Уточнюю: без достатньої кількості читачів. Бо якщо на ці мої слова зголосяться (наприклад) три сотні передплатників (ба, навіть три тисячі!), то й тоді виплачених ними грошей за нинішньою ціною газети не вистачить навіть на придбання паперу для її друку.

Я вже не кажу про те, що три тисячі гарантованих читачів загальноукраїнського культурологічного тижневика в країні, де 20 мільйонів дорослих громадян декларують себе україномовними, це лише

3 000: 20 000 000 x 100% = 0,015%.

Тобто наявність і помітність нашої газети (нашої з вами, шановні громадяни-читачі!) в реальному інформаційному просторі України близька до нуля.

Воно й зрозуміло: адже газету, яку передплатили три тисячі читачів (і ще стільки ж потрапляє до кіосків) читає лише кожен 3333-й. Інакше кажучи, на одного читача нашої газети припадає 3332 українських громадян, котрі нашої газети не читають!

На тлі цієї статистики якось не дуже віриться, що більшість наших громадян, які подекуди так емоційно демонструють свій патріотизм, насправді є патріотами.

Знаю, що такий вердикт може багатьом не сподобатися. Але ось приклад.

Багато хто приходить до редакції з проханням подарувати свіжий номер. Ми отримуємо на редакцію певну кількість примірників для безкоштовного розповсюдження, але кожна пачка такої благодійності коштує нам мало не сотню гривень, тоді як в кіоску примірник коштує (поки що) 25 копійок.

І зоймо ми обмежили нашу філантропію, посилаючи читачів до кіоску, як з'явилися ображені і здивовані: “Вам що, шкода однієї газети за 25 копійок?!”

Історія про те, як Люба підтримала Віку у скрутний час, видається схожою на різдвяне оповідання. Проте, нічого нереального в ній немає.

СЛІДАМИ НАШИХ ВИСТУПІВ

ті, вона не лише давала їм гроші, одяг та інші

РЕПЛІКА ПСИХОЛОГА
НА ПУБЛІКАЦІЮ В “СЛОВО ПРОСВІТИ”, ч.
, 2002 Р.

Але багато хто з Вас подумає, що романтично налаштований Любі просто поталанило і її не ошукали, як це нерідко трапляється. Насправді ж Люба не наївна альтруїстка, вона підійшла до чужої біди не лише з чуйністю, а й із здоровим практицизмом. Зверніть увагу на зваженість всіх її кроків. Крок перший: вона допомогла не грішми (що було б найлегше), а харчами, і при цьому уважно спостерігала за реакцією Віки. Крок другий: саме Люба (а не Віка) виявила ініціативу у подальших контактах: вона розпитала молоду жінку про те, де саме і у яких умовах та мешкає.

Крок третій: Люба не просто не забула про Віку, вона знайшла час її відвідати і переконалася, що та їй розповідала про себе правду. Зрозуміло, що вигляд помешкання скаже про його господарів більше й переконливіше ніж вони самі. Познайомившись з родиною Віки і побачивши, у яких умовах вона живе Люба переконалася у тому, що ці люди, незважаючи на скруту, не втратили почуття особистої гідності й намагаються протистояти життєвим негараздам. І вже тоді Люба зробила наступні кроки, — не обмежилася епізодичною матеріальною допомогою. Зважте на її тактовність та делікатність, — допомагаючи бідній родині постійно, вона робила це так, щоб не принизити їх гіднос-

потрібні речі, а й допомогла молодому батьку-вітчиму влаштуватися на роботу, чим знову-таки підтримала його гідність.

Люба говорить про те, що зустріч з Вікою стала доленосною для них обох. І Віка зі своїми близькими не пропала у цьому житті і у Любних обставинах багато що стало мінятися на краще. Це можна пояснювати і чимось незбагненим для нашого матеріального світу, що керує нашою долею згори і суто раціонально — Люба діяла за покликом душі, й душевна віддача тих, кому вона так вчасно допомогла, надихає її. Коли людина в змозі діяти згідно зі своєю сутністю, а не всупереч їй, то у неї наче виростають крила і вона відчуває, що може звернути гори.

Головне — допомагаючи незнайомій людині, уважно придивіться і прислухайтеся до неї і ви зрозумієте, чи піде їй на користь ваша допомога.

А для тих, хто відчуває своє покликання у тому, щоб допомагати людям, які потрапили у біду, зараз є ціла фахова галузь — соціальна робота.

Наталія БАСТУН

Фотопогляд

ПОКРИВАЛИ ДЯДЬКИ ДАХ

Він справжній майстер своєї справи. І знають люди Олексія Дмитровича Орішка не тільки в його рідному селі Сираї, що в Козелецькому районі на Чернігівщині, а й у всій окрузі. Адже, вже пенсіонером, він, немов “швидка допомога”, роз'їжджає на велосипеді навколишніми селами й допомагає землякам. “Працюю по людях”, — каже вмілий тесля. Він вірить своїм рукам і самому собі. А люди вірять йому.

Ось і дах моєї батьківської хати покрив, разом зі своїми колегами Миколою Івановичем Тонконоговим та Михайлом Петровичем Кузьменком, всього за якихось два дні.

На знімку: Олексій Дмитрович Орішко за роботою.

Олекса ВАЩЕНКО,
Фото автора

КОШОВИЙ ЧИПНЕНКО ВИСТУПАЄ ЗАВТРА

Як повідомляє старший контролер-ревізор КРВ у Диканському районі Полтавщини Анатолій Миколайович Чипенко, Панько Рудий готує позов на Леоніда Якубовича — за перекручення національних традицій в одіозній телепрограмі “Діканька”. Зрештою, вся Диканька обурена: якби ж бодай раз приїхали невдахи-гастролери до них та своїми

очима поглянули, як воно діється все те у Диканьці, то й самі задумалися б, чому вечорниці — прадавній український звичай, що слугував етичному й побутовому навчанню молоді — перетворилися в Києві на клуб сміху крізь сльози. Все там є, тільки українського духу бракує.

На Миколу Гоголя кивати не випадає

Анатолій Чипенко в ролі кошового отамана. Є ще порох у порохівницях!

«НЕ ВТРАЧАЙТЕ НАДІЇ — 2002» СТАРТУЄ ЗАДЛЯ МАЙБУТНЬОГО

Торік 1 червня від пам’ятника Т. Г. Шевченка в Києві стартувала унікальна благодійна акція (велопробіг) за участю дітей-інвалідів (які ще зовсім недавно не в змозі були навіть вийти на вулицю, не ходили до школи), приурочена до міжнародного Дня захисту дітей та 10-ї річниці Незалежності України.

На сімох учасників акції, а серед них була зовсім мала дитина — Давид Гаврилук (три з половиною роки), випало всього п’ятсот гривень і десять доларів. Та відступати було нікуди. Листи, надіслані у понад півтораста київських банків, залишилися без відповіді, як і листи в штаб-квартири політичних партій, благодійних фондів та центрів, громадських організацій та центрів, релігійних громад. А фірми, бізнесмени і підприємці зробили вигляд, що їх узагалі немає. Не відповів на наш лист Президент України, і президент знаменитого фонду “Україна — дітям”. Отож акція відбувалася в повній інформаційній ізоляції. “Сільські вісті”, “ВВ”, “Порадниця” та “Урядовий кур’єр”, щоправда, подали необхідну інформацію, — є ще засоби масової інформації,

яких, окрім політики, цікавить доля українського народу...

На найважчих для велопробігу етапах тільки Київська обласна організація УНР кілька разів виручала нас матеріально. Хоч навіть найближчі друзі не вірили в успішне завершення акції, яка успішно фінішувала 23 серпня, незважаючи на всі перешкоди (а їх створювалося українськими чиновниками чимало), на Майдані Незалежності о 18-ї годині.

Комусь було дуже вигідно, щоб про наші досягнення, встановлений Яною Штанько, чотирнадцятирічною школяркою з Переяслава-Хмельницького, своєрідний рекорд, навіть подвиг, ніхто не довідався. А Яна, інвалід дитинства (сколіоз із кіфозом 4-го ступеня), не тільки навчилася професійно виконувати танці народів світу, етнічні танці, балет, але й опанувала школу рукопашного бою, стала гімнасткою і акробаткою, зрештою, сіла на велосипед. Проїхавши всією Україною, — Карпати, кримські степи, Приазов’я та Полісся, — дала понад 200 концертів у містах і селах, через які пролягав наш шлях.

ЧИ БУДЕ У НАС ПРАВО НА СПРАВЕДЛИВІСТЬ?

Добрий день шановна редакціє “Слова Просвіти”!

Прочитала у Вашій газеті статтю “Право на справедливість”. Вважаю, що не тільки про лікаря М., а й про багатьох інших лікарів можна писати те ж саме. Думаю, читачам було б цікаво дізнатись, яку саме власну лікарню має лікар М.

А ось у нас у Севастополі лікарі в державних лікарнях поводять себе, як у власних. Повсюдно! Із медициною мені довелося зіткнутися два роки тому, коли була поставлена на облік у ендокринолога. Мені призначили операцію, але грошей на це не було. Тоді завідувача цього медичного закладу написала за мене розписку, де йшлося про те, що я від-

мовляюся від операції і обстеження. Таке підписати? Я не змогла! Тоді завідувача пригрозила: якщо я не підпишу розписку, лікувати мене взагалі не будуть! Довелося підписати.

Стоячи в черзі в коридорах лікарні, я слухала поради інших пацієнтів, які підказували мені, що без грошей мене ніхто не вилікує. Якщо я ходжу до лікаря без хабарів, то й ставлення буде відповідне. Хочу мати здоров’я — треба платити. А чим? Якщо весь зарібок іде на купівлю дорогих гормональних препаратів. Минуло кілька місяців... Ніяких змін! У приймальному відділенні лікарні мені заявили, що я повинна оплатити добровільну пожертву — інакше до відділення не прийма-

ють — і виставили мене геть за поріг шукати грошей, незважаючи на гемоглобін 60 і страшну спеку. А ось коли я принесла гроші, ставлення до мене враз змінилося. Весь медперсонал почав мені співчувати, як я бідна з таким гемоглобіном ходжу! Яке лицемірство! Коли мене виганяли, не думали, що я можу під машину потрапити.

Хочу сказати, що медицина у нас класна — до людей ставиться, як до рідної мами. Після виписки з лікарні мені була призначена термінова операція. Завідувача відділенням назвала суму. “Похорони дорожче обійдуться”, — “порадувала” вона мене. На тому й розійшлися.

Я повернулася до дільничного

ЕКОЛОГІЯ ДУШІ

— великий оповідач наперед знав, що розтлумачити москвитянам і пітерцям значення слова вечорниці не вдасться, бо нема такого поняття в Росії, відсутнє воно і в мові російській. А що йшлося йому про жанр суто розважальний, то перше-ліпше слово вечори — просто вечори! — й знадобилося. Хто-хто, а сучасні організатори т. зв. українського шоу-бізнесу, мусили б знати, що, виставляючи на посміховище прадавню традицію “в формі вельма шутовской”, сміються передовсім із самих себе.

Анатолій Чипенко, який уже десять літ неодмінно являє землякам безсмертний образ Панька Рудого в тутешній художній самодіяльності, переконаний: кращі з національних традицій переживуть бум невігластва неспалюженими. Стосується це й вечорниць, що, попри всі намагання розчинити націю в натовпі, служать молоді оберегом звичаєвої цноти й шани у ставленні до жінки-матері, коханої, подруги.

Ніде правди діти, нелегко долати Анатолієві Миколайовичу інерцію звівіри серед земляків. Але й тут допомагає рідне слово — кохається в ньому чоловік змалку. Широко відомі його самобутні оповідання, що друкуються в місцевій пресі, декламує зі сцени добродій Чипенко й власні поезії.

...Таланту й завзяття українцям ніколи не бракувало. Головне, куди їх спрямувати? З такими козаками, як у Диканьці, й гори можна звернути, але ж на місце одного Якубовича сьогодні десять Кисельових з’явиться! Навіть справедливим обуренням тут не обійдеться... Хіба що справді позов підготувати? На всенародний суд, який дасть оцінку всім ділкам від її Величності Української Культури.

Олесь ЯНОВСЬКИЙ,

ШКОЛА ВИЖИВАННЯ

Сьогодні, 5-го липня, в смт. Нова Борова, Володарськволинського р-ну, на Житомирщині, стартували діти-інваліди із Дніпропетровської, Харківської, Чернігівської, Київської, Житомирської та Рівненської областей. У акції візьмуть участь діти, з яких ми щойно зняли корсети, підняли з інвалідних взяли, навчили красиво рухатися, танцювати, займатися екзотичними видами спорту, гімнастикою, акробатикою, — їм належить оволодіти екстремальними видами спорту і довести всьому світу, що неможливого для сміливих і мужніх немає. Це буде своєрідний етнографічно-географічний, екологічний, природно-пізнавальний, науково-практичний тренінг-семінар.

Маємо на меті показати всьому світу можливість інвалідів, якщо їм надати належну допомогу, зробити доступними необхідні знання. Залучаючи молодь до екстремальних видів спорту й відродження культури та багатовікових кращих народних традицій та звичаїв, здорового способу життя, боремося проти алкоголізму, наркоманії, СНІДу. Отже, акція “Не втрачайте надії — 2002” є своєрідною генеральною репетицією до міжнародного старту по всіх країнах та континентах.

В. ГАВРИЛУК, автор і керівник проекту, учасник акції, академік УМАОК

БІЛЬ

лікаря. Вона зустріла мене “широ”: “Уходи. Я лечить тебя больше не буду. Я снимаю тебя с учета. Ей хорошего хочешь, а она упирается. Уходи”. Так ми і розсталися. Жаль. Просто чудовий лікар.

Живемо вдвох на заробіток сина. Чула по радіо, що Зубицька мені могла б допомогти. Але доїхати до Києва нема за що. Сподіватися ні на кого. Тільки на Господа Бога.

Чи буде у нас воно, право на справедливість?

Оксана РУМЯНЦЕВА, м. Севастополь

ПРОДОВЖЕННЯ РОЗМОВИ

ЗА НАШІ ПЕНСІЇ НАЧАЛЬНИКИ БУДУЮТЬ ДАЧІ!

Шановна редакціє!

Прочитав у Вашій газеті статтю про наші невтішні справи з пенсійним забезпеченням. Я сам — працюючий пенсіонер, розміння 64-й рік свого життя. Отож це тема “моя”. Дозволю собі поміркувати про це.

Пенсії малі у нас з різних причин. Головна причина, мабуть, полягає в тому, що “сильні світу цього”, які зловживаючи своїм службовим становищем, просто розікрали Україну. Лазаренко — то вершина цього айсбергу криміналу. А менші, оті довгоносики, дарма не дрімають у нашому безвладді житті: все гребуть і гребуть до себе жар чужими мозолистими руками.

Ні, не отой міфічний жар, а те, що ще залишилося на підприємствах, особливо в ремонтно-будівельних управліннях, в одному з яких я працюю. Директором у нас пан-товариш А. Скуратевич. Цей ділок часу дарма не марнує. Скільки в нього дач? Я добре знаю, — аж три! Одна в Лютетжі, друга в Олександрівці, коло самого лісу (записана на доньку). Її будували цюмо вельможі минулого року в робочі години робітники цього ж управління. Дійство-лиходійство. Виконавцями були люди праці. Теремок не поганий вийшов. Скуратевич вклав у нього, мабуть, не багачко капіталу, бо йому як військовому цю будівлю звели за кошти РБУ. Третю дачу, де підземна частина зроблена лише три роки тому, побудували робітники цього ж РБУ задарма. А що йому треба? У цьому управлінні все. Будівельні матеріали, спеціалісти різних професій, спецтехніка. Скільки в нього автогаражів, на жаль, я не знаю. Ну, а на все інше йому просто начхати. Що по п’ять місяців не виплачував робітникам зарплату, то для нього невелика біда. Бо всі мовчать, догоджаючи пану, боронь Боже, щоб не розгнівати часом.

Один хіба що я не побоявся і добився свого через звернення до Кабінету Міністрів і до Президента. Мені врешті-решт виплатили мною зароблені гроші. Та не дуже вони переживають, що люди не отримують зарплатню. Це РБУ колись було доброю дійною коровою для різних рангів і чинів посадових осіб.

Не на складах їхали по будівельні матеріали, а на базу РБУ, де всього вдосталь, що потрібно для зведення розкішних маєтків. “Паслися” добре і правоохоронні органи, починаючи від полковників і закінчуючи нижчими чинами. Отож, чого там зайве Скуратевичу турбуватися, дружині не підведуть. Все те робилося на очах в усіх працюючих РБУ. А зараз уже немає чого брати з бази цього РБУ — збанкрутувало. Коли я напровесні хворів, на базу приїжджав якийсь полковник з правоохоронних органів і поцупив на своє обійстя 60 чи 80 сіток, призначених для парканів (2,5 на 1,26) і півкасети каркасів, що я свого часу наварив для них. Коли я вийшов на роботу, про це мені розповіли робітники. Що ще брав задарма цей діяч з бази, не знаю. Десь там собі він споруджує маєточок. Влада ж не дарма в руках таких, як він. Подейкують, що в Скуратевича і четверта була дача десь під Обуховом, яку встиг уже продати. Звісно, вони всі на нього не записані.

А що у нас ділити? Щоб розподіляти, потрібно щось мати. Без належних законів для всіх без винятку і жорсткої дисципліни не буде ніякого пуття в нашій країні.

З повагою до Вас, Г. Гелеведа м. Київ, червень 2002 р.

PS. Отож тут і криється добробут, коли цюності, в які народ скільки вклав своєї легкої праці, натхнення, попросту привласнюються хапугами різних рангів чинів і посад. Їм все мало і мало, все б згребли до своїх загребущих рук, якби вже можна було. Це РБУ колись ще недавно входило до відомства Київ-миськводоканалу, і його тепершні і колишні керівники, мабуть, як зводили свої маєтки. Винятки хіба що Царик і Шаповалов. Та не всі такі, як вони, на жаль.

чення великих розділів програми слід робити шляхом тестування. У Росії, наприклад, вже вісім років іде подібний експеримент в одній із областей. І дуже успішний! Там навіть за балами шкільного тестування приймають без екзаменів у вузи.

— **Пані Наталю, у мене до Вас ще є запитання, яке мене завжди цікавило. У наших школах та вузах звично вгніздилась лекційна система викладання інформації. Однак лекцію можна просто надрукувати і роздати дітям чи студентам. Навіщо щоразу її читати заново?**

— Насте, ти правильно зрозуміла суть проблеми. Колиш, коли друковане слово було дорогим, тоді і необхідні були довгі лекції. У наш час це просто анахронізм. Матеріал пот-

життєвих, потрібних знань. Зате поглянемо, який набір інформаційних предметів! Я, як людина, яка багато років працює з дітьми, з жом спостерігаю, як цей потік сухих фактів виливається на дитячі голови. А останнім часом ще з подвоєною силою. У нових підручниках кожен автор і кожна авторка намагається у свою "нетленку" запхнути так багато, щоб, напевно, вже ніхто не засумнівався в його чи її компетентності. Підручники переобтяжені інформацією, фактами та деталями. Накопичення фактів — це дуже нудний процес для дітей та молоді. Тому виникає проблема з дисципліною. Починаються конфлікти, від яких страждають як учительство, так і діти. Знову ж таки, в результаті цієї кількості фактів, цифр, готових, розжованих і нудних істин діти не вміють

а, головне, у дітей формувалася правова свідомість. З іншого боку, збільшувалася моральність, з'явилось правильне ставлення до жертв зґвалтування, знялись стереотипи, що "ґвалтують тільки тих, хто у коротких спідничках, хто поводить себе певним чином, звабливих, тому вона сама винна..." А наша "жертва" була маленька худенька дівчинка, що ходить у штанах, і вона сердито відстоювала свою честь і людську гідність. Після гри ми обговорювали те, що жертвою зґвалтування може стати будь-яка дівчина, тому потрібно вчитися себе поводити в певних ситуаціях, вміти захищати себе і відстоювати свої права в суді.

Виявляється, з дітьми можна обговорювати будь-які теми. І не нудними малозрозумілими лекціями з охорони здоров'я, які читають нещасні класні керівники, що, частіше за все, абсолютно не компетентні в подібних питаннях.

— **Отже, пані Наталю, наскільки я зрозуміла, необхідно максимально наблизити навчання до реального життя?**

— Так, звичайно. Школа має формувати в дітях позитивні риси характеру і позитивні моделі поведінки. Якщо ми хочемо захистити дітей і молодь від тлінних впливів осіб і поглядів на життя, то передусім потрібно усвідомити, що ми не в силі вберегти їх від цих впливів. Можна, звичайно, сором'язливо промовчати, "заховати голову в пісок", недочути незручного і складного запитання чи пропозиції. Можна просто сказати "ніззя...". І вмити руки — ми все зробили. А можна і потрібно розповідати шкільній молоді про ставеві проблеми; про те, як вберегтися від СНІДу; про те, як розпізнавати прояви самогубства і як допомогти людині в цю хвилину; вчити, як сказати "НІ!" насильству, зґвалтуванню, п'янству і наркотикам. Цей шлях тяжкий, але іншого немає. При цьому дітям потрібно пояснювати не що потрібно робити, а як це зробити. А це можна здійснити тільки за допомогою нових форм навчання.

— **Які саме нові форми навчання мають запроваджуватися у школі?**

— Під час уроку потрібно використовувати різноманітні навчальні методики — тренінги, навчальні ігри, міні-лекції, дебати, обговорення проблеми, викладання нової теми учнями, реферати, інше.

— **Тренінг, я все частіше зустрічаю це слово у нашому сьогоденні. То що таке тренінг?**

— Тренінг — це така форма навчання, яка спирається на досвід людини, а також допускає, що присутні на тренінгу люди, крім одержання нової інформації, мають можливість відразу ж використовувати її на практиці, виробляючи нові навички. Тренінгова форма навчання базується на методиці участі, коли вся група є активною учасницею процесу навчання, тому люди можуть поділитися та обмінятися між собою своїми знаннями і проблемами, а також разом шукати оптимальне рішення.

Наша громадська організація — Центр "Сучасна жінка", якраз і проводить навчальні тренінги. Особливо для освітан і шкільної та студентської молоді. Діти і молодь залюбки навчаються на тренінгах, їм до душі така форма подачі матеріалу. Я приведу висловлювання про тренінг підлітка з м. Василькова, яке мене вразило. Хлопець в анкеті нам написав: "Як я ставлюся до тренінгу? Я ставлюся до нього з любов'ю". Цікаво, чи багато уроків отримують таку оцінку?

— **Цікаво, як швидко відкриваються люди на тренінгу, як легко засвоюється інформація?**

• Вільне спілкування виключає насильство над мисленням.

• Головне в ньому — чути і бути почутою, активна участь всіх, атмосфера доброзичливості і відкритості, відвертості.

• Нехай він стане популярною формою навчання!

• Мені подобається, бо можна розповісти про себе, про свої успіхи.

• Відвідуйте тренінг — і все буде гаразд у вашому житті — ось моя пропозиція усім людям, які хочуть пізнати себе й інших.

• Хай тренінги відбуваються частіше, бо вони доступніші, аніж уроки.

• На тренінгу люди відкриваються, і ми їх бачимо зовсім з іншого боку — відкриваються якості, про які ми й гади не мали. Тренінг допоміг нам зрозуміти один одного та суть конфлікту, що назріває.

• Після тренінгу люди стають більш відвертими, добрішими, чуйнішими. Потрібно проводити їх частіше, бо вони виховують у тоб насамперед людину.

• Я зовсім по-іншому почала дивитися на життя.

— **Дякую, пані Наталю, за цікаву розмову. І до зустрічі. Адже Ви нам ще не розповіли більш детально про діяльність вашої громадської організації на тренерській ниві. Отож, до скорого!**

ПОСИДЕНЬКИ У ПАННОЧКИ НАСТІ НЕ ДИТИНА ДЛЯ ШКОЛИ, А ШКОЛА ДЛЯ ДИТИНИ!

Цього разу до мене на посиденьки завітала небайдужа людина — вчителька історії і права Козинської середньої школи на Київщині, Голова громадської організації Центр "Сучасна жінка" Наталя ОВСІЄНКО.

— **Пані Наталю, ось і закінчився ще один навчальний рік нового тисячоліття. Ми прийшли у ХХІ століття, а процес навчання залишається незмінним. Хоча нові часи вимагають зовсім іншого навчання. Як на Вашу думку?**

— Я вважаю, що у нашій країні існує освітня криза. Класно-урочна система та бальна система оцінювання — ось те, що заважає виходу з цієї кризи. Не дитина повинна бути для школи, а школа для дитини. А у нас все навпаки. Необхідна реформа навчання, яке буде передусім розвивати здатність людини до пошуку нових знань, до творчості. Тільки по-новому навчаючи дітей та молодь, наша держава зможе зробити інтелектуальний прорив у нове тисячоліття.

— **Отже, проблему розв'яже нова філософія освіти, нова освітянська політика?**

— Негативний наслідок навчального процесу — це те, що бальна система оцінювання збільшує число невротиків. Оцінювання опитування під час уроку, невмотивовані перевантаження, постійна стресова ситуація — все це веде не так до знань, як до звички уникати розв'язання проблем, боятися їх, до психологічного зриву та зневіри в собі і своїх силах. У нормі дитина в змозі справитися з емоційним конфліктом, а якщо ні, то це може спричинитися до неврозу, депресії, суїциду.

Я вважаю, що урок має передбачати вільну діяльність учня чи учениці, враховувати швидкість засвоєння матеріалу різними дітьми. Потрібно зменшити кількість предметів та уроків, ввести серед обов'язкових дисциплін предмети на вибір, серед яких учень чи учениця може вибрати цікаві для них, чи потрібні їм для майбутньої професії. Дитину потрібно поважати, розуміти її унікальність та особливості. Тоді навчання не буде йти конвеєром, де немає місця особистості, її правам. Тоді виникне процес співпраці педагогів із дітьми. Потрібен також новий, неформальний, живий зв'язок між учительством та учнями й ученицями. Сьогодні, на жаль, у навчанні немає позитивного, радісного, наповненого емоціями. Наша школа негуманна у ставленні і до дітей, і до вчителів. Вона часто буває жорстокою до дітей. У свій час, коли став Прем'єр-міністром України Віктор Ющенко, він був єдиним із прем'єрів, який звернувся до проблем школи, намагався щось змінити. Пам'ятаю його прекрасні слова на учительському з'їзді: "Сьогодні ми намагаємось побудувати школу, яку б полюбили і учні, і вчителі. Це велика місія". На жаль, цю місію йому не дали виконати. Будемо

ІНФОРМАЦІЯ ДЛЯ РОЗДУМІВ

"...щоб ті, що навчають, поменше б навчали, щоб ті, що навчаються, побільше б учили... щоб можна було довести їх до вершин наук без складнощів, нудьги, покритикувань та побиття, а ніби граючи та жартуючи", щоб школи стали "воістину місцями ігор, будинками насолоди та задоволення".

Я. А. Коменський.
"Велика дидактика" (1,243)

знову чекати свого Вашингтона...

— **Якщо не буде оцінок і екзаменів, то яким же чином Ви пропонуєте оцінювати учнівські знання?**

— Я вважаю, що система опитування на кожному уроці неефективна і завдає тортур дітям. Тому не потрібно виставляти оцінок на уроці. Урок — тільки для збагачення дітей знаннями. А контроль за знаннями після вив-

рібно освітянам готувати і роздавати учнівській та студентській молоді для самостійного опрацювання, а потім по ньому влаштовувати бесіди, обговорення, дебати. Проведення ж довгих лекцій нудне і неефективне (знання в такому випадку засвоюються тільки на 5%). Але головна небезпека їх у тому, що в такій формі знання зразу подаються у готовому вигляді, і у дитини (молодої людини) формується звичка жити чужим, а не власним розумом. Говорять тільки вчителі та вчителі, а учнівство мусить майже цілий урок мовчати, сидіти па-

ІНФОРМАЦІЯ ДЛЯ РОЗДУМІВ

"Коли вчитель перетворюється в оповідача, тоді він негайно стає непотрібним, тому що роль оповідача може з величезним задоволенням грати гарна книга... обов'язки учителя не в тому, щоб розповісти учневі ті факти, які учень повинен запам'ятати, а в тому, щоб постійно зміцнювати і розвивати розумові здібності учня такими вправами, котрі всякої даної хвилини відповідали б розмірам його наявних сил і які з часом ставали б постійно більш важкими і більш складними".

Я.-А. Коменський.
"Велика дидактика" (2,256)

Справо на фото Голова громадської організації Центр "Сучасна жінка" Наталя Овсієнко

сивно і бездіяльно.

— **Пані Наталю, я пропоную нам порушити ще одну проблему школи, про яку так багато говорять в основному батьки дітей, — стосовно перенасичення інформацією шкільних програм у той час, як діти виходять зі стін школи, не знаючи тих важливих речей, які їм потрібні для дорослого життя. З цього приводу я згадую слова Гая Петронія. Я навіть записала їх: "Думаю, наші юнаки настільки дурні тому, що в школах із ними не говорять про життя, звичайне, а лише розповідають про піратів із ланцюгами, що сидять у засідці на морському березі; про тиранів, які виношують укази, за якими синам належить стати голови власним батькам; про оракулів, до яких звертаються під час епідемії і які радять принести в жертву трьох або більше невинних дітей..."**

— Так, проблеми освіти вічні. Але тій латинській молоді, що вчилася дві тисячі років тому, ще пощастило: пірати, тирані, невинні дітвара... Бо у сучасній українській школі, як у тому, недоброї пам'яті, Советському Союзу — чого не кинешся, всього нема — ні тобі піратів, ні

дискутувати, говорити від власного імені. Я намагалася закласти у дитячі голівки: ти — людина, ти маєш права, і свої права потрібно захищати, бо інакше ці права — лише чорні букви на білому папері.

— **Пані Наталю, а можна на якомусь прикладі розповісти, як проходять ці уроки?**

— Будь ласка. Ось я пропоную класу — давайте спробуємо у вигляді рольової гри зрозуміти те, що таке суд і як проходять судові засідання. Яку ситуацію будемо розігрувати? Єхидний голосок із задніх парт: "Зґвалтування". Всім одразу стає смішно, хоча ситуація зґвалтування не зі смішних, а з трагічних. Я згоджуюсь: "Що ж, нехай буде по-вашому. Розбираймо ролі." Ролі негайно всі розхпали, навіть "жертва" відразу знайшлася. Готувалися дуже серйозно: "судмедексперт" студіював положення про судову експертизу, "суддя" прочитав удома Кримінально-процесуальний кодекс, щоб знати все про форму проведення такого судового засідання, інші діючі особи теж читали закони, розпитували старших, як це буває... А далі грали, і як грали! Все почалося з жарту, а закінчилося дуже серйозно — були серйозні промови, були рішення,

НАШ ОБОВ'ЯЗОК — ТВОРЕННЯ НОВОЇ

Наш гість — голова ВМГО «Молода Просвіта» Віталій Мороз.

— **Лідер «Молодої Просвіти»: що то за людина?**

— Родом я з Волині, народився у сім'ї військовослужбовця (можливо, саме від батька-танкіста взяв гучний голос), і кінцевим пунктом призначення нашої багатодітної — рідкісно для військовослужбовців — сім'ї стали Лубни Полтавської області. Закінчив російську школу у 1989 році, і — знову диво — вступив до Кобзарської школи села Стрітівка Київської області (щойно відкритої там), фактично не знаючи нот. Хотів лише працювати у тім, що любив (як радив батько), а я співав і цікавився історією. Перший крок у доросле свідоме життя, таким чином, зробив у 15 років. І хоча бандура лякала якоюсь таємницею — зрештою, жився з її жіночою, українською душею, полював її. За чотири роки опанували одне одного, поставив на професійну основу голосові дані, виходив уже з першими кобзарями на сцену, починав заробляти насущний хліб кобзарів. Відкрилася істина — що таке Україна, її народ, мистецтво, мова. Зрозумів суть жовто-блакитного і чорно-червоного прапорів, суть бандерівської справи, честь українця — захисника Вітчизни...

По закінченні Кобзарської школи вдалося вступити до Університету культури і мистецтв (зараз там ректор — Поплавський), з мою участю там уже відкрилася кафедра бандури і кобзарського мистецтва. Моїм шляхом пішов і мій молодший брат, з яким створили ще в Університеті кобзарський дует. Самі домовлялися про концерти, організували їх, виживали, одним словом (батько — на пенсії, мати — безробітна). Познайомилися із українськими націонал-демократичними структурами, брали участь у їхніх заходах, Фонд Шевченка нам допомагав в організації кон-

цертів. Далі — вийшли на Всеукраїнське товариство «Просвіта» імені Тараса Шевченка, що тоді ще звалось Товариством української мови. Ще в Університеті став заступником голови вузівського осередку «Просвіти», познайомився із тодішнім головою «Молодої Просвіти» Павлом Карайчинцевим, організував студентство для громадської діяльності в організації...

— **Сьогодні ти очолюєш «Молоду Просвіту», Віталію, — оновлену, але ще не зареєстровану. Що робиться вами зараз?**

— П'ять років до останнього Всеукраїнського з'їзду «Молодої Просвіти» організація на всеукраїнському рівні не була зареєстрована, окремі осередки лише юридично оформилися за власною ініціативою, старе керівництво просто не виправдало сподівань і довіри. Тому нашим завданням було оновити молодіжну структуру, наповнити її реальним змістом і діями. Мені випала відповідальність очолити Всеукраїнську молодіжну громадську організацію у нелегкий час, дієво ввести її у правове і молодіжне поле держави. Організація має 16 обласних осередків, кілька юридично незалежних регіональних структур, які після реєстрації нашого всеукраїнського об'єднання зможуть стати його колективними членами.

Уже під час виборів ми активно про себе заявили, пропагуючи прихід до влади національно-демократичних сил на чолі з Віктором Ющенком, організували «круглий стіл» із заступником голови громадської приймальні «Нашої України» Богданом Пукалом...

Проводимо культурно-освітні заходи, навчально-практичні семінари. У квітні цього року організували у Київському технікумі електронних приладів науково-практичну конференцію «Молодь і державна мова», задіявши Координаційну раду з мовного законодавс-

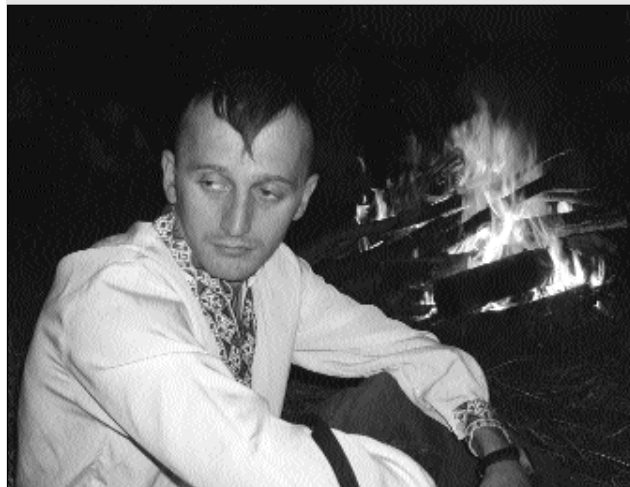
ОРГАНІЗАЦІЇ

тва при міській адміністрації, студентів вищих навчальних закладів I — II рівнів акредитації. Київський конкурс-фестиваль молодих літераторів «Молода Просвіта» відбувся уже 25 квітня у приміщенні музею Лесі Українки як перший етап Всеукраїнського літературно-мистецького фестивалю, організованого ВМГО «Молода Просвіта». Брали участь у «Дні громадських організацій», організованому міською адміністрацією, що проходив біля Арки дружби народів за участю понад 100 регіональних та всеукраїнських організацій. Відкривала алею саме просвітня молодь, вона презентувала на святі і молодіжну, і «дорослу» організацію. Виступали ми з братом, бард-початківець Олександр Петриченко, літературно-мистецьке об'єднання «Ауровіль» (художній керівник — Володимир Бубир, голова Ревізійної комісії «Молодої Просвіти»), сподобалися усім вишиті роботи запрошеної нами майстрині Любові Іванів. «Слово Просвіти» писало вже про останні наші заходи до Дня захисту дітей та до Свята національних культур («Фольклора»).

Шкода тільки, що українців на останньому святі представляли лише ми, а влада наша навіть не прийшла підтримати культуру національності, корінної тут...

Поки що Всеукраїнська «Молода Просвіта» не зареєстрована — легше зареєструвати партію любителів вареників чи пива, ніж якусь патріотичну структуру. Наша ніша — утвердження української мови серед молоді, захист прав молоді в усіх сферах життя, створення нової української еліти.

ФОТОРЕПОРТАЖ

Свято Івана Купала — давнє українське свято, що символізує єдність людини з природою.

У святу купальську ніч «Молода Просвіта» з іншими носіями українських традицій очищалися вогнем, водою і повітрям (основними стихіями природи), співали народні пісні з хором «Гомін» (керівник — Леопольд Яценко). Молоді кобзарі, випускники стрітівської Кобзарської школи (під орудою голови «Молодої Просвіти» Віталія Мороза) особливо вразили святкуючих виконанням Шевченкової пісні «Река та стоїть Дніпр широкий»...

Фоторепортаж Олександра КУТЛАХМЕТОВА

Сторінку підготував
Олександр СОЛОНЕЦЬ

ДІТИ МАЮТЬ БУТИ ДОГЛЯНУТИМИ

В Інформаційному прес-центрі IREX ПроМедіа минулого тижня відбулася прес-конференція, де медики, представники Міністерства охорони здоров'я та чотирьох громадських організацій обговорювали реалії дитячої інвалідності в Україні від вроджених вад розвитку. З'ясувалося, що коли в «розвиненій Європі» інвалідність таких людей складає не більше 5%, то у наших умовах — 60%.

Відповідальній особі Міністерства охорони здоров'я Раїсі Мойсеєнко не вдалося пояснити присутнім батькам хворих на гемофілію та фенілкетонурію дітей політику державних структур щодо забезпечення цих дітей спеціальними лікувальними препаратами. Останні в Україні, окрім «застарілого кріопреципітату» для хворих на гемофілію (може нести в собі різні інфекції: СНІД, гепатити В і С, сифіліс), — не виробляються. Тенденція ж закупівлі (тендер) лікувальних амінокислотних сумішей хворим на фенілкетонурію виходить, передусім, з економічної, а не медичної доцільності. Так, основним постачальником дієтичного харчування з травня 2002 року обрано російську фірму, яка виробляє «Тетрафен». Такий вибір Міністерства охорони здоров'я видавався б аж

ніяк не лобюванням російських економічних інтересів, перекваліфікацією медиків у великих економістів, якби діти не почали масово виявляти негативну реакцію на препарат (алергія, запаморочення, блювота, навіть випадіння волосся у дівчинки з Черкас та столичного хлопчика). «Тетрафен», між тим, продовжують закуповувати нашим дітям від року і старшим після всіх негативних проявів, хоча, як свідчать самі російські лікарі, він не є придатним для споживання дітьми до 7 років. З іншого боку, 840 дітей із порушенням білкового обміну в організмі (білок у них спричиняє розумову відсталість) не можуть повноцінно розвиватися без дієтичних продуктів, тому змушені споживати те, що їм дає держава, а надто — після піврічної паузи у будь-якому постачанні.

ЗДОРОВ'Я

Подібні «перипетії» з російським «Тетрафеном», однак, виявилися лише дрібним конфліктом порівняно із ситуацією з дітьми, хворими на гемофілію (незгортання крові). 2601 людина (офіційно) в Україні практично «спливають кров'ю». Централізованої закупівлі ліків (сучасного Фактору VIII) не існує сьогодні і не передбачається завтра, а вітчизняного кріопреципітату, що виготовляється із донорської крові, вистачає менше, ніж на 10% хворих. Як не дивно, найскладнішою лікарі визнають ситуацію в Києві, де живе 315 хворих. З квітня санітарна служба взагалі припинила виготовлення кріопреципітату в міському Центрі крові, головний лікар Центру придбала невелику його кількість у сумської станції переливання крові (вистачить на невеликий час). Ті 1,8 млн. грн. на рік, що дає держава «на виживання» хворим, забезпечує достатньою кількістю ліків аж одного (!) хворого. Залишається сподіватися лише на те, що ми все ж дійшли до сучасної технології виготовлення Фактору VIII (розроблена Інститутом біохімії НАНУ із міським Центром крові м. Києва). Інша справа, що влада з року в рік «не в змозі виділити гроші на імпорфтне обладнання»...

СПОГАД

ДУМИ МОЇ...

Ще й тепер, коли бачу залізничні платформи, вантажені будівельним лісом, відчуваю, як ниють на моїх долонях криваві мозолі.

У далекому 1947 на Уралі ми заготовляли цей ліс, і довжелезні ешелони розвозили його в усі кінці Союзу. Після роботи падали на свої нарі і тихо стогнали, моральний стан був іще гірший: гідка московська лайка, голод, бруд. А ми були молоді, 20–25 років, і перед нами простяглася безнадійна довга дорога, обсотана колючим дротом, яку ми допали під дулами автоматів і гарчанням лютих вовчурів. Тому, коли одного вечора у наш барак зайшов невисокого зросту, літній, сивий чоловік і спитав, чи не згодилися б ми співати в хорі, який табірне начальство доручило йому організувати, ми відразу погодилися. Як пізніше дізналися — він був диригентом-професіоналом високого класу, а тут працював асенізатором: у таборі не було каналізації, і маестро щоденно чистив вигрібні ями, зливаючи все у величезну дерев'яну діжку, і вивозив на охляпії конячці за межі зони. Незважаючи на перевтому від виснажливої праці, на першій репетиції нас зібралося 25 дівчат, майже всі із західних областей України. Моя сусідка по нарах, Ліда з Дрогобича, яка не мала ні музичного слуху, ані голосу, просила: "Дарую, я буду стояти коло тебе — знаєш, я дуже люблю співати, вдома завжди співала голосно і довго, а ти — коли тятину не туди, будеш мене спіати. "Сіпати" доводилося часто, та Ліда не здавалася і таки співала в нашому хорі.

Степан Петрович — так, здається, звався наш маестро, сказав, що ми будемо співати "на празднікі", тому треба вивчити кілька патріотичних совітських пісень, та в основному наш репертуар складатиметься з обробок народних пісень Леонтовича і Стеценка. Були щасливі, адже двічі на тиждень на дві години забували, де ми, і нас на крилах своїх несли в далеку Батьківщину рідна пісня.

Нарешті прийшов "празднік" — не пам'ятаю, чи були це "майські", чи "октябрські". Ми з успіхом виступили в табірному клубі-їдальні і начальство відправило нас під конвоем у районний клуб — співати перед вільнонайманими жителями містечка. Багато з них відбули своє ув'язнення ще в тридцяті роки і залишилися тут працювати; між ними були українці, росіяни, німці. Останніх вивозили на Урал цілими селами ще на початку війни.

Невелика зала клубу — переповнена, нас завели зі службового входу просто на сцену, і тут ми всі остовпіли: на заднику сцени, на всю її висоту і ширину, був намальований олійними фарбами портрет Шевченка. Хто і коли намалював його тут, на далекому, холодному Уралі?! Маестро, як і ми, кілька хвилин не міг вимовити й слова.

Потім ми співали: виконували програму, якої не мали права змінювати, та по закінченні, коли зала вітала нас гучними оплесками і просила ще заспівати, ми тихо почали: "Думи мої, думи мої..." Ми співали, і слізи котилися по наших обличчях — зала завмерла. Начальство, що сиділо в першому ряду, нарешті зрозуміло, що трапилося, і нас спішно почали виводити зі сцени. Успід нам суворо дивився Тарас, його погляд ніби промовляв: чого розревілися, ану, підніміть голови, борітеся — поборете, вам Бог помагає!

Ми поверталися до табору, не чуючи грубих окриків конвою, гарчання псів — знали: ми виживемо і повернемося-таки на свою Вкраїну.

Після того концерту наш хор розігнали, а маестро кудись перевезли.

Ось і вся історія.

Одарка МАЙДАНСЬКА-ІЛЮК

Віктор Леонтович (1902—1959)

Віктор Леонтович належить до старого козацького роду (прапрадід — бунчужковий товариш українського війська за часів Гетьманщини). "Рід Леонтовичів був з

Відзначається столітня річниця від дня народження Віктора Володимировича Леонтовича, автора фундаментального дослідження "Історія лібералізму в Росії". Ця книга, написана німецькою мовою, з'явилася друком у 1957 році, коли В. Леонтович обіймав посаду професора історії Східної Європи в університеті імені Й. В. Гете у Франкфурті-на-Майні. У 1974 році побачило світ друге її видання. Згодом книга вийшла російською (Париж, 1980) та французькою (1986) мовами за редакції О. І. Солженіцина. У 1995 році О. І. Солженіцин перевидав російський переклад із власною передмовою у заснованій ним серії "Исследования новейшей русской истории" (Т. 1). Той факт, що це класичне дослідження В. Леонтовича нині внесено до списку рекомендованої літератури для студентів-істориків, свідчить про міжнародне визнання автора, що передчасно помер у 1959 році в Лондоні після тривалої боротьби із захворюванням на рак.

Віктор Леонтович походив із багатії дворянської родини, що мала свій родовий маєток у Полтавській губернії. Народившись у квітні 1902 року в Санкт-Петербурзі, дитинство та юність провів у Києві, де навчався в гімназії. Університетський курс В. Леонтович розпочав на Російському юридичному факультеті в Празі, де особливий інтерес виявив до

СЯГНИСТИЙ ПАГІН

православних шляхтичів українського походження і після поділу України залишався деякий час на Правобережжі. Трохи згодом дехто з Леонтовичів переїхали на лівий берег, на Гетьманщину, і тут посідали більші й менші старшинські уряди, дехто навіть і генеральні. "Але через те, що вони здебільшого не мирили з московськими представниками в Україні, а один з них був свояком Мазепи, сливе, ніхто з їх тоді дуже не забагати́в". Так писав про свій рід Володимир Леонтович, батько Віктора, в своїй оповіді "З життя моєї баби". Їхня гілка Леонтовичів вкоренилася на Лубенщині, і стали вони полтавськими.

А був Володимир Леонтович (1866—1933) видатним українським письменником, культурно-громадським діячем, просвітянином, меце-

історії права, зокрема канонічного. Одержавши у 1929 році ступінь бакалавра, а в 1932 р. — під керівництвом Петра Струве — магістра юриспруденції, викладає спочатку (з 1934 року) російську мову в Інституті економіки в Берліні, а незабаром йому було запропоновано посаду зі спеціалізації "радянське право" в Інституті міжнародного права Берлінського університету. З 1937 року В. Леонтович працює асистентом міжнародного цивільного права в Інституті імені кайзера Вільгельма. У 1939 році до цього додається ще й викладання історії російського та радянського конституційного права.

Крім цієї багатогранної праці, він виступав також із курсами лекцій у Римі: в Інституті філософії права та в Інституті уніфікації приватного права (1941—1942). Тоді ж підготував серію публікацій філософії права та конституційного права для відомих наукових журналів.

Після війни В. Леонтович усе частіше звертається до історії. У 1945—1946 р. читає лекції з історії Візантії в університетах Мюнхена та Франкфурта-на-Майні, у 1947 році, захистивши на філософському факультеті Франкфуртського університету своє дослідження "Правовий переворот Івана Грозного та ідеологія російського самодержавства", опубліковане в Штудгарті у 1949 р., одержує посаду викладача історії Східної Європи.

натом, який разом з Є. Чикаленком та В. Симиренком став засновником першої всеукраїнської газети "Громадська думка", що вже наступного 1906 року прибрала назву "Рада". Володимир Леонтович підтримував й інші українські видання, дбав про бібліотеки Полтавщини, опікувався підручниками для сільських шкіл. Він був членом Центральної Ради, Міністром земельних справ за гетьмана П. Скоропадського, з його іменем пов'язаний один з найдемократичніших у світі законів про землю.

Володимир Леонтович — автор повістей, збірок оповідань, публіцистичних і літературно-критичних статей та історико-літературних мемуарів. Його ім'я за радянської влади було піддане забуттю, але вже з 1993 р. повертається в Україну.

1919 р. на шляху до вигнання під час вимушеного перебування в Катеринодарі Віктор, учень 8 класу, маючи 17 років, підпав під наказ Денікіна про мобілізацію. "А коли вже доля вимагала і йому йти на війну, — писав у повісті "Спомини утікача" (1922 р.) Володимир Леонтович, — мусів би йти в українському війську. Сама думка про те, що він може загинути, та ще за чуже нам діло денікінської армії, здавалася мені неспівісною".

Куди тільки не потикався Володимир Миколайович, в які двері не стукав у надії чи зустріти, чи взнати щось про сина! Та все було марно. "На превелике горе, я вже майже втратив надію на цей раз знайти Віто", — писав в одному з листів до дружини і дочки В. Леонтович. І тільки 1922 року батьки розшукали сина через Червоний Хрест — у Варшаві. Так він опинився на чужині, де й минуло все його подальше життя...

Олена ЛЕОНОВИЧ

У 1954 р. стає екстраординарним професором, ще через три роки публікує свій магnum opus "Історія лібералізму в Росії".

Ця праця різнобічно характеризує Віктора Леонтовича. У ній відчувається те поле напруги, в якому працювала думка дослідника. З одного боку, йому було важливо визначити місце тих чи інших юридичних інституцій в історичному процесі, а з іншого, "sine ira et studio" дати оцінку історичної ролі особи. Саме тому Леонтович однаковою мірою використовував різні джерела. Вивчення "сухих архівних матеріалів дало йому так само багато, як і занурення в мемуарну літературу". У своїх викладах Леонтович поєднує проникливий аналіз зі здатністю відчувати зсередини конкретну історичну ситуацію. Він завжди пропонує оригінальне бачення і ставить нові питання. Його міркування зрозумілі, стримані, їм не бракує великодушності та мудрості. Ці якості Віктора Леонтовича, поряд з науковими досягненнями, були прикладом для всіх, кому поталанило зустрітись з ним на життєвому шляху.

Пармен ЛЕОНОВИЧ, син ученого, Великобританія

ЖИТТЯ НА МЕЖІ БОЖЕВІЛЛЯ

Міський сад — улюблене місце відпочинку жителів Маріуполя. Десь наприкінці 1940 року відвідувачі саду могли бачити тут нічного сторожа, схожого на жebraка, похилого віку. Нікому тоді й на думку не спало, що то був Микола Михайлович Стасюк — з квітня 1917 року член не тільки першого складу Центральної, але й Малої Ради, а з червня також і член генерального Секретаріату (уряду), де він, відомий кооператор і літератор, відав продовольчими справами. У тому ж році Стасюк був обраний спочатку головою, а потім заступником голови ЦК Української спілки, яка мала здійснити в Україні аграрну реформу...

А далі був тернистий шлях учасника визвольних змагань 1917—1920 років: відступ на Захід, повернення на початку 20-х років на батьківщину, плідна робота в системі кооперації, арешт у 1930 році, слідство і суд, відбуття десятилітнього терміну у таборах Карелії, і так звана "воля" у 1940 році із заборону жити у великих містах України. Стасюк обрав місто на березі Азовського моря. Тут йому, неблагоннадійному, могли дозволити працювати лише нічним сторожем...

8 жовтня 1941 року Маріуполь був окупований німецькими військами. Під час реєстрації, коли виявилася досить неординарна біографія Стасюка, йому було запропоновано посаду редактора україномовної "Маріупольської газети". Він дав згоду. У числі за 10 листопада 1941 року вперше на шпальтах газети з'являється прізвище Стасюка у ролі відповідального редактора.

Стасюк також активно працював у відродженій Маріупольській "Просвіті", де очолював літературну секцію.

16 серпня 1942 року "Маріупольська газета" вмістила таке оголошення:

"У п'ятницю, 21 серпня о 17 год. 30 хв., у приміщенні "Просвіти", вул.

1 Травня, 66, відбудуться об'єднані збори мовно-літературної та історико-етнографічної секції. Письменник Микола Стасюк прочитає уривки з мемуарів "На межі божевілля", після чого буде обговорення твору. Окремі глави мемуарів друкуються в нашій газеті, починаючи з № 105".

На жаль, мемуари Стасюка під промовистою назвою "На межі божевілля" так і не побачили світ. Причини цього стануть зрозумілими читачеві трохи пізніше. У нашому розпорядженні є лише п'ятнадцять уривків, які були оприлюднені "Маріупольською газетою" з серпня по жовтень 1942 року. Але навіть вони дають право твердити: "На межі божевілля" Стасюка — це своєрідний предтеча "Архіпелагу ГУЛАГ" Солженіцина. Розповідь Стасюка про поневіряння у застінках ЧК і НКВС, у таборах "архіпелагу" своєю конкретністю і художністю мало чим поступається витвору Солженіцина.

* * *

Перше знайомство Стасюка з більшовицьким "правосуддям" відбулося ще у 1919 році. Про це йде мова у першій частині мемуарів. Прочитуємо лише одну їх сторінку, вона досить яскраво ілюструє ставлення більшовиків до культурних надбань українського народу. Гадаю, що епізод, описаний автором — свідком тих подій, видається цікавим не лише мені: "У місті Києві більшовицький партійний комітет заслухав питання про контрреволюційний вплив краси і вирішив: "Визнати красу і всі види мистецтва за контрреволюційні пережитки капіталістичного ладу і з огляду на їх надзвичайну шкідливість розпочати проти них жорстоку революційну боротьбу, для чого організувати надзвичайну комісію по боротьбі з красою". Комісію було організовано, на

чолі неї поставлено "твердокам'яного" більшовика, і боротьба закипіла. Було видано наказ: "Негайно здати з метою знищення всі твори мистецтва. За нездачу — розстріл".

Далеко не всі скорилися. Багато було людей, що ховали речі. Ховали картини, ховали статуетки, ховали художні свічники, ховали медальйони і т.ін. Невпинно удень і вночі провадилися труси, знайдені утвори мистецтва нищилися, а переховувачів розстрілювали. Нарешті боротьба увінчалася успіхом. У місті не залишилося жодного витвору мистецтва і роботу надзвичайної комісії по боротьбі з красою можна було вважати закінченою. Було написано відповідну доповідь і принесено до кабінету голови. Був вечір, настала місячна ніч. Втомлений попередньою роботою і безсонням, голова пихкав люлькою і не одразу зібрався читати доповідь. Нарешті взявся за неї. Дочитав. З почуттям гордості підвівся і підійшов до вікна. У кімнаті було задушно. Прочинив вікно, дихнув свіжим повітрям, глянув, а перед вікном... Київ, Лавра і сам красень Дніпро. Хилилися тополі, шелестіли осокори. Голова задивився, замовк і стиха сказав: — ЯКА КРАСА!

І відразу опам'ятався. Він, голова надзвичайної комісії по боротьбі з красою, підпав контрреволюційному впливові капіталістичного ладу. Замислився, потім твердим кроками підійшов до столу, витяг бланк постанови і написав: "Колишнього голову надзвичайної комісії по боротьбі з красою за контрреволюційний дух піддати заходу найвищої соціальної оборони — РОЗСТРІЛУ". Підписав, приклав печатку, підвопив і передав постанову для виконання". ("Маріупольська газета", № 125, 29 вересня 1942 року).

* * *

У грудні 1942 року ім'я Стасюка зникає зі сторінок "Маріупольської газети". Її 156-е число від 12 грудня підписав уже новий відповідальний редактор. Зникло не лише ім'я, але зник і сам Стасюк, припиняється публікація його мемуарів. Куди? Чому?

Є кілька версій відповідей на ці запитання. Найбільш вірогідна така: і "Маріупольська газета", і міська "Просвіта" були "дахом" для глибоко законспірованого руху опору, що його організувала похідна група ОУН, керована Євгеном Стаховим. Центр цієї організації, що охоплював усю територію Донеччини, перебував у Горлівці. 1991 року Стахів, що зараз мешкає у США, приїжджав у Горлівку. Журналістам місцевих газет він дав кілька великих інтерв'ю, в яких неодноразово наголошував, що в Маріупольському оуніському підпіллі налічувалося близько 300 осіб.

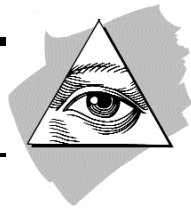
"Маріупольська група", — пригадує Стахів, — була найсильніша. Тут (важко було у це повірити) уцілів після більшовицького терору колишній член Центральної ради, навіть міністр її, Микола Стасюк..."

Як розповідають старожили, в окупованому Маріуполі час від часу розповсюджувалися листівки, які закінчувались закликом: "Вступайте в наші загони для боротьби з німцями! Смерть Гітлеру! Смерть Сталіну!"

Микола Стасюк належав до керівної групи самостійницького підпілля. Але у грудні 1942 року було проведено масові арешти оунівців, усі вони безслідно зникли у катівнях гестапо. Там зник і весь архів Стасюка. Все, що залишилося від нього, — це з десяток публікацій на шпальтах "Маріупольської газети", а також деякі розділи мемуарів "На межі божевілля".

Павло МАЗУР, краєзнавець

ч. 27 (143), 5–11 липня 2002 р. • “СЛОВО Просвіти”

ТАМ, ЗА ГОРИЗОНТОМ...

Слово *religia* (лат.) означає певний комплекс взаємопов'язаних **понять**: *re* — повернення, звернення, зворотне; *ligare* — пов'язувати; *liga* — зв'язок. Отже, релігія — це певне сполучення переважно духовних та інтелектуальних можливостей розуміння Світу через вивчення характеру зв'язків між системами різних рівнів, зокрема й між Творцем та Його створіннями.

1. MEMENTO MORI

Тобто, пам'ятай про смерть. Кожна народжена людина обов'язково помре. Це одна з небагатьох абсолютних істин цього світу: обов'язково! Причому, чим довше живе і чим довше зберігає здатність мислити, тим частіше ставить собі два запитання: для чого людина живе? Що буде після смерті?

Особливо гостро ці питання постають тоді, коли на наших очах помирає хтось із рідних, близьких нам людей, коли треба померлого обмити, передати, кілька разів перекладати, коли небіжчик упродовж кількох днів лежить у труні посеред хати, випромінюючи потужний фон постраху, паралізуючи свідомість, створюючи відчутний тиск на психіку і наповнюючи душі присутніх болем і тривогою, яка не підвладна людській волі.

Тризна, поминки, поминальний обід — це спроба вирватися з обіймів непогамованого тваринного страху, сумнівів і почуття провини перед померлим у середовищі тих, хто, як правило, виявляється непередбаченим до цієї зустрічі з абсолютною, очевидною, незмінною (природною!) істиною людського буття.

А це ж тільки зустріч на боці свідків. Бо потім, через певний час, кожен обов'язково (!) опиниться в ролі головної дійової особи цього одвічного спектаклю з останнім актом, що грається для нього персонально...

Класичний матеріалістичний світогляд стверджує, що смерть тіла — це абсолютний кінець усього сущого для померлого індивідуума: спектакль закінчено, впала завіса, а за нею — нічого.

Нині вже не тільки ідеалістичний (і не тільки суто релігійний) світогляд виходить з того, що матерія може бути живою (одухотвореною) і мертвою (бездуховною).

У сучасному світі існують сотні теорій (у тому числі й таких, що не мають нічого спільного з релігією), які по-своєму пояснюють явище духовності. Зокрема, й загальна теорія систем, біля джерел створення і удосконалення якої стояли такі стовпи мислення як Роджер Бекон (серед багатьох його винаходів слід нагадати про створення сучасного календаря, введення через триста років папою Григорієм III, та пороку — 1242 р., що поклато початок створенню вогнепальної зброї), Леонардо да Вінчі, П. К. Енгельмайер, В. І. Вернадський, Г. С. Альтшуллер, Едвард де Боно, В. М. Сідоров та інші.

Теорія систем — у її сучасному трактуванні — сприймає будь-який об'єкт як нерозривну цілісність трьох частин: машинної, апаратної і приладної. Машинна частина об'єкта (системи) приймає, перетворює, передає і використовує енергію; апаратна — приймає, перетворює, передає і використовує речовини; приладна — приймає, перетворює, передає і використовує інформацію.

Прикладом може слугувати не тільки суперсучасний літак чи підводний човен, а й звичайна електродріль або навіть середньовічна система автоматичного регулювання рівня води на річках Німеччини. І, звичайно, кожна жива істота, зокрема й людина.

Генріх Альтшуллер не вживав визначення **дух**, проте серйозно розширив поняття **поля** і ввів принципово нове поняття — **реполі** (речовина + поле сил), розглядаючи його, як складову частину, "молекулу" будь-якої функціонуючої системи. Наприклад, у функціонуючій системі **морський транспорт у Заполяр'ї** функціонуючим елементом є **криголам**, який використовує певну **енергію** і створює **поле сил**, завдяки чому стає можливим ламати лід, утворюючи прохід для каравану суден. Але й сам криголам являє собою систему **реполів**, тобто конструктивно-технологічних елементів, більше чи менше "заряджених" різними полями: механічними, гідравлічними, тепловими, акустичними, світловими, електричними, пневматичними, електронними тощо.

Якщо якийсь окремих елемент системи не оснащено полем (тобто цей елемент не має відповідного поля у своєму розпорядженні), то як він тоді зможе функціонувати? Навіщо він тоді взагалі потрібний? Жива здорова людина складається виключно з реполів, бо жодна її клітина не може бути мертвою, "незарядженою", непольовою.

Г. Альтшуллер сформулював вісім законів існування і розвитку систем, останній з яких — **закон збільшення реполіності** — стверджує, що удосконалення всіх систем відбувається через розвиток польової частини **реполів**, тобто шляхом зменшення питомої частки, обсягу і ролі **ре-**

човин з одночасним збільшенням обсягу, підвищенням рівня, потужності і впливу **полів**.

В ідеалі це означає такий розвиток і функціонування систем, коли кількість речовин у реполіях зменшується до нуля, натомість їх польове оснащення збільшується і удосконалюється: від механічних до теплових, далі — до електричних, електронних, оптичних і т.д., із залученням полів інформаційних.

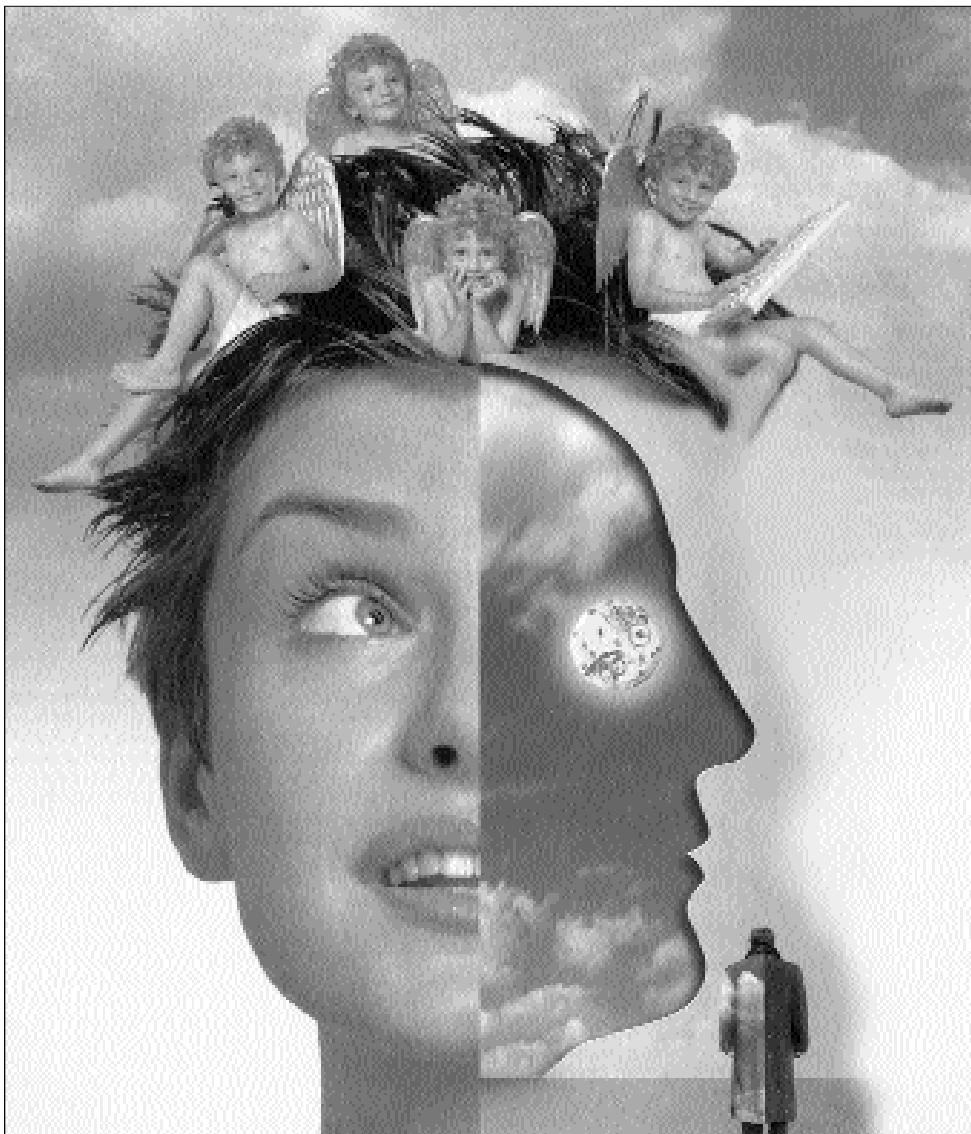
Бо що то є таке — ангел? Це такий системний об'єкт, у якому майже (або зовсім) відсутня **речовинна** складова конструкції, проте існує необхідна **енергетично-інформаційна** складова. В епоху стільникового зв'язку вже ніхто не сумнівається у можливості "безречовинного" існування інформаційно заряджених енергетичних полів і їх керованого переміщення у просторі. *Ангел — це досконалий реполі*, в якого, крім енергії і інформації, є також центр автономного функціонування і керу-

каталогу на початку 70-х років минулого ХХ століття подружжям вчителів Кириан зі Ставропілля.

А вже 1980 року, на першому всесвітньому конгресі з психотроніки у Празі, було повідомлено про створення американськими вченими атласу аурі людини, підготовленого в процесі дослідження ефекту Кириан, у тому числі: під час фотографування різноманітних психічних станів людини, спровокованих у широкому діапазоні почуттів і емоцій на в'язнях-добровольцях.

Трапляються поодинокі особи, котрі від природи мають дар бачення людської аурі. Вони стверджують, що аура відривається од тіла в момент смерті. Факт "відриву душі від тіла" підтверджено в численних описах вражень пацієнтів доктора Раймонда Моуді, який аналізував розповіді хворих, котрі пережили клінічну смерть, і розповів про це в свого часу популярній книзі "Життя після життя".

ПРО БОГА, З РАЦІОНАЛЬНИХ ПОЗИЦІЙ

За сталінських часів мосі юності влаштовувалися дискусії на тему "Наука і релігія". Власне, це були не дискусії, а такі собі самодостатні (з точки зору їх авторів) риторичні монолози: "В чому полягає реакційна суть релігії і войовничого клерикалізму? Реакційна суть релігії полягає в тому, що!.."

вання, який ми називаємо свідомістю.

Не всі люди перетворюються в ангелів, але у всіх у момент смерті душа (поле) відірветься від тіла.

Чому? — питає. Тому, що у світі **реполів** існує можливість окремої взаємодії (спілкування) **полів** різних реполів. А отже, **поле сил** будь-якого об'єкта (системи) існує, за великим рахунком (або великою мірою), незалежно від **речовинної частини** цього об'єкта. Зв'язок між **речовиною** і **полем** об'єкта є тимчасовим. Рано чи пізно, але настає момент (або період), коли невидиме поле відділяється од видимої речовини; так само, як **теплове поле** нагрітого сонцем вдень пляжу відділяється від піску ввечері.

І чим примітивніший реполі, тим легше і швидше відділяється від нього поле.

Еманацію (випромінювання) душі можна побачити, якщо сфотографувати людину в певному частотному полі. Причому, в залежності від кольору і форми еманції, можна діагностувати стан душі конкретної людини. Цей фізичний ефект було відкрито і введено до міжнародного

Існує багато точок зору і теорій щодо комунікації в системі "цей світ — той світ". В молитві "Вірую" вимовляємо такі слова: "...Вірую в Святу Вселенську Апостольську Церкву, спілкування святих, тіл воскресіння..." Варто замислитися над останніми чотирма словами, особливо щодо **спілкування** (комунікації — кого з ким?) і **тіл** (у тому числі: інформаційно-енергетичних). Навіть якщо хтось переконаний, що тут маємо справу з комунікацією на дорозі з рухом в один бік, все одно треба пам'ятати, що на ній впевненіше почуваються ті душі, які не обтяжені гріхами.

"Memento mori!" — з посмішкою вітаються члени ордену камедулів. Тобто не гріши, тримай совість у чистоті, тоді й душа радітиме і не переживатиме трагедії смерті тіла, бо знатиме, що матиме вічне життя. Життя поля, яке відірвалося од обмежень, що їх накладає речовина. Життя в світі досконалих реполів.

Далі буде.

Євген ГОЛИБАРД

РЕПЛІКА З ПРИВОДУ

А ЩО КАЖУТЬ УЧЕНІ

"Дві речі свідчать мені про Бога: зірки наді мною і совість у мені."

Іммануїл КАНТ

"Я довго міркував і довго сумнівався, Чи є на Землю погляд з висоти; Чи може, все тече наосліп, без порядку І волі з неба брак у Всесвіті. Проте, розглянувши світил небесних ладність, Землі, морів і рік пристойність та порядність, Природи явища, дня й ночі перемену, Я визнав: нас створила Божа сила."

Михайло ЛОМОНОСОВ

"Науки — сестри релігії; в тому сенсі, що вони розкривають частину законів, які керують Всесвітом і життям людини. Таким чином, це сходинки, що ведуть до віри в Бога."

Г. Дж. СІЛЕЙ

"Тільки мале знання віддаляє від Бога; велике знання — знову наближає до Нього."

Френсіс БЕКОН

"Я — християнин. Це означає, що я вірю в Божественність Ісуса Христа, так само, як вірив Тихо-Браге, Копернік, Декарт, Ньютон, Лейбніц, Фертман, Паскаль, Гримальді, Ейлер... як всі великі астрономи і всі великі математики минулих віків."

Огюстен Л. КОШІ

"Невіра в Бога є, зазвичай, наслідком лінощів, нерідко — забобонів, але вона ніколи не може бути підставою для того, щоб пишатися собою з цього приводу."

Дж. РОМЕНС

"Нерелігійні — це, переважно, ті, чий науковий знання поверхові".

А. Г. САЙС

"Загальним враженням від моїх тривалих життєвих спостережень є те, що у великих людей обидві ці якості — знання і віра — пов'язуються одне з одним, причому, з такою інтенсивністю, яка зовсім не властива розумам обмеженим."

Г. В. ОКЛЕНД

"Матеріалістична концепція світу є характерним показником переконань вчених третього або четвертого сорту. Тоді, як найбільш обдаровані представники науки схильні скоріше до ідеалізму, ніж до матеріалізму; вони або благоговійно віруючі, або, як мінімум, шанобливо обережні в своїх вироках стосовно релігії."

В. Дж. КОЛЛІНС

"Якщо віра у Вище Начало є однією з суттєвих вимог, що ставляться перед релігійною людиною, то, в цьому сенсі, я сказав би, що більшість вчених — релігійні."

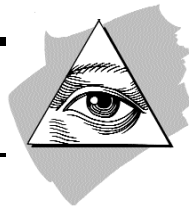
Нікола ТЕСЛА

"Християнство — це, якщо можна так висловитися, та атмосфера, в якій наука здійснює найкращу частину своєї праці."

Дж. П. МУНСОН

"Саме мої наукові праці з фізики привели мене до Бога, до віри."

Антуан Анрі БЕККЕРЕЛЬ

ТАМ, ЗА ГОРИЗОНТОМ...

Продовження.
Початок. у числі... за 2002 р.

2. НА ТАК ЗВАНІЙ
ЗДОРОВІЙ ГЛУЗД

Матеріалістичний світогляд пропонує дуже простий підхід до цієї проблеми і дуже просте її розв'язання, а саме: все, що кожна людина може запримити, відкрити, зафіксувати за допомогою своїх відчуттів, можливостей сприйняття або створених людиною відповідних приладів, — все це є матеріальним і насправді існує. Все інше, про що кожна людина не може стверджувати з цілковитою певністю, що воно існує (наприклад, тому, що не може побачити на власні очі), матеріалістичне знання називає містикою, тобто неіснуючим, вигаданим, фантастичним (водночас перевернувши поняття містицизму, трактуючи його примітивно і презирливо).

Бачимо, що світогляд матеріалістичний визнає світ не таким, яким світ є в його цілості, а визнає лише ту його частину, яка може бути зрозумілою для людини на даний момент; для людини, яка світу не створила, а прийшла в уже існуючий; для людини, яка ще сама не певна того, ким вона є і звідки взялася як різновид живого.

Отже, з матеріалістичної точки зору, виходить, що світ постійно збільшується за рахунок збільшення матеріалістичного знання людини. Але ж світ насправді не збільшується, а є таким, яким є. І що може означати для безмежного світу відомлення про чергове наукове відкриття, яке додає лише краплю знань в океані людського невігластва?

Чи є сенс у тому, щоб людина вважалася за вершину світового розуму, якщо людина нічого більше не знає у порівнянні з тим, що вона на цей момент зрозуміла? Кожне нове відкриття нагадує людині про це, вказує на відносність і обмеженість її знань. Та й ті знання, які має людина, вона не вміє використовувати для повної користі для себе. Але людина вперто тримається своєї облуди, побудованої на власному егоїзмі, не бажаючи погодитися з фактом обмеженості своїх можливостей пізнання, як можливостей функціональних.

Наберімося трохи терпіння і спробуємо уявити собі розвиток світу через його елементи, що вже реально існують. Адже, якщо світ створено одним Богом-Творцем, то, мабуть, залишилися якісь сліди, якісь свідчення про творення з **одного** творчого джерела, про притаманні йому, характерні для нього ознаки його творчої лабораторії, якісь засадничо однакові підходи до конструювання створених Ним об'єктів, чи хоча б якась універсальна тенденція або загальний закон, що поєднує ці об'єкти і бодай приблизно вказує на взаємозв'язок між ними.

Бо якщо світ творився **сам собою**, як про це стверджують прибічники еволюційної теорії, тоді в ньому не може бути однієї спільної і притаманної для кожного об'єкта цього світу ознаки, засади, характерної закономірності.

Для внесення ясності у це питання розглянемо функціональні можливості деяких матеріальних елементів, які стоять у певному ряду **досконалості речей видимого світу**: піщинка (пісок), крапля води (вода), рослина (трава, водорості, дерева), риба, звичайний домашній кіт, мала дитина, дорослий чоловік.

Піщинка і увесь пісок, незважаючи на те, що він, на перший погляд, є класичним прикладом мертвої природи, має своє життя і добре реагує на різні зовнішні сили (взаємодія з ними). Наприклад, може рухатися за подихом вітру або течією води. Піщинка спроможна притягати і утримувати молекули води, разом з водою формуючи плівку натягу.

Пісок реагує на зміни температури: збільшується в об'ємі під час нагрівання, або зменшується, віддаючи тепло. Отже, піщинка функціонує сама і співпрацює з іншими елементами дійсності на рівні своїх **функціональних можливостей**, незважаючи на те, що вона є звичайним маленьким камінчиком, який навіть **своєї форми самостійно не може змінити**. Бо таким є **світ** каменя.

Проте навіть піщинка вже може бути **репо-лем**, а отже, виконувати функції інструмента, виконавчого (робочого) органу. Наприклад тоді, коли нагріта сонцем велика кількість піщинок використовується як пляж, або коли мішечок з гарячим піском кладемо собі на хворе місце.

Крапля води (або багато крапель, наповнене відро води, дощ, ріка, море) **може змінювати свою форму**, може у великій кількості перетікати через дуже малий отвір. Може пройти крізь пісок у будь-якому напрямі, вміє не тільки змінювати об'єм під впливом температури, а й змінювати свій фізичний агрегатний стан у широкому діапазоні можливостей — газ (пара), рідина (вода), тверде тіло (лід) — вбираючи, акумулюючи і виділяючи багато енергії.

Ефекти взаємодії тепла і води є незмінними від сотворення світу, але лише 1807 року після народження Ісуса Христа відбувся перший у світі рейс пароплава, коли водяний **ре-поль** наочно продемонстрував свою здатність виконувати солідну роботу в технічному прогресі транспортних систем.

Крапля води вміє вже набагато більше порівняно з піщинкою або каменем. Крапля спроможна навіть змінити форму і розмір каменя ("крапля камінь точить"), але **не здатна рости і розмножуватися**. Такий є **світ** води.

Рослина здатна рости і розмножуватися. Рослина вміє проростати крізь пісок (навіть крізь асфальт тротуару) впертіше, ніж вода; може витягти багато води з великої глибини і передати її вгору на відстань до 40-50 метрів (ліани в тропічному лісі). Рослини самостійно,

перетворення енергії і речовин з використанням інформації.

Явище фотосинтезу, згідно з яким сонячна (в тому числі фотонна) енергія перетворюється на рослинну масу, що постійно нарощується, забезпечує їжею все людство і всі живі організми від створення світу, було відкрито вченими досить недавно. Але це відкриття нічого не змінило в існуючому світі, Творець якого знав про це явище перед усіма віками і Сам заклав це явище в рослини.

У рослини, які переважно (і саме тому) стоять, не рухаються, не ходять, але живуть у міру своїх функціональних можливостей, на своєму рівні функціонування, що знаходиться над рівнями функціонування (світами) каменя і води. Бо **рівень функціонування** — це **світ систем**, які спроможні реалізувати свої мож-

поживу. Мають у собі маленький хімічний реактор (котел), в якому поживу можна акумулювати, розкладаючи її спочатку на потрібні субстанції, а потім випроковувати з них для себе необхідну кількість енергії, а також потрібну кількість необхідних речовин для власних зовнішніх і внутрішніх будівельних та ремонтно-регенеративних робіт, що відповідають вимогам даного біологічного виду.

Риба має значно більше функціональних можливостей, ніж рослина. "**Рибний**" **реполь** значно багатший на різні енергетичні та інформаційні поля. Риба спроможна користатися водою і рослинами, може розпізнавати своїх ворогів і уникати їх, може навіть зробити власне гніздо з камінців або піску.

Птах, за своїми функціональними можливостями, стоїть вище за рибу. Він вміє робити все те, що вміє риба, а крім того, ще може ловити рибу і збудувати своє житло (гніздо) у такому розумному місці (наприклад, видовбавши дупло), яке захистить його потомство від злого нападу.

Кіт, за своїми функціональними можливостями, перевершує птаха. Він вміє не тільки ловити рибу і птахів, а й **змінювати свою поведінку і наміри** залежно від конкретних умов життя, пристосовуючись навіть до людини, до її вимог. **Функціональна програма**, закладена Творцем у kota, є ще більш гнучкою, ніж та, що закладена в птахів і рибу, а отже передбачає можливість самонавчання і самовдосконалення на основі власного, індивідуального досвіду конкретного створіння.

"**Котячий**" **реполь** не тільки досконаліший (бо багатший і різноманітніший за рахунок вміщених у ньому речовинних субстанцій і інформаційно-енергетичних полів), ніж **реполи** птаха і риби, а й дає деяку можливість його самостійного розвитку.

Людина — функціонально найбільш досконале створіння з усіх існуючих на Землі. Людина вміє робити майже все те, що й інші розглянуті вище елементи визначеного нами ряду досконалості, але ще й набагато більше. Для прикладу можна навести хоча б такі функції, як створення нових елементів дійсності.

Людина не тільки насипає великі гори піску, землі й каміння, не тільки збирає великі води (в тому числі: будуючи великі греблі, штучні моря), не тільки вирощує нові версії рослин, рибу і тварин за допомогою селекції та генної інженерії, але також шукає сенсу в усьому тому, що вона розуміє, як і в тому, чого зрозуміти не може.

Причому, якщо рослини і тварини живуть і розвиваються, переважно, на основі закладених Творцем **обмежених генетичних програм**, то генетичні програми, закладені в людину, дозволяють їй удосконалюватися у величезному просторі інтелектуальних і фізичних можливостей. Людина може навіть будувати себе згідно із власною волею: може наростити м'язи на видатного культуриста, а може скинути надмір власного тіла; може витренувати ноги на витривалість марафонця, або розвинути мозкові клітини для виконання великих розрахунків чи вирішення складних завдань.

На відміну од тварин, птахів, рибу, рослин людина шукає нові поняття і нові знання для збільшення своїх функцій і розширення своїх можливостей у світі, про який вона так мало знає...

Ряд елементів, який ми розглянули, є низкою кількісно і якісно різних можливостей самореалізації **реполів**. Причому, **найхарактернішою ознакою**, як кожного з цих елементів, так і всього ряду, є **закономірність одностороннього спрямування можливостей самореалізації, оберненопропорційної щодо можливостей їх розуміння у протилежному напрямку**.

А це означає, що кожний об'єкт (елемент ряду), кожний (у тому числі біологічний) різновид, взагалі **будь-яка система на відповідному рівні функціонування має свою "стелю"**, закладену в цю систему вроджену межу, конструктивно зумовлену для даного виду кордон, стіну, що обмежує його можливості розуміння світу і себе самого, тобто несе в собі певне, характерне для даного об'єкта, **обмеження можливостей виконання відповідних функцій** та їх подальшого удосконалення. Отже, кожен нижчий світ не може самостійно переходити у світ вищий.

Людський реполь має досить високу "стелю" своїх можливостей, позаяк здатен не тільки самостійно збільшувати кількість і якість виконуваних функцій, а й керувати своїми речовинами і полями. Тим не менше, людина також має межу можливостей пізнання і розширення своїх функціональних можливостей. Історія людства свідчить, що ця межа поступово відсувається. Проте кожна спроба **перейти** цю межу завжди закінчувалася трагічно.

Далі буде.

ПРО БОГА, З РАЦІОНАЛЬНИХ ПОЗИЦІЙ

Свята Церква вчить нас, що віра в існування Бога — це дар Божий. Цей дар довіри до Творця, довіри дітей Божих до свого Отця небесного, дається як великий подарунок, як підстава для нашої повсякденної радості і не потребує жодних доказів. Разом з тим, цілком реально існують раціональні докази існування Бога.

за певною програмою, формують свій зовнішній вигляд і внутрішню структуру, відповідно до певного різновиду, враховуючи всі його генетичні ознаки.

Рослини западають у сон і прокидаються зі сну, квітнуть, вирощують плоди, дають насіння і вмирають переважно там, де живуть; як правило, протягом свого життя пов'язані із землею, але **не маючи можливості рухатися по ній**. Тим не менше, рослини живуть у спосіб очевидний, біологічний, демонструючи певні

ливості в існуючих для них умовах, обмежених даним **рівнем функціональних можливостей**.

Кожен рівень є **світом**, який вміщує в собі **світи примітивніші**, тобто світи того життя, яке відбувається на обмеженіших (нижче розташованих) рівнях функціональних можливостей. Саме тому світ рослин (**рослинних реполів**) містить у собі також світи води і піску.

Риба, птах, кіт, людина рухаються самостійно. Не мусять стояти в одному місці причеплені коренями до землі, тягнучи з неї

«...НАВІЩО ЛЮДИНА ЖИВЕ»

АВТОРИТЕТНО

"Чим більше наука здійснює відкриттів у фізичному світі, тим більше доходимо висновків, які можна розв'язати лише вірою. ...Як наука, так і релігія, збагачують мудрих."

Альберт ЕЙНШТЕЙН

"Кращі з фізиків завжди знаходили можливість глибоко проіннятися думкою, що наукова істина є, в певному сенсі, поглядом на Бога."

М. фон ЛАУЕ

"Релігія і природознавчі науки ведуть безперервну спільну боротьбу проти скептицизму, проти догматизму, проти забобонів; і об'єднуючи їх бойовий клич у цьому хрестовому поході проти невігластва завжди був і буде — до Бога!"

Макс ПЛАНК

"Усі, хто безоглядно і систематично на-

магалися витравити ідею Бога, здійснювали підлу і антинаукову справу. ...Я дійшов цих переконань по шляхах біології і фізики, і я впевнений, що жодному мислячому вченому неможливо не прийти до цього висновку."

Л. Д. НУЇ

"Теорія еволюції ніколи не була доведена і, на мій погляд, вона скоріше являється собою догму, ніж перелік наукових даних."

Р. РАСК

"Наука може дати людям рефрижератори або висадити людину на місяць, дати їй чудові автомобілі, але наука не може пояснити людині, навіщо вона живе."

Дж. П. ФРІДРІХ

"Знання — це сила! І ця сила — від Бога."

Роджер БЕКОН

НА 95-МУ РОЦІ ЖИТТЯ ВІН ПІДНОСИТЬ

Це треба побачити на власні очі: в усіх трьох кімнатах старого будинку розкладено теки з унікальними документами — творами, публікаціями, фотографіями із сімейних архівів, історичними і біографічними довідками... Теками заповнені шафи і стелажи, теки лежать рядами на підлозі, на канапах, на стільцях. Поряд — ящики з картотекою, а ще — архів у комп'ютері... Матеріалами, що розповідають про життя і творчість майже 7 000 осіб. Про те, як серед цього своєрідного порядку розміщуються і живуть п'ять осіб кількох поколінь цієї інтелігентної сім'ї, наразі промовчимо, а краще повернемося до нашого героя.

На початку червня Георгій Васильович весело відсвяткував у колі рідних і друзів 94 роки від дня свого народження і наступного дня знову приступив до роботи.

ПРО ЦЕ ГОВОРИТИ НЕ ПРИЙНЯТО

Але варто знати, що вихідцям з інтелігентних родин не дуже сприяла більшовицька влада. Навіть зовсім навпаки. Тому молодий Жорж (Юрко) П'ядик працював де вдасться, зокрема добрим словом згадує свою роботу в палітурній майстерні і в котельні... Але як би там не було, скінчив Київський політехнічний інститут і отримав диплом інженера-механіка.

1941 рік. Війна. Мобілізований Г. П'ядик воює, переживає разом з усіма безглуздя перших місяців, потрапляє у сумнозвісний "котел" оточення під Києвом, а за тим — у Дарницький табір військовополонених. Вдається вийти з табору за чужим документом. Тоді табір ще тримали німецькі армійські підрозділи, а не есесівці, тому подібні маніпуляції були можливими. Почалося непросте життя сім'ї в окупації.

Майже одразу після звільнення Києва Георгія забирають до штрафного батальйону. Причин більш ніж достатньо: побував у полоні, проживав на окупованій території, соціальне походження — не з робітників, до партії більшовиків не належав, батько дружини — репресований професор медінституту, отже — "посібничал врагу і должен іскупіть кров'ю".

Далі — все як у кіно: кинули штрафну роту на штурм висоти, яку перед тим ніяк не могли взяти, кинули на фашистські кулемети. Позаду — кулемети НКВС. Тільки — вперед. Біг з усіма, по болоті, під суцільним вогнем, кричав... Але не тільки кричав... Вже поранений подолав першу лінію оборони і тоді впав. Орден Червоної зірки отримав уже в госпіталі.

Після демобілізації проектував теплоенергетичні об'єкти, потім очолював проведення оригінальних наукових розробок в лабораторії економічних досліджень вугледобувної і залізничної промисловості. Був одним із перших, хто запропонував метод і формулу приведених витрат для широкого використання в техніко-економічних розрахунках. Отже, ще на початку 60-х років сприяв формуванню в суспільній свідомості адекватних підходів до оцінки вартості праці і ВВП, що закладає підвалини для переходу від тоталітарно-розподільчої до вільно-ринкової системи господарювання.

Всі, кому довелося працювати поряд з Г. П'ядиком, не переставали дивуватися його потужній ерудиції в широкому діапазоні галузей знань, вмінню аргументовано і толерантно вести полеміку і наукові дискусії. І досі вважаємо його своїм вчителем і авторитетом, мудрим радником, який деякі із своїх делікатно-повчальних оповідок розпочинав так: "У мене був один знайомий, який..." — і далі викладав свою власну, цікаву ідею устами "знайомого". Ну от, наприклад:

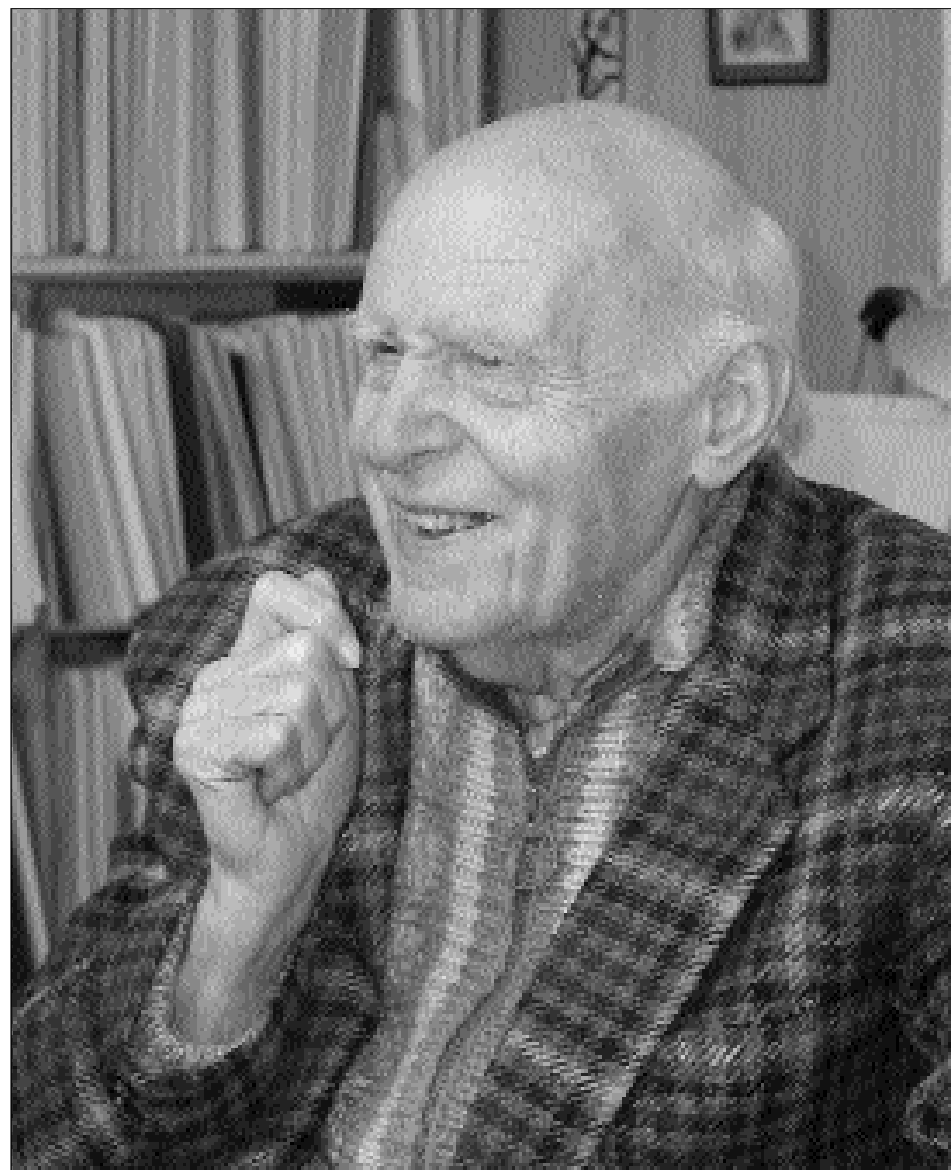
"У мене був один знайомий, який запевняв, що може побудувати прилад, що передбачатиме майбутнє. І от якось, в обідню перерву, колеги питають: чого ж ти не побудуєш цей так потрібний усім прилад? А він каже, що схема цього приладу — у нього в голові, але усвідомлює, що не встигне побудувати, бо залишилося мало часу життя, а пояснити іншим у деталях не зможе — надто складна конструкція."

— Ну, то хоч скажи, який принцип цього приладу, — наполягають колеги.

— Принцип? Принцип якраз дуже простий: все, що буде — воно вже було..."

ШУКАТИ ФАКТИ ЛЮБОВІ

Його, пенсіонера, ніхто не просив, а тим більше не доручав виконувати цю дивовижну і величезну роботу — по зернинках збирати та нагромаджувати інформацію про всіх, хто в період 1917—1941 рр., незалежно від віку, професії, національності, громадянства тощо, залишив по собі вірші українською мовою.

Біографічна арифметика типового чоловічого життя гранично проста: у 18 років людина закінчує середню школу, ще два роки — військо, потім п'ятирічна пора весело-напруженого студентського життя, — ось тобі й 25!

Далі — впродовж 35 років — біг з перешкодами по пересіченій місцевості виробничої і сімейної праці для когось і боротьби проти себе самого, щоб у 60, як це нещодавно було прийнято висловлюватись, "піти на заслужений відпочинок". 35 років трудового стажу — це цілком вірна і загальновизнана ветеранська норма.

Георгій Васильович П'ядик шість років тому відпрацював ці дві ветеранських норми і вже добре "розміняв" третю.

Бо справжня любов до України — це не обов'язково голосні заклики і гасла на величезних мітингах, а скоріше — тихе поетичне слово "безнадійно" романтичної душі. Г. П'ядик поставив собі за завдання не тільки зібрати, систематизувати і проаналізувати відомості про життя та творчість українських поетів більшовицької доби, тобто не тільки виявити, скільки саме було цих романтичних душ, а й зрозуміти, як формувалася їх творча палітра.

Від моменту виходу на пенсію, день за днем, Георгій Васильович громадить безцінний матеріал. Він вважає, що нині охопив близько 93% від всього можливого і тому вже почав систематизувати. Такого багатства інформації, зібраної в одному місці, не має жоден архів. Його послугами вже користуються деякі вітчизняні історики і літературознавці, зацікавилися й з-за кордону.

— Георгію Васильовичу, чому Ви обрали для своїх досліджень саме період 1917—1941 рр.?

— Тому що в цей період відбувався процес, який я назвав би "одержавлення мистецтва". В тому числі й поетичного. Для виявлення повноти своїх можливостей митець повинен бути незалежною особою. Я не хотів би повторювати слідом за іншими тезу про розстріляне Відродження, хоча й не заперечую цього. Але безперечно, що найбільш талановиті митці були пригнічені державою і змушені не виявляти себе у повноті творчих можливостей.

— Чи не могли б навести найбільш яскравий приклад?

плідного. Він так багато написав, що приховати його творчість неможливо — видав понад два десятки книжок. А помер наприкінці 30-х років XX ст. підозріло випадково: був здоровий, раптом захворів, потім чомусь операція і під час операції помер.

— Чи багато поетів того часу завершили життя таким чином?

— Багато хто з тих маловідомих завершував свій життєвий шлях або через "випадковість", або на Соловках, не кажучи вже про добре відому групу неокласиків, до якої входили Зеров, Драй-Хмара, Филипович... А от, наприклад, німець Бургарт, який також входив до цієї групи, зрозумівши, що живим тут може не залишитися, втік за кордон. До речі, мав про всяк випадок німецький паспорт. Але писав українською мовою, дуже любив Україну, був її відданим патріотом.

— Чи багато неукраїнців у Вашому зібранні?

— Дуже багато. Крім поляків, німців, болгар, греків тощо, які писали вірші українською мовою, був навіть один шотландець, який перейшов на українську... Наприкінці 20-х років XX ст. (докладно вже не пам'ятаю) був міжнародний з'їзд філологів, де складала рейтинг різних мов світу. Тоді багато писали про те, що за красою і милозвучністю на першому місці поставили італійську, на другому, здається, перську чи якусь близьку до неї, а на третьому — українську.

НАПРИКЛАД, ОЦЯ ТЕКА

— Розкажіть, будь ласка, про Ваші пошуки. Як Ви знаходите матеріал?

— О, про це можна роман написати! Але ось вам один епізод. Був такий собі Павло Іванович Комендант, який народився наприкінці XIX ст. і замолоду зацікавився видавничою справою, а вже 1913 року, фактично ще юнаком, разом зі своїм приятелем, відомим пізніше режисером Васильком (Василем Степановичем Миляєвим), започаткував видання першого в Україні мистецького журналу "Сяйво". У Павла був мотоцикл (дивина на той час), він його продав і на ці гроші випустили перший номер журналу, яким одразу зацікавилася громадськість і надала фінансову підтримку.

Після закінчення Київського зоотехнічного інституту П. Комендант, отримавши диплом, продовжив видавничу діяльність, створив видавництво "Сяйво" (однойменне з журналом). Зокрема організував переклад і видав повне зібрання творів Дж. Лондона українською мовою, яке й зараз вважається найкращим. Працював дуже плідно, видаючи щороку стільки ж книжок, скільки й велике державне видавництво ДВУ. Творча людина, писав прозові твори і, звичайно, вірші.

— Як Вам вдалося "розкопати" матеріали про нього?

— Коли уже в наш час красназавці зацікавилися долею Василька, який свого часу мешкав в Одесі, то серед його паперів знайшли листування з П. Комендантом, а, отже, й адресу Павла Івановича. Звичайно. П. І. Коменданта, яскравого українського інтелігента, було заарештовано, звинувачено, засуджено... Але йому пощастило. Як зоотехнік він виявився потрібним, його приставили до кінського розплідника, тому залишився живий і, після табору та заслання, повернувся в Україну. Влаштувався зоотехніком у колгоспі, що недалеко від Кичеєва під Києвом, де й прожив до кінця життя.

Коли я вперше 1970 р. приїхав за цією адресою і, після довгих пошуків, знайшов потрібний будинок, господарів на місці не було. Так і повернувся додому ні з чим. Приїхав вдруге і знову протягом дня нудився чеканням до пізнього вечора, аж приїхав господар, який розповів, що всі речі П. Коменданта він склав на горищі, де вони пролежали добрий десяток років. Тоді вже приїхав утретє і цілий день порпався на горищі, де знайшов кілька книжок П. Коменданта, листи, записи. Головне, знайшов його фотографії, що є дуже цінним. Отже, довелося їхати ще раз, щоб повернути господареві деякі оригінали і фотографії після зняття копій, а потім ще й уг'яте, щоб передати йому примірник моєї

СЛАВУ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ

публікації про життя і творчість П. Коменданта.

— **Наскільки цей приклад Вашої пошуково-дослідницької роботи є характерним? Мабуть, усе-таки не всі 5 000 зібраних Вами досьє нагромаджувалися у такий спосіб?**

— Не всі, але половина — це точно. Довелося їздити до інших міст, навіть до інших країн, зокрема до Росії.

ВАРТІСТЬ ПАТРІОТИЗМУ

— **Чи все робите власним коштом?**

— Так... На цьому щойно наведеному прикладі можна скласти уявлення про мінімальні витрати, починаючи від вартості теки за 30 копійок, ксерокопій на 2 грн., книжки за 5 грн., фотокопій — 2 грн., поїздок — 10 грн. Про час моєї праці я вже не кажу, як і про те, що деякі публікації моїх статей треба купувати також. Як не крути, а 10—20 грн. на одне досьє витрачаю. Так що можете оцінити вартість мого архіву. Хоча, звичайно, я хотів би говорити не про витрачені кошти, а про цінність цього зібрання документів для української культури та її історії.

— **Чи багато публікацій Ви зробили за результатами своїх досліджень?**

— Більше, ніж я, опублікували матеріалів інші особи, які користувалися моїм архівом. А один "дослідник" навіть поцупив ряд документів. Крім того, пропало дві теки з матеріалами.

Отже, робота перейшла у стадію літературних досліджень. Зараз Георгій Васильович готує до видання збірку "Словник українських поетів", зі стисло поданими біографіями і переліком творчого доробку кожної з 5000 постатей, котра зазначилася друком українською мовою в Україні чи за кордоном у період між двома світовими війнами. Тобто, це буде зібрання бібліографій не обов'язково українських, але обов'язково україномовних творчих особистостей, котрі свій патріотизм, свою любов до України висловили у найпростіший, а разом найпереконливіший спосіб.

Діяльність Г. П'ядика, його літературознавчою творчістю зацікавилися в Інституті літератури ім. Т. Шевченка НАНУ. Директор інституту акад. Микола Жулинський особисто зацікавився дослідником, надаючи йому організаційну підтримку. Нині Г. П'ядик звертається по своїй роботі до різних установ і організацій з листом від імені Інституту літератури. Як стверджує, вийшовши на пенсію у 1968 році, він увесь час працює більш інтенсивно, ніж до пенсії.

Наступного року Г. П'ядик має відзначати 35 років післяпенсійного трудового стажу, а отже прожив ще одне, причому, дуже плідне, трудове життя. Виконав величезний обсяг роботи, яка ніде не фіксується, ніхто за неї не сплатує заробітку працівникові, котрого, власне, й працівником жодна державна установа не вважає. А він, тим часом, продовжує працювати для цієї держави, для її народу, для Нації, обтяжуючи своїми витратами худорляві бюджети своїх дітей і онуків.

Коли я питаю його про здоров'я, посміхається і відповідає, що про це краще не говорити.

Фінансова скрута примусила Г. П'ядика погодитися на пропозицію одного з колишніх видавців "Пам'яток України" продавати деякі матеріали з його архіву. Гроші символічні, як аванс за майбутню книгу, але вони допомагали підтримувати рутинну частину поточної роботи, розплатитися з фотографом, сплатити за телефонні переговори тощо.

Нині згаданий видавець, як переказують, виїхав на острів Крит, а подальша доля майже 1 000 тек з матеріалами (які покупець обіцяв видати) залишається невизначеною і невідомою.

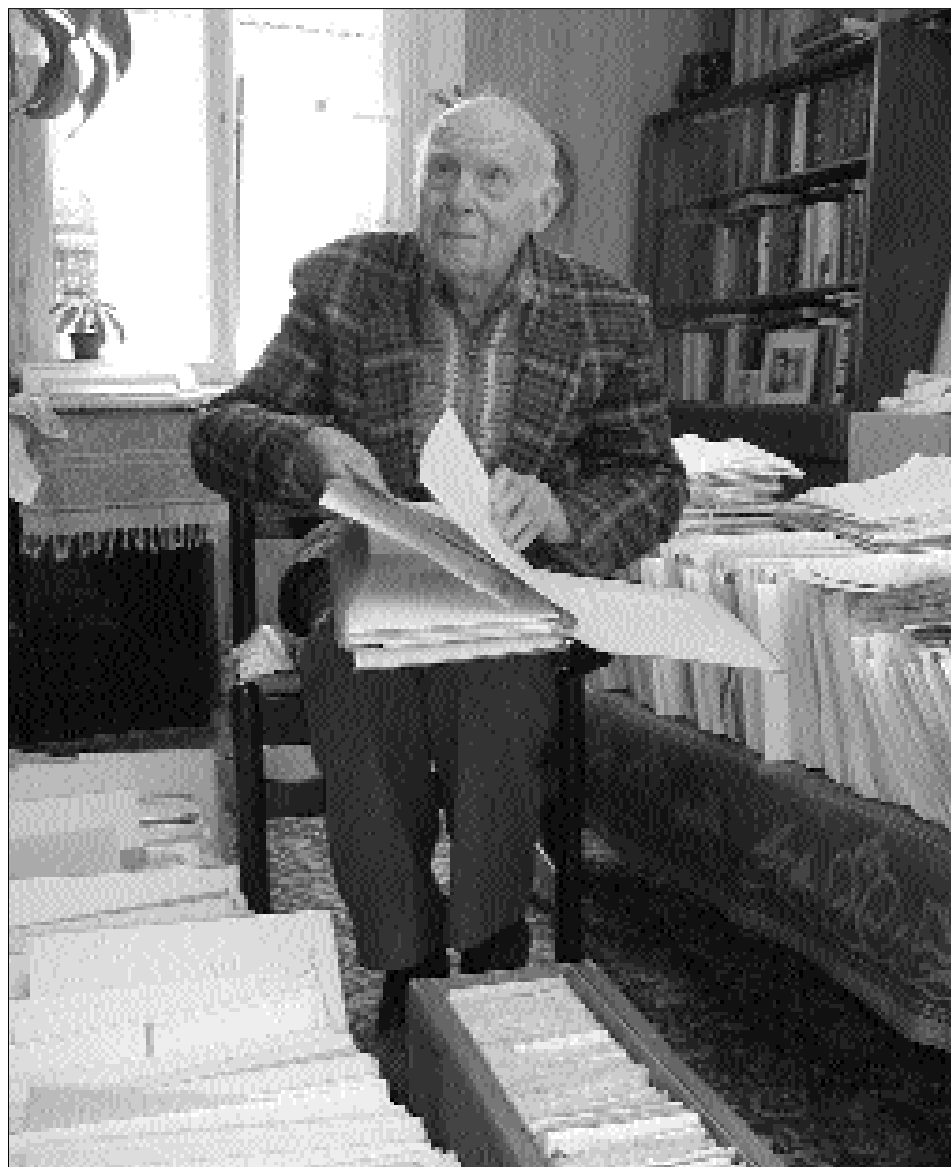
ЛІТЕРАТУРОЗНАВЕЦЬ, ЯК БОТАНІК

Історія науки і культури знає багато ентузіастів-одинаків, котрі цю науку і культуру "штовхали" своєю самовідданою працею у напрямку збереження, поширення, розвитку.

Проте історія знає також чимало випадків, коли брак своєчасної підтримки цих ентузіастів призводив до непоправних втрат цієї самої науки і культури на рівні Нації.

Адже що робить Георгій Васильович, хто він, який обов'язок узяв на себе сам? Мабуть, доречно його назвати приватним ученим. Ученим за змістом і суттю діяльності, а приватним — бо незалежний від держави, якій він служить усім серцем і розумом. На 95-му році життя!

Опікун, збирач і відновлювач втрачених імен видатних патріотів України, він бідається, що, мабуть, не встигне зробити головного, заради чого почав цю роботу.

"Поетія — це особливий дар Божий, який дається людині як певний обов'язок, але стан відповідальності душі і піднесення розумових здібностей до висот таланту. Тому більшість поетів виявляють себе ще за молодого віку і, що ти з ними не роби, як їм не викручуй руки, а вони до старості піднімаються і літають над світом".

Георгій П'ядик

ВІДЛУННЯ РЕПРЕСІЙ

ДО РЕЧІ

Г. В. П'ядик проживає в будинку, що 1927 року придбав за власні гроші його тесть — професор Київського медичного інституту Антон Іванович Собкевич. Вважається, що саме професора А. Собкевича взяв М. Булаков за прототип проф. Преображенського, виведеного у романі "Собаче серце". Коли проф. А. Собкевича арештували в 1930 році за звинуваченням у буржуазному націоналізмі — читав лекції українською (і полюбляв вишивані сорочки, про що свідчать численні фотографії і портрет), це дало підстави для конфіскації його майна та передачі будинку із садом у власність кабельному заводу.

Сім'ю професора "ущільнюють", проте їм і їхнім нащадкам вдається, попри всі труднощі, прожити в цьому будинку донині. Щоправда, ось уже впродовж одинадцяти років нащадки проф. А. Собкевича в умовах незалежності добиваються свого права на цей будинок, слухно вважаючи, що в них

Г. П'ядик хотів би ще за свого життя передати весь свій архів до Інституту літератури. Але це зовсім не означає кинути сотні пачок тек з документами до кузова автомобіля, який приїде їх "забрати".

Історична і літературна цінність цих матеріалів вимагає вже зараз включити в процес літературознавчих студій молодих науковців і аспірантів, котрі б почали переймати на себе відповідальність за архів і його раціональне використання в національних інтересах.

Г. В. П'ядик: "Я не тільки тому взявся за цю справу, що серед поетів-українців було багато репресованих осіб. А тому, що

наша літературознавча наука, по суті, не є літературознавчою. Бо вона занадто політична, кон'юктурна великою мірою.

Я вважав би за слушне досліджувати саме літературний процес, який є національним за формою та історичним за динамікою розвитку. Література є тісно пов'язаною з розвитком суспільства, розвитком особи, історією. А в сучасному українському літературознавстві історія мовби відсутня. Навіть не можна знайти пояснень, чому автори переходили з одного літературного стилю на інший, чому змінювалася літературна техніка, чому з'являлися чи зникали певні літературні прийоми і методи художнього зображення".

Перед допитливим дослідником Г. П'ядиком постали десятки "чому" і він узявся шукати відповідей на них, застосовуючи методологію наукових досліджень, яка використовується ботаніками, зоологами, іншими природознавцями. Тобто він вважає, що спочатку треба вивчити контингент тих людей, котрі випродукували цей величезний творчий доробок. І тоді багато відповідей буде знайдено в біографіях і характерах конкретних особистостей, в тому, що відбувалося з ними.

Георгій Васильович хоче пояснити українцям, чому і як прогресивний розвиток чи занепад літературного письма, зміни в структурній будові та формі творів, у їх тональності і спрямованості були пов'язані із конкретними проявами факторів суспільного характеру в період більшовизму на Україні.

"ПРАЦЮЮ З ДЕСЯТОЮ ДО ОДИНАДЦЯТОЙ"

Ясно, що відповісти на ці питання, які набувають ще більшої актуальності в наш час хисткої незалежності, можна лише в тому разі, якщо вивчити весь масив матеріалів, зібраних Г. П'ядиком. Як він переконаний, не стільки окремі генії, скільки саме переважаюча маса нерідко посередніх, маловідомих творців, котрі є, значною мірою, споживачами продукту геніїв, відображають розмаїттям своєї творчості наслідки як факти і процеси "одержавлення мистецтва", так і факти протистояння тискові державної ідеологічної машини.

Наприклад, якісь маловідомі працівники редакцій чи вчителі, як автори дитячих віршів, потрапляли своїми творами до читанок, малоформатних, але багатотиражних книжечок та плакатів і впливали на виховання нашого суспільства чи не більше від класиків.

Отже, Г. В. П'ядик підійшов до вивчення творчої спадщини поетів по-інженерному, розглядаючи проблему у тривимірному, трикоординатному просторі: час, події, характеристики творчої продукції з урахуванням публічної реакції на творчість конкретної особи.

Тобто, якщо навіть зібрати і систематизувати тільки те, що писалося про поетів за їх життя, то це буде така "таблиця менделєєвська" стилів, прийомів, форм видів і типів з підходами і гіперболами, що в ній знайдуть місце й такі "елементи" поезії, які можна, наразі, лише прогнозувати.

— **Георгію Васильовичу, Ви, мабуть, хочете поставити літературознавство з голови на ноги...**

— На жаль, зробити цього я вже не встигну...

— **Про це знає тільки Бог, а не Ви. От скільки годин на день Ви працюєте?**

— Ну... так нормально... з десятої до одинадцятої.

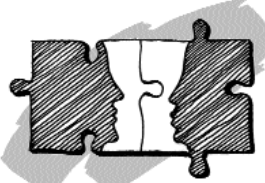
— **Тобто, одну годину. Добре...**

— Ні, від десятої ранку до одинадцятої вечора! (Сміється). Щоправда, годину відпочиваю після обіду, щоб провітрити мозок. Крім того, інколи дивлюсь футбол по телевізору...

Мені довелося впродовж чотирнадцяти років працювати з Георгієм Васильовичем в одній лабораторії і, повірте, у цього мудрого чоловіка можна багато чого навчитися нового, доброго, корисного. Бо він давно живе не для себе, а для всіх нас.

Стефан КОСТКА

Євген ГОЛИБАРД

ЯК САМОМУ ВИГОТОВИТИ ВІТРЯК?

У багатьох може виникнути запитання: "А навіщо взагалі в наш час надпотужних АЕС, ТЕС та ГЕС ця патріархальщина — майструвати власний малопотужний вітровий електрогенератор або просто вітряк?"

А таки треба! І причин для цього є багато. Назву лише деякі, головні.

По-перше, на нинішньому зламі історії України "вовки в овечих шкурах" у черговий раз обдурили український народ — "прихватували" його багатства, розграбували вичент національну електроенергетику, і скоро ТЕС взагалі перестануть працювати, а АЕС та ГЕС без ТЕС будуть не в змозі забезпечити потреби в електриці промисловості та населення, і тому будуть великі перебої в енергопостачанні, особливо сіл. Окрім того, для реанімації ТЕС "прихватузатори" мають намір підвищити (і вже підвищують) ціни на електрику.

По-друге, занадто зацентралізована енергосистема України має той великий недолік, що втрати електроенергії в ній перевищують 20 %, а вітряк на шляху до споживача зменшує ці втрати в середньому на 4 %.

Уряди країн Західної Європи давно усвідомили переваги децентралізації електроенергетики, а тому розгортають грандіозну програму виробництва "балконної" вітро-техніки, сонячних батарей та деяких інших малопотужних технічних засобів для генерування електрики безпосередньо у споживача.

Уряд України аналогічних кроків не здійснює і не планує, дешева і високоякісна малопотужна вітро-техніка в достатній кількості та асортименті в продажу на українському ринку з'явиться не скоро, а тому кожен умілець, насамперед той, що живе в селі, щоб убезпечити себе од відсутності світла та іншого сучасного комфорту, що дає електрика, може виготовити вітряк своїми руками, бо це доступно кожному, хто знає устрій трактора чи автомобіля.

Отже, Ви надумали мати власного вітряка і відчуваєте, що можете змайструвати його самі. І коли Ви самостійно розпочнете виготовляти вітряка, перед Вами постане ряд питань, на які Ви не знаєте правильної відповіді. Найголовнішим при виготовленні вітряка є вибір способу перетворення кінетичної енергії вітрового потоку в обертальну — вала електрогенератора та узгодження потужності електрогенератора з потужністю вітрового двигуна — пристрою, що перетворює енергію вітру в енергію обертання вала електрогенератора.

Звісно, в межах короткої газетної статті немає змоги наводити теоретичні обґрунтування параметрів вітряка, а тому Вам, читачу, доведеться приймати на віру те, що далі буде наведено. Отже, з великої кількості способів перетворення енергії вітрового потоку в енергію обертання вала одним із найкращих є застосування горизонтально-вісьового ротора з лопатями, що мають профіль крила літака (пропелер). Коефіцієнт корисної дії енергії вітру в механічному обертанні вала пропелером може досягати 0,35–0,45. Практично в усіх інших способах перетворення енергії вітру цей показник у 1,5–5 разів менший. Найкраще було б мати трілопатевий ротор, але конструкція і виготовлення його в домашніх умовах є складними, а тому пропонуємо дволопатевий ротор, який можна виготовити із цільного соснового (без сучків) бруса.

Зважаючи на те, що найбільш

доступним електрогенератором на селі може бути автомобільний (потужністю до 250 Вт) або тракторний (потужністю до 750 Вт), розміри пропелера розраховані на його навантаження електрогенератором в діапазоні 250–750 Вт. Конкретні розміри такого пропелера наведені на рисунку.

Після виготовлення пропелера із бруса за потрібним профілем на передню (товстішу) кромку його необхідно наклеїти епоксидним клеєм склотканину (для захисту від абразивного зносу і пошкодження), далі відшліфувати та покрити про-

Комплект ротора (пропелер, підшипники, колесо з клинчастим ободом) кріпиться на рамі, що має вигляд паралелепіпеда, в нижній її частині. У верхній частині рами через натяжні (великого діаметру) гвинти кріпиться електричний генератор, на вихідному кінці вала якого встановлено мале колесо клинчастопасової передачі. Розрахунки швидкості обертання ротора (пропелера) засвідчують, що число обертів його при досягненні номінальної потужності становитиме близько 400–450 об/хв. Для того, щоб автомобільний чи тракторний електрогенератор міг заряджати

вання на зміни напрямків вітру. В разі дії штормових вітрів (швидкість понад 20 м/с) доцільно вітряк (пропелер) вивести з-під вітру, для чого "хвіст" вітряка кріплять на рамі шарнірно з пружиною. При досягненні швидкості вітру 20 м/с пружина розтягується настільки, що пропелер стає в положення паралельно "хвосту" і вітру, а через це перестає генерувати електроенергію і сприймати вітрове навантаження. В такому положенні аварія вітряка неможлива і небезпеки людям від нього немає.

Виготовлений таким чином вітряк необхідно встановити на щог-

шований на відстані 4–7 метрів від вісі щогли (залежно від висоти щогли).

Для ефективної роботи вітряка дуже важливим є правильний вибір місця його встановлення. Найкращими для цього є найвищі місця на наявній ділянці, краї ярів урвищ, береги водойм. Необхідно, щоб вибране місце було максимально відкритим, усі перешкоди, що вищі за вітряк, повинні бути на відстані од нього у 10–20 разів більший за відстань між верхньою точкою перешкоди і кінцем лопаті ротора в крайньому нижньому її положенні.

Електричний кабель від генератора, через трубчасту вісь гондоли та щоглу, спускають униз щоглу з 1–1,5-метровим запасом до клемного з'єднання. Після клем до акумулятора треба під'єднати алюмінієвий чи мідний дріт такого діаметру, щоб втрати генерованої енергії на опір у ньому були мінімальні, особливо це важливо при значній відстані вітряка від акумуляторних батарей. Зарядка акумуляторних батарей буде здійснюватись ефективніше в разі включення в електричну схему (між генератором і акумулятором) конденсаторної батареї ємністю не менше 10000 мікрофарад. Ще кращим варіантом є використання суперконденсаторів (іоністорів), які дозволяють значно зменшити кількість акумуляторних банок і розширити діапазони струму заряду і розряду акумулятора.

Накопичена в акумуляторах електрика може використовуватись безпосередньо (як постійний струм) для потреб освітлення та роботи деяких побутових приладів. Однак для холодильника (морозильника) та ряду іншої хатньої електропобутової техніки потрібен змінний струм, для чого систему видачі струму необхідно комплектувати інвертором. Інвертори невеликої потужності серійно випускаються в Україні, а, в принципі, їх можна виготовити і самому.

Вітряк потужністю 250 Вт за рік виробить 500–800 кВт/год, а потужністю 750 Вт — 1200–1500 кВт/год електроенергії. Втрати на перетворення і передачу можуть становити 10–20 %, а тому виробленої вітряком електроенергії буде достатньо лише для забезпечення мінімальних побутових потреб (світло, радіо, телевізор, холодильник). Якщо ж Ви маєте сичкарню, зварювальний апарат, водяний насос, то потужності вітряка буде не достатньо, щоб усе це забезпечити електрикою. Можна, звичайно, виготовити і встановити ще один чи декілька вітряків, але, може, буде простіше встановити більш потужний інвертор (наприклад, на 3000 ВА) та акумуляторну батарею великої ємності, яку за потреби можна буде заряджати в нічний час з електромережі за пільговим "нічним" тарифом, що становить 3 коп/кВт/год.

Усвідомлюючи актуальність і важливість масового руху сільчан "за свій вітряк", а також те, що в межах короткої газетної статті можуть бути недостатньо висвітлені окремі особливості конструкції вітряка чи електричної схеми системи накопичення і видачі електроенергії, автор зобов'язується проконсультувати кожного, хто до нього звернеться з цього приводу або з приводу розрахунків параметрів більш потужного вітряка.

Борис КОРОБКО

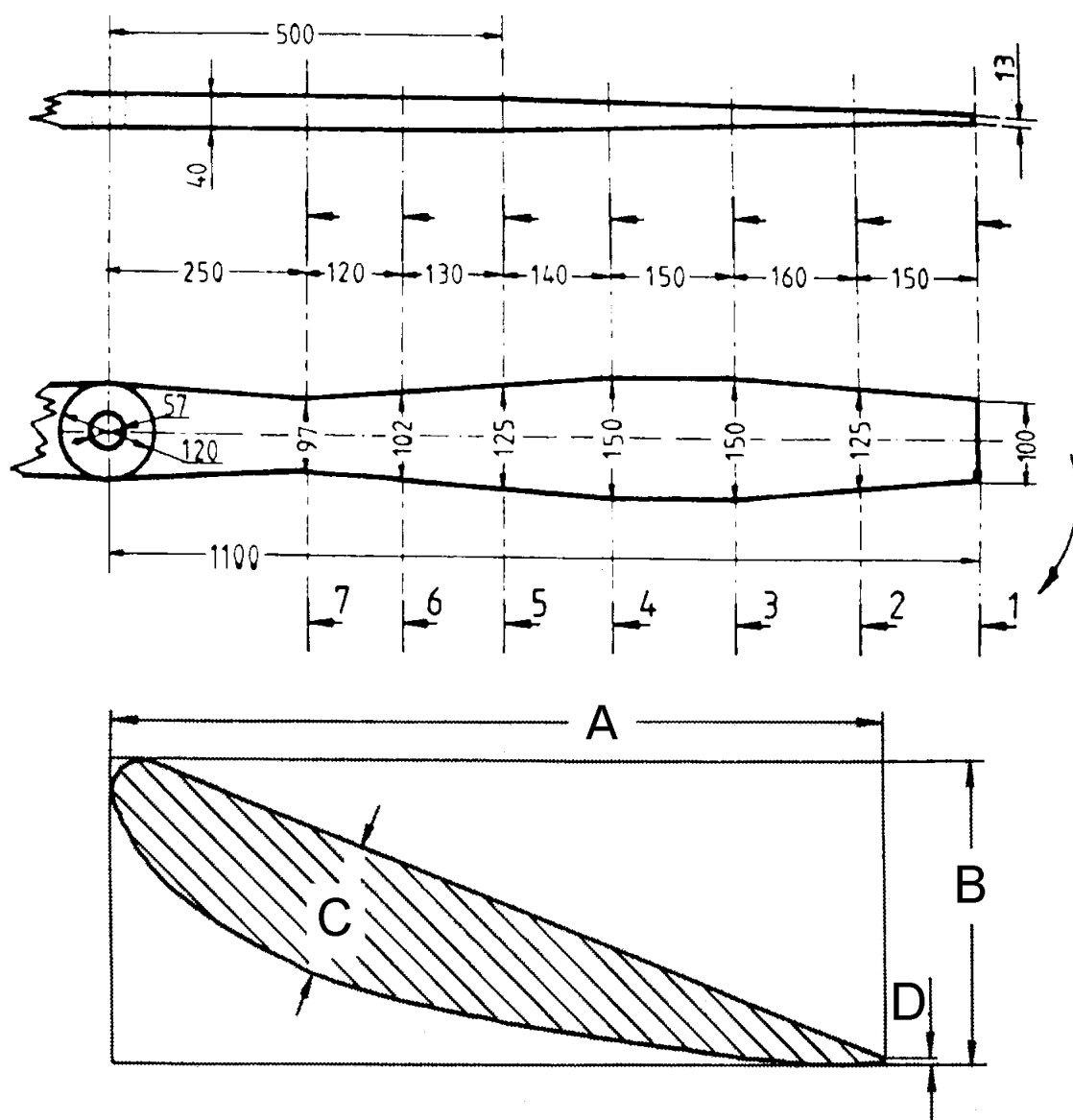

Рисунок. Габаритні розміри пропелера та його перетинів (1–7), у мм

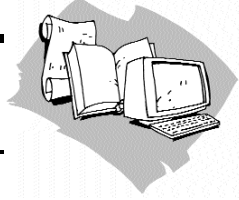
Номери перетинів	1	2	3	4	5	6	7
A	100	125	150	150	125	102	97
B	13	20	26	33	40	40	40
C	6	9	12	14	16	18	20
D	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,5	2,0

пелер вологостійким лаком. Готовий пропелер закріплюється на кінці вала ротора. Для цього на вал приварюється шайба з отворами для шурупів. З протилежного боку пропелера гайкою притискається ще одна шайба таких самих розмірів, через отвори в якій такими самими шурупами додатково кріпиться пропелер на валу. На вал ротора насаджуються також 2 підшипники. Бажано, щоб один із них був конічно-роликівим. На протилежному від пропелера кінці ротора кріпиться колесо з ободом для клинчастого пасу із зубцями (пас може бути без зубців, але його потрібно буде частіше і сильніше натягувати і міняти на новий).

аккумулятор, потрібно, щоб число обертів електрогенератора становило не менше 1500 об/хв. Тобто, передавальне число клинчастопасової передачі має становити 4:1 (діаметр колеса передачі на валу ротора має бути у 4 рази більший від діаметра колеса на валу електрогенератора). Враховуючи прийнятну конструкцію трансмісії, яку, між іншим, бажано закрити зверху і з боків від дощу і снігу, необхідно, щоб орієнтація пропелера була на вітер, тобто в робочому положенні пропелер має бути попереду щогли, а не за щоглою. Для цього до рами варто прикріпити "хвіст", площа і плече важеля якого мають бути достатніми для швидкого реагу-

лу, на який він має обертатися для того, щоб відслідковувати напрямки вітру. Для цього до рами гондоли (комплект вітряка без щогли) приварюють трубчасту вісь, а в кінцевій верхній частині щогли монтують чавунну втулку — підшипник ковзання (хоча в принципі можна застосувати і роликіві чи шарикові підшипники), в який встановлюють вісь гондоли.

Нижня кінцева частина трубчастої щогли через фланцеве з'єднання приєднується до фундаменту або металевій плиті розміром не менше 1,2 x 1,2 м. На щоглі, на довжину лопаті нижче від вісі пропелера, кріпляться 3–4 тросові розтяжки, нижній кінець яких розта-

РОЗСТРІЛЯНА ГЕОЛОГІЯ

ХТО ВІДКРИВАВ УКРАЇНСЬКУ НАФТУ

Дніпровсько-Донецька западина є основною нафтогазоносною провінцією України, де видобувається 90% нафти і газу в нашій державі. Розташована вона між Дніпром і Дінцем, тому і названа Дніпровсько-Донецькою западиною. Охоплює Чернігівську, Сумську, Полтавську, Дніпропетровську, Харківську і Луганську області. В геологічному відношенні це прогин до 20 км, вповнений осадовими породами, які здатні вміщати і віддавати нафту і газ.

Відкрита ця нафтогазоносна провінція українським геологом, професором Федором Остаповичем Лисенком (1887–1937) — завідувачем відділу нерудних копалин Інституту геології УРСР в результаті геологічних досліджень Роменської структури.

дружина проф. Лисенка. Лікар за професією, Марія Дорофіївна Лисенко-Михалевич була засуджена на 8 років каторги і вислана в Коми АРСР. Квартира і все майно були конфісковані. Малолітній син Євген пішов поміж люди... Наукові звіти і опубліковані роботи проф. Лисенка були вилучені з бібліотек і знищені. Будь-які посилання на дослідження Лисенка були заборонені. Знищено було також підготовлений до друку рукопис монографії Ф. О. Лисенка про нафтогазоносність Дніпровсько-Донецької западини. Його помічника і заступника І. Т. Шамеку відсторонили од подальших робіт по розвідці нафти на Роменській структурі, а підготовлену Шамекою докторську дисертацію заборонили захищати. У подальшому І. Т. Шамеку взагалі вигнали з Інституту геології АН УРСР.

На нафтовій конференції 1938 р. відомий партійний діяч, віце-президент АН УРСР О. Шліхтер охарактеризував проф. Лисенка і всіх, хто вів з ним розвідку нафти в Ромнах як підлих ворогів народу, буржуазних націоналістів, фашистських троцькістсько-бухаринських вирождів, шкідників, які не заслуговують на пам'ять і місце у вітчизняній науці, і розпорядився: вважати, що "Питання про нафту на території УРСР вперше було підняте проф. Н. С. Шатським". І з цього часу всі дослідники, які вивчають геологію і нафтогазоносність Дніпровсько-Донецької западини, слідом за О. Шліхтером повторюють помилкове твердження про те, що нафта на Лівобережжі України була відкрита завдяки теоретичним обґрунтуванням професора із Москви Н. С. Шатського.

Вивчення фактичних матеріалів з Дніпровсько-Донецької западини показують, що Н. С. Шатський не мав жодного відношення до пошуку нафти на Роменській структурі. Протягом усього часу, коли вивчався Роменський район — з 1928 р. і до отримання там промислового притоку нафти в 1937 р. — Н. С. Шатський ніколи не приїжджав в Україну, не цікавився ходом розвідувальних робіт, не видавав жодних рекомендацій і тільки тоді, коли в Ромнах отримали нафту, а всіх дослідників, які мали пряме відношення до розвідки нафти, розстріляли чи вислали на каторжні роботи до Сибіру, а також довідавшись, що Шліхтер назвав його першовідкривачем нафти, Шатський приїхав у 1938 р. в Україну, щоби захопити лаври першовідкривача нафти в Дніпровсько-Донецькій западині. Більше того, в Геологічному інституті АН СРСР (Москва) був оформлений стенд, на якому стверджувалося, що проф. Шатський показав українським спеціалістам, де треба шукати в Україні нафту і своїми теоретичними розробками орієнтував малопідготовлених українських фахівців на вирішення їх геологічних проблем...

Слід відзначити, що перші згадки про нафту на сході України, тобто в Дніпровсько-Донецькій западині, висловив ще в 1903 р. професор Київського університету П. Я. Армашевський. Та його ім'я було під заборону, оскільки він був убитий російськими більшовиками, які під проводом Муравйова захопили Київ у 1919 р. і почали репресії проти української інтелігенції, звинувачуючи її в сепаратизмі і націоналізмі. Більшовики в Україні розпочали масові вбивства еліти. Першою жертвою серед професорів-геологів став П. Я. Армашевський. І перший президент Академії наук Української Народної Республіки, видатний геолог, вчений зі світовим іменем, академік В. І. Вернадський різко

засудив більшовизм, який вбивствами і терором стверджував свою владу в Україні. В 1919 р. Вернадський писав: "Внаслідок здійснення "червоного терору" — історія тієї габриєльської фрази ніколи не забуде — у кривавих застінках більшовицької інквізиції загинув відомий вчений, професор мінералогії університету Святого Володимира П. Я. Армашевський. Хворий, майже 70-річний старець, який давно відійшов од суспільного життя, був схоплений і додому не повернувся. До останніх літ він жив своєю працею; залишилися незакінченими його роботи. Ще недавно він розказував мені про плани, які він думав завершити на схилі свого життя. Йому не спадало на думку можливість його вбивства... Жертвою законів Божих і людських помученицьки судилося загинути Петру Яковичу Армашевському. Не можна забувати цього злочину".

За таких умов В. Вернадський не став чекати репресій у Києві і подав у відставку з посади Президента Академії наук Української Народної Республіки. Він переїхав спершу до Криму, в Сімферополь, де зайняв посаду ректора Таврійського університету, а коли більшовики захопили Крим, емігрував у Францію, де працював професором Сорбонни упродовж 1922–1925 рр. В. Вернадський повернувся потім в СРСР, але працювати в Україні йому не дозволили і решту свого життя він провів у Москві, а Україна втратила одного з найбільших вчених ХХ ст.

Репресії проти української інтелігенції в СРСР набули особливо широкого розмаху наприкінці 30-х років. Тоді практично всі провідні вчені в області геологічних наук були розстріляні або ж депортовані до Сибіру. Репресії зазнали: віце-президент АН УРСР академік М. Г. Світальський (розстріляний у 1937 р.), професор С. В. Оплоков (розстріляний у 1937 р.), професор Р. Р. Виржиківський (розстріляний у 1937 р.), професор Ю. Г. Дубяга (розстріляний у 1937 р.), доцент К. А. Жуковський (розстріляний у 1937 р.), професор Ф. О. Лисенко (розстріляний у 1937 р.), професор П. К. Нечипоренко (розстріляний у 1937 р.), кандидат геол.-мін. наук П. І. Василенко (розстріляний у 1937 р.), канд. геол.-мін. наук І. А. Лепікаш (розстріляний у 1937 р.) та інші. Очікуючи арешту і розстрілу і перебуваючи в постійному страху, не виніс потрясіння і закінчив життя самогубством у 1936 р. професор В. І. Крокос. Ряд учених були заарештовані і заслані до Сибіру, де і загинули. Це професор М. І. Безбородько, професор О. І. Галака, Я. Х. Лепченко, Ф. М. Полонський, О. О. Цитович та інші. Деякі вчені від страху залишили Україну і влаштувалися працювати по інших республіках СРСР, — серед них М. Бурчак-Абрамович, проф. П. Чирвинський, М. Фрейд та інші.

ЯК РАДЯНСЬКА ВЛАДА РОЗВИВАЛА НАУКУ

Розстріли, депортації та втечі вчених створили в наукових інститутах і вузах України вакуум, для заповнення якого розсилались гінці в різні райони СРСР, переважно в наукові центри Росії. За запрошеннями приїжджали в Україну і займали керівні посади в науці і вузах недостатньо компетентні спеціалісти, — перспективні вчені ніколи не покидають своїх лабораторій і інститутів. Пошуками кар'єри деінде займаються ті, що не змогли проявити себе в рідних стінах і яких там ніхто не затримує. І вийшло так: провід-

них учених України розстріляли або ж депортували до Сибіру, а натомість приїхали малокваліфіковані фахівці, які зайняли пости директорів і завідувачів кафедр і лабораторій. У результаті рівень геологічних наук в Україні катастрофічно упав. Проте це не завадило партійним органам стверджувати, що Російська Федерація суттєво допомогла Україні в 30–40-і роки геологічними кадрами, в результаті чого в Україні були створені умови для подальшого прогресу науки і освіти в галузі наук про Землю.

ПОВЕРНІМО ЇМ ПАМ'ЯТЬ

Верховний Суд Союзу РСР своїм визнанням № 44-018112/6 Військової Колегії Верховного Суду СРСР від 28 листопада 1956 р. постановив вирок від 3 вересня 1937 р. стосовно Лисенка Федора Остаповича скасувати, справу припинити через відсутність складу злочину. Проте і досі ім'я проф. Лисенка знаходиться під заборону. І хоча завдяки його відкриттю нафтоносності Дніпровсько-Донецької западини Україна отримала прибутки в мільярди доларів, в Інституті геологічних наук НАН України, де він працював, немає навіть його портрета на стенді видатних учених. Робиться все, щоб ім'я проф. Лисенка залишилося невідомим, забутим. Більше того, організатори наукової конференції "Теоретичні та прикладні проблеми нафтогазової геології та геофізики", яка відбулася в Києві 24–25 лютого 2000 р. і проводилася Академією наук України, відмовились опублікувати в працях конференції мою статтю про Ф. О. Лисенка. Виявилось, що значно легше надрукувати матеріали про українського вченого в закордонних виданнях, аніж у працях НАНУ. Так, Європейська Асоціація геовчених та інженерів включила в програму Міжнародної конференції, що відбулася 29 травня—2 червня 2000 року в Глазго (Великобританія), мою доповідь про проф. Лисенка, надала мені можливість виступити і опублікувала матеріали. А в Україні, як не дивно, осіб, репресованих органами НКВД, до цього часу визнають злочинцями і вважають за краще уникати будь-яких згадок про них...

Проф. Лисенко правильно проводив пошук нафти та газу на Роменському куполі в Дніпровсько-Донецькій западині. Його роботи виявилися справді раціональними і ефективними. Для порівняння пошлюсь на пошук нафти в Західному Сибіру і в Другому Баку. В цих регіонах промислово нафту отримали після 25 років напружених робіт. Було пробурено багато десятків непродуктивних свердловин, доки не отримали позитивних результатів. Лише в Україні всіх відомих геологів, які відкрили нафту, репресували, розстріляли і заставрували як "ворогів народу", шкідників, троцькістсько-бухаринських вирождів, підлих агентів фашизму, які не заслуговують пам'яті. І всі ці негативні оцінки геологів виходили від академіка О. Шліхтера, людини зовсім не компетентної в геології та в пошуках нафти, далекої від науки. Я переконаний, що якби в радянський період не були розстріляні всі провідні українські геологи, а видатний геолог ХХ ст. академік В. І. Вернадський не виїхав би з України, а розвивав науку у себе на батьківщині, то ми тепер не страждали б від нестачі нафти. Використовуючи своє службове становище віце-президента АН УРСР, О. Шліхтер в часи жорстокої реакції, всупереч фактам, принизив українську академічну науку. Шляхом доносів на чесних учених О. Шліхтер заробив собі авторитет і кар'єру в радянські часи, його іменем названо вулицю в Дніпропетровському районі м. Києва, а на престижному будинку на вул. Терещенківській в м. Києві досі висить меморіальна дошка, яка стверджує, що в цьому будинку проживав видатний учений. А розстріляні у Биківні за доносом О. Шліхтера видатні вчені, які багато зробили для України, не мають ні могили, ні пам'ятника, ні належної пам'яті...

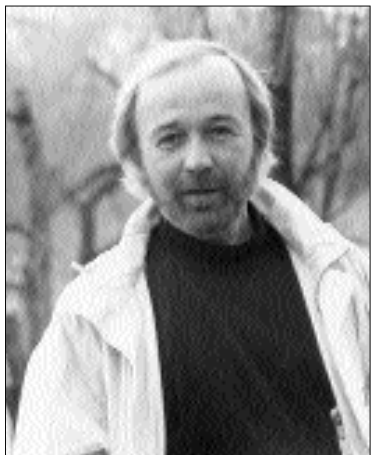
Василь СОЗАНСЬКИЙ,

кандидат геолого-мінералогічних наук,

- провідний науковий співробітник Відділення морської геології Національної

ОЛЕГ БІЙМА: АЛЬТЕРНАТИВИ НЕМАЄ

На робочих столах Олега Бійми, генерального директора Укртелефільму, сценарії, заявки, проекти... Найближче, під рукою, папери, відібрані касети стрічок, з якими він завтра зі своїм заступником Віктором Аніщенком їде на міжнародну виставку-продаж кінотелепродукції в Алупку. Проект-презентація фільму "Прощання з Каїром" продовжується, і Олег Бійма працює над ним разом із режисером Галиною Черняк. Ця стрічка, прем'єра якої у травні відбулася в Будинку кіно в Києві, представляла український кінематограф на 32-му Міжнародному східноєвропейському кінофестивалі в польському місті Лагово наприкінці червня і відзначена спеціальним призом. Восени цей фільм буде представлено на Берлінському кінофестивалі. У цьому робочому ритмі студії "Укртелефільм" відбувається становлення українського телеканалу "Культура", за словами генерального директора, найголовнішого проекту — "проекту усього його життя".

Отже, й наша розмова з Олегом Біймою, кінорежисером, лауреатом Національної премії імені Тараса Шевченка, автором проекту "Український телеканал "Культура", про "проект усього його життя".

— **Олеже Івановичу, телеканал "Культура", хай і в невдалий час, все-таки представлений глядачеві на УТ-1: близько двохсот трансляцій за півроку збулося. І хоча значимість цього проекту визнається на всіх рівнях (ще б на усіх рівнях підтримали його), поговоримо про елементарну потребу духовної атмосфери, бо видається, що за часів "ринкової економіки" людей — від високих посадовців до пересічних громадян — вже ніщо, окрім грошей, не цікавить. Що Ви скажете з цього приводу?**

— Сьогодні "Укртелефільм" — можливо, єдина кіностудія, з тих що лишилася, яка може продукувати думку, ідею, політику. Всі інші можуть зробити фільм-другий, але, вирвані з контексту, вони не мають звучання. Ми можемо сьогодні робити професійні фільми, і це буде політика держави, наша політика, політика телеканалу "Культура".

Коли хтось думає, що телеканал можна в один прекрасний день взяти і започаткувати на рівному місці, дуже помиляється. Ця абсурдна штукенція, авантюрна ідея ходять коридорами Держкомінформу. Я навіть знаю, з чиєї подачі вона там ходить. Просто є люди, зацікавлені в тому, щоб серйозна розмова на українському телеканалі "Культура" не відбулася. Бо, мо-

же, на телеканал прийдуть якісь фінанси. Хтось дуже хоче, щоб ті фінанси не пішли на "Укртелефільм". Бо їх можна прокрутити, програти в карти, в рулетку, зробити навколо будь-які гешефти і заробити на цьому гроші. Якщо ж вони прийдуть на "Укртелефільм", усі будуть вкладені у виробництво, в кіно, творчість, у канал "Культура", в українську культуру.

У мене жажливе враження від того, що відбувається навколо нас, поряд зі мною. І щось змінити в цьому житті не можна. І якщо бодай трохи можна змінити, хоч щонебудь дати тим, хто народився вчора чи позавчора, треба це робити.

Ми прагнемо це робити у програмах телеканалу. І тому ми підємо на будь-які барикади, і жодного компромісу в цьому випадку не може бути —альтернативи немає. Справа, якою ми займаємось, — це справа наша, найважливіша. Бо цією справою ми займаємось усе свідоме життя.

Проблема тільки в тому, що ми не можемо ніяк узаконити своє народження, хоча вже півроку в ефірі. Ми не просто якась там організація, яка бере по квіточці і робить свій квітник чи клумбу, ми — та структура, творча організація, яка планує кожного тижня свою програму телеканалу.

— **Отже, справа за офіційним визнанням проекту, надання йому відповідного статусу, що логічно "впірається" в таку ж відповідну статтю фінансування... І це очевидно. Як і те, що й самому терміну "культура" треба повертати його первісне значення...**

— Що таке офіційне визнання проекту? Коли в нього вкладається енна сума грошей і доручається Іванову, Петрову їх використати? І сидить такий чиновник і пише: для цього мені треба те, те й те. Потім він збирає навколо себе працівників, які сідають і чекають грошей, що можуть прийти, а можуть і не прийти. Потім усе згортається, на цьому вся справа закінчується, а починаються пошуки нового даху. Ця мертва, радянська система сьогодні спрацювати не може.

Ми йдемо, можливо, теж шляхом непевним. Тому що не чекаємо, нічого не заявляємо, а робимо. І така політика викликає багато роздратувань у чиновницьких колах, у відомчих департаментах. Одного часу телеканал збиралося робити Міністерство культури і мистецтва. Воно вважало, якщо в назві є "культура і мистецтво", то цього вже досить, щоб займатися телеканалом. І в цьому є резон. Але міністерство не має ніяких важелів телевізійних: виходити в ефір, готувати телевізійний продукт. Вони мають вистави, концерти, незняті на плівку. З іншого боку Держкомінформ, державна телевізійна структура. Вона має можливості виходити в ефір, готувати продукт, але в структурі Держкомінформу немає фахівців, які готуватимуть, плануватимуть репертуар, створюватимуть імідж каналу.

Не виходити ж до глядача з каструлею українського борщу, де є трохи музики, пісень, трохи порнографії і якоїсь політики. До речі, смак у телевізійному просторі — особлива іпостась. Не може ж бути все у стилі маскарда, за чим нічого не стоїть. Для мене телеканал "Культура" — позиція і смак, тради-

ція.

Ми говоримо про речі естетські, естетичні, які мають бути основою телеканалу. Бо інакше немає смислу повторювати якийсь інший, французький чи російський, що відбувається на наших екранах і сьогодні. Кілька українських каналів просто репродукують російський канал "Культура". Це прекрасне видовище, дороге, розумне, зі смаком, але українського телеканалу "Культура" воно не стосується. І тому я повертатимусь до тієї думки, яку висловлював: це абсолютно окрема субстанція. Тому що українська культура має передусім продемонструвати, що ми справді ні на кого і ні на що не схожі, а далі шукати своїх аналогів у світі.

Ось такий детективно зав'язаний вузол, і розв'язати його досить легко. Дати можливість "Укртелефільму" зайнятися цією справою. Дати дуже невеликі кошти для старту, тому що студія сьогодні не вимагає і не хоче, і не прагне комерційних коштів. Ми не працюємо на комерційних засадах. У нас сьогодні ще дуже багато фахівців, які працюють за "так" тому, що ми готуємо продукцію, яка вкрай потрібна сьогодні. Більше, ніж футбол, трансляції засідань Верховної Ради. Якщо не буде футболу, засідань Верховної Ради або програми Молчанова, то не зникнуть з українських теренів Євгенія Мірошниченко, Анатолій Солов'яненко... Нічого не зникне. Ну, буде якась пауза на українському телебаченні. Я розумію, що цю паузу людина не заповнюватиме прозою Шкляра, Яворівського чи Пашковського. Людина побуде наодинці з собою, а потім увімкне український телеканал "Культура" у зручний, прекрасний час, 19—20 години. До глядача прийдуть розумні, серйозні речі: той же клас Євгенія Мірошниченко чи "Реквієм за Ларисою" Валентина Сільвестрова. Це практично мовчазний ревієм за дружиною композитора, яка пішла з життя. А покійна Лариса, до речі, працювала музичним редактором у нас на студії...

Розумію, відчуваю ті шляхи і зв'язки, які нас усіх пов'язують сьогодні. І було б цікаво пройти телівізійними шляхами, побачити ті зв'язки, про які ми навіть і не підозрюємо, довідатися про те, звідки ми взяли, хто з нами був поряд, хто від нас пішов у космос пам'яті, про кого сьогодні ніхто не згадує. А це були великі українці.

— **Сьогодні, "перемикаючи канали", — а технічні можливості телекомунікацій невичерпні — дивися хоч Сінгапур — лови себе на думці, що увесь світ ніби змовився: незважаючи на географію, релігійні, соціальні відмінності, з телеекрану вихлюпується дешева, якщо не вульгарна "попса", "мильні опери", футбол... Таке враження, що людина — істота одновимірна, і їй, крім задоволення елементарних чуттєвих потреб, нічого не треба... А Ви — "культура, духовність, душа..." Конкуренції не боїтесь?**

— Можливо, ці дні вакацій, наших канікул у зв'язку з футбольною трансляцією на телеканалі дали нам можливість уважніше проаналізувати те, що ми робимо, зорієнтуватися. Досі в нас такої можливості не було. З першого дня треба було пускати в ефір 5 — 6 програм-прем'єр. Дозволити собі таку роз-

кіш не міг жодний канал України чи Росії. Це таке емоційне, інтелектуальне витрачання. Була така ейфорія. Нам хотілося вразити. Це прекрасно, але будь-яка вистава, театральна вистава повторюється кілька разів, і в одному наборі. І ми в цьому плані, можливо, не розраховували своїх сил. А потім стали економніші. Заглянули у свій архів, там понад 3000 назв. Таке відчуття, що сидимо на купі золота! Це наш архів. Він нікому не належить. Нікому до сьогодні він не був потрібний. Ніхто ним не займався і не переймався. Бо була така собі планова система господарювання. Знімалось, трансливалось і йшло на полицю. А це персони, події. Є записи, зйомки просто унікальні! Все це можна тиражувати і продавати світові. У нас немає реклами того, що ми маємо. У нас навіть немає можливості перенести все це на нові носії, щоб зробити матеріал конкурентоспроможним. Впевнений — це безцінний матеріал. Ми маємо записи не тільки наших зірок, а й російських, грузинських, казахських, польських, югославських, японських. Думаю, що і японці того не мають, а ми маємо. То хто з нами може конкурувати? Я хотів би використати всі важелі, які можна використати, щоб ця справа не пішла за кадр. Та сьогодні вона — майже за кадром.

— **І режисером цього сценарію буде той самий чиновник, що сидить, стоїть ближче до грошей?**

— Режисером може бути той, хто хоче державні гроші просто привласнити. У будь-якому випадку я нікому такої можливості не дам. Я сказав голові Державного комітету з інформаційної політики Івану Сергійовичу Чижу, що телеканал "Культура" — це наше спільне дитя, але воно моє. Коли ще два роки тому дехто з укртелефільмівців обурювався: навіщо нам той канал, він нічого не приносить, не дає, я розумів — це наше майбутнє. Його концепція, його смисл, кожне його слово, обличчя. Я цього нікому не віддам! Я можу так делікатно переважувати, переконувати, але якщо питання стане руба... Телеканал "Культура" — це "Укртелефільм". Це — ми.

P.S.

Уже після нашої розмови про пошуки, становлення телеканалу "Культура" Олег Бійма раптом згадує прем'єру фільму "Тіні забутих предків" в кінотеатрі "Київ" 1964 року. Після офіційного на сцену несподівано вийшов чорнявий юнак. Він сказав, що в Києві, Львові, Дніпропетровську почалися арешти української інтелігенції. Невідомі люди, що з'явилися на сцені, не дали йому говорити. Останні слова він вимовив із кров'ю на вустах — відкрився кровотеча. То був Василь Стус. Тоді його слова підхопив інший худорлявий юнак, який з'явився тут-таки на сцені. То був Іван Михайлович Дзюба...

А потім на червоному тлі з'явилися титри геніальної стрічки Параджанова та Ільєнка. Приголомшені глядачі в кінці фільму не хотіли (не могли) розходитись, а він, Бійма, вистрибнув із кінотеатру і біг зустрічною смугою Хрещатика, серед виру машин, зі слезами на очах... у великому потрясінні. Тоді він і вирішить, що буде режисером.

Розпитувала
Таїсія ШАПОВАЛЕНКО

ВОНА ЧЕКАЄ ЙОГО

А 19. Свого часу теж мріяла про принца, з яким проживу в щасті і в радості все життя. Але, на жаль, усе виявилось значно складнішим. Довелося зазнати і болю, і страждань, і розчарувань. Але надія, як кажуть, умирає останньою. І кажуть, що я досить приваблива жінка, і ще так хочеться вірити в казку, що є десь порядний чоловік з душою лицаря, який усе ж таки з'явиться...

Ніна.

А 20. Мене звуть Оксана. Мені 17 років, я ніжна, уважна, чутлива, з красивими очима. Хочу познайомитися з парубком 19—22 років для дружби, листування, серйозних стосунків. Подобаються мені веселі, лагідні хлопці, інтелегентні та порядні. Чекаю! **02192, Київ-192, а/с 47, Оксані.**

А 21. Втомилася від самотності. Шукаю вірного друга, високого, повненького, чуйного, можна з дитиною. Про себе: 36 років, без проблем, приваблива. **Київська обл., м. Бровари, 07400, а/с 267. Для Л.**

А 22. Весела, життєрадісна оптимістка 34 років шукає порядного і не лінивого друга. **02139, Київ-139, а/с 88, Віка.**

А 23. Скромна, проста дівчина (23 роки, зріст 172 см, вага 75 кг), без шкідливих звичок, мріє зустріти порядного, інтелегентного, чуйного, лагідного, веселого чоловіка, який стане вірним другом, підтримає морально та матеріально. **02232, Київ, а/с 151, Тетяна.**

А 24. Жінка 38 років, зріст 167 см, вага 57 кг. Шукаю мудрого і відповідального чоловіка, що хоче створити сім'ю. Якщо вас дратують діти — не пишіть! Бо їх у мене — двоє. **08600, Київська обл., м. Васильків, а/с 1.**

А 25. Вдова 49 років, зріст 164 см, вага 75 кг, "Водолій", симпатична, самостійна, люблю господарювати в домі, смачно готую. Для створення сім'ї познайомлюся з порядним чоловіком, без матеріальних та житлових проблем, серйозним, працюючим. **03186, Київ, а/с 46.**

А 31. Із захопленням вислухала по радіо виступ головного редактора вашої газети і, дізнавшись про те, що у вас є сторінка для самотніх людей, вирішила вам написати. Може, і мені пощастить зустріти ту людину, якій я ще могла б прислухатися.

Після війни в мене не було нічого, а був чоловік, з яким я забувала всі негаразди і труднощі. Зараз матеріальні нестатки вже не дошкуляють, але самотності я не витримую. Зі своїм чоловіком, на превеликий жаль, вже покійним, я прожила в мирі, злагоді та любові. В домі ми ніколи не розмовляли підвищеним тоном. З роботи чоловік, немов на крилах, летів до мене, наче на перше побачення. Ми могли навіть по очах прочитати, що хто навіть подумав. Прожили багато років. Я думала, що найщасливіша на світі. Удвох, допомагаючи один одному, ми досягли успіхів у роботі. Тільки б жити та жити, але смерть забрала від мене найдорожчу в світі людину. Зараз маю для життя начебто все необхідне, але відчуваю себе нещасною. А як ще хочеться бути комусь потрібною! Інколи навіть одне лагідне слово лікує людину, а мені немає від кого його почути.

Мені 72 роки, середнього зросту, неповна вища освіта, за фахом — інженер-нормувальник за характером веселої вдачі. Надіюсь на щасливий випадок. А може, хтось відгукнеться? Мій телефон у Чернівці **8-046-22-222-27.**

З повагою до вас — **Ганна Іванівна.**

Бажаю вам, журналістам прекрасної української газети, всіх земних благ, тільки радісних днів, а також творчих успіхів у вашій нелегкій, але такій потрібній для людей праці. Нехай вас береже Мати Божа. Будьмо українцями!

ВІН ШУКАЄ ЇЇ

А 26. Для створення сім'ї познайомлюся з дівчиною 30—37 років, віруючою, православною. Про себе: офіцер, худорлявий. **03055, Київ-55, а/с 169.**

А 27. Звуть мене Сергій. 25 років, зріст 176 см, вага 63 кг. Шукаю чисту, чесну, закохану в природу і все справжнє дівчину. Фото поверну, відповім усім. **04213, Київ, а/с 114.**

А 28. Киянин, 47 років, зріст 175 см, без шкідливих звичок, для створення сім'ї познайомлюся з симпатичною жінкою до 45 років, без шкідливих звичок, без житлових та матеріальних проблем, без дітей, але яка бажає їх мати. Фото обов'язково поверну. **03142, Київ, а/с 72.**

А 29. Познайомлюся для створення сім'ї із зовсім одинокою, невисокою на зріст, нормальної повноти жінкою. Чесною, здатною кохати і розмовляти українською мовою. Я удивець невисокого зросту, віком 76 років і вагою 78 кг. Не палю, до спиртного байдужий. Пишіть на адресу: **49051, Дніпропетровськ, вул. Косіора, 19/34, Л. П.**

А 30. Для серйозних стосунків і створення сім'ї познайомлюся з серйозною, лагідною, порядною та веселою дівчиною до 30 років. Про себе: 30 років, зріст 184 см, міцної статури. Розлучений. Пишіть мені усі, хто зацікавився. На лист із фотокарткою відповім одразу. Подорожці при листуванні. **71503, Запорізька обл, м. Енергодар-3, а/с 4.**

ТРАВИНКА, ЯКУ НЕ ЗАТОПТАТИ

“Жорстока доля топтала мою душу своїми безжалісними чобітьми, але я — травинка, яку не затоптати, — каже про себе Інна. — Вірю, що в житті Добро все-таки перемаже Зло, вірю, що доля усміхнеться мужнім, чесним і працюючим...”

Щовівторка, увечері, після напруженого робочого дня, вона їде на лекції з бізнесу для незалежних підприємців.

— *Інно, ти працюєш бухгалтером у солідній установі. Твоя робота нервова, дуже відповідальна. Але ти знаходиш час і для приватного бізнесу?* — дивуюся я.

— Так, посміхається вона. — Життя надто коротке, щоб сидіти, склавши руки.

Треба поспішати робити якісь добрі справи, треба встигнути повністю реалізувати себе. А я, незважаючи на свою відповідальну роботу, все-таки відчуваю власну нереалізованість і в професійному плані, і в особистому житті...

— *Інно, ти красива, вільна жінка. Щоб тебе легше було зрозуміти чоловікам, які прочитають цю замітку, розкажи про три найважливіші події у твоєму житті.*

Вона замислюється, поринає у спогади...

“КОЖНА ДИТИНА — ВІД БОГА!”

— Я тоді працювала і заочно здобувала вищу освіту, — згадує Інна. — Вже мала дві доньки і раптом знову завагітніла. А з чоловіком ми жили дуже погано, і наші стосунки були на межі розриву. Як буду жити одна з трьома дітьми? — з жахом подумала я і вирішила позбутися вагітності. А вночі побачила дивний сон...

...Сиджу я в черзі біля кабінету лікаря. Раптом підходить до мене якась красива висока жінка, уся в білому, мовчки бере мене за руку і веде кудись довгими коридорами. Заходимо в кімнату, залиту сонячним світлом — аж очам болісно.

— Підними голову! — наказує жінка. Підвела голову і бачу: на білосніжній хмарині, наче на подушці, лежить немовля. Рожеве, мов пелюстка троянди, кучерика в нього золоті, лежить воно, усміхається, простягає до мене рученята. А жінка мені каже: “Оце твій майбутній синочок. Невже ти наважись його вбити? Кожна дитина — від Бога! Тобі не треба йти на операцію”.

Прокинулася я і почала розмірковувати над своїм сном. Зрозуміла, що він віщий, і зробила так, як порадила мені жінка в білому. Народила хлопчика, і він виявився саме таким, яким я його бачила уві сні. Минуло багато років. Син став дорослим, самостійним. Важко було одній, без чоловіка, виховувати трьох дітей, дати їм усім вищу освіту. Але я дуже рада, що прислухалася тоді до віщого сну і тепер маю такого прекрасного сина! Діти — то найвище щастя для жінки! Продовжувати життя — наше зоряне покликання, заповіт неба! І кожна дитина — від Бога!

“ХТО БОЇТЬСЯ ЖИТТЯ, ТОЙ ЗАВЖДИ ПРОГРАЄ”

— Я тоді жила і працювала в Білій Церкві, — продовжує Інна. — Раптом мені

ЗНАЙОМСТВО

запропонували цікаву роботу в Києві з перспективою на майбутнє. Як бути? Залишити рідне місто, квартиру, маму, друзів — і починати життя з нуля? Я довго думала і все-таки наважилась на цей крок. Переїхала до Києва. Спочатку було дуже тяжко. Багато років знімала квартири, поки нарешті отримала свою, власну. Тепер я не шкодую, що переїхала у Київ. Столиця відкрила мені нові духовні обрії, познайомила з цікавими людьми. Нічого цього не було б, якби я побоялася ризикувати і залишилася спокійно жити в Білій Церкві. Тепер я напевне

Інна, абонент А 18

знаю: людина не повинна боятися життя і уникати труднощів! Усе прекрасне дається нам тільки через важку працю, страждання, біль, ризик. Хто боїться життя, той завжди програє — це закон!

ПРОЗРІННЯ

— *Інно, а яка третя найважливіша подія у твоєму житті?*

— Мені було дуже важко, я багато плакала, страждала: я хотіла любити, але мене не розуміли. Я йшла в парк, спілкувалася з Природою, молилася, і Бог послав мені любов не до конкретної людини, а до всього живого на цьому світі. Завдяки Природі я стала на шлях духовного розвитку, шлях самовдосконалення. І якби я зустріла чоловіка, який зрозуміє мене, разом з ним ми б творили добро, займаючись чесним бізнесом і допомагаючи тим, хто чекає нашої допомоги. І це було б для мене повне щастя!

Дорогі друзі! Якщо вас зацікавила доля Інни, напишіть їй: “Самотнє серце”, Абонент А 18, Інні.

• **Олег ГУМЕНЮК**
Фото автора

КОЛОНКА ВЕДУЧОГО СТОРІНКИ

Дорогі друзі! Лист Ганни Іванівни вразив нас своєю щирістю, емоційністю, пристрасним бажанням знайти собі друга. На жаль, чим старша жінка, тим важче їй влаштувати особисте життя, бо чоловіки живуть на 10 років менше, ніж жінки. Але не варто втрачати надію на щасливу зустріч, не треба впадати у відчай: кожне ваше оголошення про знайомство збільшує ваші шанси позбутися самотності. Дорогі читачі “Самотнього серця”, жоден ваш лист не залишиться без уваги, усі відгуки на ваші оголошення ми вже відправили за призначенням. Завіряємо вас, що зробимо усе від нас залежне, щоб допомогти вам знайти вірних друзів. Не втрачайте надію і пишіть нам удруге, втретє, вп'яте, пишіть доти, доки вам пощастить!

КОРИСНІ ПОРАДИ

ЗАЙВА ВАГА ЗАВАЖАЄ КОХАТИ

Сексопатологи помітили, що зайва вага шкідливо впливає на тривалість життя та сексуальність чоловіків. Якщо ви хочете схуднути, прислухайтеся до порад лікаря Марії Ковальової: “Уникайте каш, мучного, солодкого, жирного, солоного, гострих страв і кави. Більше вживайте кисломолочних продуктів, а цукор замініть низькокалорійним замінником. Щоб вам не дошкуляло відчуття голоду, купіть в аптеці харчову целюлозу: вона створює відчуття наповненості шлунку. Для стимуляції обміну речовин та спалювання жиру можна використовувати такі трави, як шавлія лікарська, сушеніця болотяна, суніця лісова, чорна смородина, вишня, чорниця. Всі ці рослини продаються в аптеках, а способи приготування відварів та настоїв із них вказані на упаковці.

Корисно споживати кабачки, морську капусту, білокачанну капусту, свіжий агрус: вони знижують рівень холестерину в крові, посилюють перистальтику кишечника, сприяють відчуттю насичення. І, безумовно, треба більше рухатися, займатися фізкультурою та спортом!”

УСМІШКА

Юнак не знає, що подарувати своїй дівчині на день народження, і запитує матір:

— Мамо, якби тобі було 17 років, що б ти хотіла отримати в подарунок на день народження?

— Тільки свої 17 років — нічого більше!

“Не вміти пестити жінку — це гірше, ніж не вміти писати або читати.” Казанова

ВОНА ЧЕКАЄ ЙОГО

A12. Я неординарна, всебічно розвинена красива жінка, струнка світлоока блондинка, віком за 40 років. Європейський рівень мислення, відчуття сучасності — це все про мене. Люблю мандрувати, спілкуватися з людьми. Шукаю в чоловікові взаєморозуміння, інтелектуального спілкування. Високо ціную почуття гумору, доброту, порядність, високу працездатність.

A13. Зовні я серйозна, зосереджена, а в душі — романтик. Та свого Грея так і не зустріла... З юності мріяла про щасливий шлюб, хотіла, щоб я і мій чоловік були як одне ціле. Як я завжди розуміла Любов? Це піклування одне про одного, відданість і вірність. Дещо про себе. Мені 43 роки, я невисокого зросту (163 см), важу 56 кг. Очі сірі. Русава. Маю дорослу доньку, яка живе окремо. Інколи приїду додому, і так хочеться тепла, підтримки, особливо в складних життєвих ситуаціях! Іноді чую про себе, що я занадто самотійна, егоїстична. Але мене життя такою робить: мені немає звідки чекати допомоги чи на когось надіятись. Освіта в мене вища, робота пов'язана з мистецтвом, педагогікою. Маю свою квартиру, матеріально незалежна. Не багата, але і не на грані виживання. Люблю подорожувати, обожнюю природу, ліс, квіти. Моя улюблена пора року — осінь, хоч восени дуже-дуже сумно. Взагалі кожну пору року люблю по-своєму. Улюблені квіти — гладіолуси, хоча це чоловічі квіти, горді і холодні. Мені подобаються темно-червоні. Полюблюю порядок в домі і чистоту. До кухні ставлюся звичайно, не скажу, що я у великому захопленні від приготування їжі, але ж однак готую, бо без цього не проживеш. Єдина проблема, що іноді треба вигадувати — з нічого приготувати щось. Можна дуже багато писати про захоплення — це і театр, активне життя, і поезія, і політика. Але для мене зараз половина цих захоплень мертва. Я не живу, я існую. Бо немає особистого життя, немає радості ні в чому.

Що дуже не люблю? П'яних чоловіків, точніше, п'яниць, гультьяїв, зрадників. Алергія на запах диму від куріння. Але я гадаю, що з курінням компроміс можна знайти. А раптом я сподобаюся чоловікові, і він заради мене покине палити?

Подумала і ще хочу трохи написати про себе. Я людина емоційна і дуже чутлива, хоча зовні серйозна, навіть сувора. А в душі мене хвилює все, навіть те, що мене не стосується: чужі проблеми, горе, біда, невдачі — от і доводиться часто страждати або хвилюватися. Я так влаштована, що повинна про когось піклуватися, когось любити, чекати. Тут не йдеться про любов до дитини чи батьків. Це різні почуття. Йдеться про людину, яка стане для мене цілим світом, а я для неї — також. У цьому питанні мені не щастить, можливо, тому, що в мене до другої половини завищені вимоги? Але я хочу отримати те, що даю сама. Звичайно, ідеальних людей не буває. І якщо вже любиш, то треба сприймати чоловіка як цілісну особистість. Подруги радять: "Спробуй мати коханця". Але це не для мене. Я не вмію наполовину кохати або ненавидіти: я можу віддати все або не дати нічого...

ВІН ШУКАЄ ЇЇ

A14. Мені 33 роки, я середнього зросту, худорлявий. Живу з мамою в Чернігові. Раніше досить вдало займався приватним бізнесом, жив за кордоном, купив іномарку. Зараз у мене в житті нелегкий період: доля послала мені випробування. Вірю в те, що мені вистачить мужності та оптимізму подолати всі труднощі. Поки що у мене єдиний надійний друг — моя мама. Але настав час створити власну сім'ю. Для створення сім'ї познайомлюся з дівчиною або молодістю жінкою, серйозною, симпатичною, не схильною до повноти. Згоден на переїзд в інше місто або село. Роботи не боюся ніякої, головне, щоб було заради кого працювати і жити. Мрію покохати щирі, чесну, порядну дівчину або жінку, яка не жадібна до грошей, не підступна, не зрадить у важку хвилину. Чернігів. Головопшамт, до запитання. Ніколайцю Миколі Миколайовичу.

A15. Мені 30 років, зріст 180 см, вага 80 кг. Кажуть, симпатичний. Не палю, маю почуття гумору, яке допомагає долати життєві труднощі. Для серйозних стосунків познайомлюся з жінкою до 30 років, яка не має шкідливих звичок і погодиться переїхати до мене. Хмельницька область, село Білогір'є, вулиця Богуна, 19. Червоному Дмитру.

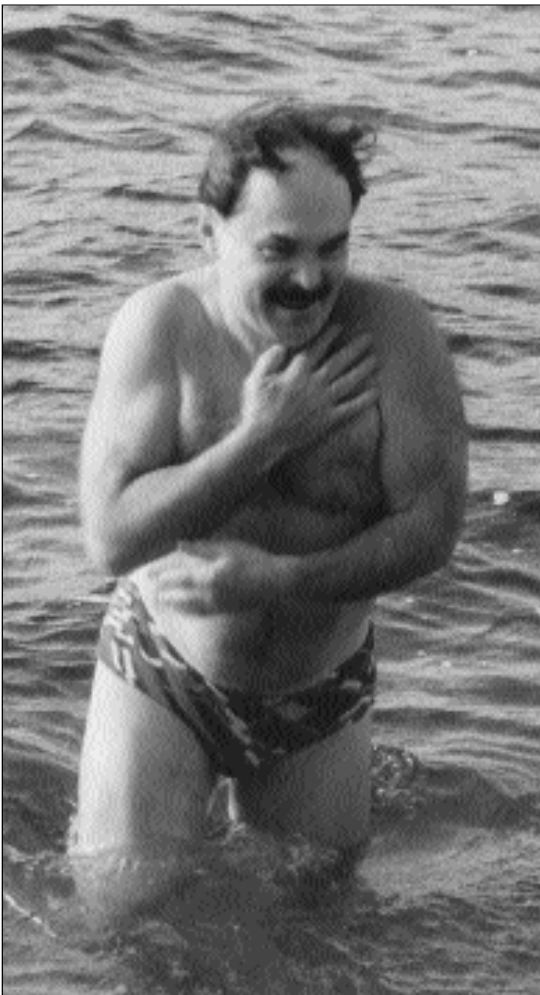
A16. Мені 42 роки, зріст 169 см. Самотній, у шлюбі не був, без шкідливих звичок. Для серйозних стосунків познайомлюся з жінкою. Згоден тільки на переїзд. 44810, Волинська область, Турійський район, селище міського типу Луків, до запитання Гаврилюку Святославу.

A17. За гороскопом я Тілець. Прожив на землі 40 років, і хоч трохи лисуватий, але оптимізму не втрачаю, а почуття гумору допомагає спокійно вирішувати життєві проблеми. Серйозно ставлюся до життя, вважаю себе вірною і чесною людиною і тому в жінках також ціную ці якості. Зріст 160 см, вага 62 кг, шатен, дехто вважає, що я симпатичний. Веду здорове життя, інтереси різнобічні. У шлюбі не був. 82400, місто Стрий, вулиця Вокзальна, 134/7.

«САМОТНІСТЬ

Отакі красуні тренуються у центрі здоров'я

Отакі козаки гартуються у центрі здоров'я

УСМІШКА

Жінка скаржиться подрузі: — Коли я виходила заміж, мій чоловік був старший від мене на десять років.

— А тепер?

— Тепер ця різниця збільшилася: зараз він старший від мене років на 30–35. Шукатиму коханця!

ДЕ ЗНАЙТИ ДРУЗІВ

На лівому березі Дніпра, у Гідропарку, навпроти Лаврської дзвіниці, ставши в коло, роблять вправи близько 30 чоловіків і жінок. Трава так і горнеться до їхніх босих ніг, а птахи на деревах підбадьорюють співом.

— Спину тримаймо рівненько! — нагадує спортивний інструктор, красива білява жінка, чимось схожа на слов'янських княгинь, величавих, мудрих і загадкових. — А тепер уявіть, що ви — квіти і хочете торкнутися сонця! — й фізкультурники, наче квіти, тягнуться в небо руками-пелюстками.

Коли заняття скінчилося, розмовляємо із симпатичною фізкультурницею **Марією Грицай**.

— Ви побачили заняття центру здоров'я, — каже пані Марія. — Його також називають валеоцентром імені професора Бобришева. Центр розташований на першому поверсі пункту прокату якраз навпроти Лаврської дзвіниці. Мабуть, це символічна деталь: сам Бог допомагає добрим людям знайти до нас дорогу! Сподобалося вам наше заняття?

— **Так, пані Маріє! Я веду-чий сторінки "Самотнє серце", і тому мене цікавить передусім, чи можуть мої читачі, самотні інтелігентні люди, знайти у вашому клубі вірних друзів?**

— Безумовно! Ми не клуб знайомств, але цілком невимучено під час відвідин нашого центру люди знаходять друзів, а нерідко й коханих. Нам потрібні нові друзі, особливо чоловіки, тому що, на жаль, у нашому центрі, як і скрізь у суспільстві, жінок набагато більше, ніж чоловіків.

— **Чи виникли завдяки вашому центру нові щасливі сім'ї?**

— Так. Пригадую цікавий випадок. Кілька років тому приїхав у Київ з Канади літній чоловік Михайло Ю., українець за походженням, який понад 50 років прожив у Едмонтоні. Приїхав на Батьківщину помирати, тому що лікарі поставили йому страшний діагноз — рак. Знайомі порадили Михайлові записатися в наш центр. Почав він дуже старан-

но тренуватися: робити вправи, купатися в Дніпрі, харчуватися за рекомендаціями лікарів, а серед відвідувачів нашого центру багато професійних медиків, є навіть кандидати медичних наук. І сталося чудо! Чи то вправи подіяли, чи дієта, чи цілюще повітря Гідропарку — через кілька місяців Михайло одужав! Інколи я навіть думаю: а може, то рідна земля зцілила його? Але найцікавіше ще попереду. Приглянулася Михайлові одна молодичка з нашого центру. Побралися вони, та й поїхали жити до Канади.

До розмови підключається керівник центру здоров'я **Раїса Яківна Зіюлковська**.

— Головна мета нашого центру — зробити людей здоровими, щасливими, — каже вона. Здоров'я — це гармонія людини і Природи, людини і Всесвіту, людини і суспільства. Самотня людина не відчуває такої гармонії, тому що людина — це соціальна істота, і їй потрібні друзі, однодумці, потрібне розуміння, а також моральна підтримка. Тому самотність можна розглядати як соціальну хворобу, але ця хвороба лікується. І в нашому центрі здоров'я, де створено атмосферу взаєморозуміння, взаємної підтримки, самотні люди загартуються фізично і знайдуть справжніх друзів. Ось погляньте на цю пару! — Раїса Яківна киває на високого чоловіка, який пригощає родзинками жінку в окулярах. — Вони познайомилися в нашому центрі минулого року. Кілька тижнів придивлялися одне до одного, потім стали скрізь ходити удвох. А незабаром, як мені казали дівчата, покличуть нас на весілля. Отак лікується хвороба, яка називається "самотність"!

— **Якщо наші читачі хочуть записатися до вашого центру здоров'я, коли і куди їм їхати?**

— Щосуботи о 9-й ранку у нас відбуваються заняття. Треба їхати у метро до зупинки "Гідропарк". Від танцмайданчика веде стежка з табличкою "Валеоцентр" якраз до пункту прокату, де розташований наш центр.

ЦІКАВИНКИ З УСЬОГО СВІТУ

Самотній американець хоче одружитися, самотній українець — лише познайомитись...

Психологи та соціологи, дослідивши шлюбні оголошення американців та українців, дійшли висновку: самотні американці хочуть одружитися, мати сім'ю, а самотні українці, в основному, шукають жінку для приємного спілку-

вання. В Україні 80 відсотків шлюбних оголошень подають жінки, а в Америці навпаки, самотні чоловіки на 30 відсотків дають більше оголошень про знайомство, ніж жінки. Пояснюється це тим, що в Америці жінки більш матеріально незалежні від чоловіків, ніж в Україні, де нестабільна економічна ситуація негативно впливає на процеси створення сім'ї.

Олег ГУМЕНЮК
Фото автора

«ПЛАЧІ» ГАННИ СОЛОНИЧНОЇ

Неповторний голос солістки-вокалістки Ганни Солоничної став окрасою найпрестижніших концертних програм і таких фільмів як «Голод-33» режисера О. Янчука, «Нехай святиться ім'я твоє» (про творчий шлях О. Довженка, С. Парджанова та Д. Демуцького) — режисера Н. Акаймова, «Трилогія про Василя Стуса» — режисера С. Чернілевського, «Вбивство на стигійським болоті» режисера Н. Мотузка, «Вічне колесо» В. Домбровського та інших.

Співпраця з Київською кіностудією ім. Довженка та Одеською кіностудією, без перебільшення, увіковічила голос вокалістки, основу репертуару якої складають старовинні українські народні пісні з Полісся, Буковини; власні солоспіви на слова Т. Г. Шевченка та Лесі Українки; українські романси, сучасні аранжування народних пісень, твори сучасних українських композиторів, а також українських та зарубіжних класиків.

Закінчивши диригентсько-хорове відділення Київського інституту культури, співачка стала однією з перлин, яку не могли не помітити у столиці. Відразу ж після здобуття вищої освіти вона була запрошена до співпраці з театром-студією «Оберіг» при Спілці композиторів України; Державним ансамблем солістів «Київська камерата», а також солісткою «Київконцерту».

Сьогодні Ганна Солонична — член Всеукраїнської музичної спілки, провідний спеціаліст Київської міської організації Національної Всеукраїнської музичної спілки. Співачка веде активну концертну діяльність, має фондові записи на українському радіо та на українському телебаченні, вийшов її перший аудіоальбом (аудіокасети), куди входять українські народні пісні, власні солоспіви, духовні пісні та українські романси.

Добре, що так сталося і так склалося у Ганнусі. Але в офіційних характеристиках не пишеться і не згадується про те, що є головною складовою неповторності людини і таланту. Навколо неї створюється якийсь особливий клімат, нібито німб чи якась енергетична оболонка відділяє цю жінку від реального, грубого артистичного півсвіту. І завжди при зустрічі чи розмовах з нею якось мимоволі стишується голос. Це є реакцією на її усмішку, якою вона супроводжує спілкування. Усмішка ця подібна до Джокондиної, як і сама пані Ганна, — глибока, задумлива, джерельночиста у всіх проявах свого буття. Розповідає про себе завжди широко і водночас, впевнено і твердо. Про те, хто вона і як відбулася і збулася у непростий час комерціалізації та раціоналізації мистецтва.

Цього разу вона була гостею редакції «Слово Просвіти», бо знає дорогу до Товариства просвітан, а свою діяльність по праву вважає просвітницькою.

— Пані Ганно, хто Ви і звідки? Як сталося, що сьогодні Ви є статтю, яка може вважатися однією з найпомітніших у культурологічному середовищі України?

— Багато взяла від землі і від свого діда, який грав на всіх музичних інструментах і був відомим сільським скрипалем і дударем. Мама часто мені розповідала про нього, бо я заспівала ще зовсім маленькою і сусіди ще тоді казали: «Маріє, там твоя Ганнуса так співає, що чути на все село!» А народилася я на Івано-Франківщині в родині простої селянки Марії-Катерини, яка сама з матір'ю, моєю бабцею, виховувала мене і мого брата. Пісню я всотувала у свою свідомість як гумка. Завжди мала спрагу до пізнання нових і багато часу

присвятила пошукам нових, маловідомих автентичних пісень. Це було моїм хоббі, яке створило базу для подальшої професійної діяльності. Бо ще з дитинства я співала в хорі і була солісткою, перед вступом до Київського інституту культури (він тоді мав ще

такий статус) була солісткою Івано-Франківської філармонії, але зрозуміла, що отримати вищу освіту треба, бо вчитися завжди любила. Я так старанно вчилася в інституті, мене помітили і ще навчаючись, співаючи в хорі як солістка, я мала запрошення на дуже високі концерти і в столичному Палаці «Україна» і в Національній опері. Саме хор, на моє глибоке переконання, дає той практичний вокальний досвід і розвиває професійні хормейстерські здібності. Чуєш усі партії, їх живе звучання у всіх стадіях і вчишся мислити як хормейстер. Перший рік мого навчання і перебування в Києві мені було якось трохи незатишно і тяжко, але тільки перший рік, бо далі я дуже швидко адаптувалася у певному столичному середовищі завдяки своїй активній роботі та творчим успіхам. Можу навіть похвалитися тим, що мене помітили і я ще під час навчання працювала, тобто були часи, коли мала по сорок концертів на місяць. Зараз — усе інакше. Як то кажуть: «Зрідка, але влучно.» Нарікати гріх, бо мене запрошують до участі у кращих концертних програмах. Ось нещодавно співала на гала-концерті в Національній опері. Виконувала один з найвизначніших творів українського класичного солоспіву «Плавай, плавай, лебедонько» (сл. Т. Г. Шевченка) в оригінальному експериментальному варіанті, тобто у супроводі квінтету музикантів К. Стеценка, Б. Галасюка, Г. Нужа, С. Цюпка, Т. Столяра. А до того брала участь майже у всіх програмах, що були складовою концертів до 120-річчя від дня народження Кирила Стеценка.

— Як співачка Ви є чи не єдиною професійною «голосіллицею», тобто саме цей жанр народного солоспіву вирізняє Вас з-поміж «вокалісток-народниць». Але у вашому репертуарі є твори різножанрові, хоча ваш стиль — неповторний. Цікаво, що з естради є Вам близьким і чому?

— Дійсно, мене часто ідентифікують з репертуаром, що має термін «голосіння», але такий репертуар не може бути основним. Хоча от що цікаво, його слухають з інтересом не лише старі чи професіонали. Часто після

ГІСТЬ РЕДАКЦІЇ

концертів, коли я виконую автентичну, до мене підходять зовсім молоді люди і захоплено розпитують про пісні, які я виконую, і розповідають, що отримали насолоду. Дехто стає моїм прихильником назавжди і приходять на концерти, де я співаю, щоб послухати саме мене. Приємно чути похвали, але я ніколи не мала роздумів стосовно репертуару. Я мала успіх на фестивалі «Червона рута», на «Пісенному вернісажі» стала лауреатом, а нині

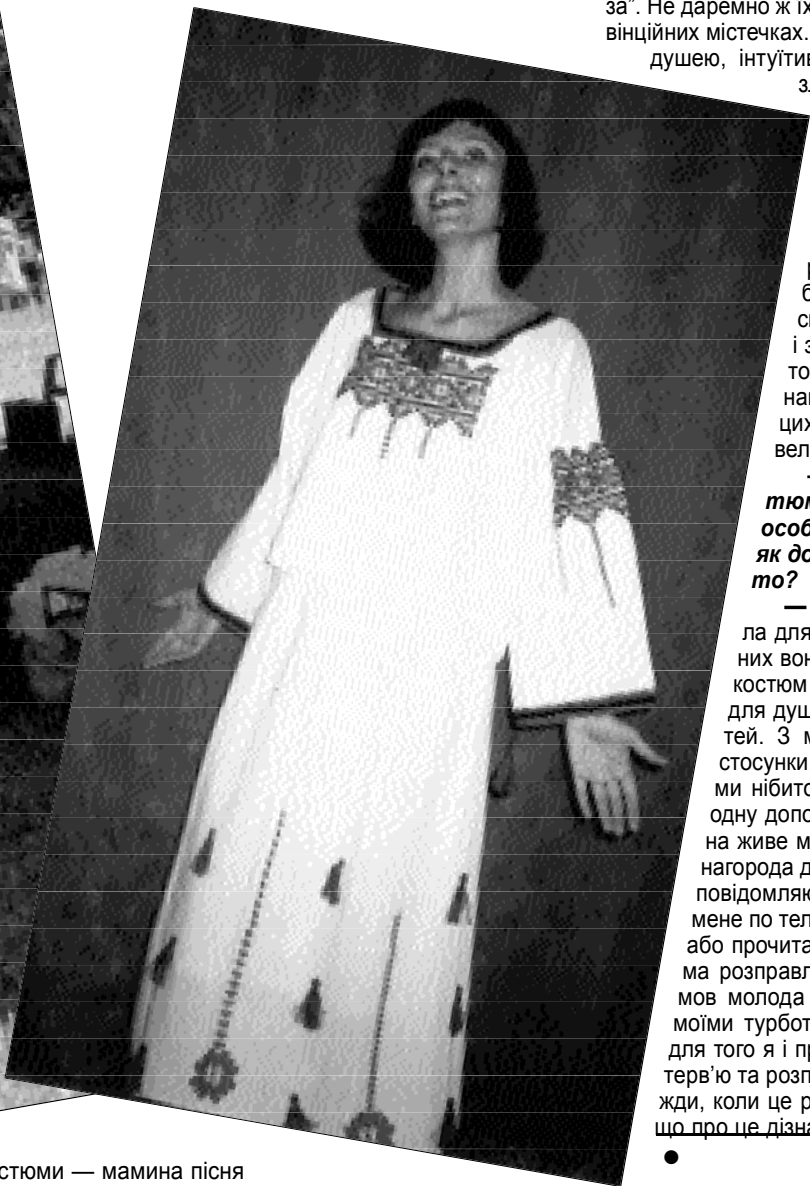

покійний Борис Георгійович Шарварко запрошував мене до участі у найкращих і найпрестижніших концертах.

Нашу українську естраду я люблю. Хіба можна не визнати, що таких співачок як Ані Лорак, у світі одиниці. Людям для відпочинку потрібні Білоножки і Лілія Сандулеса, Іво Бобул, Раїса Кириченко чи ансамбль «Кобза». Не даремно ж їх люблять у селах та провінційних містечках. Люди сприймають пісню душею, інтуїтивно фільтруючи добре і зле. Я по своїй мамі суджу. Вона проста жінка, що все життя тяжко працювала фізично, без чоловіка виховуючи двох дітей. Вона і город сапала, і суто чоловічу роботу змушена була робити, і для неї оперний спів не є чимось близьким і зрозумілим, хоча я її часто забираю до себе у Київ і навіть водила до опери. А цих співаків вона слухає з великим задоволенням.

— Ваші сценічні костюми різні, але є якісь особливі, які ви одягаєте як добра господиня на свято?

— Є такі. Це ті, що вишивала для мене моя мама. Один з них вона творила рік. Саме цей костюм є таким, як Ви кажете, для душі і особливих урочистостей. З мамою у мене особливі стосунки. Ми з нею за характерами нібито і протилежні, але одна одну доповнюємо і розуміємо. Вона живе моїми успіхами і найвища нагорода для неї, це коли всі сусіди повідомляють їй про те, що бачили мене по телевізору чи чули по радіо, або прочитали в газеті. Тоді моя мама розправляє плечі і пливе селом, мов молода лебедонька. Вона живе моїми турботами і радощами. Може, для того я і приходжу в редакції на інтерв'ю та розповідаю про себе. Бо завжди, коли це роблю, то чомусь думаю, що про це дізнається моя матуся

Ці костюми — мамина пісня

Розмову вела

ЗАРОБІТЧАНСТВО ЗА КОРДОНОМ:

БІДНІСТЬ І ЗАКОН

Що вищий життєвий рівень країни, то вищі в ній заробітки, але разом із тим — складніші умови інтеграції чужинців на “пригріті” місця. Можна бути на дві голови вищим за рівнем фаху та освіти, працелюбним, вихованим і поступливим, але правило “на чужу піщу рота не роззявляй” існує в кожній країні.

Тож до чого має бути готовим кожен, хто зважиться піти у заморський найм?

— Перше, що звалюється на голову серйозних ще вдома, від порогу різноманітних посольств та консульств, — раптове усвідомлення, що наявність грошей на квиток — далеко не все, що потрібно для виїзду за кордон “на удачу”. Покоління, виховане на соціалістичному ґрунті, не готове до порядків та правил, за якими живе решта “буржуїв”. Наші часто ображаються або просто не розуміють тієї “дубовості” у дотриманні загального укладу життя, невинуватності, на їхню думку, “правильності”, сухості поведінки як чиновників, так і звичайних громадян. Особливо багато клопотів та пригод очікує на тих, хто знехтував обізнаністю із питань законодавства (у першу чергу), економіки, соціальної сфери, менталітету, вартості життя, географії, перебігу політичних подій та навіть клімату.

— Відсутність посвідки на проживання та робочої візи, сподівання типу “якось воно буде” тих, хто намагається виїхати на заробіток туристом, — величезний мінус у працевлаштуванні в будь-якій країні. До того ж, обсяги нелегальної трудової міграції приблизно вдесятеро перевищують офіційні дані (тобто вказану кількість тих, хто виїхав офіційно, через посередників або агентства за запрошенням від роботодавця). Число нелегалів щороку зростає, тож ризик “поцілувати замка” — не зменшується.

— Якщо й беруть на роботу “лівого” наймита, накорюлювати йому вдається у 2–3 рази менше від співвітчизника офіційно запрошеного, та разів у 7–10 — від корінного жителя-колеги. Кмітливі підприємці зацікавлені в дешевій та неперевірній робочій силі, що, боячись “засвітитися”, не буде “качати права”, яким би чином ті не порушувалися. Тим паче, що за неоголошених працівників не треба сплачувати податки, вносити соціальні платежі, робити відрахування до страхових фондів. Але, погодьтеся, працевлаштування поза законом ненадійне та ризиковане. А в разі виробничої травми вам не варто розраховувати на безоплатне лікування, оскільки страхові внески за вас ніхто не платив.

А тепер уявімо, що потенційний оstarбайтер уже потрапив до країни своїх мрій. Про умови праці та рекомендовані правила поведінки під час найму, праці та проживання поговоримо далі. Спершу — про найнеприємніше. Нелегала виявили. Що ж далі?

У Бельгії, наприклад, як і в інших країнах, гостро постає питання: за чий рахунок здійснювати виселення непрошеного працівника за межі держави? За законом, до бельгійського кордону його супроводжує представник влади — природно, за казенний кошт. Перетнувши кордон, нелегал повинен рухатися в бік батьківщини вже за свої гроші. Здійснити цю схему вдається далеко не завжди, тому що в людини звичайно немає грошей, а країна, громадянином якої він є, оплачувати його повернення додому здебільшого відмовляється. Крайнім у таких випадках виявляється наймач, що мав необережність узяти нелегала на роботу: всі витрати платити йому.

У Великобританії особи, що порушили правила в'їзду та умови проживання (наприклад, які працюють за наймом без письмового дозволу міністерства з питань зайнятості), до того, як їх видворять із країни, можуть бути піддані шестимісячному тюремному ув'язненню та штрафу у 200 фунтів стерлінгів.

На відміну від Англії, де спеціальних об'їзів на працюючих нелегалів, як правило, немає, на Мальті влада регулярно проводить спеціальні рейди з виявлення порушників. Виявивши, їх так само видворяють із країни. Але до того, як це відбудеться, іноземцеві, що найнявся на роботу або займається будь-

Теперішня економічна ситуація в Україні не дуже відрізняється од колишньої, зафіксованої історією — батракували українці й будуть батракувати. Деякі найманці навіть увійшли в аннали історії і ними можна пишатися: bodyguard-сервіс воїнів-козаків користувався великим попитом у французьких магнатів та молдовських господарів. Та й за сучасних інтелектуалів червоніти не доводиться. Але ж не всім поталанило із обдарованістю, освітою та спритністю. Отже, переважна більшість шукачів пристойного “жалованія” чіпляється за перші-ліпші “соломинки”, здатні вивести родинний бюджет із “мінусового” стану.

яким ремеслом, не маючи на те офіційного дозволу, “світять” ґрати (до 6 місяців) і грошовий штраф (до 500 мальтійських лір, що складає приблизно \$1 500).

Не м'якші порядки й у Греції. Якщо ви перевищили термін перебування до 30 днів, при виїзді доведеться сплатити подвійне мито за вже прострочений вид на проживання. А при запізненні з від'їздом понад 30 днів накладається штраф від 50 до 200 тисяч драхм (тобто приблизно від \$200 до \$800). Буде покарано посередників, які сприяли працевлаштуванню незаконного працівника, та, звичайно, самого роботодавця: перший раз — штраф до 100 тисяч драхм (\$400) і 3 місяці в'язниці, а при рецидивах — терміни і суми подвоюються і потроюються.

У Франції представник влади в будь-який момент може попросити у вас не тільки посвідчення особи, але і документи, що дозволяють перебування у країні. У випадку, коли з ними щось не в порядку, вас можуть або посадити у в'язницю (від одного місяця до одного року), або оштрафувати (від 2 до 20 тисяч франків — тобто від \$400 до \$4 000). Таке ж покарання чекає і на господаря, що взяв нелегала на роботу. Крім того, йому доведеться заплатити ще один штраф (30 тисяч франків — близько \$6 000) на користь Бюро міжнародних міграцій. Умотивоване рішення про виселення іноземця з країни доводиться давати йому відомо і повинен здійснюватися негайно. На прохання консульства порушники може бути надано відстрочку, але не більше ніж на один день.

В Ізраїлі офіційно досі діє військовий стан. Поліцейські або військові можуть зупинити вас будь-де. Крім цього, тамтешні податківці разом із представниками профспілок та поліцією регулярно проводять рейди по виявленню нелегалів. Якщо ви не пред'явите документів, що підтверджують легальність вашого перебування на святій землі, решту часу до депортації вам доведеться провести у в'язниці. Причому термін вашого перебування у буцегарні може розтягнутися в часі на роки. А ваш роботодавець сплатить такі штрафні санкції, що за ці гроші можна придбати непогану квартиру в Києві.

Законодавство інших країн також спрямоване на недопущення випадків нелегального працевлаштування.

Звичайно, ніхто спеціально особисто вас ловити не буде. Але контактів із поліцією, навіть з найменшого приводу, краще уникати. І хоча повсякденна практика демонструє можливість обходити суворі закони, — зрозуміло, що, не маючи попиту, нелегальна робоча сила просто не знаходила б собі застосування, — у конфлікт із законами чужої країни краще не вступати.

Так, рішення про тюремне ув'язнення і депортацію нелегального трудового мігранта суди багатьох країн виносять далеко не в усіх зобов'язуючих до цього випадках — гарні і дешеві працівники потрібні завжди і скрізь. Але якщо вже вирок винесено — надії опротестувати його немає. Незважаючи на те, що можливість апеляції, звичайно, передбачена, випадків її задоволення у відношенні нелегально працюючого в країні чужоземця судовою практикою поки не знає.

ЗДЕБІЛЬШОГО, ЧУДЕС НЕ БУВАЄ, АЛЕ...

А тепер повернемося до початку: що робити, коли рішення про необхідність їхати за кордон на пошуки кращої долі вже прийнято, гроші на дорогу позичено, з родичами “на коня” випито?

Звичайно потенційні заробітчани, які не мають родичів або добрих друзів за кордоном, йдуть до кращої долі двома шляхами.

Перший — це виїзд у дальні краї на свій страх та ризик туристом у складі тургрупи або індивідуально. Другий — звертання в так звані кадрові агентства, які начебто гарантують працевлаштування та пристойні заробітки в одній із багатьох “країн мрій”.

Щоб отримати візу на право в'їзду в розвинені країни, потрібно здійснити довгу подорож по розмаїтих консульствах, які відгородилися від нашого народу автоматниками,

вибухобезпечними дверима та системами безпеки. Прорватись до них, звичайно, можна.

Але тут виникає інше питання — з вас попросять запрошення від громадянина країни, куди ви зібрались їхати, і купу різних паперів та папірців. Якщо припустити, що запрошення у вас наявне, потрібна ще й гарантія від того, хто запрошував, що він буде опікуватися вами. Тобто оплатити у разі чого ваше лікування, годуватиме вас за свій рахунок та забезпечить житлом. Вам потрібно буде надати страховий поліс, можливо — довідку про щеплення, про стан здоров'я. Можливо, з вас вимагатимуть розписку, у якій ви даєте зобов'язання повернутися в Україну в терміни, зазначені у візі.

Окрім грошей на авіаквиток, вам потрібно мати при собі кредитну картку, виписку з особистого банківського рахунку або просто пристойну суму готівкою. Це для того, щоб консульські працівники впевнилися, що ви дійсно їдете споглядати краєвиди, а не складати конкуренцію тамтешнім пролетарям.

Дуже часто в консульствах потрібно надати довідки з роботи, про склад сім'ї, про наявну нерухомість та автомобілі. Якщо ви не є власником квартири, безробітний — шансів отримати візу майже немає. Трапляється й так, що в претендента з комплектом паперів — усе гаразд, але у видачі візи йому відмовлено без коментарів. На це не треба ображатися: посольські працівники — високофахові професіонали-візуалісти, оперують гласними та негласними інструкціями. Вони вивчають і папери, і вас: вашу зовнішність, манери, моторику, реакції. Їхне покликання — представляючи певну країну в Україні, відсікти усі небажані прояви до своєї країни та її громадян ще до в'їзду в неї. Їм треба віддати належне — якщо, наприклад, ви не можете впоратися із коректною підготовкою власних документів у себе вдома чи вичерпно з'ясувати усі питання із “посольцем”, то що ви заспіваєте на чужині?! Найкращий фахівець, схильний до конфліктів, чи просто неохайний — також кандидат у “відмовники”.

Туристичні агентства, через які ви купуватимете візу та квиток, гарантуватимуть вам одержання візи, гроші за їх послуги ви сплатите, але потім — виникає питання. Річ у тім, що турфірма не бере, та й не може взяти на себе відповідальність за дії консульських працівників іншої держави.

Навіть отримавши візу, ви ще не можете бути впевненим, що ваша подорож не припиниться вже на паспортному контролі в країні прибуття. Що може не сподобатися прикордонникові — ваше фото в паспорті, невіголене обличчя в чоловіка або занадто яскравий макіяж у жінки — ніколи не вгадає. Він має право без пояснень розвернути вас у бік літака і побажати щасливої дороги на батьківщину.

Кадрові агентства, як правило, гарантують вам геть усе, беруть передоплату за послуги і “юридично супроводжують” вас до отримання візи. Їх контрагенти за кордоном, можливо, і підшукають вам роботу, і допома-

РЕАЛІСТИЧНИЙ ПОГЛЯД

гатимуть у переказі зароблених грошей в Україні, проте — будьте уважні та обережні. Річ у тім, що в жодному договорі жодне агентство не бере на себе зобов'язань щодо перетину вами уявної риски на підлозі під назвою "державний кордон". Це — **ваш** ризик, і гро-

шей, в разі невдалої мандрівки за статками, вам не повернуть. Тим часом закордонні спеціалісти із працевлаштування можуть запропонувати вам **таку** роботу і на **таких** умовах, що самі собі не зрадієте. Але гроші з вас — за зустріч, консультації та декілька телефон-

них дзвінків — стягнуть неодмінно.
ГРОШІ

Але уявімо, що все в порядку. Ви працюєте, щотижня або щомісяця отримуєте належні вам гроші, вже розумієте, коли вам англійською або іспанською пропонують працювати краще і швидше. Як зароблене переслати додому? Система "Вестерн юніон", широко розрекламована у світі, бере такий відсоток за послуги, що сльозами вмиєшся, коли віддаватимеш важко зароблене усміхненому хлопчаківі в краватці. Можна, звичайно, скористатися послугами співвітчизників із, знову-таки, посередницьких контор. Можна передати гроші з okazією. Проте ці способи не є безпечними. "Оказер" може запити або виявитися ласим на чужий шматок. Посередник — сьогодні він чомно сидить у офісі, а завтра, зібравши гроші з сотні-двох таких бідак, як і ви — щезне в невідомому напрямку.

Порадити в такій ситуації щось одне складно, але найкращий вихід — ще вдома завести кредитну картку в банку, що має представництво в країні, де ви сподіваєтесь працювати. Картку залишаєте рідним, а самі, діставшись за кордон і заробивши такі-сякі гроші, просто вкладаєте їх у відділення потрібного банку. Здебільшого в такий спосіб ви уникаєте зайвого ризику та витрат. При цьому ви втрачаєте лише відсоток, узятий банкоматом за переведення готівки. Якщо ж пря-

мого партнерства між цими банками немає, то частину грошей "відкусять" банки-посередники у цій партнерській системі. Що більший банк (або банківська система), то більше представництв у різних країнах охоплено. Варіант другий — заводити рахунок та кредитку в зручному для вас банку в країні вашого перебування з єдиною умовою, щоб вона підлягала міжнародним стандартам банківських операцій типу VISA, MASTER CARD тощо. І вже тоді цю картку переказати родичам. Звісно, код користувача кредиткою треба сповіщати окремо. Витрати — 2–5% за переведення в готівку та 1–3% — за конвертацію у гривню.

●

Оксана ЦЕАЦУРА
Дмитро РЕДЬКО
Фото Оксани ЦЕАЦУРИ

Звичайно, поради та спостереження, про які йдеться, не є панацеєю від усіх прикросів та негараздів, які очікують на наших заробітчан. Так само вони їх не зупинять. Люди щодня їдуть шукати гараздів. Комусь поталанить, комусь — ні. Як було б добре, щоб не виникало навіть приводу для таких публікацій, а наші журналісти займалися дослідженням долі іноземних робітників в Україні. На жаль, усе навпаки: їдуть наші — від 18 — до 50 — в далекі краї, і немає на те ради. Чи зміниться щось на краще — невідомо. Уряд рапортує про покращення економічної ситуації мало не щодня, але де воно, те покращення? У кишені не важче, на душі — не легше. Але ми будь-що сподіваємося на краще, і це також в національному ха-

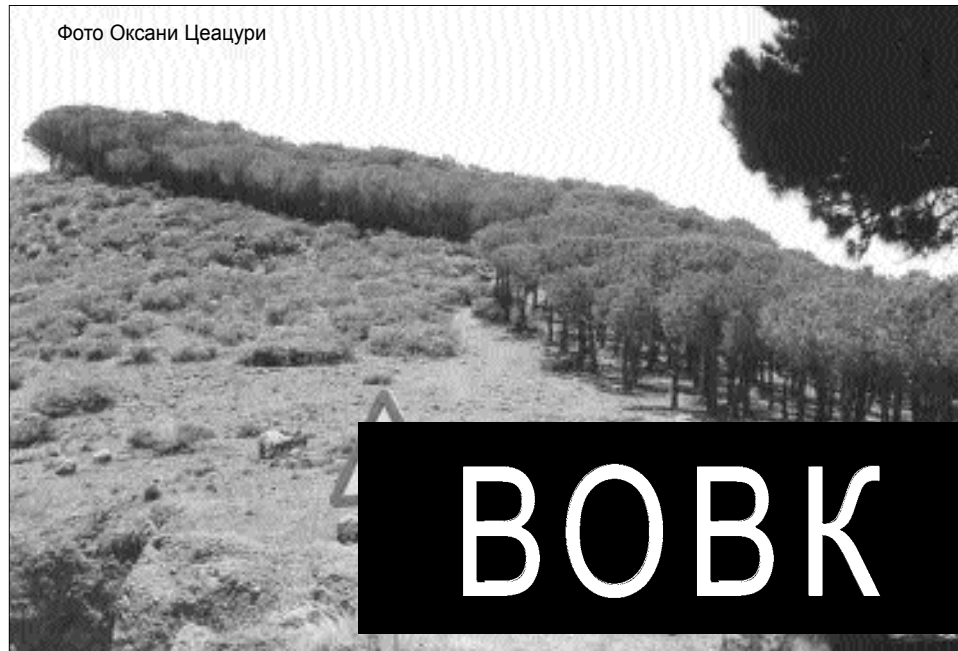
Назву свого героя Іваном, — не так уже й важливо, як його звать насправді. Тим більше, що доля розпоряджалася широко — називали його в різні життєві періоди по-різному. В дитинстві розчулена мама кликала його Івасиком-Телесиком. А він, заганняючи від ставу зграйку сірих гусей-галаганів, був і справді не проти, наче справжній Телесик, гукнути гусям-гусенятям, аби взяли його на крилята та й подалися з цього села... Бодай туди, де світитимуть вогнями та обкурює високе літнє небо різноколірними димами промислове місто, що добре видніється з козацької могили в їхньому степу. З міста щосуботи приїздить Івасиків старший брат, і тоді одна з галаганок із обкубанними крильми у великій братовій сумці не летить, а їде в той заманливий край. Оглядається Іван у свої юнацькі літа й бачить себе задиримим молодим гусачком-студентом. Якби не спорт, якому віддавав по кілька годин на добу, невідомо куди завів би його характер, впертий і непоступливий. Освіту свою теж пов'язав зі спортом — додому повернувся Іваном Степановичем, вчителем фізкультури і праці (трудового виховання). Вчителювати випало недовго — перебудовчі вітри звіяли вчительську зарплату, і годі було сподіватися, що її вистачить на утримання молодої дружини і сина-первістка. Майстровитий Іван Степанович подався у невелику самодіяльну будівельну бригаду, але ні бригада, ні його вчительське ім'я довго не втримались: шабаючи, швидко став Ванькою на посилках у бригадира. Грошей заробив мало, але привчився без чарки до обіду не сидіти. Власне, а що робити з нею, з горілкою, якщо саме пляшка стала зарплатою? Перекрив комусь сарайчик — ось тобі бутлик самограю; нарубав старій сусідці дров — витягає з-під фартуха півлітру буряківки, — такої, що хоч гадюк трави... З дня в день і так — цілорічно. Крім розору і бідності, що все міцніше облягали село наприкінці дев'яностих, увійшла в нього нечувана за інших часів валюта — горілка. Фермер, до якого подався у найми Ванько, теж жваво поцокував пляшками, щедро наливав у чарку — втім, не забуваючи вираховувати вартість оковитої із мізерної зарплати. Не знати, що трапилося тієї вересневої суботи, коли вийшов Іван Степанович із цигаркою на поріг своєї підтоптаной, найманої хатки і роззирнувся на чотири сторони світу, шукаючи опохмилки, — чи то прозоре повітря провітрило його несвіжі очі, чи то наткнувся зіницями на безнадійний погляд дружини, але не по-дитячому понурена синова голівка у маленькому вікні примусила його повернутися в дім, з якого він не вийшов до понеділка. Із того понеділка семирічної давності він, Іван Степанович, не п'є і не палить — в якій б ситуації не закидала його доля. А вона, ота степова українська доля, на сюжети не скупиться. Як не дивно, але переміни в соціальній поведінці Івана Степановича не всіх вразили приємно. Фермер, у якого він працював, відмо-

вив тверезому наймиту в роботі — грошей на зарплату Іванові доводилося платити більше, в той час як п'яки згоджувалися працювати за горілку... Отож, знову ставши тверезим і безробітним, наш тридцятирічний Телесик саме тої пори, коли дикі сірі гуси покидали ближній лиман, подався на заробітки в далекі краї. Із чотирма пошуквачами грошей подалися вони в Росію, на лісозаготівлю. Один із новоспеченої бригади мав потрібні зв'язки і в далекому Підпорожжі (охочі можуть знайти його на карті) їх зустрів хазяїн. Без зайвих слів забрав паспорти і перекинув найманців на далеку лісову дільницю. Там хохли — а саме так і не інакше їх нази-

тисяч чистими! — приємно залоскотала нагрудну кишеню. Хазяїн потис руки, підкинув бригаду до Підпорож'я... На вокзалі бригаду хохлів зустріли теж хазяйські люди. Гроші довелось віддати — в обмін на життя і квитки додому. Четверо поїхали, п'ятий, Іван, залишився. Не зміг повертатися додому обкраденим і розтоптаним. Здав квитка. Кілька днів блукав Підпорожжям, додивлявся до місцевого життя. Із подивом відзначив, що багатий край — роби і матимеш гроші! — поінтятий мерзотою п'яного бруду і запустіння. Брага, "красеньке", фуфир горілки — і цілі сім'ї — від старого до малого поринають у п'яну нирвану. Беззлбний і беза-

ках довше, аніж закінчиться гостьова віза, — незаконних гостей російська міліція не захищає. Коли заробіток було виплачено до копійки і був куплений квиток на дорогу, приїхали до Івана Степановича на квартиру несподівані гості: старий хазяїн зі своїми охоронцями. "Це ти, хохол! Це ти, вовк!" — видавив хазяїн, від великого гонору якого не лишилося й сліду. Його дільницю підпалили з чотирьох сторін, і вона вигоріла дотла. А два новеньких імпортованих трактори-тягачі, ціною по 60 тисяч американських доларів кожен, були вкрадені і загубилися (звісно ж, недаром) на безкінечних ділянках в тайзі. Виручених за них грошей вистачило, аби погасити збитки кількох скривджених хазяїном хохлів... Але — не впіймав — не доведеш. Алібі — воно і в Росії алібі.

Іван Степанович благополучно доїхав додому і добудовує новий дім у рідному селі. Зрідка телефонує Єгоричу, який запрошує свого постояльця на новий сезон — не самого звісно, а з бригадою. Каже сибіряк українцеві, щоб не вагався, а їхав сміло, бо, начебто, сказав російський президент Путін своїм провінційним губернаторам: "Хохлов не трогать! Пусть работают!" Іван Степанович цілком схильний вірити Єгоричу, бо на власні очі переконався: працювати на окраїнах Росії нікому. І українські бригади, що прибувають на лісопояси, там все менше називають "хохлами" і "бандерами", бо кожна така бригада — своєрідна гарантія того, що лісопояс — справж-

ВОВК

вали — отримали легенькі шестикілограмові американські бензопили, житло (мисливський будиночок, в якому вони спали покатом, там же готували собі їжу) і гарантовану пайку їжі, яку справно, раз на два тижні, завозив хазяїн. Цілу зиму валили ліс, — до настання весни, до бездоріжжя його треба було вивезти з дільниці, інакше не бачити прибутків хазяїну, а хохлам — заробітку. Про вихідні не йшлося, як, власне, й про інші звичні в цивільному житті речі. Скажімо, не втримав Іван пилку — розпанахав собі м'якоть ноги до самої кістки. Зрозумів, що хоч і не зачепив великих жил і судин, та без хірурга не обійтися — треба шити. А де той хірург у глухій тайзі?! Зігнув, розпідкши на вогні, велику циганську голку, засилив у неї сувору нитку і, залити спиртом рану, сам її зашив. І нічого, зажило з часом. Лиш кілька днів пропустив, — норму сам собі виставляеш, скільки звалиш, стільки й матимеш. Надійшов і той жаданий час, коли товстенька пачка "зелених" — десять

лаберний народ підпорозький жив від ранку до вечора, — далі нової заправки їхні плани не сягали... Могутня Росія з телевізійних парадів московських тут розсіпалася на запущену, закинуту нехлюйську провінцію. Люди тверезі жили непогано, — саме в такого місцевого Єгорича знайшов собі притулок наш земляк. Єгорич оформив Іванові гостьову візу, отож відчув себе Іван Степанович безправним хохлом, а громадянином. По деякому часі знайшлася й робота — знайома і грошовита — валити ліс. Нова хазяйка погодилася видати невеликий аванс, який Іван Степанович передав сім'ї. Сезон пройшов без особливих пригод — від природи міцний і здоровий, добре тренований і завжди тверезий Іван набув витривалості і впевненості. Знайшов земляків-українців, які тут, у лісовому краї, прожили не один десяток років і добре давали собі раду, — один навіть до начальника місцевої міліції дослужився. Він і порадив Іванові не затримуватися на заробіт-

скористається гостинністю Єгорича. Питаю, — чи не страшно? Земляк мовчки дивиться на мене вузькими сірими очима — здається, що й очі, і його вmaterіла сильно постають випромінюють деяку іронію стосовно моїх сумнівів. Нарешті відповідає: "А чого мені боятися? Мені було страшно тоді, коли в хаті було безгрозів'я: я себе чоловіком не відчував. А тепер я — вовк. Мені нічого не страшно: я знаю, що не зап'ю. Не відступлюсь. І навіть не захворію. А вовка, як знаєте, ноги годують... Головне, що я завжди повертатимусь додому".

●

Л. ГОЛОТА

Народився Юрій Іванович Залета (літературний псевдонім — Юрій Загорський) 1940 року в селі Колбовце Бардіївського округу (Східна Словаччина) в селянській родині. У 1947 році малим хлопчиком разом із батьками в числі десятків тисяч словацьких українців переїхав на Рівненщину, навчався в середній школі у Млинові. Свого часу закінчив відділ слов'янської філології Львівського державного університету ім. І. Франка та Горлівський інститут іноземних мов. Працював у засобах масової інформації та вчителював. “За антирадянську діяльність” перебував у в'язниці. Донедавна в Рівненському інституті слов'янознавства викладав чеську мову, а нині працює тут референтом-перекладачем. Його перу належать прозова книжка “Хто витримає спеку” (1969 р.), поетичні збірки “Липнева ніч” (1995 р.) та “Не обзиваються громи” (1998 р.), а торік вийшла книга п'єс “Вчителько моя”. Пропонуємо увазі читачів спогади Юрія Загорського про переселення словацьких українців на Рівненщину.

ІЗ ВИРІЮ ВЕРНУЛИСЯ НЕ ВСІ

У повоєнний час і в наших краях з'явилися радянські агенти з переселення, чи то пак уповноважені від Української РСР. Методичними словами заבלювали вони моїх земляків на рівнинні, залишені чехами, землі Волині, у ту країну, де, як писав Лебедєв-Кумач, так вільно дихає людина. Та існувала, очевидно, і контрагітація, бо наважувалися на цей крок далеко не всі. Адже був це, повторю, 47 рік, коли в Україні лютував голод. Багато нещасних, опухлих бродило на станціях біля наших вагонів. Дід нас напучував: "Якщо побачите лушпиння від соняшникового насіння, то знайте: це вже Росія".

І ось станція, де нам належало зійти: Дубно. У селі Молодаво, яке було щось на зразок пересильного, ми на певний час затримались. А далі — приїжджає власним транспортом чех. Привіз на місце, поселив у свою хату — і їде собі в свою Чехію. Ми потрапили до чеха Шафаржа у село Новини на Млінівщині. “Неначе писанка село”, — можна повторити ці слова.

Проти навколишніх українських воно було нибі мистечко. Оригінальні, кожен на свій манер, будинки, здебільшого з добротної цегли, бо і цегельня тут працювала. Сади тяглися, либонь, на півкілометра. А скільки дивовижних яблунь, груш, слив у них росло! Сортив одних груш тут у скрутував, мабуть, понад десяток. Прикро, що, живучи поруч, українці, які вихваляють свою pracowitist' ta gospodarnist', ne spodobilis' ix pereshchipti. I os' nas, gor'ia, sel'ia u ci' dobrotni budinki. Tut mi vsi svoi, z riznich lip Pr'iaivshchinn: Chert'zhnogo, Kobiv'cu, Yakushiv'cu, Gavaia i t. p. Naibol'she, libon' , bu'lo z Chert'zhnogo: Zozulyaka, Kernashevich Mikola, Smetana Andrii ta inshi...

Дивний це був конгломерат, Новини Чеські. Разом з нами, русинами, які розмовляли на близьких діалектах, що в різних се-

лах мали певні відмінності, приїхало і чимало словацькомовних жителів, які носили баво-
няні розшиті куртки і штани-холоші. Ми, руси-
ни, називали їх холошянами, проте вони, на
відміну од словаків, котрі є католиками, були
греко-католиками. Мабуть, підставою для їх
переселення і стало віросповідання. У дея-
ких будинках оселилися польські українці з
Холмщини, жертви операції “Вісла”. Корінні
жителі села довго ламали голову над пита-
нням, хто ми такі і врешті охрестили нас гуцу-
лами, що ми, діти, сприймали чомусь як об-
разу. Місцеві жили і в довколишніх хуторах та
селах: Пісників, Корита, Богушівка, Довгошії.
А в Московщині, сусідніх Підгайцях, Мальо-
ваній і в інших селах Млинівщини, а також у
багатьох селах Здолбунівського, Рівненсько-
го, Дубнівського районів та сусідній Волин-
ській області оселилися наші. Справжня тобі
одноетнічна республіка! У нашому селі більш
освічених і розважливих чоловіків з числа пе-
реселенців призначали головами сілград, ін-
ших місцевих органів влади, керівниками за-
кладів культури і т. ін.

Невдовзі всі діти шкільного віку пішли у семирічку, де, хоч ми досі ніколи не чули української літературної мови, напрочуд швидко її опанували й вивчали нею усі предмети. І що цікаво: заговорили нею в побуті, в сім'ях, у той час, коли в Словаччині, відбувши уроки в словацькій школі, прийшовши додому, забували про неї і переходили на діалект.

У Новинах, де сім'ї були в основному багатодітні, проживало багато молоді. Хлопці та дівчата відвідували клуб, яким спершу завідував мій брат Йосип, а згодом його товариш Василь Грушецький. Культурне життя в селі виривало, тут діяло чимало гуртків художньої самодіяльності. Мої односельці, друзі і старші за віком хлопці та дівчата з-поміж слов'янських і польських переселенців, у переповненому клубі давали справжні великі концер-

ти, ставили вистави. Визнаним артистом, зокрема, був мій брат Іван, який зачаровував і своїм дивовижним голосом...

А батьки наші тим часом облаштовувалися на залишених чехами садибах, їм виділили землю. Тут, на Млинівщині, вона благодатна, і господарювалося на ній переселенцям, які приїхали з передгір'я, непогано. Посвітлювали в людей обличчя, ніхто не скаржився на долю. Та радянська влада вже брала одноосібників-«куркулі» у лещата. Довелося чималу частину врожаю везти на державні приймальні пункти.

Обличчя у селян спохмурніли, важкі думи почали їх обсідати. Порадившись, вирішили послати "ходоків" у Москву, щоб просити високе начальство зглянутися, взяти до уваги той факт, що люди ще не обжилися на новому місці, звільнити їх від податків. Дядьки потрапили в Кремль, де їх прийняв сам М. Шверник, тодішній голова Президії Верховної Ради. Як справжніх героїв зустріли новинці своїх посланців. Я, малий хлопчак, знав про цю історичну поїздку наших селян, але з найменшими подробицями, бо тодішні часники, наш сусід Іван Шкрептач, який був у нашій хаті, надзвичайно цікавився, безперервно про неї розповідав. І в цей триумфатором ходив він і його товариші.

...я селянам втішатися:
...де жили переселенці,
...сувалося інше, ще
...ективізація. Як і всі за-
...справа проводилася
чітко та рішуче, нагадуючи військову опера-
цію... Запровадили нову сільськогосподар-
ську, небачену в наших краях культуру — цук-
рові буряки, на яких від зорі до зорі гнули спи-
ни і дорослі, і діти. Керував колгоспом "гу-
цуг". Молодий ще чоловік, один з двох бра-
тів, що були на Млинівщині головами колгос-
пів, тепер давно вже покійний Микола Секе-
ла. А одним з перших очолював сільраду
Петро Куджак.

Про нього слід сказати окремо. Родом він був із Чертіжного, з тих країв, де спалахнуло в Словаччині антиурядове повстання. Керував сільрадою у ті часи, коли ще не склали зброю загони повстанців. Останні знайшли підхід до цієї людини, вихідця з далекої Словаччини. Він погодився створити в селі підпільну "комірку". Викритий чекістами, чоловік розділив долю багатьох українських патріотів — був відправлений в один із таборів ГУЛАГу.

Виходить, що не тільки мову корінного населення перейняли словацькі русини як свою власну, але і його національно-визвольну програму. Її прихильником став і автор цих рядків. Більше того, пізніше у Житомирі, в рік проведення Олімпійських ігор у Москві, намагався створити комітет національного порятунку, за що і відбув майже 6 років покарання в уральському таборі для політ'язнів.

...Минуло небагато часу, і серед моїх, раніше таких дружних співвітчизників, почалося бродіння. Багатою Чеські Новини стали немили. Хтось із дядьків побував у Закарпатті, поділився враженнями про ті краї, найголовніше про те, що там живуть люди, які розмовляють схожою на нашу мовою. І потяглися одна за одною валки з домашнім скарбом. У перенаселеному Ужгородському районі якимось чином пощастило придбати хати, і навіть знайти роботу у важкі 50-ті роки.

Та не всі наслідували цей приклад. Ті, хто залишився, почали добиватися виїзду в Чехословаччину, де вони невдовзі опинилися. Виїхали майже всі жителі Московщини, Підгайців, Мальованої...

~~Юрій ЗАГОРСЬКИЙ~~

ГОЛОС ДУШІ ЖИВОЇ

Доброго дня, шановна Любов Василівно!
Спасибі Вам за те, що на сторінках Вашої газети знайшлося місце і для моїх рядків. З радістю надсилаю Вам два своїх нових вірші. Нехай з кожного слова до Вас усміхнеться ніжне сонечко доброти, променями якого я намагаюся освітити свої поезії. Разом з тим часто у вірші вливається мій душевний біль, породжений обмеженістю сільського життя, постійним намаганням вирватися на волю з тісного кола заздрості, морального приниження, матеріальної неспроможності повноцінно задовольнити усі творчі потреби.

ЗАДУШЕВНА РОЗМОВА

Коли над світом стане щедра ніч,
Сховавши все під зоряним покривом,
До мене на розмову віч-на-віч
Приходить світ, повитий ширим словом.

Приходять всі, кого зове душа:
І вірні друзі, й недруги підступні.
І жодна кривда серцю не чужа.
Журба і радість у душі присутні.

Я лину у омріяні світи,
Як лине пташка у бездонне небо.
Це не захоплення, не кроки до мети,
А це — душі й життя мого потреба.

Коли над світом стане щедра ніч,
Прославшись килимком на виднокрузі,
Я залишаюся зі словом віч-на-віч
І йду до Вас, близькі й далекі друзі!

СЕЛЯНСЬКА ВТІХА

Як часом складно жити у селі,
Себе відчувши кинутим за рамки,
Зачиненим у клопоти малі,
Де тугою гаптовані фіранки.

Та коли перші квіти зацвітуть,
Даруючи красу свою весняну,
Коли пташки співати розпочнуть —
Вся туга вмиє на серденьку розтане.

Відчувши, як дає снагу земля,
Зігріта сонцем і дощами вмита,
В душі радіє кожен, як маля, —
Ні, не багатству, а приходу літа!

3 повагою
Ганна ЛИТОВЕЦЬ,
с. Велика Павлівка
Зіньківського району
Полтавської області

ВІДКРИТИЙ ЛИСТ ПРЕЗИДЕНТОВІ Л. Д. КУЧМІ

Шановний Леоніде Даниловичу!

Ми усвідомлюємо, що сучасні реалії політичного життя зобов'язують керівництво України проводити виважену державну політику у відносинах з нашими сусідами, в тому числі й з Росією. З цієї державою потрібно проводити політику добросусідства на взаємовигідній основі, але без приниження національної гідності українців. Але Указ Президента України "Про відзначення 350-річчя Переяславської козацької ради 1654 року" від 13 березня 2002 року, ми вважаємо, є таким приниженням українського народу. Ми переконані, що в державному масштабі, а особливо чиновниками, для яких незалежність України стала кісткою в горлі, ця дата

відзначатиметься, як велике благо для українського народу, як велике свято. Але ж ні святкової атмосфери, ні збереження національної гідності українців Переяславська угода не принесла. Навпаки, вона принесла українському народові такі матеріальні, моральні й духовні втрати, яких, очевидно, не знає історія. Українська нація винищувалася фізично, заборонялася її мова, ставилися перешкоди розвитку її культури. Україна була позбавлена можливостей зберегти свою віру й церкву, а її народ не мав права залишатися самотнім.

Тому виникає запитання: що відзначати? Велику радість, яку принесла українському народові ця угода, чи велику трагедію? Адже

дивно було б, якби народ заходився відзначати початок свого уярмлення як свято. Тому святкування цієї річниці аж ніяк не сприятиме піднесенню гідності й національної гордості нашого народу. Якщо вже час і відзначати, то треба б відзначити геніальність Богдана Хмельницького як полководця в боротьбі за незалежність України й героїзм українського народу в тій боротьбі.

Ми не засуджуємо Хмельницького, бо опинився він майже в безвихідному становищі, але й радіти з приводу початку підневільного життя немає чого. А історичну жертву України, що прилучила Росію до своєї історичної та культурної спадщини, оцінять хіба лише далекі нащадки. Виходячи з цієї

позиції, з права, наданого нам Конституцією України, ми заявляємо свій протест проти відзначення 350-річчя Переяславської угоди й закликаємо Вас скасувати свій Указ.

Правління Новокаховського
осередку “Просвіта” Всеукраїнського
товариства ім. Т. Шевченка

Г. БІЖИК,
В. ЛИТВИНОВА,
Ю. ДЕРНОВИЙ,
Н. ПИЛИПОВИЧ,
В. КУШНЕРИК

Важко не помітити, як упродовж століть українська ідея ділила націю на благонадійних для влади українців і неблагонадійних. Благонадійні мали слухняно перти плуга, танцювати свій гопак, а од неблагонадійних, як правило, звільнялися. За цим дуже пильно стежила Москва в особі губернаторів малоросійського краю, міністрів, які час від часу видавали укази про заборону української мови, самих царів, які достеменно знали, що українцєві слід писати і що малювати.

Поваливши російське самодержавство, більшовики міняють ідеологію, але не поспішають її змінювати в національному питанні. Радянська влада, на словах визнаючи право націй на самовизначення, на ділі рішуче придушувала будь-яку волю до самостійності, особливо ж української. Ленін не міг змиритися з тим, що саме в Україні існує єдина в комуністичному русі опозиційна до російського комунізму сила — партія українських комуністів-боротьбистів. Він домагається її самоліквідації.

Революція пробудила українське суспільство, яке шукає ідеали своєї самореалізації, створює свій уряд — Центральну Раду, рухи, партії, комітети, ради на місцях, зосереджуючись на духовних засадах, що формують і об'єднують націю: законотворчість, освіта, друковане слово, творення державного апарату тощо. Треба сказати, що національна ідея в Україні періоду революції і після неї не була всеохоплюючою. Та й до того саме географічне поняття Малоросія (Україна) обмежувалося Київською, Волинською, Подільською і Полтавською губерніями. Херсонщина, Катеринославщина, Донбас і Кривий Ріг були "южним краєм" і уваялися поза Україною. Однак рух селянських, робітничих і солдатських мас під прапорами самостійності був доволі помітним і охоплював не лише центральні, північні, західні райони, а й південні. Єднало їх Шевченкове слово "в своїй хаті й своя правда, і сила, і воля".

Бачачи загрозу неділимій Росії в Україні, Ленін і більшовики організовують масову ескаляцію російської революції, що суне разом із червоними військовими загонами, спеціально підготовленими агітаторами і агітаційною літературою. Білі війська Денікіна, Врангеля теж ідуть в Україну, переслідуючи ту саму ідею — захистити єдність Росії. Ленін встановлює для України посаду надзвичайного комісара і призначає ним Г. Орджонікідзе, який цементував більшовицькі сили 1917, 1918 року, аж поки Україна не вийшла з Російської Федерації. Нарком національностей Сталін був проти такого виходу і вже тоді промовив свої знамениті слова: "Досить гратися в уряд і республіку, здається, час кидати гру". Цих поглядів щодо України вождь народів дотримувався до останніх днів життя. Такої політики навчав керівні кадри, які приходили до влади в Україні, і тримав їх на рівні "гри" в уряд і республіку. Не більше.

Пошуки державних форм правління в Україні тривали. Але оберталися довкола "нерозривної дружби" України і Росії, спільного військового союзу республік, об'єднання рад народного господарства, транспорту тощо. Комуністична партія більшовиків України — лише загін Російської комуністичної партії і, отже, нічим самостійним не відрізнялася і не претендувала на провадження самостійної політики. Такої лінії дотримувався і В. М. Молотов, 1920 р. рекомендований першим секретарем ЦК КП(б)У.

Та зусилля центру весь час натикалися на місцевий автономізм, який у Москві називали сепаратизмом. Тоді кожен спротив звинувачувався в націонал-ухильництві.

1922 р. створюється СРСР, і Україна остаточно втрачає шанс на самостійний розвиток.

Для наведення порядку 1925 р. Москва направляє в Україну Л. М. Кагановича. Професійний революціонер Каганович (енциклопедії замовчують його освіту) ступив на батьківську землю в один рік із першим Президентом

Фото Оксани Цєацури

НАЦІОНАЛЬНА ІДЕЯ. ВЧОРА. СЬОГОДНІ... ЗАВТРА?

України, всесвітньовідомим ученим М. Грушевським, який повернувся з еміграції. Один, щоб бути поганьбленим, затаврованим як буржуазний націоналіст, другий, щоб ганьбити і таврувати. З появою Кагановича літературно-мистецькі дискусії переростають у політичні. Розпалюється шалена донощицька кампанія і кожен слизняк виставляє себе прихильником пролетарської ідеології. Керівна сила, тобто партія, дивиться досить своєрідно: чи ти з великої літературно-мистецької організації, як "Плуг", "Гарт", чи ти з малочисельної, як футуристи, "Ланка", чи ти з академічної установи, чи ти з інституту, все одно ти або уже буржуазний націоналіст, або потенційний, і твоє життя залежить від випадку. Багато хто зі свідомих українців тих часів пізніше буде страчений, репресований, засланий.

Штабом "українського фашизму" оголошується "Літературно-науковий вісник" (Львів). Формується у "ворожу" течію єфремівщина, а її лідер академік С. Єфремов сяде на лаву підсудних у сфабрикованій справі СВУ. "Шкідливою" визнається практика народного комісара освіти О. Шумського і, отже, з освітніх закладів викорінюється "шумізм". Письменник М. Хвильовий у своїй публіцистиці відстоює право українців на самостійність, витворює свій відомий маніфест: "Вперед, до Європи!" Москва, Сталін різко засудили хвильовизм як ідеологію буржуазно-націоналізму. Зацькований письменник застрелився. З одного боку на Україні ведеться українізація і Каганович бере в ній участь. З другого — викорінюється будь-який натяк на окремішність української нації, культури, її відмінність від російської. Між селянством (дрібнобуржуазним), інтелігенцією (націоналістичною) і пролетаріатом (передовим) зводиться стіна недовіри, яка 1937 року перетворилася на інквізиційну плаху. Політична, виконавча і судова влади були спрямовані на те, щоб убити українську ідею.

Пізнші посланці Москви — губернатори Радянської України П. Постішев, С. Косіор, М. Хатаєвич, М. Хрущов робили все, щоб Україна не виходила з сировинного придатку Росії і тому окремі галузі промисловості базувалися на комплексній мережі, що була розкидана по всьому СРСР. Україна-житниця мала зсипати свій урожай у бездонні засіки Союзу. Заохочувалася ще художня самодіяльність, яка милувала око кремлівських вождів. Сталіну подобалося, як М. Хрущов в українській сорочці витинав гопака. Тим часом українці заселяли нові ГУЛАГи Сибіру і Печори, безкрайні степи Середньої Азії, а в Україну організовується переселення з Росії. Це як

що й не асиміляція місцевого населення, то, принаймні, інтернаціоналізація.

Велика Вітчизняна війна українську національну ідею загострила. Та й як могло бути інакше! Адже батьківська земля залилася кров'ю. Окупована фашистами, вона продовжувала боротися — на фронтах і в тилу. Тема України переважає у творчості письменників. Та вже у 1943 р. Москві здалося, що тема України у письменницькій творчості надто випирає і це загрожувало не всій радянській ідеології. Ще не закінчилася війна, а вже Москва закладає основи ідеологічної формули "великий російський народ". А значить, усі інші народи — малі. Уже виробилася методика утисків "неблагонадійних", згори вказувалося, як слід ставитися до тих, хто перебував на окупованій території (негативно), до тих, хто був вивезений до Німеччини (негативно), до тих, хто потрапив у полон (негативно), не кажучи про тих, хто боровся проти режиму Кремля.

Отже, наприкінці 1943 р., коли з'явилася кіноповість О. Довженка "Україна в огні", українська тема одержала відповідну оцінку Сталіна і найвищих посадових осіб. О. Довженка звинуватили у націоналізмі. Ну, а далі, після ухвали політбюро, за звичним сценарієм пішли "проробки" інтелігенції повсюди, почалися пошуки нових носіїв "націоналістичних ідей". Тож нічого випадкового немає у тому, що Москва 1947 р. знову посилає Кагановича в Україну, де було і холодно, і голодно. Скрізь виднілися руїни. Та Каганович найперше звернув увагу на ідейний бік справи, на ідеологічні установи. Каганович планує теоретично і організаційно поглибити боротьбу з націоналізмом. На одному із планів роботи політбюро є така приписка: "Критика буржуазного націоналізму значною мірою носила академічний характер і не мала бойового, політичного характеру, особливо у викритті петлюрівських націоналістичних істориків — Грушевського та йому подібних агентів фашизму та іноземного імперіалізму..." (ЦДАГОУ, ф. 1, оп. 23, спр. 4017).

Кагановичу пригадалися давні "знайомі" М. Рильський, Ю. Яновський, І. Сенченко. Що ж про них сьогодні пишуть? Газетна і журнальна критика позитивно відгукується про творчість М. Рильського, який прагне "ідейно осмислити своє минуле". Роман Ю. Яновського "Жива вода" визнається "значним вкладом в українську радянську літературу". Роман І. Сенченка "Його покоління" вважається всього-на-всього "безпроблемним"... Із серпня все повер-

тається на 180°. У характеристиці творчості М. Рильського з'являються визначення, подібні до тих, що були у двадцяті роки — "націоналістичні манівці", "неокласичні шати". У "Живій воді" спотворено образи комуністів (те ж відзначалося і у 27-му році у "Байгороді"). "Ідеологія куркульства" і "націоналістична обмеженість", що ними дорікали колись І. Сенченку, випливають зараз. У 50-ті роки розвінчували В. Сосюру, у 60-ті — І. Дзюбу, у 70-ті — О. Гончара. У 80-ті роки ЦК розгорнув боротьбу проти найвпливовіших в Україні ідеологічних установ — газети "Сільські вісті", видавництва дитячої літератури "Веселка", Товариства книголюбів, щоб підірвати авторитет і звужити сфери їхньої діяльності.

На тлі цієї довгої вибоїстої дороги виразніше бачимо її сьогоднішнє продовження. Антидемократичні сили перейняли естафету боротьби з національною ідеєю. Є Незалежність. Здавалося, є національна держава. Чому ж тоді топчеться національна гідність? Чи є виховання національної свідомості? Чи є, зрештою, ідеологія національної духовності, яку вибудовували тисячі страдників, борців, каменярів, прометів українського духу?

Вишколені на проросійських інтересах, сьогоднішні урядовці провадять модифіковану, але ту саму антиукраїнську політику, оглядаючись на північного сусіда, припинюючись у політиці, економіці, виробництві. Один дотепний журналіст назвав таку політику України розкарякою.

Із прікотою треба засвідчити, що сьогоднішні верхи національну ідею, як таку, не сприймають. І досі, на одинадцятому році Незалежності, не вироблено національну ідеологію перехідного періоду від так званого соціалізму до суспільства з приватною власністю. Відсутні державні програми національного відродження, національної освіти, національного єднання. Національна ідея, що привела до Незалежності, настрахала владу, яка розвалила Народний Рух, підсовує ідею громадянського суспільства, яке начебто має замінити національне суспільство, створює партії і конфесії, котрі не сприяють єднанню українського народу.

Чим можна пояснити, що на всіх рівнях від столиці до села дискредитується незалежність України, її Конституція, її символіка? Не вивчається і не співається Гімн. Порівняймо культ Прапора, що був у радянські часи, з теперішнім ставленням до нього. Цим самим підживлюються ностальгічні почуття жалю за вчорашніми днями. "Навіщо така Незалежність?" — можна часто чути. А й справді — навіщо? Прислухаймося

ПРОДОВЖЕННЯ ТЕМИ

до цитат, що звучать з уст депутатів парламенту. До яких тільки авторитетів вони не звертаються! Англійських, німецьких, швейцарських, чилійських, китайських! На жаль, серед них не почуємо імен українських авторитетів. Невже не було їх у нашій історії — філософів, учених, державних діячів? Не було реформаторів-піонерів, починаючи ще від козаччини, гетьманщини аж до Франка, Лесі Українки, Вернадського, Грушевського? Були. Тільки їхні ідеї не пішли в люди, в життя. І, отже, їх у народі не знають, — нація позбавлена культурного розвитку.

Діями владних структур національна ідея зведена до рівня просвітницької пропаганди. Її роль

суспільстві, послуживши сигналом грабувати державне майно (тобто національне), природні скарби (тобто національні). Новий Президент до цієї "філософії" додав свою "філософію" — "у перехідний період труднощі неминучі". Ці дві "філософії" не стали підмурівком творення, а спричинили обвальну лавину руйнування, в тому числі й руйнування нації.

Складається враження, що владні структури, в яких багато вчорашніх теоретиків і практиків боротьби з націоналізмом, разом із так званими олігархами, створили для свідомої частини українців таку собі резервацію. Ось вам ваша Незалежність, Конституція, символіка. Хочете побавитися у запорозьких козаків? Побавтеся. Організуйте ще гурток бандуристів. Дуже добре, якщо ви зайнялися лозоплетінням. Можете подискутувати про новий правопис. Проведіть коли не коли фестиваль української пісні, відроджуйте національні традиції. Будь ласка. Скличте всесвітній конгрес українців. Побалакайте. Поплачтеся. Скликали уже третій конгрес. Побалакали. Поплакались. Виробили рекомендації до уряду. І що? А нічого. Мова? А що мова? То ж маєте Закон про мови. А ще маєте "Просвіту", Товариство української мови...

Чинічно знищено найстаріше в Європі українське книговидання, українську книжкову торгівлю. Ринковізуйтеся, мовлять, письменники з порожніми кишнями. Творіть, композитори, музику. Створюйте, драматурги, сучасні п'єси. У вас відібрано засоби існування? А ви спробуйте без них. Ще вчора суспільство при всій своїй дволиконості розглядало письменника у зв'язках із робітництвом, селянством, армією, наукою, школою, вчительством, студентством. Розглядало і зважало. Сьогодні генератори національної ідеї відлучені од народу. Хіба це не боротьба з націоналізмом, чи то пак, з національною ідеєю? Без галасу, без тюрем...

Росіяни подбали про державну підтримку книговидання і ЗМІ, відповідно до якого від податку на додану вартість звільнено увесь технологічний процес, пов'язаний із випуском книг, усі підприємства й організації, що мають до цього відношення, — від виробництва паперу, картону, поліграфіки, фарби до розповсюдження літератури. Крім того, вони частково звільнені від податку на прибуток, від мита на ввезення зарубіжного обладнання, матеріалів тощо. А в Україні безпардонно, знищуючись із обездуховлених українців, плодяться "українські газети", "українські видання"! Відкрито кордон для заведення значно дешевшої російської книги, шовіністичний рекет гуляє на українському радіо і особливо на телебаченні.

Та немає нового Івана Дзюби, щоб на весь світ гукнути: "Ринковізація чи русифікація?!"

Віктор КОСТЮЧЕНКО

РОЗКОПКИ 1901 р. В ЦАРИНІ ТРИПІЛЬСЬКОЇ КУЛЬТУРИ

Закінчення. Початок на с. 9

всій довжині рівчак обережно знімався верхній шар землі до глибини, де віднаходилися перші сліди захованого тут матеріалу. Тоді всі робітники спускалися на дно рівчак і починали розбирати наявну перед ними стінку землі, маючи можливість бачити її зверху, збоку і таким чином не могли пропустити жодного викопного предмету, а я, вибравши зручне для спостереження місце, дивився за ними і керував роботою, зауважуючи і замальовуючи усе необхідне. Якщо визначена для роботи сторона майданчика

ного, було можливим розміркувати, в якому напрямку повинна просуватися робота. Нарешті, пройшовши весь майданчик по довжині, можна було судити про його величину і частини про те, який розмір він мав до руйнування.

Інструменти, якими користувався при розкопках, також були не дуже складними; обходилися найнеобхіднішим: два шули, лопати для робітників, маленька лопатка з коротким держачком, на зразок саперної, два-три ножі у вигляді кинджала і стільки ж совків, компас, рулетка, зошит для малювання і, нарешті, фотографічний апарат, яким, між

ґрунті нашої місцевості, я віднайшов можливість зліквідувати його змиванням: відразу після того, як виїняли черепки із землі, опускали у відро з водою, в ній вони лежали певний час і після цього промивалися, просушувалися в тіні.

Повертаючись до народу, який жив у нашій місцевості в епоху існування описуваної культури, скажу кілька думок про спосіб його життя, наскільки можна судити про його життя за наявними даними.

Як відомо, землянки відзначаються переважним вмістом великої кількості харчових відходів, основна роль в яких належить черепашкам, але було б помилково думати, що молоски з них, в поєднанні з м'ясом деяких тварин, слугували єдиною їжею для неолітичної людини. Це важко допустити ще й через те, що їх ловлять тільки у певну пору року, а, наприклад, зимою добувати їх неможливо, як і не можна уявити, аби їх заготовляли про запас. Маємо ще позитивні дані про їжу, яку вживали тодішні жителі Придніпров'я разом із м'ясом молосків та чотириногих і по всій вірогідності могли бути додатком до останнього або взагалі заміняти його взимку, а можливо, і взагалі відігравали першорядну роль серед харчів. Як ми вже бачили, в землянках та майданчиках, особливо в перших, доволі часто зустрічалися кам'яні плити-зернотерки і розтирачі до них; у глиняній обмазці стін завжди зауважували домішки просіяної пшеничної половини, і, нарешті, на двох майданчиках моїх попередніх розкопок достатньо знайдено обпаленого зерна великої пшениці і якоїсь зонтичної рослини, можливо, анісу чи кропу.

Все це доводить, що прадавні жителі нашого краю вже займалися хліборобством і що культура злакових рослин була досить різноманітною. Із них, вірогідно, і готували різну їжу, яка майже незмінно збереглася до цього часу у своєму первісному вигляді в культурного і некультурного людства — різні ви-

Верем'я, V тис.

ди каш, соломаха і, нарешті, хліб. Рештки рослинної їжі надібуються й у викопаних у землянках посудинах. Соломо могли по-різному застосовувати в господарстві, а полова і тепер вживається в селянських будівлях.

Обробляли землю, можна гадати, за допомогою дерев'яних знарядь у вигляді лопат і мотиг; проте людині могли допомагати і деякі тварини — воли чи коні, кістки яких також траплялися в землянках. На жнивах користувалися крем'яними серпами (на одному із майданчиків я кілька років тому знайшов їх повний горщик), або ж стебла просто висмикували із ґрунту. Отримане зерно згодом розтиралось на каміннях і з нього пекли оладки і готували інші страви. Можливо також, що крім всього цього, харчувалися молоком тварин і виготовляли з нього сир...

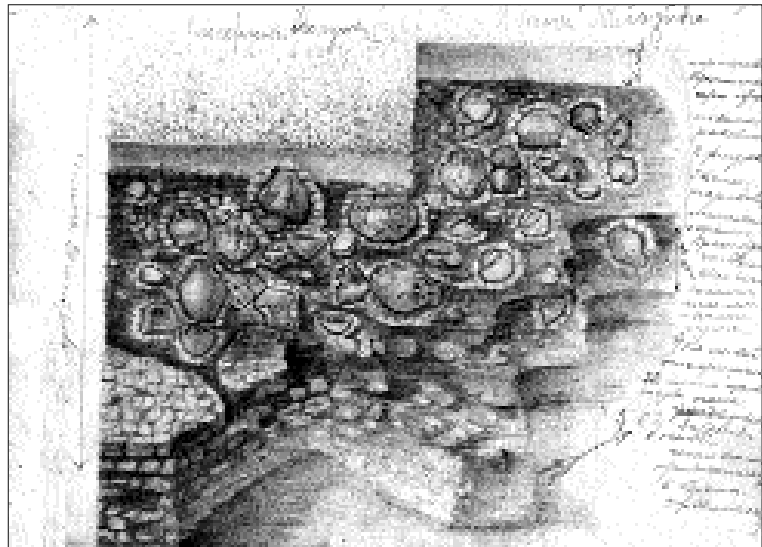
При неодноразових описах розкопок окремих землянок ми бачили, що кожна з них є певної величини продовгуватий чотирикутник, дещо заглиблений у землю, і складається з двох різновеликих частин; верхня, трохи вища, була житловою, а нижня, яка закінчувалася входом у яму,

використовувалася для приготування їжі, бо в ній завжди знаходилося вогнище і цілі купи харчових відходів. Земляні виступи, подібні до тих, які виявлені в землянці поблизу м. Ржищева, могли використовуватися для сидіння або заміняти стіл; опріч цього, як можна припускати, використовувалися і переносні меблі, коли судити про це по глиняному стільчику на чотирьох ніжках із прогнутим сидінням, на якому була знайдена мною сидяча глиняна статуетка. Нема нічого дивного, що предмети такі виготовлялися із дерева і не збереглися до нашого часу, так само, як і інші дерев'яні знаряддя, використання яких не підлягає сумніву через відсутність рівнозначних їм кам'яних чи кістяних предметів. Нарешті, цілком природно, що жителі нашої віддавна лісистій місцевості найчастіше користувалися таким матеріалом, наявність і легкість обробки якого дозволяла його застосувати в найширших обсягах.

Таким чином ми бачимо, що народ, який жив у нашій місцевості з неолітичної пори, був не кочовим і не мисливським, а мирним осілим хліборобським племенем, він з початку свого існування носив зародок тієї сприятливої для розвитку гуртових і сімейних засад культури, яку ми послідовно бачимо і в подальшому, і в пізнішому, і навіть у сучасні нам періоди зовнішнього і внутрішнього життя.

Вікторій ХВОЙКА,
завідувач музею
Київського товариства
старожитностей та історії

● Примітка. Матеріал Вікторія Хвойки подаємо скорочено.
Редакція

Хвойка, щоденник 1897 р.

мала в довжину більше 10—15 метрів, то від основного рівчак проходило до нього перпендикулярно ще 2—3 паралельних, між якими залишався проміжок до 1 м в ширину. Одна група робітників, по 2—3 чоловіки на рівчак, бралася до розбирання матеріалу, а інша відгрібала землю і викидала її назовні. Цей спосіб мав ще ту перевагу, що, маючи перед очима розрізи прокопа-

іншим, випадало користуватися доволі зрідка. Згадаю ще про одну деталь. Спочатку розкопок я довго не знав, як запобігти черепкам від розписаних посудин, щоб вони при зіткненні з повітрям не вкривалися твердою сіруватою оболонкою, яка цілковито знищувала на них фарбу. Згодом переконавшись, що це відбувається від того, що вони просочені цементом, якого в достатку є у

«ДОБУ ЖОРСТОКУ, ЯК ВОВЧИЦЯ» ВІН ПЕРЕМІГ В ІМ'Я ВІТЧИЗНИ (АРХЕОЛОГІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ОЛЕГА ОЛЬЖИЧА-КАНДИБИ)

Становлення Олега Ольжича, сина уславленого Олександра Олеса, як ученого-археолога розпочалося, по суті, у "празький період", коли доля звела талановитого поета з уже всесвітньо відомим археологом Ярославом Пастернаком. Тодішній директор музею Наукового Товариства ім. Т. Шевченка у Львові запрошує О. Ольжича взяти участь у пошуках пам'яток мальованої кераміки, яка входила до великого середземноморського цивілізаційного кола, репрезентована в Україні пам'ятками трипільської культури (IV—III тис. до народження Христа), що є справжніми шедеврами українського праісторичного мистецтва. І хоча першу трипільську пам'ятку відкрив в Україні у 1897 р. В. Хвойка, через відсутність професійних археологів

ли можливість українському археологові нормалізувати свої фінансові проблеми, що завжди були перешкодою для продуктивної праці в еміграції. Письменник Улас Самчук згадує, що Олег Ольжич, окрилений успіхом, писав побратимові з Югославії: "Власе! Тепер ми живемо!" Він пояснив, що йому вдалося здобути в американців добру репутацію науковця і що йому пощастило дістати постійну наукову стипендію, якою він хотів би також допомогти і мені".

Для досконалого розуміння неолітичних пам'яток Європи археолог вивчає збірки в музеях Софії і Пловдива (Болгарія), Бухареста (Румунія), Белграда (Югославія). Археолог-поет ніби відчуває, що життя відвело йому не так багато часу для наукових досліджень. У 1936—1937 рр. Ольжич перебуває в Італії, працюючи в наукових

українського походження в Галичині вони практично були невідомі для науки. Заповнити цю прогалину і взявся випускник Карлового університету Олег Ольжич-Кандиба, провівши розвідку дослідження в селах Ланівці, Добрівляни, Козаччина, Стрілківці, Голіради, Касперівці, Новосілка Кастюкова, що на Тернопільщині. Появу в українській археології нової, потужної фігури засвідчили наукові статті вченого, надруковані в "Записках НТШ", чеських журналах "Праісторичний огляд" і "Археологічні пам'ятки", де автор досліджує кам'яну індустрію трипільських племен та їхню дивовижну кераміку.

Одночасно публікує низку праць у журналах різних європейських країн і США. 1939 р. у виданні Американського Інституту Археології з'явилася його стаття про С-спіральний мотив в орнаментіці дністрово-дунайської неолітичної кераміки. "Спіральний меандер, — узагальнював судження О. Ольжича його вчитель, археолог Я. Пастернак, — який обіграв безперервно трипільську посудину, мав, безумовно, вище, символічне значення. Він був для трипільського митця символом безупинного руху в природі, можливо, й вічного позаробового життя".

У цей час увагу вченого привернуло городище в Шипинцях на Буковині, досліджуване археологами наприкінці XIX ст., матеріали розкопок з якого зберігалися в музеях Чернівців, Відня, Львова, Кракова і Берліна.

лившись сім основних форм, а з другого — простежив еволюцію її орнаментики, розшифрувавши два ступені розвитку: пам'ятки типу Незвиська та пам'ятки типу Шипинці-Заліщики.

Оцінюючи археологічну діяльність сучасника, Я. Пастернак відзначав: "Головна його заслуга на полі археології України полягає в тому, що він, мабуть, найкращий аналітик, виявив тісне генетичне споріднення старших форм і орнаментів трипільської культури з такими ж в енеоліті Подунав'я... О. Кандиба причинився до опрокинення думки деяких раніших дослідників про азійське, не місцево автохтонне походження трипільських племен. І це є його тривким вкладом у досіди над етногенезом українського народу".

Доля відкривала перед Олегом Ольжичем фантастичні перспективи, в ретроспективі яких він міг споглядати себе в даліні тисячоліть, живучи "колись у простім курені над озером з ясними берегами". "Світлий спокій дорогих глибин прозорості і чистої науки" в "добу жорстоку, як вовчиця" змусив його вибрати іншу долю. Замислившись над історичним шляхом, який пройшла Його Нація — одна з найдревніших в Європі, Поет, Археолог, Патріот заповів собі Голгофу в ім'я будучості України:

*І в грізні дні залізної розплати
В шинелі сірій
вмерти від гранати.*

Ігор КОВАЛЬ

ЕПОХАЛЬНЕ ВІДКРИТТЯ

Знаменита печера Вертеба, коло села Білче Золотого на Тернопільщині. Це тут уперше 1822 року Хмільєвський виявив вогнище, надому мальовану кераміку, кістки. Згодом 1884 року польські археологи Е. Павлович та Г. Осовський тут же, на землях Л. Сапіги, розкопали житлові майданчики із такими знахідками, що й у печері. Поблизу села Кукутени, що коло міста Ясси (Румунія), 1889 року Г. Буцуряну відкрив поселення з мальованою керамікою. У червні 1893 року учитель В. Арійчук у Шипинцях на Буковині також відкрив невідоме поселення. У вересні того року подібну пам'ятку в Києві виявив В. Хвойка. Історичну приналежність її довелося обґрунтувати пізніше.

Вікентій В'ячеславович, чех за національністю, за якимось невимовним покликком залишає Прагу і 1876 року перебирається до Києва. Учителював, займався сільським господарством, захоплювався старо-

виною, а відтак перейшов на археологію. Відкрив низку пам'яток палеоліту. Розкопуючи Кирилівську стоянку в Києві, він між 59-м та 61-м будинками виявив "кирилівські землянки" з мальованою керамікою, кістками тварин, рештками будівлі та стулками черепашок. Коли до нього надійшли виорані на полі поблизу села Трипілля, що неподалік Києва, черепки від посуду, зняряддя, В. Хвойка не забарився виїхати туди. Розкопки на землях сіл Верем'я, Халеп'я, Жуківці підтвердили, що на Україні відкрито "нову неолітичну культуру". Через рік В. Хвойка зібрав пристойну колекцію кераміки та знярядь хліборобів. Ці вияви культури він дослідив, інтерпретував і завіс в історичні скрижалі. На

них від часу проведення XI Археологічного з'їзду 1899 року вона записана як трипільська.

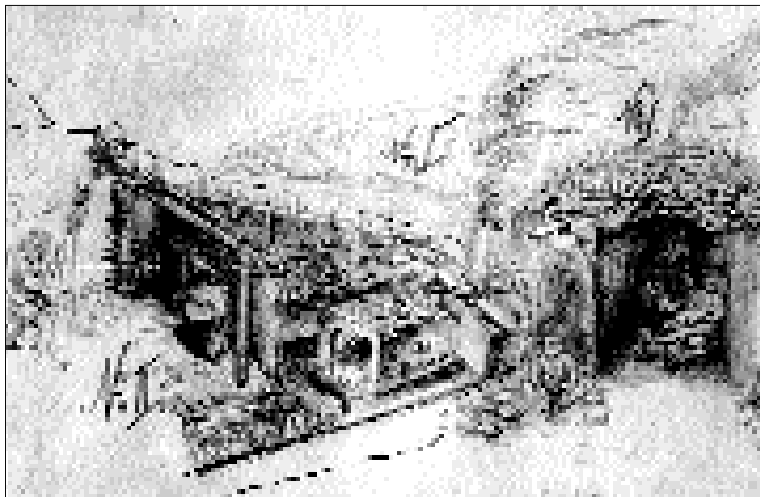
З доповідями про нововідкриту культуру В. Хвойка виступав на XIII, XIV археологічних з'їздах. На XII Міжнародному з'їзді доісторичної археології та антропології в Парижі, на конгресі у Флоренції (Італія) читалися про неї лекції. В секції Паризького антропологічного товариства в 1900 році Федір Вовк організував виставку речей трипільської культури, знайдених В. В. Хвойкою. Сам же автор відкриття продовжував її досліджувати, писати праці. Найосновніші з них: "Розкопки 1901 року в царині трипільської культури", "Розкопки в Київській губернії 1903

року" (Київ, 1903), "Розкопки в Київській губернії 1903 року" (Київ, 1904), "Розкопки в Київській губернії 1903 року" (Київ, 1904), "Розкопки в Київській губернії 1903 року" (Київ, 1904).

Понад сто років працюють археологи у колі завдань, поставлених видатним українським археологом Вікентієм Хвойкою, розкриваючи хліборобську епоху трипільської цивілізації. Хоча від часу смерті його праці в Україні ще не передруковувалися.

Вадим МИЦИК

РОЗКОПКИ 1901 р. В ЦАРИНІ ТРИПІЛЬСЬКОЇ КУЛЬТУРИ

Кирилівські висоти, трипільське поселення, рисунок Хвойки

З огляду на з'ясування різних сторін так званої трипільської культури я в 1901 р. поставив собі за завдання розкопати глиняні майданчики у віддалених одна від одної місцевостях. Змушений був обмежитися тільки двома пунктами — поблизу міст Ржищева і Канева.

Трипільська культура, при усьому своєму поступовому розвитку і довговіковому періоді існування, у всіх відношеннях передувала могильним насипам з похованнями скорочених окращених скелетів, не кажучи вже про тих, котрі вважаються скифськими. Таким чином вона є першопочатковою і належить ще до неолітичної епохи кам'яного віку.

Як показує низка розкопок, ця культура завжди і всюди зустрічається у двох видах, у відмінних одна від однієї умовах. В одному випадкові незначна частина характерних для неї предметів зустрічається на невеликій глибині від поверхні, тоді коли основна їхня кількість, які утворюють інколи товстий шар суміші різноманітних предметів, завжди зосереджуються на значній глибині, на дні більш чи менш глибокої ями, яка створює або центр, або ж бокову частину певного заглиблення. Шар цей складається переважно із різноманітних харчових решток, якот: ступок річкових черепашок, кісток диких і домашніх тварин, у тому числі й кісток птахів і риб, перемішаних із попелом, вугликами та інколи із саженою; але все це змішане з великою кількістю череп'я розбитого посуду, і серед цієї маси підобіються один або кілька екземплярів крем'яних, кістяних і рогових знярядь. При цьому біля однієї зі стінок даної ями на самому дні трапляються рештки розваленої печі або вогнища із обпаленої глини, передня

частина яких була в ямі, а тильна заходила в стіну. Інколи в одній ямі рештки вогнищ траплялися у двох чи навіть трьох місцях, але тоді вони розміщувалися не на її дні, а на шарові раніше згадуваних харчових решток та інших предметів. Місця з подібним вмістом і знайденими там предметами безперечно належать до трипільської культури, бувають здебільшого зосереджені в значній кількості, на невеликій відстані один від одного на краях схилів, а інколи і на самому узвишші плато і навіть цілого їхнього ряду, як-от київські, котрі завжди знаходяться на верхній частині схилу.

Іншим видом умов, у яких зустрічається названа культура, є так звані майданчики, які, по облаштуванню і знайденому в них матеріалу, не мають нічого спільного з вищеописаними місцями. За винятком — інколи зустрічаються зуби, кістки чи роги якоїсь тварини і 3—7 ступок черепашок, тут немає масового скупчення харчових решток, вугілля і попелу, а також решток печей чи вогнищ, які є характерною рисою описаних вище місць. Зайнятий окремим майданчиком простір буває, на противагу попередньому, різної форми і величини. Здебільшого це продовговуватий чотирикутник, а інколи кілька до нього прилеглих і розміщених у різних напрямках. Від різноманітності форм здебільшого залежить і розмір самої території, яку займає кожний майданчик окремо.

За складом і облаштуванням майданчики мають ґрунтовні відмінності. Головним чином, вони складаються із різної величини уламків обпалених глиняних стін, на яких видніються відбитки прутів, кілків і тесаних колод, але частіше всього одна або обидві сторони бувають

гладенькими, інколи пофарбовані у червоний чи сіро-білуватий кольори: фарби часом чергуються одна з одною. Пласти, куски і грудки обпаленої глини трапляються на різній (від 10-ти см до 1 м) глибині від поверхні землі і, поширено чергуючись, доходять у глибину до двох і більше метрів. У більшості випадків вони розміщені горизонтально.

Переходячи від землянок до майданчиків, я мушу сказати, що, досліджуючи їх у зв'язку із незвичним, надто різноманітним і багатим матеріалом, я довго затруднявся визначити їхнє первісне призначення і не мав можливості дати відповідь на питання, чим саме є досліджувані мною місця. Спостерігаючи за ходом робіт і розбиранням викопного матеріалу, я бачив тільки, що маю перед собою рештки зруйнованих глиняних стін і долівок, які свого часу піддалися дії сильного вогню, і що вони, очевидно, належать до якихось споруд із залишками тієї ж культури, з якою я зустрічався при розкопках землянок на київських узгір'ях. Тільки пізніше, внаслідок тривалих розкопок і систематичного дослідження місцевості, де були відкриті майданчики, питання про їх загадкове облаштування і розміщення ставало ясним.

Вивчаючи у всіх деталях кожний майданчик окремішньо, я, нарешті, зміг скласти точний план їхнього розміщення. Розкопуючи групу майданчиків, часто наближених один до одного, я став помічати, що чим різноманітніше облаштування майданчиків за формою і величиною, тим більше різніть склад самих предметів між майданчиками того чи іншого узвишся.

Якщо предмети, які знаходяться в одній групі майданчиків, ще належать виключно до епохи кам'яного віку, то на майданчиках другої групи вже знайдено вироби із чистої міді, як свідчення перших ознак появи металу у нашій місцевості. Скажу про вирішення найважливішого питання — про ціль і призначення майданчиків. Оскільки майданчики не мають ніяких ознак людських осель, то вважати їх такими не має ніяких підстав; з іншого боку, беручи до уваги наявність цілих та зруйнованих поховань зі спалюванням, глиняних стовпів у вигляді п'єдесталів, своєрідної кераміки, а також все оточення знайденого, можемо зробити висновок, що майданчики виявляють рештки давніх обрядових споруд, здебільшого поховальних. Виходячи з того, що землянки і майданчики розкинулися на такому значному просторі (смуга їхнього

поширення починається від Дніпра, доходить до р. Дністра і Карпат, а може і далі, до р. Вісли) і що подібна в них культура відтворює різноманітні стадії розвитку, від найпримітивнішої аж до тієї, котру ми бачили на початку віку металу, я можу тільки повторити висловлене мною ще раніше міркування, що народ, який їх залишив, був мирним, осілим хліборобським племенем, безперечно орієнтованого походження, в якому можна вбачати тільки наших предків праслов'ян, котрі передували і пережили на нашій місцевості всі до сьогодні відомі переселення і набіги інших іноземних племен, і нащадки яких утримали у своєму володінні край предків до цього часу. Всі докази і факти, які спонукали мене до цього висновку, я полишаю для майбутньої, ґрунтовної праці, над якою щиро хочу потрудитися і виконання якої буде залежати головним чином від часу і наявності уже готового матеріалу.

Описувана мною культура, яку я вважаю можливим назвати давньоросійською, а точніше, протослов'янською, котра поширена на великих просторах, уже згаданих мною раніше, власне починаючи із Київського, Васильківського, Канівського, Чигиринського, Звенигородського, Уманського і Липовецького повітів Київської губернії, до північної частини Херсонської і у всій північній частині Подільської губернії, до самої границі Галичини і далі, а також по лівому березі р. Десни, в Остерському повіті Чернігівської губернії. При таких обширах зайнятих районів, на неї, вірогідно, натраплять багато дослідників. Не знаю, чи вдасться мені ще попрацювати на розкопках майданчиків і землянок, які належать до згадуваної

З розкопок Хвойки, IV тис.

культури, і над опрацюванням її проблем, але я вважаю за необхідне повідомити деякі дані щодо пошуку придатних для розкопування місць.

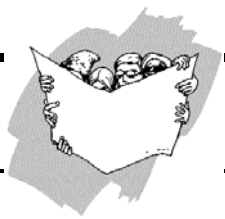
Наявність майданчиків і землянок проглядається виключно на горбистій місцевості, пересіченій в різні боки більш чи менш глибокими ярами. Над ними тягнуться безперервно низкою гористі місця. Дивлячись на таку місцевість з якоїсь висоти після недавньої оранки, легко можна помітити на схилах, берегах і на плато цих узвиш багато темно-сірих чи коричневих плям, виразно виділених на загальному фоні чорнозему і розміщених на певній відстані одна від одної. У першому випадку можна з упевненістю сказати, що ми надбали рештки землянок, а в другому можна розраховувати на наявність майданчиків.

Щоб запобігти зайвій втраті часу та іншим незручностям, я застосовував для досліджень тонкий круглий шуп, виточений із литої сталі, довжиною 1—1,5 м. Відшукавши за допомогою цього зняряддя кілька неподалік розташованих місць, я брався за розкопування. Головною моєю турботою було розставити робітників так, щоб кожний з них міг упродовж роботи постійно дивитися за тим, що знаходиться перед його очима на відведеній йому лінії і поступово рухатися вперед, не ризикуючи розбити чи зруйнувати предмети: я ж сам ставав так, аби мати можливість спостерігати за всіма одночасно і, побачивши той чи інший предмет, міг би вчасно зупинити кого потрібно і взагалі керувати всім ходом роботи. Для цього я, визначивши за допомогою шупа приблизні межі того чи іншого схованого під землею предмета і позначивши його на поверхні, проводив на певній відстані паралельну до нього лінію, впродовж якої копався рівчак на три і більше метрів завширшки і глибиною трохи більше, ніж залягання культурного шару. По

Халеп'я, IV тис.

Закінчення на с. 10

МІЖ НАМИ КАЖУЧИ

СЛОВО ГОТОВЕ, А ЧИТАЧ?

Хочу наголосити на очевидному, якого дехто вперто не бачить: газета без читачів не має жодного сенсу існувати. Уточнюю: без достатньої кількості читачів. Бо якщо на ці мої слова зголосяться (наприклад) три сотні передплатників (ба, навіть три тисячі!), то й тоді виплачених ними грошей за нинішньою ціною газети не вистачить навіть на придбання паперу для її друку.

Я вже не кажу про те, що три тисячі гарантованих читачів загальноукраїнського культурологічного тижневика в країні, де 20 мільйонів дорослих громадян декларують себе україномовними, це лише $(3\,000 : 20\,000\,000) \times 100\% = 0,015\%$.

Тобто наявність і помітність нашої газети (нашої з вами, шановні громадяни-читачі!) в реальному інформаційному просторі України близька до нуля.

Воно й зрозуміло: адже газету, яку передплатили три тисячі читачів (і ще стільки ж потрапляє до кіосків) читає лише кожен 3333-й. Інакше кажучи, на одного читача нашої газети припадає 3332 українських громадянина, котрі нашої газети не читають!

На тлі цієї статистики якось не дуже віриться, що більшість наших громадян, які подекуди так емоційно демонструють свій патріотизм, насправді є патріотами.

Знаю, що такий вердикт може багатьом не сподобатися. Але ось приклад.

Багато хто приходить до редакції з проханням подарувати свій номер. Ми отримуємо на редакцію певну кількість примірників для безкоштовного розповсюдження, але кожна пачка такої благодійності коштує нам мало не сотню гривень, тоді як в кіоску примірник коштує (поки що) 25 копійок.

І зойно ми обмежили нашу філантропію, посилавши читачів до кіоску, як з'явилися ображені і здивовані: "Вам що, шкода однієї газети за 25 копійок?!"

Отож питаю і я вас: "А вам, хто мало не через одного викурує **щодня по дві гривні**, інвестуючи у майбутнє хвороби, не шкода **25 копійок на тиждень**, щоб хоч у такий пасивний спосіб реалізувати свій задекларований патріотизм?" Причому, не для нас, а для себе, у ваших власних інтересах. Хоча, звичайно, хтось реалізує свій патріотичний інтерес читаючи "Бульвар", "Петровну", "Московській комсомолец в Україні" і подібне.

Вже багато казав, повторюся ще раз: чи не найбільше уникаю розмов про гроші. Бо гроші — це не причина, а лише наслідок, яким можна інколи виміряти результат, проте не можна його змінити.

І тут також веду розмову не про гроші, а про абсурдну ситуацію, яка склалася у відносинах між газетою і читачами. З одного боку, ми вас усіх любимо і цілком готові роздавати газету безкоштовно. Готові морально. Але не здатні матеріально. Хоча й працюємо багато і сумлінно. І це добре і переконливо бачите на сторінках нашої (нашої з вами) газети.

Звичайно, що ми переглядатимемо таке ставлення до читачів і до себе самих. Хочемо, щоб і ви, шановні, переглянули своє ставлення і відповідальність до себе і до газети. Аксиома: без відповідальної читацької аудиторії ніколи не буде відповідальної у своїх виступах газети.

Радикально налаштований читач з характером тут-таки скаже (не без виклику): "А що ви пропонуєте?!"

Пропоную Вам, шановний читачу (і всім вам, хто говорить: "а я купую в кіоску") піти на пошту і передплатити. І намовити зробити це своїх близьких і знайомих.

І ще. Останнім часом багато наших "черезкіоскових" читачів скаржаться на відсутність газети у продажу. Водночас, збільшилась кількість нереалізованих у кіосках примірників, які нам повертають за актами про списання. Ми добре розуміємо цю ситуацію і знаємо, що і хто за цим стоїть.

Вихід? Тільки передплата. Шануймося!

Євген ГОЛИБАРД

Історія про те, як Люба підтримала Віку у скрутний час, видається схожою на різдвяне оповідання. Проте, нічого нереального в ній немає.

Але багато хто з Вас подумає, що романтично налаштованій Любі просто поталанило і її не ошукали, як це нерідко трапляється. Насправді ж Люба не наївна альтруїстка, вона підійшла до чужої біди не лише з чуйністю, а й із здоровим практицизмом. Зверніть увагу на зваженість всіх її кроків. Крок перший: вона допомогла не грішми (що було б найлегше), а харчами, і при цьому уважно спостерігала за реакцією Віки. Крок другий: саме Люба (а не Віка) виявила ініціативу у подальших контактах: вона розпитала молоду жінку про те, де саме і у яких умовах та мешкає.

Крок третій: Люба не просто не забула про Віку, вона знайшла час її відвідати і переконалася, що та їй розповідала про себе правду. Зрозуміло, що вигляд помешкання скаже про його господарів більше й переконливіше ніж вони самі. Познайомившись з родиною Віки і побачивши, у яких умовах вона живе Люба переконалася у тому, що ці люди, незважаючи на скруту, не втратили почуття особистої гід-

РЕПЛІКА ПСИХОЛОГА НА ПУБЛІКАЦІЮ В "СЛОВІ ПРОСВІТИ", ч. , 2002 Р.

ності й намагаються протистояти життєвим негараздам. І вже тоді Люба зробила наступні кроки, — не обмежилася епізодичною матеріальною допомогою. Зважте на її тактовність та делікатність, — допомагаючи бідній родині постійно, вона робила це так, щоб не принизити їх гідності, вона не лише давала їм гроші, одяг та інші потрібні речі, а й допомогла молодому батьку-вітчиму влаштуватися на роботу, чим знову-таки підтримала його гідність.

Люба говорить про те, що зустріч з Вікою стала доленосною для них обох. І Віка зі своїми близькими не пропала у цьому житті і у Любених обставинах багато що стало мінятися на краще. Це можна пояснювати і чимось неблагенним для нашого матеріального світу, що керує нашою долею згорі і суто раціонально — Люба діяла за покликом душі, й душевна

СЛІДАМИ НАШИХ ВИСТУПІВ

віддача тих, кому вона так вчасно допомогла, надихає її. Коли людина в змозі діяти згідно зі своєю сутністю, а не всупереч їй, то у неї наче виростають крила і вона відчуває, що може звернути гори.

Головне — допомагаючи незнайомій людині, уважно придивіться і прислухайтесь до неї і ви зрозумієте, чи піде їй на користь ваша допомога.

А для тих, хто відчуває своє покликання у тому, щоб допомагати людям, які потрапили у біду, зараз є ціла фахова галузь — соціальна робота.

Наталія БАСТУН

МИ ЗАЛИШАЄМОСЯ З «СП»!

ЗВОРОТНІЙ ЗВ'ЯЗОК

Не менш оригінальні у своїх висновках В. Карпенко. В публікації про останній компартійний з'їзд (ч. 22 за 6.06.02) автор, цілком слушно зауваживши, що сьогодні комуністи навряд чи будуть підтримані українською спільнотою, бо та вже переконалася в безперспективності комуністичного шляху, тут же сумує з того приводу, що альянс чотирьох (В. Ющенко, комуністи та іже з ними) розпався. На думку автора, так воно й повинно було статися, адже все, що діється в стінах Верховної Ради, режисується поза її стінами. За В. Карпенком виходить, що неофітами в ній є не тільки ющенківці, а й уся депутатська рать, якою маніпулюють кому заманеться.

Написав це тому, що, як і ви, вважаю: "Слово Просвіти" — це Газета діалогів, державотворчих ідей, спрямованих на консолідацію суспільства, пошук і підтримку громадських ініціатив на утвердження України в Україні і світі. Тому в ній не повинно бути сумнівних "вузликів". А ще для того, щоб сказати: ми, просвітяни, й надалі залишаємося з "СП".

З повагою

Валентин ДЕРКАЧ
голова Широківського товариства "Просвіти".

P. S. Не подумайте, що не бачимо сильних публікацій в газеті. Назву тільки деякі з них:

1. Л. Голота. Російська рулетка та Російська рулетка-2.
2. О. Солонець. Як відзначати Переяславську раду?
3. Ю. Гнаткевич. Відродження чи переродження.

Фотопогляд

ПОКРИВАЛИ ДЯДЬКИ ДАХ

Він справжній майстер своєї справи. І знають люди Олексія Дмитровича Орішка не тільки в його рідному селі Сираї, що в Козелецькому районі на Чернігівщині, а й у всій окрузі. Адже, вже пенсіонером, він, немов "швидка допомога", роз'їжджає на велосипеді навколишніми селами й допомагає землякам. "Працюю по людях", — каже вмілий тесля. Він вірить своїм рукам і самому собі. А люди вірять йому.

Ось і дах моєї батьківської хати покрит, разом зі своїми колегами Миколою Івановичем Тонконогим та Михайлом Петровичем Кузьменком, всього за якихось два дні.

На знімку: Олексій Дмитрович Орішко за роботою.

Олекса ВАЩЕНКО,
Фото автора

КОШОВИЙ ЧИПЕНКО ВИСТУПАЄ ЗАВТРА

Як повідомляє старший контролер-ревізор КРВ у Диканському районі Полтавщини Анатолій Миколайович Чипенко, Панько Рудий готує позов на Леоніда Якубовича — за перекручення національних традицій в одіозній телепрограмі “Диканька”. Зрештою, вся Диканька обурена: якби ж бодай раз приїхали невдахи-гастролери до них та своїми очима поглянули, як воно діється все те у Диканьці, то й самі задумалися б, чому вечорниці — правдивий український звичай, що слугував етичному й побутовому навчанню молоді — перетворилися в Києві на клуб сміху крізь сльози. Все там є, тільки крайнього духу бракує.

На Миколу Гоголя кивати не випадає — великий оповідач наперед знав, що розтлумачити москвитянам і пітерцям значення слова вечорниці не вдасться, бо нема такого поняття в Росії, відсутнє воно і в мові російській. А що йшлося йому про жанр суто розважальний, то першеліпше слово вечори — просто вечори! — й знадобилося. Хто-хто, а сучасні організатори т. зв. українського шоу-бізнесу, мусили б знати, що, виставляючи на посміховище прадавню традицію “в форме весьма шутовской”, сміються передовсім із самих себе.

Анатолій Чипенко, який уже десять літ неодмінно являє землякам безсмертний образ Панька Рудого в тутешній художній самодіяль-

Анатолій Чипенко в ролі кошового отамана. Є ще порох у порохівницях!

«НЕ ВТРАЧАЙТЕ НАДІЇ — 2002» СТАРТУЄ ЗАДЛЯ МАЙБУТНЬОГО

Торік 1 червня від пам’ятника Т. Г. Шевченка в Києві стартувала унікальна благодійна акція (велопробіг) за участю дітей-інвалідів (які ще зовсім недавно не в змозі були навіть вийти на вулицю, не ходили до школи), приурочена до міжнародного Дня захисту дітей та 10-ї річниці Незалежності України.

На сімох учасників акції, а серед них була зовсім мала дитина — Давид Гаврилук (три з половиною роки), випало всього п’ятсот гривень і десять доларів. Та відступати було нікуди. Листи, надіслані у понад півтораста киявських банків, залишилися без відповіді, як і листи в штаб-квартири політичних партій, благодійних фондів та центрів, громадських організацій та центрів, релігійних громад. А фірми, бізнесмени і підприємці зробили вигляд, що їх узагалі немає. Не відповів на наш

лист Президент України, і президент знаменитого фонду “Україна — дітям”.

На найважчих для велопробігу етапах тільки Київська обласна організація УНР кілька разів виручала нас матеріально. Хоч навіть найближчі друзі не вірили в успішне завершення акції, яка успішно фінішувала 23 серпня, незважаючи на всі перешкоди (а їх створювалося українськими чиновниками чимало), на Майдані Незалежності о 18-й годині.

Сьогоріч, 5-го липня, в смт. Нова Борова, Володарськволинського р-ну, на Житомирщині, стартували діти-інваліди із Дніпропетровської, Харківської, Чернігівської, Київської, Житомирської та Рівненської областей — діти, з яких ми щойно зняли корсети, підняли з інвалідних візків, навчили красиво рухатися, танцювати, — їм належить оволодіти екстремальними видами спорту і довести всьому сві-

ЕКОЛОГІЯ ДУШІ

ності, переконаний: кращі з національних традицій переживуть бум невігластва неспалпложеними. Стосується це й вечорниць, що, попри всі намагання розчинити націю в натовпі, служать молоді оберегом звичаєвої цноти й шани у ставленні до жінки-матері, коханої, подруги. Тож якщо не вдалося збездити звичай московським гарнізоном, невже впаде він у забуття нині, коли кожне материнське слово прагне знайти своє місце в житті, засвітитися власною невідомістю і невідомістю красою?

Ніде правди діти, нелегко долати Анатолієві Миколайовичу інерцію зневіри серед земляків. Але й тут допомагає рідне слово — кохастесь в ньому чоловік змалку. Широко відомі його самобутні оповідання, що друкуються в місцевій пресі, декламує зі сцени добродій Чипенко й власні поезії. До того ж випало на його долю опасливити симпатичного земляка й колегу Тараса Григоровича Шевченка — віддати за нього свою донечку Оксану, що працює медсестрою. Нівроку, й син Володимир після служби в армії...

Є в пана старшого контролера-ревізора прекрасний задум видати свої твори, ілюструвавши видання власними світлинами — Анатолій Миколайович неабиякий майстер фотографії. І хоча на шостому десятку робота в контрольно-ревізійному відділі Диканського районного контрольно-ревізійного управління Полтавщини відбирає чимало часу й енергії, а з зором у нашого добродія, на жаль, справи досить кепські, духом козацьким не падає. Зрештою, яким же він тоді був би Рудим, якби Панько в ньому та руки опустив? Не тієї завкаски Чипенко! Та й те правда, що натхненні скоки у такому тісному гурті, яким є аматори художньої самодіяльності Диканьки, додає снаги навіть за безнадії.

...Таланту й завзяття українцям ніколи не бракувало. Головне, куди їх спрямувати? З такими козаками, як у Диканьці, й гори можна звернути, але ж на місце одного Якубовича сьогодні десять Кисельових з’явиться! Навіть справедливим обуренням тут не обійдеться... Хіба що справді позов підготувати? На всенародний суд, який дасть оцінку всім ділкам від її Величності Української Культури.

Олесь ЯНОВСЬКИЙ,
Диканька — Київ

ШКОЛА ВИЖИВАННЯ

ту, що неможливого для сміливих і мужніх немає. Це буде своєрідний етнографічно-географічний, екологічний, природно-пізнавальний, науково-практичний тренінг-семинар. Яна, інвалід дитинства (сколіоз із кіфозом 4-го ступеня), не тільки навчилася професійно виконувати танці народів світу, але й опанувала школу рукопашного бою, стала гімнасткою і акробаткою, зрештою, сіла на велосипед.

Маємо на меті показати всьому світу можливість інвалідів, якщо їм надати належну допомогу, зробити доступними необхідні знання. Залучаючи молодь до екстремальних видів спорту й відродження культури та багатовікових кращих народних традицій та звичаїв, здорового способу життя, боремося проти алкоголізму, наркоманії, СНІДу. Отже, акція “Не втрачайте надії — 2002” є своєрідною генеральною репетицією до міжнародного старту по всіх країнах та континентах.

Б. ГАВРИЛУК,
автор і керівник проекту, учасник акції, академік УМАОК

ЧИ БУДЕ У НАС ПРАВО НА СПРАВЕДЛИВІСТЬ?

Добрий день шановна редакція “Слова Просвіти”!

Прочитала у Вашій газеті статтю “Право на справедливість”. Вважаю, що не тільки про лікаря М., а й про багатьох інших лікарів можна писати те ж саме. Думаю, читачам було б цікаво дізнатись, яку саме власну лікарню має лікар М.

А ось у нас у Севастополі лікарі в державних лікарнях поводять себе, як у власних. Повсюдно! Із медициною мені довелося зіткнутися два роки тому, коли була поставлена на облік у ендокринолога. Мені призначили операцію, але грошей на це не було. Тоді завідувача цього медичного закладу написала за мене розписку, де йшлося про те, що я від-

мовляюся від операції і обстеження. Таке підписати? Я не змогла! Тоді завідувача пригрозила: якщо я не підпишу розписку, лікувати мене взагалі не будуть! Довелося підписати.

Стоячи в черзі в коридорах лікарні, я слухала поради інших пацієнтів, які підказували мені, що без грошей мене ніхто не вилікує. Якщо я ходжу до лікаря без хабарів, то й ставлення буде відповідне. Хочу мати здоров’я — треба платити. А чим? Якщо весь зарібок іде на купівлю дорогих гормональних препаратів. Минуло кілька місяців... Ніяких змін! У приймальню відділення лікарні мені заявили, що я повинна оплатити добровільну пожертву — інакше до відділення не прийма-

ють — і виставили мене геть за поріг шукати грошей, незважаючи на гемоглобін 60 і страшну спеку. А ось коли я принесла гроші, ставлення до мене враз змінилося. Весь медперсонал почав мені співчувати, як я бідна з таким гемоглобіном ходжу! Яке лицемірство! Коли мене виганяли, не думали, що я можу під машину потрапити.

Хочу сказати, що медицина у нас класна — до людей ставиться, як до рідної мами. Після випуски з лікарні мені була призначена термінова операція. Завідувача відділення назвала суму. “Похорони дорожче обійдуться”, — “порадувала” вона мене. На тому й розійшлися.

Я повернулася до дільничного

БІЛЬ

лікаря. Вона зустріла мене “широ”: “Уходи. Я лечить тебя больше не буду. Я снимаю тебя с учета. Ей хорошего хочешь, а она упирается. Уходи”. Так ми і розсталися. Жаль. Просто чудовий лікар.

Живемо вдвох на заробіток сина. Чула по радіо, що Зубицька мені могла б допомогти. Але доїхати до Києва нема за що. Сподіватися ні на кого. Тільки на Господа Бога.

Чи буде у нас воно, право на справедливість?

Оксана РУМЯНЦЕВА,
м. Севастополь

ПРОДОВЖЕННЯ РОЗМОВИ

ЗА НАШІ ПЕНСІЇ НАЧАЛЬНИКИ БУДУЮТЬ ДАЧІ!

Шановна редакція!

Прочитав у Вашій газеті статтю про наші невтішні справи з пенсійним забезпеченням. Я сам — працюючий пенсіонер, розміняв 64-й рік свого життя. Отож це тема “моя”. Дозволю собі поміркувати про це.

Пенсії малі у нас з різних причин. Головна причина, мабуть, полягає в тому, що “сильні світу цього”, які зловживаючи своїм службовим становищем, просто розікрали Україну. Лазаренко — то вершина цього айсбергу криміналу. А менші, оті довгоносики, дарма не дрімають у нашому безладді життя: все гребуть і гребуть до себе жар чужими мозолистими руками.

Ні, не отой міфічний жар, а те, що ще залишилося в підприємствах, особливо в ремонтно-будівельних управліннях, в одному з яких я працюю. Директором у нас пан-товариш А. Скуратевич. Цей ділок часу дарма не марнує. Скільки в нього дач? Я добре знаю, — аж три! Одна в Лютетжі, друга в Олександрівці, коло самого лісу (записана на доньку). Її будували цюмо вельможі минулого року в робочі години робітники цього ж управління. Дійство-лиходійство. Виконавцями були люди праці. Теремок не поганий вийшов. Скуратевич вклав у нього, мабуть, не багачко капіталу, бо йому як військовому цю будівлю звели за кошти РБУ. Третю дачу, де підземна частина зроблена лише три роки тому, побудували робітники цього ж РБУ задарма. А що йому треба? У цьому управлінні все є. Будівельні матеріали, спеціалісти різних професій, спецтехніка. Скільки в нього автогаражів, на жаль, я не знаю. Ну, а на все інше йому просто начхати. Що по п’ять місяців не виплачував робітникам зарплату, то для нього невелика біда. Бо всі мовчать, догоджаючи пану, боронь Боже, щоб не розгнівати часом.

Один хіба що я не побоявся і добився свого через звернення до Кабінету Міністрів і до Президента. Мені врешті-решт виплатили мною зароблені гроші. Та не дуже вони переживають, що люди не отримують зарплатню. Це РБУ колись було доброю дійною коровою для різних рангів і чинів посадових осіб.

Не на складах їхали по будівельні матеріали, а на базу РБУ, де всього вдосталь, що потрібно для зведення розкішних маєтків. “Паслися” добре і правоохоронні органи, починаючи від полковників і закінчуючи нижчими чинами. Отож, чого там зайве Скуратевичу турбуватися, дружині не підведуть. Все те робилося на очах в усіх працюючих РБУ. А зараз уже немає чого брати з бази цього РБУ — збанкрутувало. Коли я напровесні хворів, на базу приїжджав якийсь полковник з правоохоронних органів і поцупив на своє обійстя 60 чи 80 сіток, призначених для парканів (2,5 на 1,26) і півкасети каркасів, що я свого часу наварив для них. Коли я вийшов на роботу, про це мені розповіли робітники. Що ще брав задарма цей діяч з бази, не знаю. Десь там собі він споруджує маєточок. Влада ж не дарма в руках таких, як він. Подейкують, що в Скуратевича і четверта була дача десь під Обуховом, яку встиг уже продати. Звісно, вони всі на нього не записані.

А що у нас ділити? Щоб розподіляти, потрібно щось мати. Без належних законів для всіх без винятку і жорсткої дисципліни не буде ніякого пуття в нашій країні.

З повагою до Вас, Г. Гелеведа
м. Київ, червень 2002 р.

PS. Отож тут і криється добробут, коли цюності, в які народ скільки вклав своєї легкої праці, натхнення, попросту привласнюються хапугами різних рангів чинів і посад. Їм все мало і мало, все б згребли до своїх загребущих рук, якби вже можна було. Це РБУ колись ще недавно входило до відомства Київ-миськводоканалу, і його тепершні і колишні керівники, мабуть, як зводили, як зводили свої маєтки. Винятки хіба що Царик і Шаповалов. Та не всі такі, як вони, на жаль.

чення великих розділів програми слід робити шляхом тестування. У Росії, наприклад, вже вісім років іде подібний експеримент в одній із областей. І дуже успішний! Там навіть за балами шкільного тестування приймають без екзаменів у вузи.

— **Пані Наталю, у мене до Вас ще є запитання, яке мене завжди цікавило. У наших школах та вузах звично вгніздилась лекційна система викладання інформації. Однак лекцію можна просто надрукувати і роздати дітям чи студентам. Навіщо щоразу її читати заново?**

— Насте, ти правильно зрозуміла суть проблеми. Колиш, коли друковане слово було дорогим, тоді і необхідні були довгі лекції. У наш час це просто анахронізм. Матеріал пот-

життєвих, потрібних знань. Зате поглянемо, який набір інформаційних предметів! Я, як людина, яка багато років працює з дітьми, з жом спостерігаю, як цей потік сухих фактів виливається на дитячі голови. А останнім часом ще з подвоєною силою. У нових підручниках кожен автор і кожна авторка намагається у свою "нетленку" запхнути так багато, щоб, напевно, вже ніхто не засумнівався в його чи її компетентності. Підручники переобтяжені інформацією, фактами та деталями. Накопичення фактів — це дуже нудний процес для дітей та молоді. Тому виникає проблема з дисципліною. Починаються конфлікти, від яких страждають як учительство, так і діти. Знову ж таки, в результаті цієї кількості фактів, цифр, готових, розжованих і нудних істин діти не вміють

а, головне, у дітей формувалася правова свідомість. З іншого боку, збільшувалася моральність, з'явилось правильне ставлення до жертв зґвалтування, знялись стереотипи, що "ґвалтують тільки тих, хто у коротких спідничках, хто поводить себе певним чином, звабливих, тому вона сама винна..." А наша "жертва" була маленька худенька дівчинка, що ходить у штанах, і вона сердито відстоювала свою честь і людську гідність. Після гри ми обговорювали те, що жертвою зґвалтування може стати будь-яка дівчина, тому потрібно вчитися себе поводити в певних ситуаціях, вміти захищати себе і відстоювати свої права в суді.

Виявляється, з дітьми можна обговорювати будь-які теми. І не нудними малозрозумілими лекціями з охорони здоров'я, які читають нещасні класні керівники, що, частіше за все, абсолютно не компетентні в подібних питаннях.

— **Отже, пані Наталю, наскільки я зрозуміла, необхідно максимально наблизити навчання до реального життя?**

— Так, звичайно. Школа має формувати в дітях позитивні риси характеру і позитивні моделі поведінки. Якщо ми хочемо захистити дітей і молодь від тлінних впливів осіб і поглядів на життя, то передусім потрібно усвідомити, що ми не в силі вберегти їх від цих впливів. Можна, звичайно, сором'язливо промовчати, "заховати голову в пісок", недочути незручного і складного запитання чи пропозиції. Можна просто сказати "ніззя...". І вмити руки — ми все зробили. А можна і потрібно розповідати шкільній молоді про ставеві проблеми: про те, як вберегтися від СНІДу; про те, як розпізнавати прояви самогубства і як допомогти людині в цю хвилину; вчити, як сказати "НІ!" насильству, зґвалтуванню, п'янству і наркотикам. Цей шлях тяжкий, але іншого немає. При цьому дітям потрібно пояснювати не що потрібно робити, а як це зробити. А це можна здійснити тільки за допомогою нових форм навчання.

— **Які саме нові форми навчання мають запроваджуватися у школі?**

— Під час уроку потрібно використовувати різноманітні навчальні методики — тренінги, навчальні ігри, міні-лекції, дебати, обговорення проблеми, викладання нової теми учнями, реферати, інше.

— **Тренінг, я все частіше зустрічаю це слово у нашому сьогоденні. То що таке тренінг?**

— Тренінг — це така форма навчання, яка спирається на досвід людини, а також допускає, що присутні на тренінгу люди, крім одержання нової інформації, мають можливість відразу ж використовувати її на практиці, виробляючи нові навички. Тренінгова форма навчання базується на методиці участі, коли вся група є активною учасницею процесу навчання, тому люди можуть поділитися та обмінятися між собою своїми знаннями і проблемами, а також разом шукати оптимальне рішення.

Наша громадська організація — Центр "Сучасна жінка", якраз і проводить навчальні тренінги. Особливо для освітан і шкільної та студентської молоді. Діти і молодь залюбки навчаються на тренінгах, їм до душі така форма подачі матеріалу. Я приведу висловлювання про тренінг підлітка з м. Василівка, яке мене вразило. Хлопець в анкеті нам написав: "Як я ставлюся до тренінгу? Я ставлюся до нього з любов'ю". Цікаво, чи багато уроків отримують таку оцінку?

— **Цікаво, як швидко відкриваються люди на тренінгу, як легко засвоюється інформація?**

• Вільне спілкування виключає насильство над мисленням.

• Головне в ньому — чути і бути почутою, активна участь всіх, атмосфера доброзичливості і відкритості, відвертості.

• Нехай він стане популярною формою навчання!

• Мені подобається, бо можна розповісти про себе, про свої успіхи.

• Відвідуйте тренінг — і все буде гаразд у вашому житті — ось моя пропозиція усім людям, які хочуть пізнати себе й інших.

• Хай тренінги відбуваються частіше, бо вони доступніші, аніж уроки.

• На тренінгу люди відкриваються, і ми їх бачимо зовсім з іншого боку — відкриваються якості, про які ми й гади не мали. Тренінг допоміг нам зрозуміти один одного та суть конфлікту, що назріває.

• Після тренінгу люди стають більш відвертими, добрішими, чуйнішими. Потрібно проводити їх частіше, бо вони виховують у тоб насамперед людину.

• Я зовсім по-іншому почала дивитися на життя.

— **Дякую, пані Наталю, за цікаву розмову. І до зустрічі. Адже Ви нам ще не розповіли більш детально про діяльність вашої громадської організації на тренерській ниві. Отож, до скорого!**

ПОСИДЕНЬКИ У ПАННОЧКИ НАСТІ НЕ ДИТИНА ДЛЯ ШКОЛИ, А ШКОЛА ДЛЯ ДИТИНИ!

Цього разу до мене на посиденьки завітала небайдужа людина — вчителька історії і права Козинської середньої школи на Київщині, Голова громадської організації Центр "Сучасна жінка" Наталя ОВСІЄНКО.

— **Пані Наталю, ось і закінчився ще один навчальний рік нового тисячоліття. Ми прийшли у ХХІ століття, а процес навчання залишається незмінним. Хоча нові часи вимагають зовсім іншого навчання. Як на Вашу думку?**

— Я вважаю, що у нашій країні існує освітня криза. Класно-урочна система та бальна система оцінювання — ось те, що заважає виходу з цієї кризи. Не дитина повинна бути для школи, а школа для дитини. А у нас все навпаки. Необхідна реформа навчання, яке буде передусім розвивати здатність людини до пошуку нових знань, до творчості. Тільки по-новому навчаючи дітей та молодь, наша держава зможе зробити інтелектуальний прорив у нове тисячоліття.

— **Отже, проблему розв'яже нова філософія освіти, нова освітянська політика?**

— Негативний наслідок навчального процесу — це те, що бальна система оцінювання збільшує число невротиків. Оцінювання опитування під час уроку, невмотивовані перевантаження, постійна стресова ситуація — все це веде не так до знань, як до звички уникати розв'язання проблем, боятися їх, до психологічного зриву та зневіри в собі і своїх силах. У нормі дитина в змозі справитись з емоційним конфліктом, а якщо ні, то це може спричинитися до неврозу, депресії, суїциду.

Я вважаю, що урок має передбачати вільну діяльність учня чи учениці, враховувати швидкість засвоєння матеріалу різними дітьми. Потрібно зменшити кількість предметів та уроків, ввести серед обов'язкових дисциплін предмети на вибір, серед яких учень чи учениця може вибрати цікаві для них, чи потрібні їм для майбутньої професії. Дитину потрібно поважати, розуміти її унікальність та особливості. Тоді навчання не буде йти конвеєром, де немає місця особистості, її правам. Тоді виникне процес співпраці педагогів із дітьми. Потрібен також новий, неформальний, живий зв'язок між учительством та учнями й ученицями. Сьогодні, на жаль, у навчанні немає позитивного, радісного, наповненого емоціями. Наша школа негуманна у ставленні і до дітей, і до вчителів. Вона часто буває жорстокою до дітей. У свій час, коли став Прем'єр-міністром України Віктор Ющенко, він був єдиним із прем'єрів, який звернувся до проблем школи, намагався щось змінити. Пам'ятаю його прекрасні слова на учительському з'їзді: "Сьогодні ми намагаємось побудувати школу, яку б полюбили і учні, і вчителі. Це велика місія". На жаль, цю місію йому не дали виконати. Будемо

ІНФОРМАЦІЯ ДЛЯ РОЗДУМІВ

"...щоб ті, що навчають, поменше б навчали, щоб ті, що навчаються, побільше б учили... щоб можна було довести їх до вершин наук без складнощів, нудьги, покритикувань та побиття, а ніби граючи та жартуючи", щоб школи стали "воістину місцями ігор, будинками насолоди та задоволення".

Я. А. Коменський.
"Велика дидактика" (1,243)

знову чекати свого Вашингтона...

— **Якщо не буде оцінок і екзаменів, то яким же чином Ви пропонуєте оцінювати учнівські знання?**

— Я вважаю, що система опитування на кожному уроці неефективна і завдає тортур дітям. Тому не потрібно виставляти оцінок на уроці. Урок — тільки для збагачення дітей знаннями. А контроль за знаннями після вив-

рібно освітянам готувати і роздавати учнівській та студентській молоді для самостійного опрацювання, а потім по ньому влаштовувати бесіди, обговорення, дебати. Проведення ж довгих лекцій нудне і неефективне (знання в такому випадку засвоюються тільки на 5%). Але головна небезпека їх у тому, що в такій формі знання зразу подаються у готовому вигляді, і у дитини (молодої людини) формується звичка жити чужим, а не власним розумом. Говорять тільки вчителі та вчителі, а учнівство мусить майже цілий урок мовчати, сидіти па-

ІНФОРМАЦІЯ ДЛЯ РОЗДУМІВ

"Коли вчитель перетворюється в оповідача, тоді він негайно стає непотрібним, тому що роль оповідача може з величезним задоволенням грати гарна книга... обов'язки учителя не в тому, щоб розповісти учневі ті факти, які учень повинен запам'ятати, а в тому, щоб постійно зміцнювати і розвивати розумові здібності учня такими вправами, котрі всякої даної хвилини відповідали б розмірам його наявних сил і які з часом ставали б постійно більш важкими і більш складними".

Я.-А. Коменський.
"Велика дидактика" (2,256)

Справо на фото Голова громадської організації Центр "Сучасна жінка" Наталя Овсієнко

сивно і бездіяльно.

— **Пані Наталю, я пропоную нам порушити ще одну проблему школи, про яку так багато говорять в основному батьки дітей, — стосовно перенасичення інформацією шкільних програм у той час, як діти виходять зі стін школи, не знаючи тих важливих речей, які їм потрібні для дорослого життя. З цього приводу я згадую слова Гая Петронія. Я навіть записала їх: "Думаю, наші юнаки настільки дурні тому, що в школах із ними не говорять про життя, звичайне, а лише розповідають про піратів із ланцюгами, що сидять у засідці на морському березі; про тиранів, які виношують укази, за якими синам належить стати голови власним батькам; про оракулів, до яких звертаються під час епідемії і які радять принести в жертву трьох або більше невинних дітей..."**

— Так, проблеми освіти вічні. Але тій латинській молоді, що вчилася дві тисячі років тому, ще пощастило: пірати, тирані, невинні дітвара... Бо у сучасній українській школі, як у тому, недобрій пам'яті, Советському Союзу — чого не кинешся, всього нема — ні тобі піратів, ні

дискутувати, говорити від власного імені. Я намагалася закласти у дитячі голівки: ти — людина, ти маєш права, і свої права потрібно захищати, бо інакше ці права — лише чорні букви на білому папері.

— **Пані Наталю, а можна на якомусь прикладі розповісти, як проходять ці уроки?**

— Будь ласка. Ось я пропоную класу — давайте спробуємо у вигляді рольової гри зрозуміти те, що таке суд і як проходять судові засідання. Яку ситуацію будемо розігрувати? Єхидний голосок із задніх парт: "Зґвалтування". Всім одразу стає смішно, хоча ситуація зґвалтування не зі смішних, а з трагічних. Я згоджуюсь: "Що ж, нехай буде по-вашому. Розбираймо ролі." Ролі негайно всі розхпали, навіть "жертва" відразу знайшлася. Готувалися дуже серйозно: "судмедексперт" студіював положення про судову експертизу, "суддя" прочитав удома Кримінально-процесуальний кодекс, щоб знати все про форму проведення такого судового засідання, інші діючі особи теж читали закони, розпитували старших, як це буває... А далі грали, і як грали! Все почалося з жарту, а закінчилося дуже серйозно — були серйозні промови, були рішення,

НАШ ОБОВ'ЯЗОК — ТВОРЕННЯ НОВОЇ

Наш гість — голова ВМГО “Молода Просвіта” Віталій Мороз.

— **Лідер “Молодої Просвіти”: що то за людина?**

— Родом я з Волині, народився у сім'ї військовослужбовця (можливо, саме від батька-танкіста взяв гучний голос), і кінцевим пунктом призначення нашої багатодітної — рідкісно для військовослужбовців — сім'ї стали Лубни Полтавської області. Закінчив російську школу у 1989 році, і — знову диво — вступив до Кобзарської школи села Стрітівка Київської області (щойно відкритої там), фактично не знаючи нот. Хотів лише працювати у тім, що любив (як радив батько), а я співав і цікавився історією. Перший крок у доросле свідоме життя, таким чином, зробив у 15 років. І хоча бандура лякала якоюсь таємницею — зрештою, жився з її жіночою, українською душею, полював її. За чотири роки опанували одне одного, поставив на професійну основу голосові дані, виходив уже з першими кобзарями на сцену, починав заробляти насущний хліб кобзарів. Відкрилася істина — що таке Україна, її народ, мистецтво, мова. Зрозумів суть жовто-блакитного і чорно-червоного прапорів, суть бандерівської справи, честь українця — захисника Вітчизни...

По закінченні Кобзарської школи вдалося вступити до Університету культури і мистецтв (зараз там ректор — Поплавський), з мою участю там уже відкрилася кафедра бандури і кобзарського мистецтва. Моїм шляхом пішов і мій молодший брат, з яким створили ще в Університеті кобзарський дует. Самі домовлялися про концерти, організували їх, виживали, одним словом (батько — на пенсії, мати — безробітна). Позналилися із українськими націонал-демократичними структурами, брали участь у їхніх заходах, Фонд Шевченка нам допомагав в організації кон-

цертів. Далі — вийшли на Всеукраїнське товариство “Просвіта” імені Тараса Шевченка, що тоді ще звалось Товариством української мови. Ще в Університеті став заступником голови вузівського осередку “Просвіти”, познайомився із тодішнім головою “Молодої Просвіти” Павлом Карайчинцевим, організував студентство для громадської діяльності в організації...

— **Сьогодні ти очолюєш “Молоду Просвіту”, Віталію, — оновлену, але ще не зареєстровану. Що робиться вами зараз?**

— П'ять років до останнього Всеукраїнського з'їзду “Молодої Просвіти” організація на всеукраїнському рівні не була зареєстрована, окремі осередки лише юридично оформилися за власною ініціативою, старе керівництво просто не виправдало сподівань і довіри. Тому нашим завданням було оновити молодіжну структуру, наповнити її реальним змістом і діями. Мені випала відповідальність очолити Всеукраїнську молодіжну громадську організацію у нелегкий час, дієво ввести її у правове і молодіжне поле держави. Організація має 16 обласних осередків, кілька юридично незалежних регіональних структур, які після реєстрації нашого всеукраїнського об'єднання зможуть стати його колективними членами.

Уже під час виборів ми активно про себе заявили, пропагуючи прихід до влади національно-демократичних сил на чолі з Віктором Ющенком, організували “круглий стіл” із заступником голови громадської приймальні “Нашої України” Богданом Пукалом...

Проводимо культурно-освітні заходи, навчально-практичні семінари. У квітні цього року організували у Київському технікумі електронних приладів науково-практичну конференцію “Молодь і державна мова”, задіявши Координаційну раду з мовного законодавс-

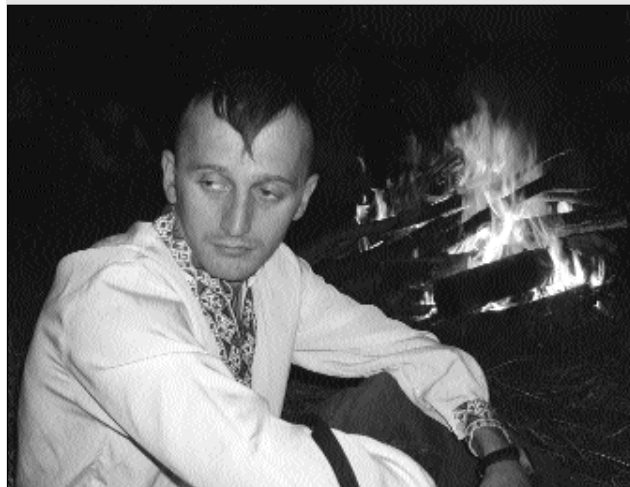
ОРГАНІЗАЦІЇ

тва при міській адміністрації, студентів вищих навчальних закладів I – II рівнів акредитації. Київський конкурс-фестиваль молодих літераторів “Молода Просвіта” відбувся уже 25 квітня у приміщенні музею Лесі Українки як перший етап Всеукраїнського літературно-мистецького фестивалю, організованого ВМГО “Молода Просвіта”. Брали участь у “Дні громадських організацій”, організованому міською адміністрацією, що проходив біля Арки дружби народів за участю понад 100 регіональних та всеукраїнських організацій. Відкривала алею саме просвітня молодь, вона презентувала на святі і молодіжну, і “дорослу” організацію. Виступали ми з братом, бард-початківець Олександр Петриченко, літературно-мистецьке об'єднання “Ауровіль” (художній керівник — Володимир Бубир, голова Ревізійної комісії “Молодої Просвіти”), сподобалися усім вишиті роботи запрошеної нами майстрині Любові Іванів. “Слово Просвіти” писало вже про останні наші заходи до Дня захисту дітей та до Свята національних культур (“Фольклора”).

Шкода тільки, що українців на останньому святі представляли лише ми, а влада наша навіть не прийшла підтримати культуру національності, корінної тут...

Поки що Всеукраїнська “Молода Просвіта” не зареєстрована — легше зареєструвати партію любителів вареників чи пива, ніж якусь патріотичну структуру. Наша ніша — утвердження української мови серед молоді, захист прав молоді в усіх сферах життя, створення нової української еліти.

ФОТОРЕПОРТАЖ

Свято Івана Купала — давнє українське свято, що символізує єдність людини з природою.

У святу купальську ніч “Молода Просвіта” з іншими носіями українських традицій очищалися вогнем, водою і повітрям (основними стихіями природи), співали народні пісні з хором “Гомін” (керівник — Леопольд Яценко). Молоді кобзарі, випускники стрітівської Кобзарської школи (під орудою голови “Молодої Просвіти” Віталія Мороза) особливо вразили святкуючих виконанням Шевченкової пісні “Рече та стогне Дніпр широкий”...

Фоторепортаж Олександра КУТЛАХМЕТОВА

Сторінку підготував Олександр СОЛОНЕЦЬ

ДІТИ МАЮТЬ БУТИ ДОГЛЯНУТИМИ

В Інформаційному прес-центрі IREX ПроМедіа минулого тижня відбулася прес-конференція, де медики, представники Міністерства охорони здоров'я та чотирьох громадських організацій обговорювали реалії дитячої інвалідності в Україні від вроджених вад розвитку. З'ясувалося, що коли в “розвиненій Європі” інвалідність таких людей складає не більше 5%, то у наших умовах — 60%.

Відповідальній особі Міністерства охорони здоров'я Раїси Мойсеєнко не вдалося пояснити присутнім батькам хворих на гемофілію та фенілкетонурію дітей політику державних структур щодо забезпечення цих дітей спеціальними лікувальними препаратами. Останні в Україні, окрім “застарілого кріопреципітату” для хворих на гемофілію (може нести в собі різні інфекції: СНІД, гепатити В і С, сифіліс), — не виробляються. Тенденція ж закупівлі (тендер) лікувальних амінокислотних сумішей хворим на фенілкетонурію виходить, передусім, з економічної, а не медичної доцільності. Так, основним постачальником дієтичного харчування з травня 2002 року обрано російську фірму, яка виробляє “Тетрафен”. Такий вибір Міністерства охорони здоров'я видавався б аж

ніяк не лобюванням російських економічних інтересів, перекваліфікацією медиків у великих економістів, якби діти не почали масово виявляти негативну реакцію на препарат (алергія, запаморочення, блювота, навіть випадіння волосся у дівчинки з Черкас та столичного хлопчика). “Тетрафен”, між тим, продовжують закуповувати нашим дітям від року і старшим після всіх негативних проявів, хоча, як свідчать самі російські лікарі, він не є придатним для споживання дітьми до 7 років. З іншого боку, 840 дітей із порушенням білкового обміну в організмі (білок у них спричиняє розумову відсталість) не можуть повноцінно розвиватися без дієтичних продуктів, тому змушені споживати те, що їм дає держава, а надто — після піврічної паузи у будь-якому постачанні.

ЗДОРОВ'Я

Подібні “перипетії” з російським “Тетрафеном”, однак, виявилися лише дрібним конфліктом порівняно із ситуацією з дітьми, хворими на гемофілію (незгортання крові). 2601 людина (офіційно) в Україні практично “спливають кров'ю”. Централізованої закупівлі ліків (сучасного Фактору VIII) не існує сьогодні і не передбачається завтра, а вітчизняного кріопреципітату, що виготовляється із донорської крові, вистачає менше, ніж на 10% хворих. Як не дивно, найскладнішою лікарі визнають ситуацію в Києві, де живе 315 хворих. З квітня санітарна служба взагалі припинила виготовлення кріопреципітату в міському Центрі крові, головний лікар Центру придбала невелику його кількість у сумської станції переливання крові (вистачить на невеликий час). Ті 1,8 млн. грн. на рік, що дає держава “на виживання” хворим, забезпечує достатньою кількістю ліків аж одного (!) хворого. Залишається сподіватися лише на те, що ми все ж дійшли до сучасної технології виготовлення Фактору VIII (розроблена Інститутом біохімії НАНУ із міським Центром крові м. Києва). Інша справа, що влада з року в рік “не в змозі виділити гроші на імпорфтне обладнання”...

СПОГАД

ДУМИ МОЇ...

Ще й тепер, коли бачу залізничні платформи, вантажені будівельним лісом, відчуваю, як ниють на моїх долонях криваві мозолі.

У далекому 1947 на Уралі ми заготовляли цей ліс, і довжелезні ешелони розвозили його в усі кінці Союзу. Після роботи падали на свої нарі і тихо стогнали, моральний стан був іще гірший: гідка московська лайка, голод, бруд. А ми були молоді, 20–25 років, і перед нами простяглася безнадійна довга дорога, обсотана колючим дротом, яку ми допали під дулами автоматів і гарчанням лютих вовчурів. Тому, коли одного вечора у наш барак зайшов невисокого зросту, літній, сивий чоловік і спитав, чи не згодилися б ми співати в хорі, який табірне начальство доручило йому організувати, ми відразу погодилися. Як пізніше дізналися — він був диригентом-професіоналом високого класу, а тут працював асенізатором: у таборі не було каналізації, і маестро щоденно чистив вигрібні ями, зливаючи все у величезну дерев'яну діжку, і вивозив на охляпії конячці за межі зони. Незважаючи на перевтому від виснажливої праці, на першій репетиції нас зібралося 25 дівчат, майже всі із західних областей України. Моя сусідка по нарах, Ліда з Дрогобича, яка не мала ні музичного слуху, ані голосу, просила: "Дарую, я буду стояти коло тебе — знаєш, я дуже люблю співати, вдома завжди співала голосно і довго, а ти — коли тятину не туди, будеш мене спіати. "Сіпати" доводилося часто, та Ліда не здавалася і таки співала в нашому хорі.

Степан Петрович — так, здається, звався наш маестро, сказав, що ми будемо співати "на празднікі", тому треба вивчити кілька патріотичних совіцьких пісень, та в основному наш репертуар складатиметься з обробок народних пісень Леонтовича і Стеценка. Були щасливі, адже двічі на тиждень на дві години забували, де ми, і нас на крилах своїх несли в далеку Батьківщину рідна пісня.

Нарешті прийшов "празднік" — не пам'ятаю, чи були це "майські", чи "октябрські". Ми з успіхом виступили в табірному клубі-їдальні і начальство відправило нас під конвоем у районний клуб — співати перед вільнонайманими жителями містечка. Багато з них відбули своє ув'язнення ще в тридцять роки і залишилися тут працювати; між ними були українці, росіяни, німці. Останніх вивозили на Урал цілими селами ще на початку війни.

Невелика зала клубу — переповнена, нас завели зі службового входу просто на сцену, і тут ми всі остовпіли: на заднику сцени, на всю її висоту і ширину, був намальований олійними фарбами портрет Шевченка. Хто і коли намалював його тут, на далекому, холодному Уралі?! Маестро, як і ми, кілька хвилин не міг вимовити й слова.

Потім ми співали: виконували програму, якої не мали права змінювати, та по закінченні, коли зала вітала нас гучними оплесками і просила ще заспівати, ми тихо почали: "Думи мої, думи мої..." Ми співали, і слізи котилися по наших обличчях — зала завмерла. Начальство, що сиділо в першому ряду, нарешті зрозуміло, що трапилося, і нас спішно почали виводити зі сцени. Успід нам суворо дивився Тарас, його погляд ніби промовляв: чого розревілися, ану, підніміть голови, борітеся — поборете, вам Бог помагає!

Ми поверталися до табору, не чуючи грубих окриків конвою, гарчання псів — знали: ми виживемо і повернемося-таки на свою Вкраїну.

Після того концерту наш хор розігнали, а маестро кудись перевезли.

Ось і вся історія.

Одарка МАЙДАНСЬКА-ІЛЮК

Віктор Леонтович (1902—1959)

Віктор Леонтович належить до старого козацького роду (прапрадід — бунчужний товариш українського війська за часів Гетьманщини). "Рід Леонтовичів був з

Відзначається столітня річниця від дня народження Віктора Володимировича Леонтовича, автора фундаментального дослідження "Історія лібералізму в Росії". Ця книга, написана німецькою мовою, з'явилася друком у 1957 році, коли В. Леонтович обіймав посаду професора історії Східної Європи в університеті імені Й. В. Гете у Франкфурті-на-Майні. У 1974 році побачило світ друге її видання. Згодом книга вийшла російською (Париж, 1980) та французькою (1986) мовами за редакції О. І. Солженіцина. У 1995 році О. І. Солженіцин перевидав російський переклад із власною передмовою у заснованій ним серії "Исследования новейшей русской истории" (Т. 1). Той факт, що це класичне дослідження В. Леонтовича нині внесено до списку рекомендованої літератури для студентів-істориків, свідчить про міжнародне визнання автора, що передчасно помер у 1959 році в Лондоні після тривалої боротьби із захворюванням на рак.

Віктор Леонтович походив із багатії дворянської родини, що мала свій родовий маєток у Полтавській губернії. Народившись у квітні 1902 року в Санкт-Петербурзі, дитинство та юність провів у Києві, де навчався в гімназії. Університетський курс В. Леонтович розпочав на Російському юридичному факультеті в Празі, де особливий інтерес виявив до

СЯГНИСТИЙ ПАГІН

православних шляхтичів українського походження і після поділу України залишався деякий час на Правобережжі. Трохи згодом дехто з Леонтовичів переїхали на лівий берег, на Гетьманщину, і тут посідали більші й менші старшинські уряди, дехто навіть і генеральні. "Але через те, що вони здебільшого не мирили з московськими представниками в Україні, а один з них був свояком Мазепи, сливе, ніхто з їх тоді дуже не забагати́в". Так писав про свій рід Володимир Леонтович, батько Віктора, в своїй оповіді "З життя моєї баби". Їхня гілка Леонтовичів вкоренилася на Лубенщині, і стали вони полтавськими.

А був Володимир Леонтович (1866—1933) видатним українським письменником, культурно-громадським діячем, просвітянином, меце-

натом, який разом з Є. Чикаленком та В. Симиренком став засновником першої всеукраїнської газети "Громадська думка", що вже наступного 1906 року прибрала назву "Рада". Володимир Леонтович підтримував й інші українські видання, дбав про бібліотеки Полтавщини, опікувався підручниками для сільських шкіл. Він був членом Центральної Ради, Міністром земельних справ за гетьмана П. Скоропадського, з його іменем пов'язаний один з найдемократичніших у світі законів про землю.

Володимир Леонтович — автор повістей, збірок оповідань, публіцистичних і літературно-критичних статей та історико-літературних мемуарів. Його ім'я за радянської влади було піддане забуттю, але вже з 1993 р. повертається в Україну.

історії права, зокрема канонічного. Одержавши у 1929 році ступінь бакалавра, а в 1932 р. — під керівництвом Петра Струве — магістра юриспруденції, викладає спочатку (з 1934 року) російську мову в Інституті економіки в Берліні, а незабаром йому було запропоновано посаду зі спеціалізації "радянське право" в Інституті міжнародного права Берлінського університету. З 1937 року В. Леонтович працює асистентом міжнародного цивільного права в Інституті імені кайзера Вільгельма. У 1939 році до цього додається ще й викладання історії російського та радянського конституційного права.

Крім цієї багатогранної праці, він виступав також із курсами лекцій у Римі: в Інституті філософії права та в Інституті уніфікації приватного права (1941—1942). Тоді ж підготував серію публікацій філософії права та конституційного права для відомих наукових журналів.

Після війни В. Леонтович усе частіше звертається до історії. У 1945—1946 р. читає лекції з історії Візантії в університетах Мюнхена та Франкфурта-на-Майні, у 1947 році, захистивши на філософському факультеті Франкфуртського університету своє дослідження "Правовий переворот Івана Грозного та ідеологія російського самодержавства", опубліковане в Штудгарті у 1949 р., одержує посаду викладача історії Східної Європи.

1919 р. на шляху до вигнання під час вимушеного перебування в Катеринодарі Віктор, учень 8 класу, маючи 17 років, підпав під наказ Денікіна про мобілізацію. "А коли вже доля вимагала і йому йти на війну, — писав у повісті "Спомини утікача" (1922 р.) Володимир Леонтович, — мусів би йти в українському війську. Сама думка про те, що він може загинути, та ще за чуже нам діло денікінської армії, здавалася мені неспівісною".

Куди тільки не потикався Володимир Миколайович, в які двері не стукав у надії чи зустріти, чи взнати щось про сина! Та все було марно. "На превелике горе, я вже майже втратив надію на цей раз знайти Віто", — писав в одному з листів до дружини і дочки В. Леонтович. І тільки 1922 року батьки розшукали сина через Червоний Хрест — у Варшаві. Так він опинився на чужині, де й минуло все його подальше життя...

Олена ЛЕОНОВИЧ

У 1954 р. стає екстраординарним професором, ще через три роки публікує свій магnum opus "Історія лібералізму в Росії".

Ця праця різнобічно характеризує Віктора Леонтовича. У ній відчувається те поле напруги, в якому працювала думка дослідника. З одного боку, йому було важливо визначити місце тих чи інших юридичних інституцій в історичному процесі, а з іншого, "sine ira et studio" дати оцінку історичної ролі особи. Саме тому Леонтович однаковою мірою використовував різні джерела. Вивчення "сухих архівних матеріалів дало йому так само багато, як і занурення в мемуарну літературу". У своїх викладах Леонтович поєднує проникливий аналіз зі здатністю відчувати зсередини конкретну історичну ситуацію. Він завжди пропонує оригінальне бачення і ставить нові питання. Його міркування зрозумілі, стримані, їм не бракує великодушності та мудрості. Ці якості Віктора Леонтовича, поряд з науковими досягненнями, були прикладом для всіх, кому поталанило зустрітись з ним на життєвому шляху.

Пармен ЛЕОНОВИЧ, син ученого, Великобританія

ЖИТТЯ НА МЕЖІ БОЖЕВІЛЛЯ

Міський сад — улюблене місце відпочинку жителів Маріуполя. Десь наприкінці 1940 року відвідувачі саду могли бачити тут нічного сторожа, схожого на жebraка, похилого віку. Нікому тоді й на думку не спало, що то був Микола Михайлович Стасюк — з квітня 1917 року член не тільки першого складу Центральної, але й Малої Ради, а з червня також і член генерального Секретаріату (уряду), де він, відомий кооператор і літератор, відав продовольчими справами. У тому ж році Стасюк був обраний спочатку головою, а потім заступником голови ЦК Української спілки, яка мала здійснити в Україні аграрну реформу...

А далі був тернистий шлях учасника визвольних змагань 1917—1920 років: відступ на Захід, повернення на початку 20-х років на батьківщину, плідна робота в системі кооперації, арешт у 1930 році, слідство і суд, відбуття десятилітнього терміну у таборах Карелії, і так звана "воля" у 1940 році із заборону жити у великих містах України. Стасюк обрав місто на березі Азовського моря. Тут йому, неблагоннадійному, могли дозволити працювати лише нічним сторожем...

8 жовтня 1941 року Маріуполь був окупований німецькими військами. Під час реєстрації, коли виявилася досить неординарна біографія Стасюка, йому було запропоновано посаду редактора україномовної "Маріупольської газети". Він дав згоду. У числі за 10 листопада 1941 року вперше на шпальтах газети з'являється прізвище Стасюка у ролі відповідального редактора.

Стасюк також активно працював у відродженій Маріупольській "Просвіті", де очолював літературну секцію.

16 серпня 1942 року "Маріупольська газета" вмістила таке оголошення:

"У п'ятницю, 21 серпня о 17 год. 30 хв., у приміщенні "Просвіти", вул.

1 Травня, 66, відбудуться об'єднані збори мовно-літературної та історико-етнографічної секції. Письменник Микола Стасюк прочитає уривки з мемуарів "На межі божевілля", після чого буде обговорення твору. Окремі глави мемуарів друкуються в нашій газеті, починаючи з № 105".

На жаль, мемуари Стасюка під промовистою назвою "На межі божевілля" так і не побачили світ. Причини цього стануть зрозумілими читачеві трохи пізніше. У нашому розпорядженні є лише п'ятнадцять уривків, які були оприлюднені "Маріупольською газетою" з серпня по жовтень 1942 року. Але навіть вони дають право твердити: "На межі божевілля" Стасюка — це своєрідний предтеча "Архіпелагу ГУЛАГ" Солженіцина. Розповідь Стасюка про поневіряння у застінках ЧК і НКВС, у таборах "архіпелагу" своєю конкретністю і художністю мало чим поступається витвору Солженіцина.

* * *

Перше знайомство Стасюка з більшовицьким "правосуддям" відбулося ще у 1919 році. Про це йде мова у першій частині мемуарів. Прочитуюмо лише одну їх сторінку, вона досить яскраво ілюструє ставлення більшовиків до культурних надбань українського народу. Гадаю, що епізод, описаний автором — свідком тих подій, видається цікавим не лише мені: "У місті Києві більшовицький партійний комітет заслухав питання про контрреволюційний вплив краси і вирішив: "Визнати красу і всі види мистецтва за контрреволюційні пережитки капіталістичного ладу і з огляду на їх надзвичайну шкідливість розпочати проти них жорстоку революційну боротьбу, для чого організувати надзвичайну комісію по боротьбі з красою". Комісію було організовано, на

чолі неї поставлено "твердокам'яного" більшовика, і боротьба закипіла. Було видано наказ: "Негайно здати з метою знищення всі твори мистецтва. За нездачу — розстріл".

Далеко не всі скорилися. Багато було людей, що ховали речі. Ховали картини, ховали статуетки, ховали художні свічники, ховали медальйони і т.ін. Невпинно удень і вночі провадилися труси, знайдені утвори мистецтва нищилися, а переховувачів розстрілювали. Нарешті боротьба увінчалася успіхом. У місті не залишилося жодного витвору мистецтва і роботу надзвичайної комісії по боротьбі з красою можна було вважати закінченою. Було написано відповідну доповідь і принесено до кабінету голови. Був вечір, настала місячна ніч. Втомлений попередньою роботою і безсонням, голова пихкав люлькою і не одразу зібрався читати доповідь. Нарешті взявся за неї. Дочитав. З почуттям гордості підвівся і підійшов до вікна. У кімнаті було задушно. Прочинив вікно, дихнув свіжим повітрям, глянув, а перед вікном... Київ, Лавра і сам красень Дніпро. Хилилися тополі, шелестіли осокори. Голова задивився, замовк і стиха сказав: — ЯКА КРАСА!

І відразу опам'ятався. Він, голова надзвичайної комісії по боротьбі з красою, піддав контрреволюційному впливові капіталістичного ладу. Замислився, потім твердими кроками підійшов до столу, витяг бланк постанови і написав: "Колишнього голову надзвичайної комісії по боротьбі з красою за контрреволюційний дух піддати заходу найвищої соціальної оборони — РОЗСТРІЛУ". Підписав, приклав печатку, підвопив і передав постанову для виконання". ("Маріупольська газета", № 125, 29 вересня 1942 року).

* * *

У грудні 1942 року ім'я Стасюка зникає зі сторінок "Маріупольської газети". Її 156-е число від 12 грудня підписав уже новий відповідальний редактор. Зникло не лише ім'я, але зник і сам Стасюк, припиняється публікація його мемуарів. Куди? Чому?

Є кілька версій відповідей на ці запитання. Найбільш вірогідна така: і "Маріупольська газета", і міська "Просвіта" були "дахом" для глибоко законспірованого руху опору, що його організувала похідна група ОУН, керована Євгеном Стаховим. Центр цієї організації, що охоплював усю територію Донеччини, перебував у Горлівці. 1991 року Стахів, що зараз мешкає у США, приїжджав у Горлівку. Журналістам місцевих газет він дав кілька великих інтерв'ю, в яких неодноразово наголошував, що в Маріупольському оуніському підпіллі налічувалося близько 300 осіб.

"Маріупольська група", — пригадує Стахів, — була найсильніша. Тут (важко було у це повірити) уцілів після більшовицького терору колишній член Центральної ради, навіть міністр її, Микола Стасюк..."

Як розповідають старожили, в окупованому Маріуполі час від часу розповсюджувалися листівки, які закінчувались закликом: "Вступайте в наші загони для боротьби з німцями! Смерть Гітлеру! Смерть Сталіну!"

Микола Стасюк належав до керівної групи самостійницького підпілля. Але у грудні 1942 року було проведено масові арешти оунівців, усі вони безслідно зникли у катівнях гестапо. Там зник і весь архів Стасюка. Все, що залишилося від нього, — це з десяток публікацій на шпальтах "Маріупольської газети", а також деякі розділи мемуарів "На межі божевілля".

Павло МАЗУР, краєзнавець

З попереднього викладу ми вже знаємо, що будь-який об'єкт певного рівня досконалості (з певними, органічними для нього функціональними можливостями) здатен бачити і розуміти лише ті об'єкти, які мають функціональні можливості не кращі (не більші, не ширші) від даного.

Отже, кожна система (і не тільки людина) може вважати, що **реполь** більш високого рівня досконалості, ніж я, знаходиться за межами мого розуміння.

І ось один чоловік видобув із надр землі **камінь** — залізну руду — і зробив з неї вальцовану раму. Вставив у раму скло, що він його випалив із піску, уцільнив цементом, який випалив з каменя. Потім насипав на дно **піску**, влив **води**, пустив у неї **рибок**, висадив **рослини**. Все зробив сам. Зробив акваріум. Побудував систему функціонування пов'язаних елементів різної досконалості. Власноруч створив **маленький світ**.

Чоловік дивиться на акваріум з вершини своїх функціональних можливостей і розуміє рибок. Він уже багато чого дослідив з їхнього риб'ячого життя. Навіть прочитав у розумних книжках. Про рослини також, про воду, яка має бути чистою, не холодною, не захлавленою. Довідався навіть про пісок, про те, яким він має бути для рослин, щоб ліпше росли, і для рибок, щоб краще їм почувалося.

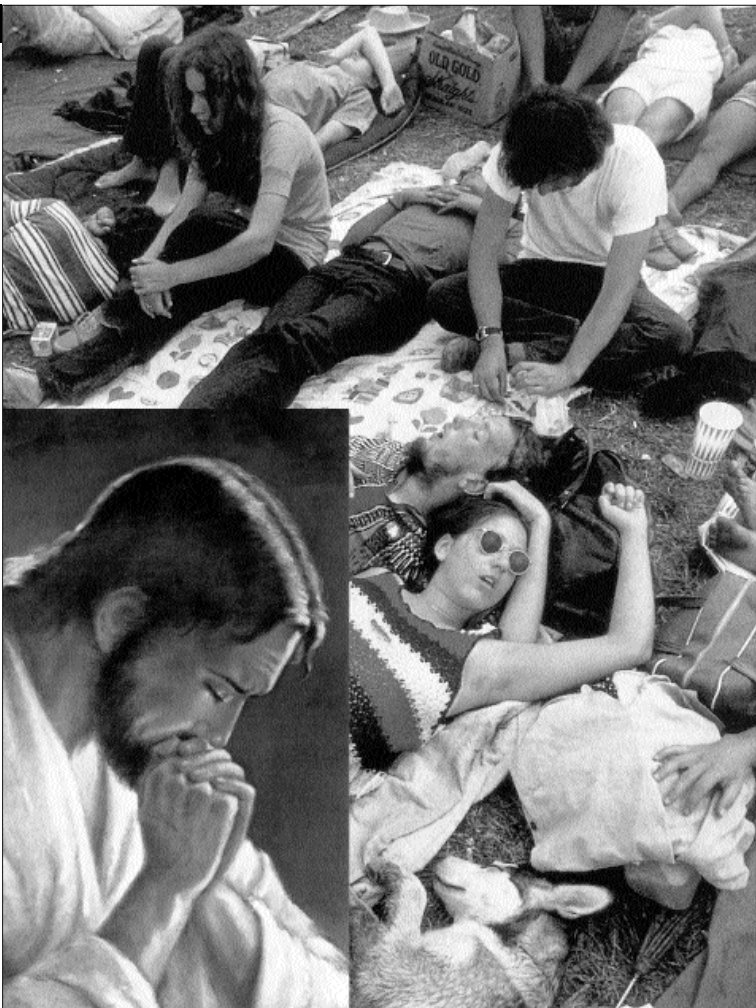
Чоловік реалізував свої можливості, можливості свого функціонального рівня. Використав свій рівень досконалості (себе як реполь, “заряджений” інтелектуальним полем) для будівництва світу з об’єктів, які він розуміє, бо вони розташовані на нижчих від нього рівнях досконалості. **Людина** реалізувала свої можливості згідно із **закономірністю** **однобічного спрямування** **можливостей** **самореалізації**, тобто зі своєї “гори” *розуміння* — **вниз**.

Рибка, яка плаває в акваріумі, також **розуміє** себе, рослини, спілкується з ними на свій спосіб, реалізує свої можливості розуміння життя згідно із тією самою **закономірністю** **однобічного спрямування** **можливостей самореалізації**, тобто зі своєї "гори" вниз. Рибка, що мешкає в акваріумі, очевидно, вважає, що світ — це акваріум і що вона, рибка, є вершиною цього видимого нею світу. І з точки зору риби так воно і є, бо рибка не здатна розуміти знизу вгору від свого рівня досконалості, не здатна подолати свою межу можливостей самореалізації, не здатна уявити собі реполь більш високого рівня.

Рослина, яка вцепилася корінням за пісок, добре собі розвивається, пошукає нові пагони, радісно хапає відблиски променів сонця. Вона **розуміє** себе, воду, пісок, світло і тепло. Вона реалізує власні можливості в межах **функціональної досконалості** свого рівня згідно із **закономірністю** **однобічного спрямування** можливостей **самореалізації**, тобто можливостей розу-

І так є скрізь і завжди у цілому Всесвіті від його створення. Все на світі має *природні* (тобто такі, що дано *при народженні*), а отже — конструктивні) можливості бачення і розуміння видимого для себе світу на своєму рівні й дали вниз згідно із закономірністю *однобічного спрямування можливостей самореалізації, оберненопропорційної щодо можливостей розуміння у протилежному напрямку*. Коротко цю закономірність можна назвати так: **правило однобічного спрямування можливостей розуміння світу; або: правило органічного обмеження репольності**.

Додержання цього правила є принциповою умовою існування всіх систем, оскільки завдяки цьому утримується порядок і самозбереження Великого Всесвіту навіть тоді, коли б глупота якогось елементу (системи) нижчого ступеня досконалості спромоглася розвалити якийсь малий світ. Власне, ця закономірність утримує Світ і всі його малі світи від перетворення у балаган. Дотримання цього правила, як під час створення, так і в процесі подальшого удосконалення Світу, в кінцевому рахунку, завжди має сприяти позитивному розвитку кожного елемента, системи, рівня досконалості.

Перед кожною свідомою людиною, рано чи пізно, обов'язково постає запитання: який світ є більшим — видимий чи невидимий? Знаменитий французький мікробіолог Луї Пастер (створив вакцини проти холери, сибірської виразки, технологію вакцинації, спростував дотогочасну теорію самозародження мікроорганізмів) відповідає на це запитанням так: "Чим більше вивчаю природу, тим більше із подивом і едячністю замислююся над доробком Теорія".

Фр. ДЕССАУЕР

Кожен у розглянутому вище ряду об'єктів замкає *свій* світ, в якому присутні всі ті функціональні елементи, можливості самореалізації яких не перевищують функціональних можливостей даного об'єкта. Верхня межа кожного такого малого світу (як світу у Великому Світі) для відповіданого об'єкта А проходить між цим об'єктом і об'єктом Б, який є більш функціональним у своїх можливостях самореалізації, тобто таким, що знаходиться на вищерозташованому ступені функціонування систем.

Для оснащеного більш досконалим полем об'єкта Б світ А є видимим і зрозумілим. Натомість для об'єкта А, який має поле нижчого рівня, світ Б є невидимим і неможливим для зрозуміння. Лише за умови такого ієрархічно-полюсового порядку розміщення об'єктів (і відповідних світів) у Всесвіті, жоден примітивніший світ А ніколи не подолає, ні збудує більш розвинутого (і, сподіваємося, більш морального) світу Б.

Відповідно, світ Б не спроможний завдати шкоди більш розвинутому (репольнішому) світові В, бо не здатен перейти межу між ними.

Тому щаслива рослина в акваріумі відчуває делікатний дотик риби, як дотик взагалі, а не конкретно риби. Рослина риби не бачить. І не тільки тому, що не має очей, в яких могла б відбитися гарна срібляста луска цієї риби. Натомість щаслива (як видається) риба бачить рослину в акваріумі, бачить якісь плями, тіні і світло за склом. Але що може риба знати про світ

за цим склом? Чи можна навіть вважати, що рибка бачить світ поза акваріумом? Бачити — означає розуміти. А що взагалі розуміє рибка про життя у кімнаті, де стоїть акваріум, про речі, об'єкти, явища за склом?

Чи здатна рибка відрізнити, хто стоїть за склом: господар дому, його дружина, мала дитина, або кіт, який давно чекає на те, щоб полишити його самого у кімнаті з акваріумом?

Очевидно, що для риби світ поза акваріумом є невидимим. І не тільки у сенсі оптичному, а передусім, у сенсі інтелектуальному, в сенсі можливостей пізнання. Репольному.

Мале дитя також не бачить, бо не розуміє, незважаючи на те, що дивиться. Багато дорослих людей не розуміють, здавалося б, цілком елементарних речей, навіть не усвідомлюють, що дивляться на них, бо дивляться не розуміючи. Як правило, ці люди не працюють над розвитком і вдосконаленням своїх *полів*, не намагаються використати *можливості*, надані їм Творцем.

Отже, бачити — це не тільки функція очей. Бачити — означає мати зв'язок через розум і серце зі світом відносно невидимим, відчувати і намагатися зрозуміти його, перетворюючи для себе цей умовно невидимий світ у світ зрозумілий, а отже — видимий. Принагідно варто нагадати, що **penitētia** — це **певне** сполучення польових (в тому числі інтелектуальних) можливостей розуміння Семи у його систем, зокрема й через вивчення характеру зв'язків між Творцем і Його

Коли б порівняти дві точки зору по обидва боки скла акваріуму — людини про рибу і риби про людину — то яка пропорція відповідала б у такому випадку порівняння їх інтелектуальних, фізичних, функціональних (репольних) можливостей? Тисяча до одного, міліярд до однієї десятиєї? В кожному разі, людина виступає в даному випадку як *творець* цього акваріумного світу, залишаючись у світі «надакваріумному», який не може бути зрозумілим (видимим) для всіх об'єктів (мешканців) акваріуму.

Сталося так, що мала дитина лишилася сама в кімнаті, дотупцяла до акваріуму і постукала дерев'яною іграшкою у скло. Шибка акваріума тріснула, дитя злякалося і втікло в інший куток кімнати. Там, на килимі, забавилося возиком і одразу забуло про все.

А тим часом вода тихо витекла з акваріума через розбиту шибку. Чотири гарненькі рибки ще якусь хвилю конвульсивно стріпували хвостиками і вже потім лежали тихо.

В їхньому світі сталася катастрофа і майже увесь загинув. Цілий світ обсягом одного відра води. Для рибок іншого не було. Тепер вже не мають сенсу жодні дискусії про видимий і невидимий світи, або про те, чи взагалі можливо виготовити скло з піску (з точки зору риб).

Для риб не був видимий навіть світ kota, який знає цілий мікрора-йон, особливо підвали будинків. Не був видимий для рибок світ дитини, яка, крім квартири, двору, парку і дитячого садка, ще трохи пам'ятає берег моря. де була з мамою влітку.

Якщо для рибки залишивши невідомим реальний світ далеких країн, до яких час від часу їздить господар помешкання, то що вже газети про світ галактичних систем навколо далеких зірок, світло від яких долинає до Землі протягом десятків років і уявити які здатна далеко не кожна людина? Для рибки існував лише світ з одного відра води між прозорими стінами; і от вже його немає...

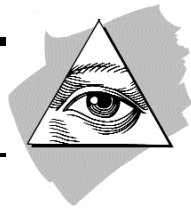
Пізно ввечері господар дому вийшов на балкон, подивився на чорне небо, повне зірок. Раптом уявив собі, що він є рибою, яка вдиляється через скло в інший світ, марно намагаючись зрозуміти неможливе. Подумав: щоб вийти за межі нашої людської шибки, щоб вийти за кордон наших можливостей пізнання, аби зрозуміти щось поза нашим акваріумом, обов'язково треба отримати благодать від Творця нашого "акваріума", нашого світу. Світу, який є набагато більшим від об'єму відра води, але також підпорядкований правилу *однобічного спрямування можливостей розуміння світу*, тобто *органічному обмеженню реальності*. Бо світ людини містить у собі відносно сталі пізнавальні межі, завдяки яким для людини більша частина світу є невидимую.

І, дивлячись у нічне небо, думав чоловік про те, що дуже хотів би бути поміченим з того, зовнішнього боку шибки. Думав про те, що життя людини на цьому світі є дуже коротким і що в нашому акваріумі дуже багато таких проблем, що їх, мабуть, навряд чи спроможні вирішити самі люди без допомоги Творця. Особливо враховуючи, що маємо забароту самовпевненості при великій короткотривалості.

“Люди — це дуже зарозумілі риби”, — подумав собі чоловік на балконі, — **можуть не помітити того, що невидимий світ знаходиться поряд, а не тільки в інших галактиках. Можуть не повірити, що духовне поле сил (душа) людини може жити вічно і незалежно від тіла.**”

І тоді відчув, що хтось зацікавлений і добрий згори дивиться на нього. Добрий Творець Світу видимого і невидимого.

● Євген ГОЛИБАРД

ТАМ, ЗА ГОРИЗОНТОМ...

Слово *religia* (лат.) означає певний комплекс взаємопов'язаних **понять**: *re* — повернення, звернення, зворотне; *ligare* — пов'язувати; *liga* — зв'язок. Отже, релігія — це певне сполучення переважно духовних та інтелектуальних можливостей розуміння Світу через вивчення характеру зв'язків між системами різних рівнів, зокрема й між Творцем та Його створіннями.

1. MEMENTO MORI

Тобто, пам'ятай про смерть. Кожна народжена людина обов'язково помре. Це одна з небагатьох абсолютних істин цього світу: обов'язково! Причому, чим довше живе і чим довше зберігає здатність мислити, тим частіше ставить собі два запитання: для чого людина живе? Що буде після смерті?

Особливо гостро ці питання постають тоді, коли на наших очах помирає хтось із рідних, близьких нам людей, коли треба померлого обмити, передати, кілька разів перекладати, коли небіжчик упродовж кількох днів лежить у труні посеред хати, випромінюючи потужний фон постраху, паралізуючи свідомість, створюючи відчутний тиск на психіку і наповнюючи душі присутніх болем і тривогою, яка не підвладна людській волі.

Тризна, поминки, поминальний обід — це спроба вирватися з обіймів непогамованого тваринного страху, сумнівів і почуття провини перед померлим у середовищі тих, хто, як правило, виявляється непередбаченим до цієї зустрічі з абсолютною, очевидною, незмінною (природною!) істиною людського буття.

А це ж тільки зустріч на боці свідків. Бо потім, через певний час, кожен обов'язково (!) опиниться в ролі головної дійової особи цього одвічного спектаклю з останнім актом, що грається для нього персонально...

Класичний матеріалістичний світогляд стверджує, що смерть тіла — це абсолютний кінець усього сущого для померлого індивідуума: спектакль закінчено, впала завеса, а за нею — нічого.

Нині вже не тільки ідеалістичний (і не тільки суто релігійний) світогляд виходить з того, що матерія може бути живою (одухотвореною) і мертвою (бездуховною).

У сучасному світі існують сотні теорій (у тому числі й таких, що не мають нічого спільного з релігією), які по-своєму пояснюють явище духовності. Зокрема, й загальна теорія систем, біля джерел створення і удосконалення якої стояли такі стовпи мислення як Роджер Бекон (серед багатьох його винаходів слід нагадати про створення сучасного календаря, введення через триста років папою Григорієм III, та пороку — 1242 р., що поклато початок створенню вогнепальної зброї), Леонардо да Вінчі, П. К. Енгельмайер, В. І. Вернадський, Г. С. Альтшуллер, Едвард де Боно, В. М. Сідоров та інші.

Теорія систем — у її сучасному трактуванні — сприймає будь-який об'єкт як нерозривну цілісність трьох частин: машинної, апаратної і приладної. Машинна частина об'єкта (системи) приймає, перетворює, передає і використовує енергію; апаратна — приймає, перетворює, передає і використовує речовини; приладна — приймає, перетворює, передає і використовує інформацію.

Прикладом може слугувати не тільки суперсучасний літак чи підводний човен, а й звичайна електродріль або навіть середньовічна система автоматичного регулювання рівня води на річках Німеччини. І, звичайно, кожна жива істота, зокрема й людина.

Генріх Альтшуллер не вживав визначення **дух**, проте серйозно розширив поняття **поля** і ввів принципово нове поняття — **реполі** (речовина + поле сил), розглядаючи його, як складову частину, "молекулу" будь-якої функціонуючої системи. Наприклад, у функціонуючій системі **морський транспорт у Заполяр'ї** функціонуючим елементом є **криголам**, який використовує певну **енергію** і створює **поле сил**, завдяки чому стає можливим ламати лід, утворюючи прохід для каравану суден. Але й сам криголам являє собою систему **реполів**, тобто конструктивно-технологічних елементів, більше чи менше "заряджених" різними полями: механічними, гідравлічними, тепловими, акустичними, світловими, електричними, пневматичними, електронними тощо.

Якщо якийсь окремих елемент системи не оснащено полем (тобто цей елемент не має відповідного поля у своєму розпорядженні), то як він тоді зможе функціонувати? Навіщо він тоді взагалі потрібний? Жива здорова людина складається виключно з реполів, бо жодна її клітина не може бути мертвою, "незарядженою", непольовою.

Г. Альтшуллер сформулював вісім законів існування і розвитку систем, останній з яких — **закон збільшення реполіності** — стверджує, що удосконалення всіх систем відбувається через розвиток польової частини **реполів**, тобто шляхом зменшення питомої частки, обсягу і ролі **ре-**

човин з одночасним збільшенням обсягу, підвищенням рівня, потужності і впливу **полів**.

В ідеалі це означає такий розвиток і функціонування систем, коли кількість речовин у реполіях зменшується до нуля, натомість їх польове оснащення збільшується і удосконалюється: від механічних до теплових, далі — до електричних, електронних, оптичних і т.д., із залученням полів інформаційних.

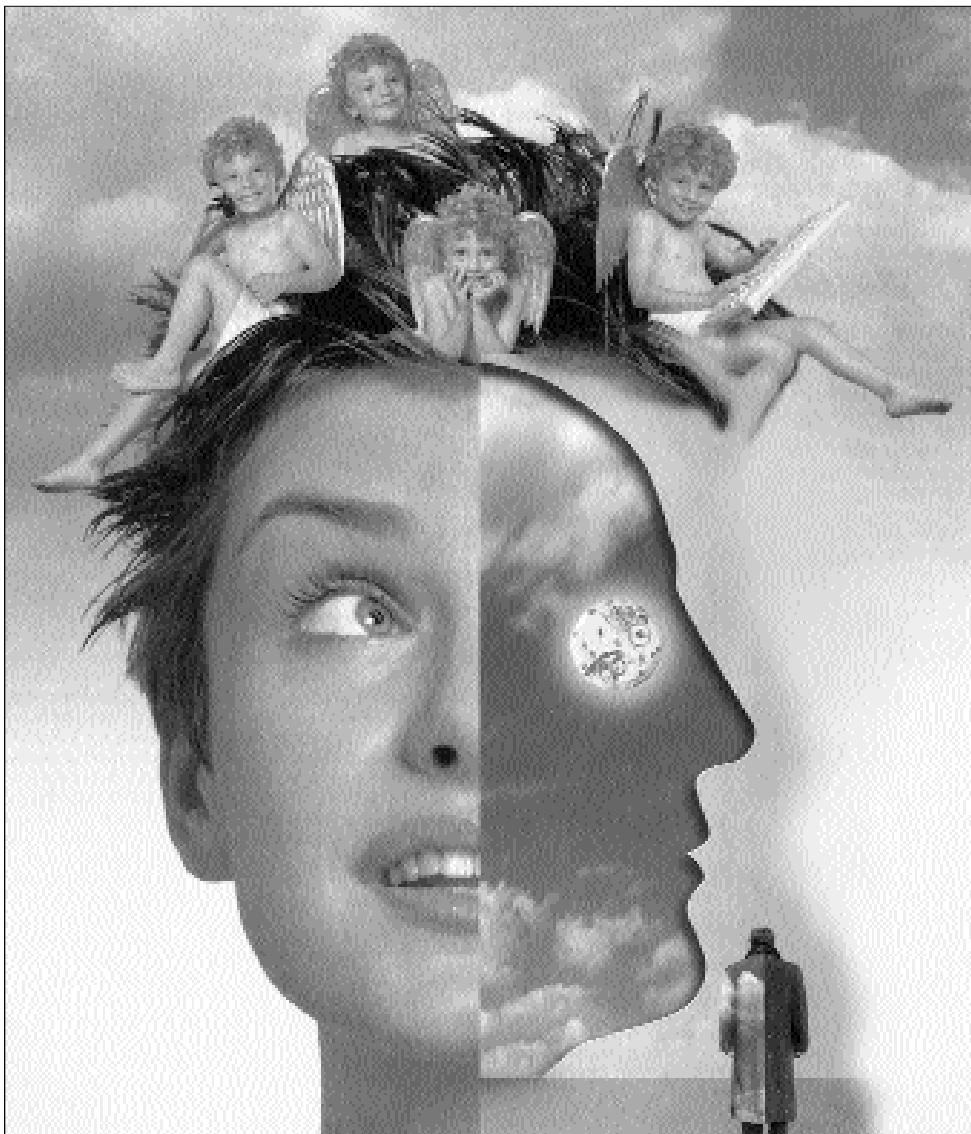
Бо що то є таке — ангел? Це такий системний об'єкт, у якому майже (або зовсім) відсутня **речовинна** складова конструкції, проте існує необхідна **енергетично-інформаційна** складова. В епоху стільникового зв'язку вже ніхто не сумнівається у можливості "безречовинного" існування інформаційно заряджених енергетичних полів і їх керованого переміщення у просторі. *Ангел — це досконалий реполі*, в якого, крім енергії і інформації, є також центр автономного функціонування і керу-

каталогу на початку 70-х років минулого ХХ століття подружжям вчителів Кириан зі Ставропілля.

А вже 1980 року, на першому всесвітньому конгресі з психотроніки у Празі, було повідомлено про створення американськими вченими атласу аурі людини, підготовленого в процесі дослідження ефекту Кириан, у тому числі: під час фотографування різноманітних психічних станів людини, спровокованих у широкому діапазоні почуттів і емоцій на в'язнях-добровольцях.

Трапляються поодинокі особи, котрі від природи мають дар бачення людської аурі. Вони стверджують, що аура відривається од тіла в момент смерті. Факт "відриву душі від тіла" підтверджено в численних описах вражень пацієнтів доктора Раймонда Моуді, який аналізував розповіді хворих, котрі пережили клінічну смерть, і розповів про це в свого часу популярній книзі "Життя після життя".

ПРО БОГА, З РАЦІОНАЛЬНИХ ПОЗИЦІЙ

За сталінських часів моєї юності влаштовувалися дискусії на тему "Наука і релігія". Власне, це були не дискусії, а такі собі самодостатні (з точки зору їх авторів) риторичні монолози: "В чому полягає реакційна суть релігії і войовничого клерикалізму? Реакційна суть релігії полягає в тому, що!..."

вання, який ми називаємо свідомістю.

Не всі люди перетворюються в ангелів, але у всіх у момент смерті душа (поле) відірветься від тіла.

Чому? — питає. Тому, що у світі **реполів** існує можливість окремої взаємодії (спілкування) **полів** різних реполів. А отже, **поле сил** будь-якого об'єкта (системи) існує, за великим рахунком (або великою мірою), незалежно від **речовинної частини** цього об'єкта. Зв'язок між **речовиною** і **полем** об'єкта є тимчасовим. Рано чи пізно, але настає момент (або період), коли невидиме поле відділяється од видимої речовини; так само, як **теплове поле** нагрітого сонцем вдень пляжу відділяється від піску ввечері.

І чим примітивніший реполі, тим легше і швидше відділяється від нього поле.

Еманацію (випромінювання) душі можна побачити, якщо сфотографувати людину в певному частотному полі. Причому, в залежності від кольору і форми еманції, можна діагностувати стан душі конкретної людини. Цей фізичний ефект було відкрито і введено до міжнародного

Існує багато точок зору і теорій щодо комунікації в системі "цей світ — той світ". В молитві "Вірую" вимовляємо такі слова: "...Вірую в Святу Вселенську Апостольську Церкву, спілкування святих, тіл воскресіння..." Варто замислитися над останніми чотирма словами, особливо щодо **спілкування** (комунікації — кого з ким?) і **тіл** (у тому числі: інформаційно-енергетичних). Навіть якщо хтось переконаний, що тут маємо справу з комунікацією на дорозі з рухом в один бік, все одно треба пам'ятати, що на ній впевненіше почуватимуться ті душі, які не обтяжені гріхами.

"Memento mori!" — з посмішкою вітаються члени ордену камедулів. Тобто не гріши, тримай совість у чистоті, тоді й душа радітиме і не переживатиме трагедії смерті тіла, бо знатиме, що матиме вічне життя. Життя поля, яке відірвалося од обмежень, що їх накладає речовина. Життя в світі досконалих реполів.

Далі буде.

Євген ГОЛИБАРД

РЕПЛІКА З ПРИВОДУ

А ЩО КАЖУТЬ УЧЕНІ

"Дві речі свідчать мені про Бога: зірки наді мною і совість у мені."

Іммануїл КАНТ

"Я довго міркував і довго сумнівався, Чи є на Землю погляд з висоти; Чи може, все тече наосліп, без порядку І волі з неба брак у Всесвіті. Проте, розглянувши світил небесних ладність, Землі, морів і рік пристойність та порядність, Природи явища, дня й ночі перемену, Я визнав: нас створила Божа сила."

Михайло ЛОМОНОСОВ

"Науки — сестри релігії; в тому сенсі, що вони розкривають частину законів, які керують Всесвітом і життям людини. Таким чином, це сходинки, що ведуть до віри в Бога."

Г. Дж. СІЛЕЙ

"Тільки мале знання віддаляє від Бога; велике знання — знову наближає до Нього."

Френсіс БЕКОН

"Я — християнин. Це означає, що я вірю в Божественність Ісуса Христа, так само, як вірив Тихо-Браге, Копернік, Декарт, Ньютон, Лейбніц, Фертман, Паскаль, Гримальді, Ейлер..., як всі великі астрономи і всі великі математики минулих віків."

Огюстен Л. КОШІ

"Невіра в Бога є, зазвичай, наслідком лінощів, нерідко — забобонів, але вона ніколи не може бути підставою для того, щоб пишатися собою з цього приводу."

Дж. РОМЕНС

"Нерелігійні — це, переважно, ті, чий науковий знання поверхові".

А. Г. САЙС

"Загальним враженням від моїх тривалих життєвих спостережень є те, що у великих людей обидві ці якості — знання і віра — пов'язуються одне з одним, причому, з такою інтенсивністю, яка зовсім не властива розумам обмеженим."

Г. В. ОКЛЕНД

"Матеріалістична концепція світу є характерним показником переконань вчених третього або четвертого сорту. Тоді, як найбільш обдаровані представники науки схильні скоріше до ідеалізму, ніж до матеріалізму; вони або благоговійно віруючі, або, як мінімум, шанобливо обережні в своїх вироках стосовно релігії."

В. Дж. КОЛЛІНС

"Якщо віра у Вище Начало є однією з суттєвих вимог, що ставляться перед релігійною людиною, то, в цьому сенсі, я сказав би, що більшість вчених — релігійні."

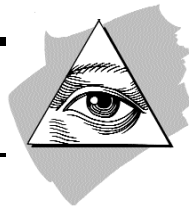
Нікола ТЕСЛА

"Християнство — це, якщо можна так висловитися, та атмосфера, в якій наука здійснює найкращу частину своєї праці."

Дж. П. МУНСОН

"Саме мої наукові праці з фізики привели мене до Бога, до віри."

Антуан Анрі БЕККЕРЕЛЬ

ТАМ, ЗА ГОРИЗОНТОМ...

Продовження.
Початок. у числі... за 2002 р.

2. НА ТАК ЗВАНІЙ
ЗДОРОВІЙ ГЛУЗД

Матеріалістичний світогляд пропонує дуже простий підхід до цієї проблеми і дуже просте її розв'язання, а саме: все, що кожна людина може запримити, відкрити, зафіксувати за допомогою своїх відчуттів, можливостей сприйняття або створених людиною відповідних приладів, — все це є матеріальним і насправді існує. Все інше, про що кожна людина не може стверджувати з цілковитою певністю, що воно існує (наприклад, тому, що не може побачити на власні очі), матеріалістичне знання називає містикою, тобто неіснуючим, вигаданим, фантастичним (водночас перевернувши поняття містицизму, трактуючи його примітивно і презирливо).

Бачимо, що світогляд матеріалістичний визнає світ не таким, яким світ є в його цілості, а визнає лише ту його частину, яка може бути зрозумілою для людини на даний момент; для людини, яка світу не створила, а прийшла в уже існуючий; для людини, яка ще сама не певна того, ким вона є і звідки взялася як різновид живого.

Отже, з матеріалістичної точки зору, виходить, що світ постійно збільшується за рахунок збільшення матеріалістичного знання людини. Але ж світ насправді не збільшується, а є таким, яким є. І що може означати для безмежного світу відомлення про чергове наукове відкриття, яке додає лише краплю знань в океані людського невігластва?

Чи є сенс у тому, щоб людина вважалася за вершину світового розуму, якщо людина нічого більше не знає у порівнянні з тим, що вона на цей момент зрозуміла? Кожне нове відкриття нагадує людині про це, вказує на відносність і обмеженість її знань. Та й ті знання, які має людина, вона не вміє використовувати для повної користі для себе. Але людина вперто тримається своєї облуди, побудованої на власному егоїзмі, не бажаючи погодитися з фактом обмеженості своїх можливостей пізнання, як можливостей функціональних.

Наберімося трохи терпіння і спробуємо уявити собі розвиток світу через його елементи, що вже реально існують. Адже, якщо світ створено одним Богом-Творцем, то, мабуть, залишилися якісь сліди, якісь свідчення про творення з **одного** творчого джерела, про притаманні йому, характерні для нього ознаки його творчої лабораторії, якісь засадничо однакові підходи до конструювання створених Ним об'єктів, чи хоча б якась універсальна тенденція або загальний закон, що поєднує ці об'єкти і бодай приблизно вказує на взаємозв'язок між ними.

Бо якщо світ творився **сам собою**, як про це стверджують прибічники еволюційної теорії, тоді в ньому не може бути однієї спільної і притаманної для кожного об'єкта цього світу ознаки, засади, характерної **закономірності**.

Для внесення ясності у це питання розглянемо функціональні можливості деяких матеріальних елементів, які стоять у певному ряду **досконалості речей видимого світу**: піщинка (пісок), крапля води (вода), рослина (трава, водорості, дерева), риба, звичайний домашній кіт, мала дитина, дорослий чоловік.

Піщинка і увесь пісок, незважаючи на те, що він, на перший погляд, є класичним прикладом мертвої природи, має своє життя і добре реагує на різні зовнішні сили (взаємодія з ними). Наприклад, може рухатися за подихом вітру або течією води. Піщинка спроможна притягати і утримувати молекули води, разом з водою формуючи плівку натягу.

Пісок реагує на зміни температури: збільшується в об'ємі під час нагрівання, або зменшується, віддаючи тепло. Отже, піщинка функціонує сама і співпрацює з іншими елементами дійсності на рівні своїх **функціональних можливостей**, незважаючи на те, що вона є звичайним маленьким камінчиком, який навіть **своєї форми самостійно не може змінити**. Бо таким є **світ** каменя.

Проте навіть піщинка вже може бути **репо-лем**, а отже, виконувати функції інструмента, виконавчого (робочого) органу. Наприклад тоді, коли нагріта сонцем велика кількість піщинок використовується як пляж, або коли мішечок з гарячим піском кладемо собі на хворе місце.

Крапля води (або багато крапель, наповнене відро води, дощ, ріка, море) **може змінювати свою форму**, може у великій кількості перетікати через дуже малий отвір. Може пройти крізь пісок у будь-якому напрямі, вміє не тільки змінювати об'єм під впливом температури, а й змінювати свій фізичний агрегатний стан у широкому діапазоні можливостей — газ (пара), рідина (вода), тверде тіло (лід) — вбираючи, акумулюючи і виділяючи багато енергії.

Ефекти взаємодії тепла і води є незмінними від сотворення світу, але лише 1807 року після народження Ісуса Христа відбувся перший у світі рейс пароплава, коли водяний **ре-поль** наочно продемонстрував свою здатність виконувати солідну роботу в технічному прогресі транспортних систем.

Крапля води вміє вже набагато більше порівняно з піщинкою або каменем. Крапля спроможна навіть змінити форму і розмір каменя ("крапля камінь точить"), але **не здатна рости і розмножуватися**. Такий є **світ** води.

Рослина здатна рости і розмножуватися. Рослина вміє проростати крізь пісок (навіть крізь асфальт тротуару) впертіше, ніж вода; може витягти багато води з великої глибини і передати її вгору на відстань до 40-50 метрів (ліани в тропічному лісі). Рослини самостійно,

перетворення енергії і речовин з використанням інформації.

Явище фотосинтезу, згідно з яким сонячна (в тому числі фотонна) енергія перетворюється на рослинну масу, що постійно нарощується, забезпечує їжею все людство і всі живі організми від створення світу, було відкрито вченими досить недавно. Але це відкриття нічого не змінило в існуючому світі, Творець якого знав про це явище перед усіма віками і Сам заклав це явище в рослини.

У рослини, які переважно (і саме тому) стоять, не рухаються, не ходять, але живуть у міру своїх функціональних можливостей, на своєму рівні функціонування, що знаходиться над рівнями функціонування (світами) каменя і води. Бо **рівень функціонування** — це **світ систем**, які спроможні реалізувати свої мож-

поживу. Мають у собі маленький хімічний реактор (котел), в якому поживу можна акумулювати, розкладаючи її спочатку на потрібні субстанції, а потім випроковувати з них для себе необхідну кількість енергії, а також потрібну кількість необхідних речовин для власних зовнішніх і внутрішніх будівельних та ремонтно-регенеративних робіт, що відповідають вимогам даного біологічного виду.

Риба має значно більше функціональних можливостей, ніж рослина. "**Рибний**" **реполь** значно багатший на різні енергетичні та інформаційні поля. Риба спроможна користатися водою і рослинами, може розпізнавати своїх ворогів і уникати їх, може навіть зробити власне гніздо з камінців або піску.

Птах, за своїми функціональними можливостями, стоїть вище за рибу. Він вміє робити все те, що вміє риба, а крім того, ще може ловити рибу і збудувати своє житло (гніздо) у такому розумному місці (наприклад, видовбавши дупло), яке захистить його потомство від злого нападу.

Кіт, за своїми функціональними можливостями, перевершує птаха. Він вміє не тільки ловити рибу і птахів, а й **змінювати свою поведінку і наміри** залежно від конкретних умов життя, пристосовуючись навіть до людини, до її вимог. **Функціональна програма**, закладена Творцем у kota, є ще більш гнучкою, ніж та, що закладена в птахів і риб, а отже передбачає можливість самонавчання і самовдосконалення на основі власного, індивідуального досвіду конкретного створіння.

"**Котячий**" **реполь** не тільки досконаліший (бо багатший і різноманітніший за рахунок вміщених у ньому речовинних субстанцій і інформаційно-енергетичних полів), ніж **реполи** птаха і риби, а й дає деяку можливість його самостійного розвитку.

Людина — функціонально найбільш досконале створіння з усіх існуючих на Землі. Людина вміє робити майже все те, що й інші розглянуті вище елементи визначеного нами ряду досконалості, але ще й набагато більше. Для прикладу можна навести хоча б такі функції, як створення нових елементів дійсності.

Людина не тільки насипає великі гори піску, землі й каміння, не тільки збирає великі води (в тому числі: будуючи великі греблі, штучні моря), не тільки вирощує нові версії рослин, риб і тварин за допомогою селекції та генної інженерії, але також шукає сенсу в усьому тому, що вона розуміє, як і в тому, чого зрозуміти не може.

Причому, якщо рослини і тварини живуть і розвиваються, переважно, на основі закладених Творцем **обмежених генетичних програм**, то генетичні програми, закладені в людину, дозволяють їй удосконалюватися у величезному просторі інтелектуальних і фізичних можливостей. Людина може навіть будувати себе згідно із власною волею: може наростити м'язи на видатного культуриста, а може скинути надмір власного тіла; може витренувати ноги на витривалість марафонця, або розвинути мозкові клітини для виконання великих розрахунків чи вирішення складних завдань.

На відміну од тварин, птахів, риб, рослин людина шукає нові поняття і нові знання для збільшення своїх функцій і розширення своїх можливостей у світі, про який вона так мало знає...

Ряд елементів, який ми розглянули, є низкою кількісно і якісно різних можливостей самореалізації **реполів**. Причому, **найхарактернішою ознакою**, як кожного з цих елементів, так і всього ряду, є **закономірність одностороннього спрямування можливостей самореалізації, оберненопропорційної щодо можливостей їх розуміння у протилежному напрямку**.

А це означає, що кожний об'єкт (елемент ряду), кожний (у тому числі біологічний) різновид, взагалі **будь-яка система на відповідному рівні функціонування має свою "стелю"**, закладену в цю систему вроджену межу, конструктивно зумовлену для даного виду кордон, стіну, що обмежує його можливості розуміння світу і себе самого, тобто несе в собі певне, характерне для даного об'єкта, **обмеження можливостей виконання відповідних функцій** та їх подальшого удосконалення. Отже, кожен нижчий світ не може самостійно переходити у світ вищий.

Людський реполь має досить високу "стелю" своїх можливостей, позаяк здатен не тільки самостійно збільшувати кількість і якість виконуваних функцій, а й керувати своїми речовинами і полями. Тим не менше, людина також має межу можливостей пізнання і розширення своїх функціональних можливостей. Історія людства свідчить, що ця межа поступово відсувається. Проте кожна спроба **перейти** цю межу завжди закінчувалася трагічно.

Далі буде.

ПРО БОГА, З РАЦІОНАЛЬНИХ ПОЗИЦІЙ

Свята Церква вчить нас, що віра в існування Бога — це дар Божий. Цей дар довіри до Творця, довіри дітей Божих до свого Отця небесного, дається як великий подарунок, як підстава для нашої повсякденної радості і не потребує жодних доказів. Разом з тим, цілком реально існують раціональні докази існування Бога.

за певною програмою, формують свій зовнішній вигляд і внутрішню структуру, відповідно до певного різновиду, враховуючи всі його генетичні ознаки.

Рослини западають у сон і прокидаються зі сну, квітнуть, вирощують плоди, дають насіння і вмирають переважно там, де живуть; як правило, протягом свого життя пов'язані із землею, але **не маючи можливості рухатися по ній**. Тим не менше, рослини живуть у спосіб очевидний, біологічний, демонструючи певні

ливості в існуючих для них умовах, обмежених даним **рівнем функціональних можливостей**.

Кожен рівень є **світом**, який вміщує в собі **світи примітивніші**, тобто світи того життя, яке відбувається на обмеженіших (нижче розташованих) рівнях функціональних можливостей. Саме тому світ рослин (**рослинних реполів**) містить у собі також світи води і піску.

Риба, птах, кіт, людина рухаються самостійно. Не мусять стояти в одному місці причеплені коренями до землі, тягнучи з неї

«...НАВІЩО ЛЮДИНА ЖИВЕ»

АВТОРИТЕТНО

"Чим більше наука здійснює відкриттів у фізичному світі, тим більше доходимо висновків, які можна розв'язати лише вірою. ...Як наука, так і релігія, збагачують мудрих."

Альберт ЕЙНШТЕЙН

"Кращі з фізиків завжди знаходили можливість глибоко проіннятися думкою, що наукова істина є, в певному сенсі, поглядом на Бога."

М. фон ЛАУЕ

"Релігія і природознавчі науки ведуть безперервну спільну боротьбу проти скептицизму, проти догматизму, проти забобонів; і об'єднують їх бойовий клич у цьому хрестовому поході проти невігластва завжди був і буде — до Бога!"

Макс ПЛАНК

"Усі, хто безоглядно і систематично на-

магалися витравити ідею Бога, здійснювали підлу і антинаукову справу. ...Я дійшов цих переконань по шляхах біології і фізики, і я впевнений, що жодному мислячому вченому неможливо не прийти до цього висновку."

Л. Д. НУЇ

"Теорія еволюції ніколи не була доведена і, на мій погляд, вона скоріше являється собою догму, ніж перелік наукових даних."

Р. РАСК

"Наука може дати людям рефрижератори або висадити людину на місяць, дати їй чудові автомобілі, але наука не може пояснити людині, навіщо вона живе."

Дж. П. ФРІДРІХ

"Знання — це сила! І ця сила — від Бога."

Роджер БЕКОН

НА 95-МУ РОЦІ ЖИТТЯ ВІН ПІДНОСИТЬ

Це треба побачити на власні очі: в усіх трьох кімнатах старого будинку розкладено теки з унікальними документами — творами, публікаціями, фотографіями із сімейних архівів, історичними і біографічними довідками... Теками заповнені шафи і стелажі, теки лежать рядами на підлозі, на канапах, на стільцях. Поряд — ящики з картотекою, а ще — архів у комп'ютері... Матеріалами, що розповідають про життя і творчість майже 7 000 осіб. Про те, як серед цього своєрідного порядку розміщуються і живуть п'ять осіб кількох поколінь цієї інтелігентної сім'ї, наразі промовчимо, а краще повернемося до нашого героя.

На початку червня Георгій Васильович весело відсвяткував у колі рідних і друзів 94 роки від дня свого народження і наступного дня знову приступив до праці.

ПРО ЦЕ ГОВОРИТИ НЕ ПРИЙНЯТО

Але варто знати, що вихідцям з інтелігентних родин не дуже сприяла більшовицька влада. Навіть зовсім навпаки. Тому молодий Жорж (Юрко) П'ядик працював де вдасться, зокрема добрим словом згадує свою роботу в палітурній майстерні і в котельні... Але як би там не було, скінчив Київський політехнічний інститут і отримав диплом інженера-механіка.

1941 рік. Війна. Мобілізований Г. П'ядик воює, переживає разом з усіма безглуздя перших місяців, потрапляє у сумнозвісний "котел" оточення під Києвом, а за тим — у Дарницький табір військовополонених. Вдається вийти з табору за чужим документом. Тоді табір ще тримали німецькі армійські підрозділи, а не есесівці, тому подібні маніпуляції були можливими. Почалося непросте життя сім'ї в окупації.

Майже одразу після звільнення Києва Георгія забирають до штрафного батальйону. Причин більш ніж достатньо: побував у полоні, проживав на окупованій території, соціальне походження — не з робітників, до партії більшовиків не належав, батько дружини — репресований професор медінституту, отже — "пособнічал врагу і должен іскупіть кров'ю".

Далі — все як у кіно: кинули штрафну роту на штурм висоти, яку перед тим ніяк не могли взяти, кинули на фашистські кулемети. Позаду — кулемети НКВС. Тільки — вперед. Біг з усіма, по болоті, під суцільним вогнем, кричав... Але не тільки кричав... Вже поранений подолав першу лінію оборони і тоді впав. Орден Червоної зірки отримав уже в госпіталі.

Після демобілізації проектував теплоенергетичні об'єкти, потім очолював проведення оригінальних наукових розробок в лабораторії економічних досліджень вугледобувної і залізничної промисловості. Був одним із перших, хто запропонував метод і формулу приведених витрат для широкого використання в техніко-економічних розрахунках. Отже, ще на початку 60-х років сприяв формуванню в суспільній свідомості адекватних підходів до оцінки вартості праці і ВВП, що закладає підвалини для переходу від тоталітарно-розподільчої до вільно-ринкової системи господарювання.

Всі, кому довелося працювати поряд з Г. П'ядиком, не переставали дивуватися його потужній ерудиції в широкому діапазоні галузей знань, вмінню аргументовано і толерантно вести полеміку і наукові дискусії. І досі вважаємо його своїм вчителем і авторитетом, мудрим радником, який деякі із своїх делікатно-повчальних оповідок розпочинав так: "У мене був один знайомий, який..." — і далі викладав свою власну, цікаву ідею устами "знайомого". Ну от, наприклад:

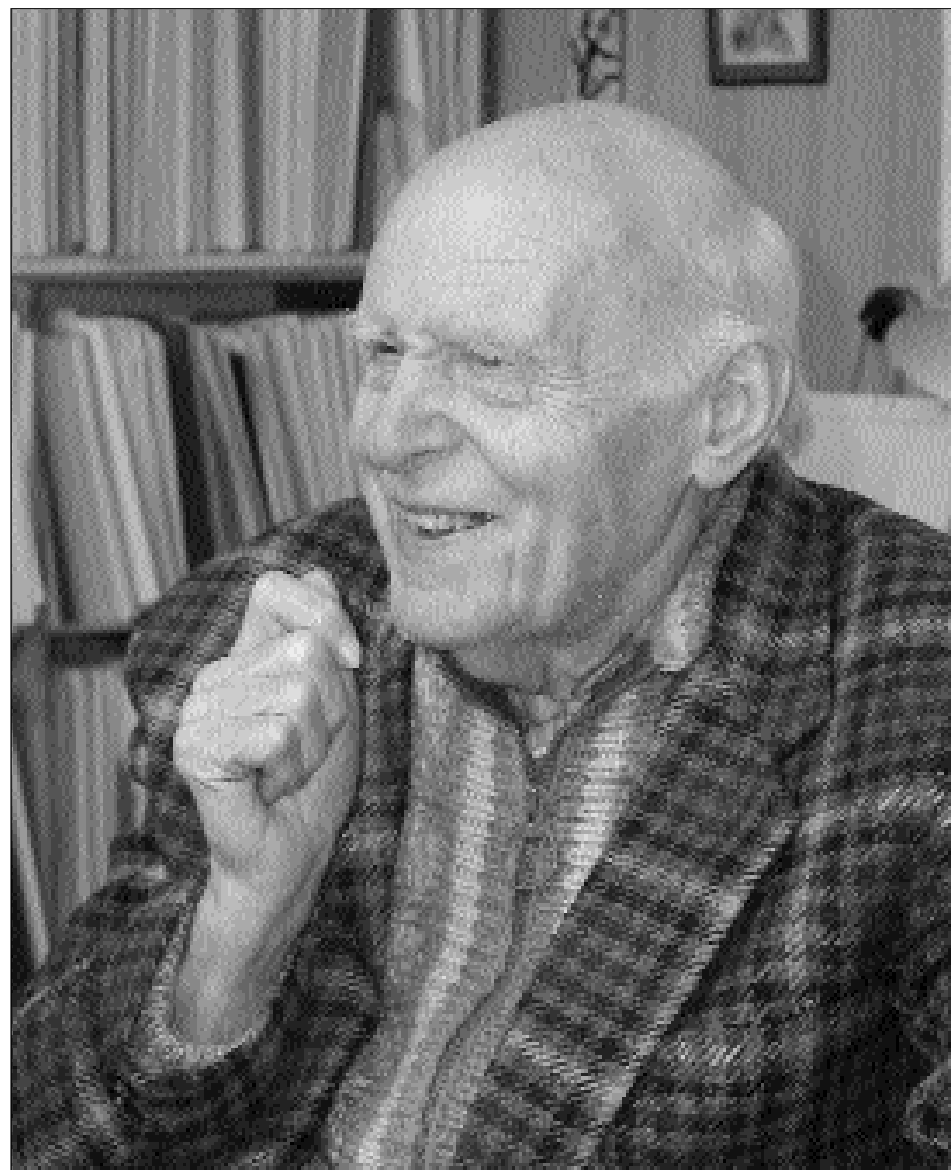
"У мене був один знайомий, який запевняв, що може побудувати прилад, що передбачатиме майбутнє. І от якось, в обідню перерву, колеги питають: чого ж ти не побудуєш цей так потрібний усім прилад? А він каже, що схема цього приладу — у нього в голові, але усвідомлює, що не встигне побудувати, бо залишилося мало часу життя, а пояснити іншим у деталях не зможе — надто складна конструкція.

— Ну, то хоч скажи, який принцип цього приладу, — наполягають колеги.

— Принцип? Принцип якраз дуже простий: все, що буде — воно вже було..."

ШУКАТИ ФАКТИ ЛЮБОВІ

Його, пенсіонера, ніхто не просив, а тим більше не доручав виконувати цю дивовижну і величезну роботу — по зернинах збирати та нагромаджувати інформацію про всіх, хто в період 1917—1941 рр., незалежно від віку, професії, національності, громадянства тощо, залишив по собі вірші українською мовою.

Біографічна арифметика типового чоловічого життя гранично проста: у 18 років людина закінчує середню школу, ще два роки — військо, потім п'ятирічна пора весело-напруженого студентського життя, — ось тобі й 25!

Далі — впродовж 35 років — біг з перешкодами по пересіченій місцевості виробничої і сімейної праці для когось і боротьби проти себе самого, щоб у 60, як це нещодавно було прийнято висловлюватись, "піти на заслужений відпочинок". 35 років трудового стажу — це цілком вірна і загальновизнана ветеранська норма.

Георгій Васильович П'ядик шість років тому відпрацював ці дві ветеранських норми і вже добре "розміняв" третю.

Бо справжня любов до України — це не обов'язково голосні заклики і гасла на величезних мітингах, а скоріше — тихе поетичне слово "безнадійно" романтичної душі. Г. П'ядик поставив собі за завдання не тільки зібрати, систематизувати і проаналізувати відомості про життя та творчість українських поетів більшовицької доби, тобто не тільки виявити, скільки саме було цих романтичних душ, а й зрозуміти, як формувалася їх творча палітра.

Від моменту виходу на пенсію, день за днем, Георгій Васильович громадить безцінний матеріал. Він вважає, що нині охопив близько 93% від всього можливого і тому вже почав систематизувати. Такого багатства інформації, зібраної в одному місці, не має жоден архів. Його послугами вже користуються деякі вітчизняні історики і літературознавці, зацікавилися й з-за кордону.

— Георгію Васильовичу, чому Ви обрали для своїх досліджень саме період 1917—1941 рр.?

— Тому що в цей період відбувався процес, який я назвав би "одержавлення мистецтва". В тому числі й поетичного. Для виявлення повноти своїх можливостей митець повинен бути незалежною особою. Я не хотів би повторювати слідом за іншими тезу про розстріляне Відродження, хоча й не заперечую цього. Але безперечно, що найбільш талановиті митці були пригнічені державою і змушені не виявляти себе у повноті творчих можливостей.

— Чи не могли б навести найбільш яскравий приклад?

плідного. Він так багато написав, що приховати його творчість неможливо — видав понад два десятки книжок. А помер наприкінці 30-х років XX ст. підозріло випадково: був здоровий, раптом захворів, потім чомусь операція і під час операції помер.

— Чи багато поетів того часу завершили життя таким чином?

— Багато хто з тих маловідомих завершував свій життєвий шлях або через "випадковість", або на Соловках, не кажучи вже про добре відому групу неокласиків, до якої входили Зеров, Драй-Хмара, Филипович... А от, наприклад, німець Бургарт, який також входив до цієї групи, зрозумівши, що живим тут може не залишитися, втік за кордон. До речі, мав про всяк випадок німецький паспорт. Але писав українською мовою, дуже любив Україну, був її відданим патріотом.

— Чи багато неукраїнців у Вашому зібранні?

— Дуже багато. Крім поляків, німців, болгар, греків тощо, які писали вірші українською мовою, був навіть один шотландець, який перейшов на українську... Наприкінці 20-х років XX ст. (докладно вже не пам'ятаю) був міжнародний з'їзд філологів, де складала рейтинг різних мов світу. Тоді багато писали про те, що за красою і милозвучністю на першому місці поставили італійську, на другому, здається, перську чи якусь близьку до неї, а на третьому — українську.

НАПРИКЛАД, ОЦЯ ТЕКА

— Розкажіть, будь ласка, про Ваші пошуки. Як Ви знаходите матеріал?

— О, про це можна роман написати! Але ось вам один епізод. Був такий собі Павло Іванович Комендант, який народився наприкінці XIX ст. і замолоду зацікавився видавничою справою, а вже 1913 року, фактично ще юнаком, разом зі своїм приятелем, відомим пізніше режисером Васильком (Василем Степановичем Миляєвим), започаткував видання першого в Україні мистецького журналу "Сяйво". У Павла був мотоцикл (дивина на той час), він його продав і на ці гроші випустили перший номер журналу, яким одразу зацікавилася громадськість і надала фінансову підтримку.

Після закінчення Київського зоотехнічного інституту П. Комендант, отримавши диплом, продовжив видавничу діяльність, створив видавництво "Сяйво" (однойменне з журналом). Зокрема організував переклад і видав повне зібрання творів Дж. Лондона українською мовою, яке й зараз вважається найкращим. Працював дуже плідно, видаючи щороку стільки ж книжок, скільки й велике державне видавництво ДВУ. Творча людина, писав прозові твори і, звичайно, вірші.

— Як Вам вдалося "розкопати" матеріали про нього?

— Коли уже в наш час красназнавці зацікавилися долею Василька, який свого часу мешкав в Одесі, то серед його паперів знайшли листування з П. Комендантом, а, отже, й адресу Павла Івановича. Звичайно. П. І. Коменданта, яскравого українського інтелігента, було заарештовано, звинувачено, засуджено... Але йому пощастило. Як зоотехнік він виявився потрібним, його приставили до кінського розплідника, тому залишився живий і, після табору та заслання, повернувся в Україну. Влаштувався зоотехніком у колгоспі, що недалеко від Кичеєва під Києвом, де й прожив до кінця життя.

Коли я вперше 1970 р. приїхав за цією адресою і, після довгих пошуків, знайшов потрібний будинок, господарів на місці не було. Так і повернувся додому ні з чим. Приїхав вдруге і знову протягом дня нудився чеканням до пізнього вечора, аж приїхав господар, який розповів, що всі речі П. Коменданта він склав на горищі, де вони пролежали добрий десяток років. Тоді вже приїхав утретє і цілий день порпався на горищі, де знайшов кілька книжок П. Коменданта, листи, записи. Головне, знайшов його фотографії, що є дуже цінним. Отже, довелося їхати ще раз, щоб повернути господареві деякі оригінали і фотографії після зняття копій, а потім ще й уг'яте, щоб передати йому примірник моєї

СЛАВУ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ

публікації про життя і творчість П. Коменданта.

— **Наскільки цей приклад Вашої пошуково-дослідницької роботи є характерним? Мабуть, усе-таки не всі 5 000 зібраних Вами досє нагромаджувалися у такий спосіб?**

— Не всі, але половина — це точно. Довелося їздити до інших міст, навіть до інших країн, зокрема до Росії.

ВАРТІСТЬ ПАТРІОТИЗМУ

— **Чи все робите власним коштом?**

— Так... На цьому щойно наведеному прикладі можна скласти уявлення про мінімальні витрати, починаючи від вартості теки за 30 копійок, ксерокопій на 2 грн., книжки за 5 грн., фотокопій — 2 грн., поїздок — 10 грн. Про час моєї праці я вже не кажу, як і про те, що деякі публікації моїх статей треба купувати також. Як не крути, а 10—20 грн. на одне досє витрачаю. Так що можете оцінити вартість мого архіву. Хоча, звичайно, я хотів би говорити не про витрачені кошти, а про цінність цього зібрання документів для української культури та її історії.

— **Чи багато публікацій Ви зробили за результатами своїх досліджень?**

— Більше, ніж я, опублікували матеріалів інші особи, які користувалися моїм архівом. А один "дослідник" навіть поцупив ряд документів. Крім того, пропало дві теки з матеріалами.

Отже, робота перейшла у стадію літературних досліджень. Зараз Георгій Васильович готує до видання збірку "Словник українських поетів", зі стисло поданими біографіями і переліком творчого доробку кожної з 5000 постатей, котра зазначилася друком українською мовою в Україні чи за кордоном у період між двома світовими війнами. Тобто, це буде зібрання бібліографій не обов'язково українських, але обов'язково україномовних творчих особистостей, котрі свій патріотизм, свою любов до України висловили у найпростіший, а zarazом найпереконливіший спосіб.

Діяльність Г. П'ядика, його літературознавчою творчістю зацікавилися в Інституті літератури ім. Т. Шевченка НАНУ. Директор інституту акад. Микола Жулинський особисто зацікавився дослідником, надаючи йому організаційну підтримку. Нині Г. П'ядик звертається по своїй роботі до різних установ і організацій з листом від імені Інституту літератури. Як стверджує, вийшовши на пенсію у 1968 році, він увесь час працює більш інтенсивно, ніж до пенсії.

Наступного року Г. П'ядик має відзначати 35 років післяпенсійного трудового стажу, а отже прожив ще одне, причому, дуже плідне, трудове життя. Виконав величезний обсяг роботи, яка ніде не фіксується, ніхто за неї не сплатує заробітку працівникові, котрого, власне, й працівником жодна державна установа не вважає. А він, тим часом, продовжує працювати для цієї держави, для її народу, для Нації, обтяжуючи своїми витратами худорляві бюджети своїх дітей і онуків.

Коли я питаю його про здоров'я, посміхається і відповідає, що про це краще не говорити.

Фінансова скрута примусила Г. П'ядика погодитися на пропозицію одного з колишніх видавців "Пам'яток України" продавати деякі матеріали з його архіву. Гроші символічні, як аванс за майбутню книгу, але вони допомагали підтримувати рутинну частину поточної роботи, розплатитися з фотографом, сплатити за телефонні переговори тощо.

Нині згаданий видавець, як переказують, виїхав на острів Крит, а подальша доля майже 1 000 тек з матеріалами (які покупець обіцяв видати) залишається невизначеною і невідомою.

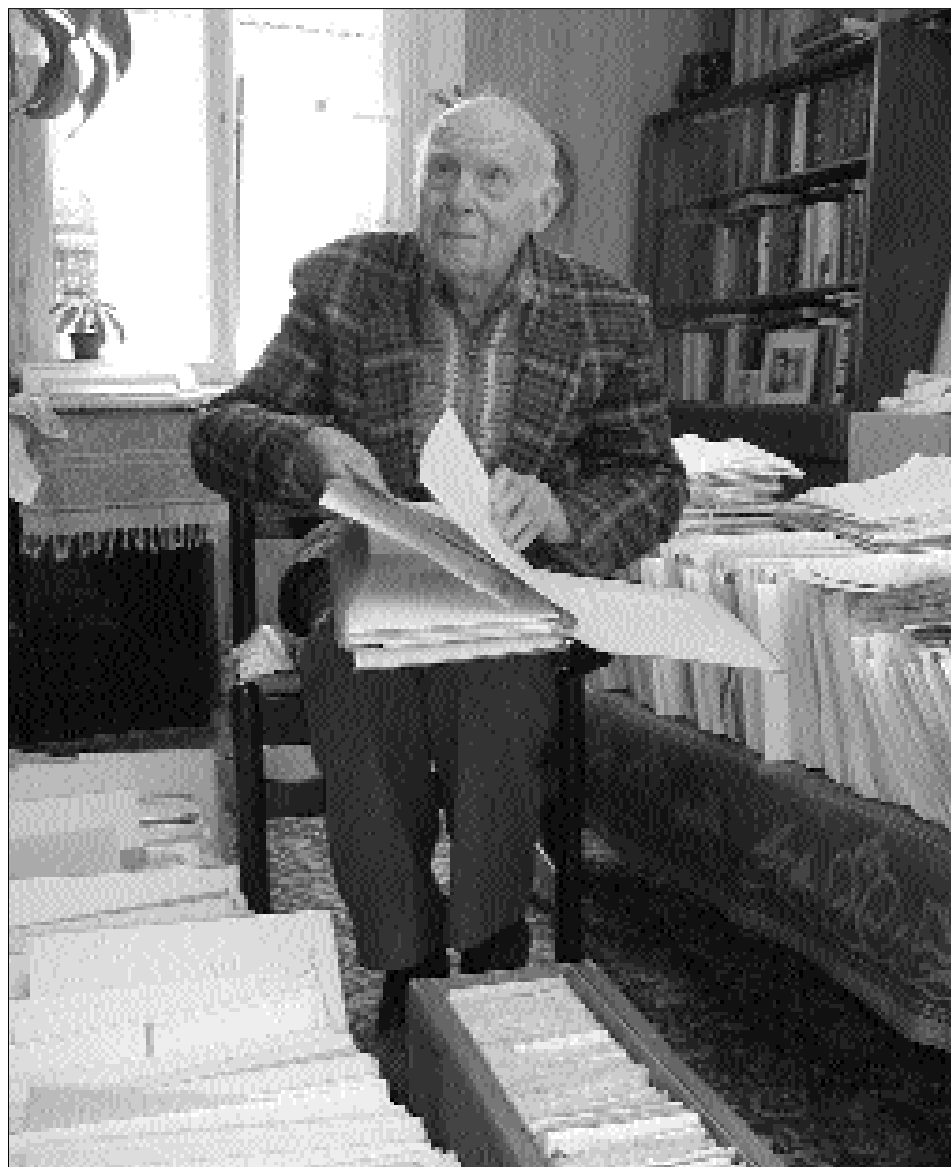
ЛІТЕРАТУРОЗНАВЕЦЬ, ЯК БОТАНІК

Історія науки і культури знає багато ентузіастів-одинаків, котрі цю науку і культуру "штовхали" своєю самовідданою працею у напрямку збереження, поширення, розвитку.

Проте історія знає також чимало випадків, коли брак своєчасної підтримки цих ентузіастів призводив до непоправних втрат цієї самої науки і культури на рівні Нації.

Адже що робить Георгій Васильович, хто він, який обов'язок узяв на себе сам? Мабуть, доречно його назвати приватним ученим. Ученим за змістом і суттю діяльності, а приватним — бо незалежний від держави, якій він служить усім серцем і розумом. На 95-му році життя!

Опікун, збирач і відновлювач втрачених імен видатних патріотів України, він бідається, що, мабуть, не встигне зробити головного, заради чого почав цю роботу.

"Поетія — це особливий дар Божий, який дається людині як певний обов'язок, але стан відповідальності душі і піднесення розумових здібностей до висот таланту. Тому більшість поетів виявляють себе ще за молодого віку і, що ти з ними не роби, як їм не викручуй руки, а вони до старості піднімаються і літають над світом".

Георгій П'ядик

ВІДЛУННЯ РЕПРЕСІЙ

ДО РЕЧІ

Г. В. П'ядик проживає в будинку, що 1927 року придбав за власні гроші його тесть — професор Київського медичного інституту Антон Іванович Собкевич. Вважається, що саме професора А. Собкевича взяв М. Булаков за прототип проф. Преображенського, виведеного у романі "Собаче серце". Коли проф. А. Собкевича арештували в 1930 році за звинуваченням у буржуазному націоналізмі — читав лекції українською (і полюбляв вишивані сорочки, про що свідчать численні фотографії і портрет), це дало підстави для конфіскації його майна та передачі будинку із садом у власність кабельному заводу.

Сім'ю професора "ущільнюють", проте їм і їхнім нащадкам вдається, попри всі труднощі, прожити в цьому будинку донині. Щоправда, ось уже впродовж одинадцяти років нащадки проф. А. Собкевича в умовах незалежності добиваються свого права на цей будинок, слухно вважаючи, що в них

Г. П'ядик хотів би ще за свого життя передати весь свій архів до Інституту літератури. Але це зовсім не означає кинути сотні пачок тек з документами до кузова автомобіля, який приїде їх "забрати".

Історична і літературна цінність цих матеріалів вимагає вже зараз включити в процес літературознавчих студій молодих науковців і аспірантів, котрі б почали переймати на себе відповідальність за архів і його раціональне використання в національних інтересах.

Г. В. П'ядик: "Я не тільки тому взявся за цю справу, що серед поетів-українців було багато репресованих осіб. А тому, що

наша літературознавча наука, по суті, не є літературознавчою. Бо вона занадто політична, кон'юктурна великою мірою.

Я вважав би за слушне досліджувати саме літературний процес, який є національним за формою та історичним за динамікою розвитку. Література є тісно пов'язаною з розвитком суспільства, розвитком особи, історією. А в сучасному українському літературознавстві історія мовби відсутня. Навіть не можна знайти пояснень, чому автори переходили з одного літературного стилю на інший, чому змінювалася літературна техніка, чому з'являлися чи зникали певні літературні прийоми і методи художнього зображення".

Перед допитливим дослідником Г. П'ядиком постали десятки "чому" і він узявся шукати відповідей на них, застосовуючи методологію наукових досліджень, яка використовується ботаніками, зоологами, іншими природознавцями. Тобто він вважає, що спочатку треба вивчити контингент тих людей, котрі випродукували цей величезний творчий доробок. І тоді багато відповідей буде знайдено в біографіях і характерах конкретних особистостей, в тому, що відбувалося з ними.

Георгій Васильович хоче пояснити українцям, чому і як прогресивний розвиток чи занепад літературного письма, зміни в структурній будові та формі творів, у їх тональності і спрямованості були пов'язані із конкретними проявами факторів суспільного характеру в період більшовизму на Україні.

"ПРАЦЮЮ З ДЕСЯТОЮ ДО ОДИНАДЦЯТОЇ"

Ясно, що відповісти на ці питання, які набувають ще більшої актуальності в наш час хисткої незалежності, можна лише в тому разі, якщо вивчити весь масив матеріалів, зібраних Г. П'ядиком. Як він переконаний, не стільки окремі генії, скільки саме переважаюча маса нерідко посередніх, маловідомих творців, котрі є, значною мірою, споживачами продукту геніїв, відображають розмаїттям своєї творчості наслідки як факти і процеси "одержавлення мистецтва", так і факти протистояння тискові державної ідеологічної машини.

Наприклад, якісь маловідомі працівники редакцій чи вчителі, як автори дитячих віршів, потрапляли своїми творами до читанок, малоформатних, але багатотиражних книжечок та плакатів і впливали на виховання нашого суспільства чи не більше від класиків.

Отже, Г. В. П'ядик підійшов до вивчення творчої спадщини поетів по-інженерному, розглядаючи проблему у тривимірному, трикоординатному просторі: час, події, характеристики творчої продукції з урахуванням публічної реакції на творчість конкретної особи.

Тобто, якщо навіть зібрати і систематизувати тільки те, що писалося про поетів за їх життя, то це буде така "таблиця менделєєвська" стилів, прийомів, форм видів і типів з підходами і гіперболами, що в ній знайдуть місце й такі "елементи" поезії, які можна, наразі, лише прогнозувати.

— **Георгію Васильовичу, Ви, мабуть, хочете поставити літературознавство з голови на ноги...**

— На жаль, зробити цього я вже не встигну...

— **Про це знає тільки Бог, а не Ви. От скільки годин на день Ви працюєте?**

— Ну... так нормально... з десятої до одинадцятої.

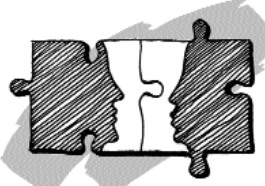
— **Тобто, одну годину. Добре...**

— Ні, від десятої ранку до одинадцятої вечора! (Сміється). Щоправда, годину відпочиваю після обіду, щоб провітрити мозок. Крім того, інколи дивлюсь футбол по телевізору...

Мені довелося впродовж чотирнадцяти років працювати з Георгієм Васильовичем в одній лабораторії і, повірте, у цього мудрого чоловіка можна багато чого навчитися нового, доброго, корисного. Бо він давно живе не для себе, а для всіх нас.

Стефан КОСТКА

Євген ГОЛИБАРД

ЯК САМОМУ ВИГОТОВИТИ ВІТРЯК?

У багатьох може виникнути запитання: "А навіщо взагалі в наш час надпотужних АЕС, ТЕС та ГЕС ця патріархальщина — майструвати власний малопотужний вітровий електрогенератор або просто вітряк?"

А таки треба! І причин для цього є багато. Назву лише деякі, головні.

По-перше, на нинішньому зламі історії України "вовки в овечих шкурах" у черговий раз обдурили український народ — "прихватували" його багатства, розграбували вичент національну електроенергетику, і скоро ТЕС взагалі перестануть працювати, а АЕС та ГЕС без ТЕС будуть не в змозі забезпечити потреби в електриці промисловості та населення, і тому будуть великі перебої в енергопостачанні, особливо сіл. Окрім того, для реанімації ТЕС "прихватузатори" мають намір підвищити (і вже підвищують) ціни на електрику.

По-друге, занадто зацентрована енергосистема України має той великий недолік, що втрати електроенергії в ній перевищують 20 %, а вітряк на шляху до споживача зменшує ці втрати в середньому на 4 %.

Уряди країн Західної Європи давно усвідомили переваги децентралізації електроенергетики, а тому розгортають грандіозну програму виробництва "балконної" вітро-техніки, сонячних батарей та деяких інших малопотужних технічних засобів для генерування електрики безпосередньо у споживача.

Уряд України аналогічних кроків не здійснює і не планує, дешева і високоякісна малопотужна вітро-техніка в достатній кількості та асортименті в продажу на українському ринку з'явиться не скоро, а тому кожен умілець, насамперед той, що живе в селі, щоб убезпечити себе од відсутності світла та іншого сучасного комфорту, що дає електрика, може виготовити вітряк своїми руками, бо це доступно кожному, хто знає устрій трактора чи автомобіля.

Отже, Ви надумали мати власного вітряка і відчуваєте, що можете змайструвати його самі. І коли Ви самостійно розпочнете виготовляти вітряка, перед Вами постане ряд питань, на які Ви не знаєте правильної відповіді. Найголовнішим при виготовленні вітряка є вибір способу перетворення кінетичної енергії вітрового потоку в обертальну — вала електрогенератора та узгодження потужності електрогенератора з потужністю вітрового двигуна — пристрою, що перетворює енергію вітру в енергію обертання вала електрогенератора.

Звісно, в межах короткої газетної статті немає змоги наводити теоретичні обґрунтування параметрів вітряка, а тому Вам, читачу, доведеться приймати на віру те, що далі буде наведено. Отже, з великої кількості способів перетворення енергії вітрового потоку в енергію обертання вала одним із найкращих є застосування горизонтально-вісьового ротора з лопатями, що мають профіль крила літака (пропелер). Коефіцієнт корисної дії енергії вітру в механічному обертанні вала пропелером може досягати 0,35–0,45. Практично в усіх інших способах перетворення енергії вітру цей показник у 1,5–5 разів менший. Найкраще було б мати трілопатекий ротор, але конструкція і виготовлення його в домашніх умовах є складними, а тому пропонуємо дволопатекий ротор, який можна виготовити із цільного соснового (без сучків) бруса.

Зважаючи на те, що найбільш

доступним електрогенератором на селі може бути автомобільний (потужністю до 250 Вт) або тракторний (потужністю до 750 Вт), розміри пропелера розраховані на його навантаження електрогенератором в діапазоні 250–750 Вт. Конкретні розміри такого пропелера наведені на рисунку.

Після виготовлення пропелера із бруса за потрібним профілем на передню (товстішу) кромку його необхідно наклеїти епоксидним клеєм склотканину (для захисту від абразивного зносу і пошкодження), далі відшліфувати та покрити про-

комплект ротора (пропелер, підшипники, колесо з клинчастим ободом) кріпиться на рамі, що має вигляд паралелепіпеда, в нижній її частині. У верхній частині рами через натяжні (великого діаметру) гвинти кріпиться електричний генератор, на вихідному кінці вала якого встановлено мале колесо клинчастопасової передачі. Розрахунки швидкості обертання ротора (пропелера) засвідчують, що число обертів його при досягненні номінальної потужності становитиме близько 400–450 об/хв. Для того, щоб автомобільний чи тракторний електрогенератор міг заряджати

вання на зміни напрямків вітру. В разі дії штормових вітрів (швидкість понад 20 м/с) доцільно вітряк (пропелер) вивести з-під вітру, для чого "хвіст" вітряка кріплять на рамі шарнірно з пружиною. При досягненні швидкості вітру 20 м/с пружина розтягується настільки, що пропелер стає в положення паралельно "хвосту" і вітру, а через це перестає генерувати електроенергію і сприймати вітрове навантаження. В такому положенні аварія вітряка неможлива і небезпеки людям від нього немає.

Виготовлений таким чином вітряк необхідно встановити на щог-

шований на відстані 4–7 метрів від вісі щогли (залежно від висоти щогли).

Для ефективної роботи вітряка дуже важливим є правильний вибір місця його встановлення. Найкращими для цього є найвищі місця на наявній ділянці, краї ярів урвищ, береги водойм. Необхідно, щоб вибране місце було максимально відкритим, усі перешкоди, що вищі за вітряк, повинні бути на відстані од нього у 10–20 разів більший за відстань між верхньою точкою перешкоди і кінцем лопаті ротора в крайньому нижньому її положенні.

Електричний кабель від генератора, через трубчасту вісь гондоли та щоглу, спускають униз щоглу з 1–1,5-метровим запасом до клемного з'єднання. Після клем до акумулятора треба під'єднати алюмінієвий чи мідний дріт такого діаметру, щоб втрати генерованої енергії на опір у ньому були мінімальні, особливо це важливо при значній відстані вітряка від акумуляторних батарей. Зарядка акумуляторних батарей буде здійснюватись ефективніше в разі включення в електричну схему (між генератором і акумулятором) конденсаторної батареї ємністю не менше 10000 мікрофарад. Ще кращим варіантом є використання суперконденсаторів (іоністорів), які дозволяють значно зменшити кількість акумуляторних банок і розширити діапазони струму заряду і розряду акумулятора.

Накопичена в акумуляторах електрика може використовуватись безпосередньо (як постійний струм) для потреб освітлення та роботи деяких побутових приладів. Однак для холодильника (морозильника) та ряду іншої хатньої електропобутової техніки потрібен змінний струм, для чого систему видачі струму необхідно комплектувати інвертором. Інвертори невеликої потужності серійно випускаються в Україні, а, в принципі, їх можна виготовити і самому.

Вітряк потужністю 250 Вт за рік виробить 500–800 кВт/год, а потужністю 750 Вт — 1200–1500 кВт/год електроенергії. Втрати на перетворення і передачу можуть становити 10–20 %, а тому виробленої вітряком електроенергії буде достатньо лише для забезпечення мінімальних побутових потреб (світло, радіо, телевізор, холодильник). Якщо ж Ви маєте сікарню, зварювальний апарат, водяний насос, то потужності вітряка буде не достатньо, щоб усе це забезпечити електрикою. Можна, звичайно, виготовити і встановити ще один чи декілька вітряків, але, може, буде простіше встановити більш потужний інвертор (наприклад, на 3000 ВА) та акумуляторну батарею великої ємності, яку за потреби можна буде заряджати в нічний час з електромережі за пільговим "нічним" тарифом, що становить 3 коп/кВт/год.

Усвідомлюючи актуальність і важливість масового руху сільчан "за свій вітряк", а також те, що в межах короткої газетної статті можуть бути недостатньо висвітлені окремі особливості конструкції вітряка чи електричної схеми системи накопичення і видачі електроенергії, автор зобов'язується проконсультувати кожного, хто до нього звернеться з цього приводу або з приводу розрахунків параметрів більш потужного вітряка.

Борис КОРОБКО

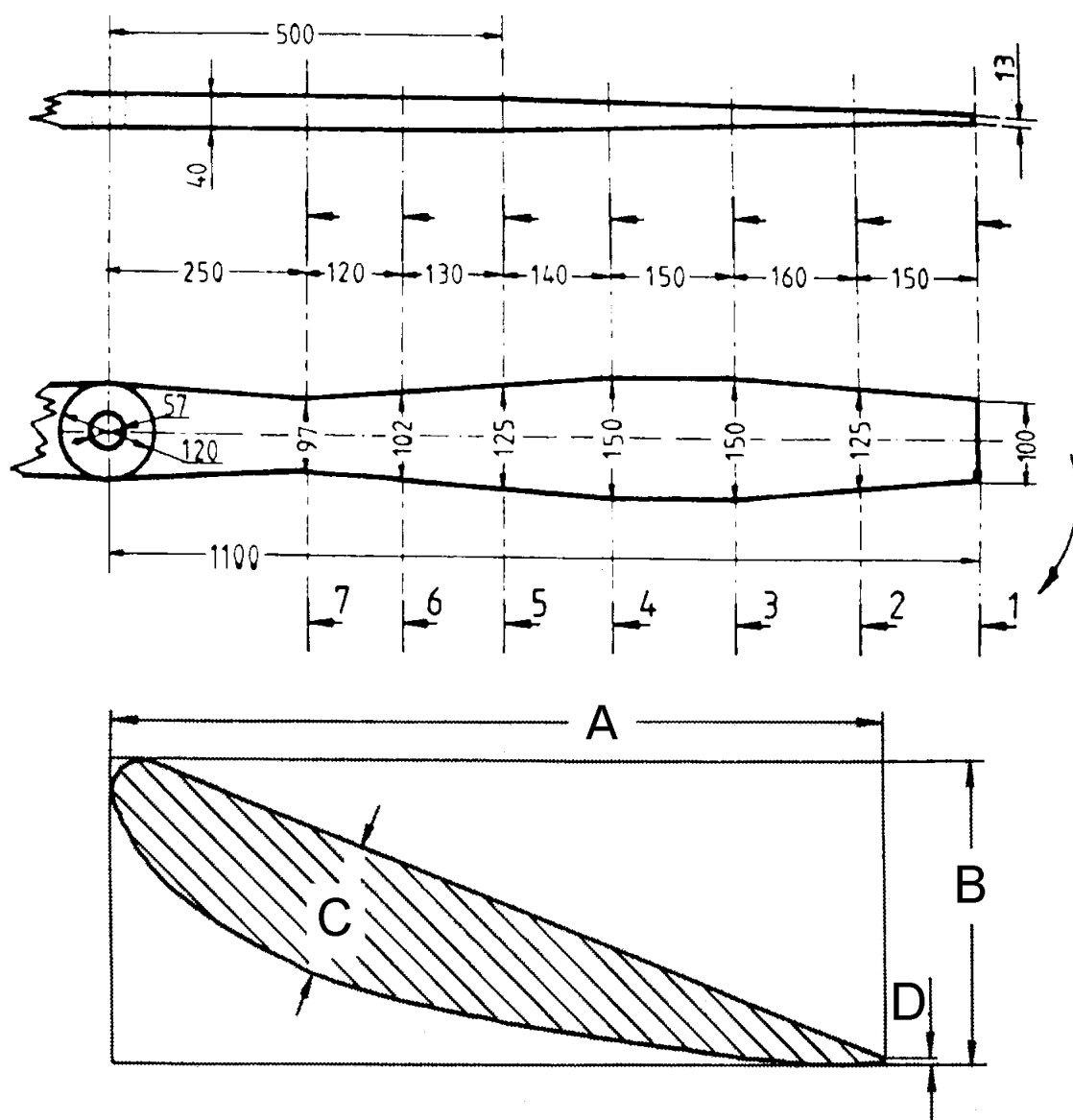

Рисунок. Габаритні розміри пропелера та його перетинів (1–7) у мм

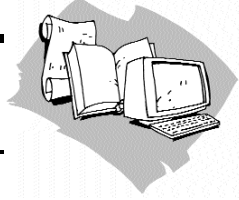
Номери перетинів	1	2	3	4	5	6	7
A	100	125	150	150	125	102	97
B	13	20	26	33	40	40	40
C	6	9	12	14	16	18	20
D	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,5	2,0

пелер вологостійким лаком. Готовий пропелер закріплюється на кінці вала ротора. Для цього на вал приварюється шайба з отворами для шурупів. З протилежного боку пропелера гайкою притискається ще одна шайба таких самих розмірів, через отвори в якій такими самими шурупами додатково кріпиться пропелер на валу. На вал ротора насаджуються також 2 підшипники. Бажано, щоб один із них був конічно-роликівим. На протилежному від пропелера кінці ротора кріпиться колесо з ободом для клинчастого pasa із зубцями (пас може бути без зубців, але його потрібно буде частіше і сильніше натягувати і міняти на новий).

аккумулятор, потрібно, щоб число обертів електрогенератора становило не менше 1500 об/хв. Тобто, передавальне число клинчастопасової передачі має становити 4:1 (діаметр колеса передачі на валу ротора має бути у 4 рази більший від діаметра колеса на валу електрогенератора). Враховуючи прийнятну конструкцію трансмісії, яку, між іншим, бажано закрити зверху і з боків від дощу і снігу, необхідно, щоб орієнтація пропелера була на вітер, тобто в робочому положенні пропелер має бути попереду щогли, а не за щоглою. Для цього до рами варто прикріпити "хвіст", площа і плече важеля якого мають бути достатніми для швидкого реагу-

лу, на який він має обертатися для того, щоб відслідковувати напрямки вітру. Для цього до рами гондоли (комплект вітряка без щогли) приварюють трубчасту вісь, а в кінцевій верхній частині щогли монтують чавунну втулку — підшипник ковзання (хоча в принципі можна застосувати і роликіві чи шарикові підшипники), в який встановлюють вісь гондоли.

Нижня кінцева частина трубчастої щогли через фланцеве з'єднання приєднується до фундаменту або металевій плити розміром не менше 1,2 x 1,2 м. На щоглі, на довжину лопаті нижче від вісі пропелера, кріпляться 3–4 тросові розтяжки, нижній кінець яких розта-

РОЗСТРІЛЯНА ГЕОЛОГІЯ

ХТО ВІДКРИВАВ УКРАЇНСЬКУ НАФТУ

Дніпровсько-Донецька западина є основною нафтогазоносною провінцією України, де видобувається 90% нафти і газу в нашій державі. Розташована вона між Дніпром і Дінцем, тому і названа Дніпровсько-Донецькою западиною. Охоплює Чернігівську, Сумську, Полтавську, Дніпропетровську, Харківську і Луганську області. В геологічному відношенні це прогин до 20 км, вповнений осадовими породами, які здатні вміщати і віддавати нафту і газ.

Відкрита ця нафтогазоносна провінція українським геологом, професором Федором Остаповичем Лисенком (1887–1937) — завідувачем відділу нерудних копалин Інституту геології УРСР в результаті геологічних досліджень Роменської структури.

дружина проф. Лисенка. Лікар за професією, Марія Дорофіївна Лисенко-Михалевич була засуджена на 8 років каторги і вислана в Коми АРСР. Квартира і все майно були конфісковані. Малолітній син Євген пішов поміж люди... Наукові звіти і опубліковані роботи проф. Лисенка були вилучені з бібліотек і знищені. Будь-які посилання на дослідження Лисенка були заборонені. Знищено було також підготовлений до друку рукопис монографії Ф. О. Лисенка про нафтогазоносність Дніпровсько-Донецької западини. Його помічника і заступника І. Т. Шамеку відсторонили од подальших робіт по розвідці нафти на Роменській структурі, а підготовлену Шамекою докторську дисертацію заборонили захищати. У подальшому І. Т. Шамеку взагалі вигнали з Інституту геології АН УРСР.

На нафтовій конференції 1938 р. відомий партійний діяч, віце-президент АН УРСР О. Шліхтер охарактеризував проф. Лисенка і всіх, хто вів з ним розвідку нафти в Ромнах як підлих ворогів народу, буржуазних націоналістів, фашистських троцькістсько-бухаринських вирождів, шкідників, які не заслуговують на пам'ять і місце у вітчизняній науці, і розпорядився: вважати, що "Питання про нафту на території УРСР вперше було підняте проф. Н. С. Шатським". І з цього часу всі дослідники, які вивчають геологію і нафтогазоносність Дніпровсько-Донецької западини, слідом за О. Шліхтером повторюють помилкове твердження про те, що нафта на Лівобережжі України була відкрита завдяки теоретичним обґрунтуванням професора із Москви Н. С. Шатського.

Вивчення фактичних матеріалів з Дніпровсько-Донецької западини показують, що Н. С. Шатський не мав жодного відношення до пошуку нафти на Роменській структурі. Протягом усього часу, коли вивчався Роменський район — з 1928 р. і до отримання там промислового притоку нафти в 1937 р. — Н. С. Шатський ніколи не приїжджав в Україну, не цікавився ходом розвідувальних робіт, не видавав жодних рекомендацій і тільки тоді, коли в Ромнах отримали нафту, а всіх дослідників, які мали пряме відношення до розвідки нафти, розстріляли чи вислали на каторжні роботи до Сибіру, а також довідавшись, що Шліхтер назвав його першовідкривачем нафти, Шатський приїхав у 1938 р. в Україну, щоби захопити лаври першовідкривача нафти в Дніпровсько-Донецькій западині. Більше того, в Геологічному інституті АН СРСР (Москва) був оформлений стенд, на якому стверджувалося, що проф. Шатський показав українським спеціалістам, де треба шукати в Україні нафту і своїми теоретичними розробками орієнтував малопідготовлених українських фахівців на вирішення їх геологічних проблем...

Слід відзначити, що перші згадки про нафту на сході України, тобто в Дніпровсько-Донецькій западині, висловив ще в 1903 р. професор Київського університету П. Я. Армашевський. Та його ім'я було під заборону, оскільки він був убитий російськими більшовиками, які під проводом Муравйова захопили Київ у 1919 р. і почали репресії проти української інтелігенції, звинувачуючи її в сепаратизмі і націоналізмі. Більшовики в Україні розпочали масові вбивства еліти. Першою жертвою серед професорів-геологів став П. Я. Армашевський. І перший президент Академії наук Української Народної Республіки, видатний геолог, вчений зі світовим іменем, академік В. І. Вернадський різко

засудив більшовизм, який вбивствами і терором стверджував свою владу в Україні. В 1919 р. Вернадський писав: "Внаслідок здійснення "червоного терору" — історія тієї габриєльської фрази ніколи не забуде — у кривавих застінках більшовицької інквізиції загинув відомий вчений, професор мінералогії університету Святого Володимира П. Я. Армашевський. Хворий, майже 70-річний старець, який давно відійшов од суспільного життя, був схоплений і додому не повернувся. До останніх літ він жив своєю працею; залишилися незакінченими його роботи. Ще недавно він розказував мені про плани, які він думав завершити на схилі свого життя. Йому не спадало на думку можливість його вбивства... Жертвою законів Божих і людських помученицьки судилося загинути Петру Яковичу Армашевському. Не можна забувати цього злочину".

За таких умов В. Вернадський не став чекати репресій у Києві і подав у відставку з посади Президента Академії наук Української Народної Республіки. Він переїхав спершу до Криму, в Сімферополь, де зайняв посаду ректора Таврійського університету, а коли більшовики захопили Крим, емігрував у Францію, де працював професором Сорбонни упродовж 1922–1925 рр. В. Вернадський повернувся потім в СРСР, але працювати в Україні йому не дозволили і решту свого життя він провів у Москві, а Україна втратила одного з найбільших вчених ХХ ст.

Репресії проти української інтелігенції в СРСР набули особливо широкого розмаху наприкінці 30-х років. Тоді практично всі провідні вчені в області геологічних наук були розстріляні або ж депортовані до Сибіру. Репресії зазнали: віце-президент АН УРСР академік М. Г. Світальський (розстріляний у 1937 р.), професор С. В. Оплоков (розстріляний у 1937 р.), професор Р. Р. Виржиківський (розстріляний у 1937 р.), професор Ю. Г. Дубяга (розстріляний у 1937 р.), доцент К. А. Жуковський (розстріляний у 1937 р.), професор Ф. О. Лисенко (розстріляний у 1937 р.), професор П. К. Нечипоренко (розстріляний у 1937 р.), кандидат геол.-мін. наук П. І. Василенко (розстріляний у 1937 р.), канд. геол.-мін. наук І. А. Лепікаш (розстріляний у 1937 р.) та інші. Очікуючи арешту і розстрілу і перебуваючи в постійному страху, не виніс потрясіння і закінчив життя самогубством у 1936 р. професор В. І. Крокос. Ряд учених були заарештовані і заслані до Сибіру, де і загинули. Це професор М. І. Безбородько, професор О. І. Галака, Я. Х. Лепченко, Ф. М. Полонський, О. О. Цитович та інші. Деякі вчені від страху залишили Україну і влаштувалися працювати по інших республіках СРСР, — серед них М. Бурчак-Абрамович, проф. П. Чирвинський, М. Фрейд та інші.

ЯК РАДЯНСЬКА ВЛАДА РОЗВИВАЛА НАУКУ

Розстріли, депортації та втечі вчених створили в наукових інститутах і вузах України вакуум, для заповнення якого розсилались гінці в різні райони СРСР, переважно в наукові центри Росії. За запрошеннями приїжджали в Україну і займали керівні посади в науці і вузах недостатньо компетентні спеціалісти, — перспективні вчені ніколи не покидають своїх лабораторій і інститутів. Пошуками кар'єри деінде займаються ті, що не змогли проявити себе в рідних стінах і яких там ніхто не затримує. І вийшло так: провід-

них учених України розстріляли або ж депортували до Сибіру, а натомість приїхали малокваліфіковані фахівці, які зайняли пости директорів і завідувачів кафедр і лабораторій. У результаті рівень геологічних наук в Україні катастрофічно упав. Проте це не завадило партійним органам стверджувати, що Російська Федерація суттєво допомогла Україні в 30–40-і роки геологічними кадрами, в результаті чого в Україні були створені умови для подальшого прогресу науки і освіти в галузі наук про Землю.

ПОВЕРНІМО ЇМ ПАМ'ЯТЬ

Верховний Суд Союзу РСР своїм визнанням № 44-018112/-6 Військової Колегії Верховного Суду СРСР від 28 листопада 1956 р. постановив вирок від 3 вересня 1937 р. стосовно Лисенка Федора Остаповича скасувати, справу припинити через відсутність складу злочину. Проте і досі ім'я проф. Лисенка знаходиться під заборону. І хоча завдяки його відкриттю нафтоносності Дніпровсько-Донецької западини Україна отримала прибутки в мільярди доларів, в Інституті геологічних наук НАН України, де він працював, немає навіть його портрета на стенді видатних учених. Робиться все, щоб ім'я проф. Лисенка залишилося невідомим, забутим. Більше того, організатори наукової конференції "Теоретичні та прикладні проблеми нафтогазової геології та геофізики", яка відбулася в Києві 24–25 лютого 2000 р. і проводилася Академією наук України, відмовились опублікувати в працях конференції мою статтю про Ф. О. Лисенка. Виявилось, що значно легше надрукувати матеріали про українського вченого в закордонних виданнях, аніж у працях НАНУ. Так, Європейська Асоціація геовчених та інженерів включила в програму Міжнародної конференції, що відбулася 29 травня—2 червня 2000 року в Глазго (Великобританія), мою доповідь про проф. Лисенка, надала мені можливість виступити і опублікувала матеріали. А в Україні, як не дивно, осіб, репресованих органами НКВД, до цього часу визнають злочинцями і вважають за краще уникати будь-яких згадок про них...

Проф. Лисенко правильно проводив пошук нафти та газу на Роменському куполі в Дніпровсько-Донецькій западині. Його роботи виявилися справді раціональними і ефективними. Для порівняння пошлюсь на пошук нафти в Західному Сибіру і в Другому Баку. В цих регіонах промислово нафту отримали після 25 років напружених робіт. Було пробурено багато десятків непродуктивних свердловин, доки не отримали позитивних результатів. Лише в Україні всіх відомих геологів, які відкрили нафту, репресували, розстріляли і заставрували як "ворогів народу", шкідників, троцькістсько-бухаринських вирождів, підлих агентів фашизму, які не заслуговують пам'яті. І всі ці негативні оцінки геологів виходили від академіка О. Шліхтера, людини зовсім не компетентної в геології та в пошуках нафти, далекої від науки. Я переконаний, що якби в радянський період не були розстріляні всі провідні українські геологи, а видатний геолог ХХ ст. академік В. І. Вернадський не виїхав би з України, а розвивав науку у себе на батьківщині, то ми тепер не страждали б від нестачі нафти. Використовуючи своє службове становище віце-президента АН УРСР, О. Шліхтер в часи жорстокої реакції, всупереч фактам, принизив українську академічну науку. Шляхом доносів на чесних учених О. Шліхтер заробив собі авторитет і кар'єру в радянські часи, його іменем названо вулицю в Дніпропетровському районі м. Києва, а на престижному будинку на вул. Терещенківській в м. Києві досі висить меморіальна дошка, яка стверджує, що в цьому будинку проживав видатний учений. А розстріляні у Биківні за доносом О. Шліхтера видатні вчені, які багато зробили для України, не мають ні могили, ні пам'ятника, ні належної пам'яті...

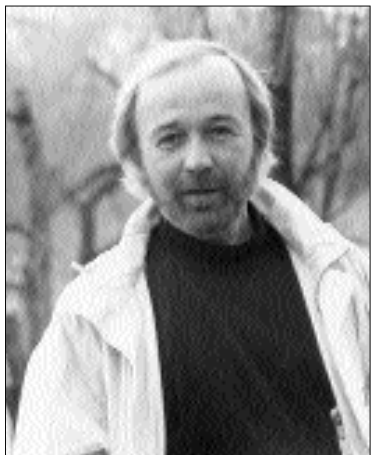
Василь СОЗАНСЬКИЙ,

кандидат геолого-мінералогічних наук,

- провідний науковий співробітник Відділення морської геології Національної

ОЛЕГ БІЙМА: АЛЬТЕРНАТИВИ НЕМАЄ

На робочих столах Олега Бійми, генерального директора Укртелефілму, сценарії, заявки, проекти... Найближче, під рукою, папери, відібрані касети стрічок, з якими він завтра зі своїм заступником Віктором Аніщенком їде на міжнародну виставку-продаж кінотелепродукції в Алупку. Проект-презентація фільму "Прощання з Каїром" продовжується, і Олег Бійма працює над ним разом із режисером Галиною Черняк. Ця стрічка, прем'єра якої у травні відбулася в Будинку кіно в Києві, представляла український кінематограф на 32-му Міжнародному східноєвропейському кінофестивалі в польському місті Лагово наприкінці червня і відзначена спеціальним призом. Восени цей фільм буде представлено на Берлінському кінофестивалі. У цьому робочому ритмі студії "Укртелефілм" відбувається становлення українського телеканалу "Культура", за словами генерального директора, найголовнішого проекту — "проекту усього його життя".

Отже, й наша розмова з Олегом Біймою, кінорежисером, лауреатом Національної премії імені Тараса Шевченка, автором проекту "Український телеканал "Культура", про "проект усього його життя".

— **Олеже Івановичу, телеканал "Культура", хай і в невдалий час, все-таки представлений глядачеві на УТ-1: близько двохсот трансляцій за півроку збулося. І хоча значимість цього проекту визнається на всіх рівнях (ще б на усіх рівнях підтримали його), поговоримо про елементарну потребу духовної атмосфери, бо видається, що за часів "ринкової економіки" людей — від високих посадовців до пересічних громадян — вже ніщо, окрім грошей, не цікавить. Що Ви скажете з цього приводу?**

— Сьогодні "Укртелефілм" — можливо, єдина кіностудія, з тих що лишилася, яка може продукувати думку, ідею, політику. Всі інші можуть зробити фільм-другий, але, вирвані з контексту, вони не мають звучання. Ми можемо сьогодні робити професійні фільми, і це буде політика держави, наша політика, політика телеканалу "Культура".

Коли хтось думає, що телеканал можна в один прекрасний день взяти і започаткувати на рівному місці, дуже помиляється. Ця абсурдна штукенція, авантюрна ідея ходять коридорами Держкомінформу. Я навіть знаю, з чиєї подачі вона там ходить. Просто є люди, зацікавлені в тому, щоб серйозна розмова на українському телеканалі "Культура" не відбулася. Бо, мо-

же, на телеканал прийдуть якісь фінанси. Хтось дуже хоче, щоб ті фінанси не пішли на "Укртелефілм". Бо їх можна прокрутити, програти в карти, в рулетку, зробити навколо будь-які гешефти і заробити на цьому гроші. Якщо ж вони прийдуть на "Укртелефілм", усі будуть вкладені у виробництво, в кіно, творчість, у канал "Культура", в українську культуру.

У мене жажливе враження від того, що відбувається навколо нас, поряд зі мною. І щось змінити в цьому житті не можна. І якщо бодай трохи можна змінити, хоч щонебудь дати тим, хто народився вчора чи позавчора, треба це робити.

Ми прагнемо це робити у програмах телеканалу. І тому ми підємо на будь-які барикади, і жодного компромісу в цьому випадку не може бути —альтернативи немає. Справа, якою ми займаємось, — це справа наша, найважливіша. Бо цією справою ми займаємось усе свідоме життя.

Проблема тільки в тому, що ми не можемо ніяк узаконити своє народження, хоча вже півроку в ефірі. Ми не просто якась там організація, яка бере по квіточці і робить свій квітник чи клумбу, ми — та структура, творча організація, яка планує кожного тижня свою програму телеканалу.

— **Отже, справа за офіційним визнанням проекту, надання йому відповідного статусу, що логічно "впірається" в таку ж відповідну статтю фінансування... І це очевидно. Як і те, що й самому терміну "культура" треба повертати його первісне значення...**

— Що таке офіційне визнання проекту? Коли в нього вкладається енна сума грошей і доручається Іванову, Петрову їх використати? І сидить такий чиновник і пише: для цього мені треба те, те й те. Потім він збирає навколо себе працівників, які сідають і чекають грошей, що можуть прийти, а можуть і не прийти. Потім усе згортається, на цьому вся справа закінчується, а починаються пошуки нового даху. Ця мертва, радянська система сьогодні спрацювати не може.

Ми йдемо, можливо, теж шляхом непевним. Тому що не чекаємо, нічого не заявляємо, а робимо. І така політика викликає багато роздратувань у чиновницьких колах, у відомчих департаментах. Одного часу телеканал збиралося робити Міністерство культури і мистецтва. Воно вважало, якщо в назві є "культура і мистецтво", то цього вже досить, щоб займатися телеканалом. І в цьому є резон. Але міністерство не має ніяких важелів телевізійних: виходити в ефір, готувати телевізійний продукт. Вони мають вистави, концерти, незняті на плівку. З іншого боку Держкомінформ, державна телевізійна структура. Вона має можливості виходити в ефір, готувати продукт, але в структурі Держкомінформу немає фахівців, які готуватимуть, плануватимуть репертуар, створюватимуть імідж каналу.

Не виходити ж до глядача з каструлею українського борщу, де є трохи музики, пісень, трохи порнографії і якоїсь політики. До речі, смак у телевізійному просторі — особлива іпостась. Не може ж бути все у стилі маскарда, за чим нічого не стоїть. Для мене телеканал "Культура" — позиція і смак, тради-

ція.

Ми говоримо про речі естетські, естетичні, які мають бути основою телеканалу. Бо інакше немає смислу повторювати якийсь інший, французький чи російський, що відбувається на наших екранах і сьогодні. Кілька українських каналів просто репродукують російський канал "Культура". Це прекрасне видовище, дороге, розумне, зі смаком, але українського телеканалу "Культура" воно не стосується. І тому я повертатимуся до тієї думки, яку висловлював: це абсолютно окрема субстанція. Тому що українська культура має передусім продемонструвати, що ми справді ні на кого і ні на що не схожі, а далі шукати своїх аналогів у світі.

Ось такий детективно зав'язаний вузол, і розв'язати його досить легко. Дати можливість "Укртелефілму" зайнятися цією справою. Дати дуже невеликі кошти для старту, тому що студія сьогодні не вимагає і не хоче, і не прагне комерційних коштів. Ми не працюємо на комерційних засадах. У нас сьогодні ще дуже багато фахівців, які працюють за "так" тому, що ми готуємо продукцію, яка вкрай потрібна сьогодні. Більше, ніж футбол, трансляції засідань Верховної Ради. Якщо не буде футболу, засідань Верховної Ради або програми Молчанова, то не зникнуть з українських теренів Євгенія Мірошниченко, Анатолій Солов'яненко... Нічого не зникне. Ну, буде якась пауза на українському телебаченні. Я розумію, що цю паузу людина не заповнюватиме прозою Шкляра, Яворівського чи Пашковського. Людина побуде наодинці з собою, а потім увімкне український телеканал "Культура" у зручний, прекрасний час, 19—20 години. До глядача прийдуть розумні, серйозні речі: той же клас Євгенія Мірошниченко чи "Реквієм за Ларисою" Валентина Сільвестрова. Це практично мовчазний реквієм за дружиною композитора, яка пішла з життя. А покійна Лариса, до речі, працювала музичним редактором у нас на студії...

Розумію, відчуваю ті шляхи і зв'язки, які нас усіх пов'язують сьогодні. І було б цікаво пройти телівізійними шляхами, побачити ті зв'язки, про які ми навіть і не підозрюємо, довідатися про те, звідки ми взяли, хто з нами був поряд, хто від нас пішов у космос пам'яті, про кого сьогодні ніхто не згадує. А це були великі українці.

— **Сьогодні, "перемикаючи канали", — а технічні можливості телекомунікацій невичерпні — дивися хоч Сінгапур — лови себе на думці, що увесь світ ніби змовився: незважаючи на географію, релігійні, соціальні відмінності, з телеекрану вихлюпується дешева, якщо не вульгарна "попса", "мильні опери", футбол... Таке враження, що людина — істота одновимірна, і їй, крім задоволення елементарних чуттєвих потреб, нічого не треба... А Ви — "культура, духовність, душа..." Конкуренції не боїтесь?**

— Можливо, ці дні вакацій, наших канікул у зв'язку з футбольною трансляцією на телеканалі дали нам можливість уважніше проаналізувати те, що ми робимо, зорієнтуватися. Досі в нас такої можливості не було. З першого дня треба було пускати в ефір 5 — 6 програм-прем'єр. Дозволити собі таку роз-

кіш не міг жодний канал України чи Росії. Це таке емоційне, інтелектуальне витрачання. Була така ейфорія. Нам хотілося вразити. Це прекрасно, але будь-яка вистава, театральна вистава повторюється кілька разів, і в одному наборі. І ми в цьому плані, можливо, не розраховували своїх сил. А потім стали економніші. Заглянули у свій архів, там понад 3000 назв. Таке відчуття, що сидимо на купі золота! Це наш архів. Він нікому не належить. Нікому до сьогодні він не був потрібний. Ніхто ним не займався і не переймався. Бо була така собі планова система господарювання. Знімалось, трансливалось і йшло на полицю. А це персони, події. Є записи, зйомки просто унікальні! Все це можна тиражувати і продавати світові. У нас немає реклаमाції того, що ми маємо. У нас навіть немає можливості перенести все це на нові носії, щоб зробити матеріал конкурентоспроможним. Впевнений — це безцінний матеріал. Ми маємо записи не тільки наших зірок, а й російських, грузинських, казахських, польських, югославських, японських. Думаю, що і японці того не мають, а ми маємо. То хто з нами може конкурувати? Я хотів би використати всі важелі, які можна використати, щоб ця справа не пішла за кадр. Та сьогодні вона — майже за кадром.

— **І режисером цього сценарію буде той самий чиновник, що сидить, стоїть ближче до грошей?**

— Режисером може бути той, хто хоче державні гроші просто привласнити. У будь-якому випадку я нікому такої можливості не дам. Я сказав голові Державного комітету з інформаційної політики Івану Сергійовичу Чижу, що телеканал "Культура" — це наше спільне дитя, але воно моє. Коли ще два роки тому дехто з укртелефілівців обурювався: навіщо нам той канал, він нічого не приносить, не дає, я розумів — це наше майбутнє. Його концепція, його смисл, кожне його слово, обличчя. Я цього нікому не віддам! Я можу так делікатно переважувати, переконувати, але якщо питання стане руба... Телеканал "Культура" — це "Укртелефілм". Це — ми.

P.S.

Уже після нашої розмови про пошуки, становлення телеканалу "Культура" Олег Бійма раптом згадує прем'єру фільму "Тіні забутих предків" в кінотеатрі "Київ" 1964 року. Після офіційного на сцену несподівано вийшов чорнявий юнак. Він сказав, що в Києві, Львові, Дніпропетровську почалися арешти української інтелігенції. Невідомі люди, що з'явилися на сцені, не дали йому говорити. Останні слова він вимовив із кров'ю на вустах — відкрився кровотеча. То був Василь Стус. Тоді його слова підхопив інший худорлявий юнак, який з'явився тут-таки на сцені. То був Іван Михайлович Дзюба...

А потім на червоному тлі з'явилися титри геніальної стрічки Параджанова та Ільєнка. Приголомшені глядачі в кінці фільму не хотіли (не могли) розходитись, а він, Бійма, вистрибнув із кінотеатру і біг зустрічною смугою Хрещатика, серед виру машин, зі слезами на очах... у великому потрясінні. Тоді він і вирішить, що буде режисером.

Розпитувала
Таїсія ШАПОВАЛЕНКО

ВОНА ЧЕКАЄ ЙОГО

А 19. Свого часу теж мріяла про принца, з яким проживу в щасті і в радості все життя. Але, на жаль, усе виявилось значно складнішим. Довелося зазнати і болю, і страждань, і розчарувань. Але надія, як кажуть, умирає останньою. І кажуть, що я досить приваблива жінка, і ще так хочеться вірити в казку, що є десь порядний чоловік з душою лицаря, який усе ж таки з'явиться...

Ніна.

А 20. Мене звуть Оксана. Мені 17 років, я ніжна, уважна, чутлива, з красивими очима. Хочу познайомитися з парубком 19—22 років для дружби, листування, серйозних стосунків. Подобаються мені веселі, лагідні хлопці, інтелегентні та порядні. Чекаю! **02192, Київ-192, а/с 47, Оксані.**

А 21. Втомилася від самотності. Шукаю вірного друга, високого, повненького, чуйного, можна з дитиною. Про себе: 36 років, без проблем, приваблива. **Київська обл., м. Бровари, 07400, а/с 267. Для Л.**

А 22. Весела, життєрадісна оптимістка 34 років шукає порядного і не лінивого друга. **02139, Київ-139, а/с 88, Віка.**

А 23. Скромна, проста дівчина (23 роки, зріст 172 см, вага 75 кг), без шкідливих звичок, мріє зустріти порядного, інтелегентного, чуйного, лагідного, веселого чоловіка, який стане вірним другом, підтримає морально та матеріально. **02232, Київ, а/с 151, Тетяна.**

А 24. Жінка 38 років, зріст 167 см, вага 57 кг. Шукаю мудрого і відповідального чоловіка, що хоче створити сім'ю. Якщо вас дратують діти — не пишіть! Бо їх у мене — двоє. **08600, Київська обл., м. Васильків, а/с 1.**

А 25. Вдова 49 років, зріст 164 см, вага 75 кг, "Водолій", симпатична, самостійна, люблю господарювати в домі, смачно готую. Для створення сім'ї познайомлюся з порядним чоловіком, без матеріальних та житлових проблем, серйозним, працюючим. **03186, Київ, а/с 46.**

А 31. Із захопленням вислухала по радіо виступ головного редактора вашої газети і, дізнавшись про те, що у вас є сторінка для самотніх людей, вирішила вам написати. Може, і мені пощастить зустріти ту людину, якій я ще могла б прислухатися.

Після війни в мене не було нічого, а був чоловік, з яким я забувала всі негаразди і труднощі. Зараз матеріальні нестатки вже не дошкуляють, але самотності я не витримую. Зі своїм чоловіком, на превеликий жаль, вже покійним, я прожила в мирі, злагоді та любові. В домі ми ніколи не розмовляли підвищеним тоном. З роботи чоловік, немов на крилах, летів до мене, наче на перше побачення. Ми могли навіть по очах прочитати, що хто навіть подумав. Прожили багато років. Я думала, що найщасливіша на світі. Удвох, допомагаючи один одному, ми досягли успіхів у роботі. Тільки б жити та жити, але смерть забрала від мене найдорожчу в світі людину. Зараз маю для життя начебто все необхідне, але відчуваю себе нещасною. А як ще хочеться бути комусь потрібною! Інколи навіть одне лагідне слово лікує людину, а мені немає від кого його почути.

Мені 72 роки, середнього зросту, неповна вища освіта, за фахом — інженер-нормувальник за характером веселої вдачі. Надіюсь на щасливий випадок. А може, хтось відгукнеться? Мій телефон у Чернівці **8-046-22-222-27.**

З повагою до вас — **Ганна Іванівна.**

Бажаю вам, журналістам прекрасної української газети, всіх земних благ, тільки радісних днів, а також творчих успіхів у вашій нелегкій, але такій потрібній для людей праці. Нехай вас береже Мати Божа. Будьмо українцями!

ВІН ШУКАЄ ЇЇ

А 26. Для створення сім'ї познайомлюся з дівчиною 30—37 років, віруючою, православною. Про себе: офіцер, худорлявий. **03055, Київ-55, а/с 169.**

А 27. Звуть мене Сергій. 25 років, зріст 176 см, вага 63 кг. Шукаю чисту, чесну, закохану в природу і все справжнє дівчину. Фото поверну, відповім усім. **04213, Київ, а/с 114.**

А 28. Киянин, 47 років, зріст 175 см, без шкідливих звичок, для створення сім'ї познайомлюся з симпатичною жінкою до 45 років, без шкідливих звичок, без житлових та матеріальних проблем, без дітей, але яка бажає їх мати. Фото обов'язково поверну. **03142, Київ, а/с 72.**

А 29. Познайомлюся для створення сім'ї із зовсім одинокою, невисокою на зріст, нормальної повноти жінкою. Чесною, здатною кохати і розмовляти українською мовою. Я удивець невисокого зросту, віком 76 років і вагою 78 кг. Не палю, до спиртного байдужий. Пишіть на адресу: **49051, Дніпропетровськ, вул. Косіора, 19/34, Л. П.**

А 30. Для серйозних стосунків і створення сім'ї познайомлюся з серйозною, лагідною, порядною та веселою дівчиною до 30 років. Про себе: 30 років, зріст 184 см, міцної статури. Розлучений. Пишіть мені усі, хто зацікавився. На лист із фотокарткою відповім одразу. Подорожці при листуванні. **71503, Запорізька обл, м. Енергодар-3, а/с 4.**

ТРАВИНКА, ЯКУ НЕ ЗАТОПТАТИ

“Жорстока доля топтала мою душу своїми безжалісними чобітьми, але я — травинка, яку не затоптати, — каже про себе Інна. — Вірю, що в житті Добро все-таки перемаже Зло, вірю, що доля усміхнеться мужнім, чесним і працюючим...”

Щовівторка, увечері, після напруженого робочого дня, вона їде на лекції з бізнесу для незалежних підприємців.

— *Інно, ти працюєш бухгалтером у солідній установі. Твоя робота нервова, дуже відповідальна. Але ти знаходиш час і для приватного бізнесу?* — дивуюся я.

— Так, посміхається вона. — Життя надто коротке, щоб сидіти, склавши руки.

Треба поспішати робити якісь добрі справи, треба встигнути повністю реалізувати себе. А я, незважаючи на свою відповідальну роботу, все-таки відчуваю власну нереалізованість і в професійному плані, і в особистому житті...

— *Інно, ти красива, вільна жінка. Щоб тебе легше було зрозуміти чоловікам, які прочитають цю замітку, розкажи про три найважливіші події у твоєму житті.*

Вона замислюється, поринає у спогади...

“КОЖНА ДИТИНА — ВІД БОГА!”

— Я тоді працювала і заочно здобувала вищу освіту, — згадує Інна. — Вже мала дві доньки і раптом знову завагітніла. А з чоловіком ми жили дуже погано, і наші стосунки були на межі розриву. Як буду жити одна з трьома дітьми? — з жахом подумала я і вирішила позбутися вагітності. А вночі побачила дивний сон...

...Сиджу я в черзі біля кабінету лікаря. Раптом підходить до мене якась красива висока жінка, уся в білому, мовчки бере мене за руку і веде кудись довгими коридорами. Заходимо в кімнату, залиту сонячним світлом — аж очам болісно.

— Підними голову! — наказує жінка. Підвела голову і бачу: на білосніжній хмарині, наче на подушці, лежить немовля. Рожеве, мов пелюстка троянди, кучерика в нього золоті, лежить воно, усміхається, простягає до мене рученята. А жінка мені каже: “Оце твій майбутній синочок. Невже ти наважись його вбити? Кожна дитина — від Бога! Тобі не треба йти на операцію”.

Прокинулася я і почала розмірковувати над своїм сном. Зрозуміла, що він віщий, і зробила так, як порадила мені жінка в білому. Народила хлопчика, і він виявився саме таким, яким я його бачила уві сні. Минуло багато років. Син став дорослим, самостійним. Важко було одній, без чоловіка, виховувати трьох дітей, дати їм усім вищу освіту. Але я дуже рада, що прислухалася тоді до віщого сну і тепер маю такого прекрасного сина! Діти — то найвище щастя для жінки! Продовжувати життя — наше зоряне покликання, заповіт неба! І кожна дитина — від Бога!

“ХТО БОЇТЬСЯ ЖИТТЯ, ТОЙ ЗАВЖДИ ПРОГРАЄ”

— Я тоді жила і працювала в Білій Церкві, — продовжує Інна. — Раптом мені

ЗНАЙОМСТВО

запропонували цікаву роботу в Києві з перспективою на майбутнє. Як бути? Залишити рідне місто, квартиру, маму, друзів — і починати життя з нуля? Я довго думала і все-таки наважилась на цей крок. Переїхала до Києва. Спочатку було дуже тяжко. Багато років знімала квартири, поки нарешті отримала свою, власну. Тепер я не шкодую, що переїхала у Київ. Столиця відкрила мені нові духовні обрії, познайомила з цікавими людьми. Нічого цього не було б, якби я побоялася ризикувати і залишилася спокійно жити в Білій Церкві. Тепер я напевне

Інна, абонент А 18

знаю: людина не повинна боятися життя і уникати труднощів! Усе прекрасне дається нам тільки через важку працю, страждання, біль, ризик. Хто боїться життя, той завжди програє — це закон!

ПРОЗРІННЯ

— *Інно, а яка третя найважливіша подія у твоєму житті?*

— Мені було дуже важко, я багато плакала, страждала: я хотіла любити, але мене не розуміли. Я йшла в парк, спілкувалася з Природою, молилася, і Бог послав мені любов не до конкретної людини, а до всього живого на цьому світі. Завдяки Природі я стала на шлях духовного розвитку, шлях самовдосконалення. І якби я зустріла чоловіка, який зрозуміє мене, разом з ним ми б творили добро, займаючись чесним бізнесом і допомагаючи тим, хто чекає нашої допомоги. І це було б для мене повне щастя!

Дорогі друзі! Якщо вас зацікавила доля Інни, напишіть їй: “Самотнє серце”, Абонент А 18, Інні.

• **Олег ГУМЕНЮК**
Фото автора

КОЛОНКА ВЕДУЧОГО СТОРІНКИ

Дорогі друзі! Лист Ганни Іванівни вразив нас своєю щирістю, емоційністю, пристрасним бажанням знайти собі друга. На жаль, чим старша жінка, тим важче їй влаштувати особисте життя, бо чоловіки живуть на 10 років менше, ніж жінки. Але не варто втрачати надію на щасливу зустріч, не треба впадати у відчай: кожне ваше оголошення про знайомство збільшує ваші шанси позбутися самотності. Дорогі читачі “Самотнього серця”, жоден ваш лист не залишиться без уваги, усі відгуки на ваші оголошення ми вже відправили за призначенням. Завіряємо вас, що зробимо усе від нас залежне, щоб допомогти вам знайти вірних друзів. Не втрачайте надію і пишіть нам удруге, втретє, вп'яте, пишіть доти, доки вам пощастить!

КОРИСНІ ПОРАДИ

ЗАЙВА ВАГА ЗАВАЖАЄ КОХАТИ

Сексопатологи помітили, що зайва вага шкідливо впливає на тривалість життя та сексуальність чоловіків. Якщо ви хочете схуднути, прислухайтеся до порад лікаря Марії Ковальової: “Уникайте каш, мучного, солодкого, жирного, солоного, гострих страв і кави. Більше вживайте кисломолочних продуктів, а цукор замініть низькокалорійним замінником. Щоб вам не дошкуляло відчуття голоду, купіть в аптеці харчову целюлозу: вона створює відчуття наповненості шлунку. Для стимуляції обміну речовин та спалювання жиру можна використовувати такі трави, як шавлія лікарська, сушеніця болотяна, суніця лісова, чорна смородина, вишня, чорниця. Всі ці рослини продаються в аптеках, а способи приготування відварів та настоїв із них вказані на упаковці.

Корисно споживати кабачки, морську капусту, білокачанну капусту, свіжий агрус: вони знижують рівень холестерину в крові, посилюють перистальтику кишечника, сприяють відчуттю насичення. І, безумовно, треба більше рухатися, займатися фізкультурою та спортом!”

УСМІШКА

Юнак не знає, що подарувати своїй дівчині на день народження, і запитує матір:

— Мамо, якби тобі було 17 років, що б ти хотіла отримати в подарунок на день народження?

— Тільки свої 17 років — нічого більше!

“Не вміти пестити жінку — це гірше, ніж не вміти писати або читати.” Казанова